

sum homo, sic et hominem scio prædecessorem meum: cur non induar eo quo ipse indutus est vestimento, cum eodem fungar Præsulatus officio? Qui cum vestimento indutus esset, constrictus arctius, cecidit mortuus: perterritique vestimentum tulerunt, et in thesauro Ecclesiæ reposuerunt.

que in perpetuum exilium damnatus est. In tantum verò facinus ex illa superiori temeritate prorupisse credibile est, Deo sic permittente in tanti sacrilegii vindictam.

IN OPERA
SANCTI ILDEPHONSI ARCHIEPISCOPI TOLETANI
MONITUM

PRÆCIPUE IN LIBRUM

DE PERPETUA DEIPARÆ VIRGINITATE.

In editione operum S. Ildephonsi eum ordinem servare constituimus, quem illorum auctor teste S. Iuliano vivens illis præfixit. E quorum cathalogo multa a nobis desiderantur, cum tamen omnia quæcumque potuerimus, summa diligentia hinc indè collegerimus. Libri Prosopopœiæ imbecillitatis propriæ, et duorum opusculorum annotationum actionis diurnæ, et annotationum in sacris nullum omnino vestigium reperimus. Epistolarum non amplius duas, quas ex emendatiori E. Martene editione representamus. Sermones perpauca, quos probabiliter Ildephonso nostro vindicare valeamus. Hymnorum, versuum, epitaphiorum, atque epigrammatum, quæ quartam operum partem componebant, nihilum quidem.

Præter hæc, quæ S. Iulianus commemorat, damus tamquam genuinum Ildephonsi opus supplementum ad librum de viris illustribus a S. Isidoro inceptum. Deinde alia varia opuscula dubiæ fidei, reliqua in Appendicem amandantes, quæ immeritò S. Doctori adscribuntur, de quibus suis locis aliqua præloquemur.

Verùm omnium S. Ildephonsi operum caput, quodque primum summo iure locum obtinet, hoc est quod nunc exhibemus, de perpetua Deiparæ virginitate contra tres infideles inscriptum. Liber aureus numquam pro dignitate commendandus, cuius laus, si vel reliqua monimenta periissent, poterat Ildephonsi suavissimam memoriam cum maxima pietatis et doctrinæ admiratione ad omnem futurorum sæculorum posteritatem transmittere.

Dicitur scriptus ἀντὶ τριῶν ἀπίστων, hoc est adversus tres Infideles, quorum nomina prodidit Ildephonsus, Helvidium, Iovinianum, et
Iu-

Iudeum. Sed utrum his nominibus ipsos Heresiarchas, qui sæculo IV. vixerunt, significare voluerit, an verò eorum discipulos, qui tunc per Hispaniam virus suum spargerent, Virginis Deiparæ perpetuam integritatem negantes, omnino nobis exploratum non est. Placet primum nonnullis, qui cùm ipsa nominum expressione moventur, tum Quirici Barchinonensis Episcopi verbis in epistola prima ad Ildephonsum, in qua multa in doctrinæ ipsius, zeliq̃ue commendationem habet, ipsi propter hunc libellum ad se missum gratias agens, nihil tamen scribens, quod indicet Ildephonso negotium cum præsentibus hæreticis fuisse. Itaque concludunt, ex ardentissimo erga Deiparam affectu, desiderioque eius perpetuæ virginitatis extollendæ calamum arripuisse, superiorum hæreticorum commenta sibi tantùm in animo proponentem, quasi cuperet cum Hieronymo, Ambrosio, Augustino, ceterisque Patribus, qui data operâ eos acriter impugnarunt, symbolam conferre in Deiparæ Virginis obsequium.

Alii contra censent, Ildephonsum non gratis ad hoc opus se accinxisse, nec nisi ab illius temporis adversariis antea provocatum, qui in Hispaniam erumpentes novi impiorum magistrorum discipuli putidas adversus Deiparæ virginitatem calumnias disseminaverant: quibus et nos libenter assentimur. Neque enim credibile est Ildephonsum solius acuendi in hæresim styli gratiâ eam quasi e tumulto excitaturum fuisse, horrendas ac inauditas apud nos blasphemias, etiam ut eas validè retunderet, non sine piarum aurium offensione reproducendo, quod quidem temere facturum fuisse videtur; deinde rem, ut nos putamus accidisse, narrat Rodericus Archiep. Tolet. lib. 2. de Reb. Hisp. cap. ult. his verbis: Huius tempore cum Helvidius, et Pelagius (erravit in hoc Pelagium pro Ioviniano scribens, ut habent communiter codices MSS. de virginitate) a Galliis venientes plerasque partes Hispaniæ infecissent, virginitatem B. Virginis infamantes, B. Ildephonsus illis occurrens sacrarum Scripturarum testimoniis, et lingua melliflua, et gratia in labiis suis diffusa eorum dogmata confutavit, et ab Hispania confusos abegit. Cui consonat historia translationis reliquiarum e Toletis in Asturias incerti auctoris, qui inter alia pallium recensens a B. Virgine Ildephonso donatum, fuisse ait mercedem pro laudibus in honorem sanctæ ipsius virginitatis celebratis, ubi ipse S. Episcopus gloriosus contulit adversus Heliudum, et Lobinianum, ut mendosè edidit Sandovalius pro Helvidium, et Iovinianum.

Præter hæc nos movent illa verba a S. Leocadia in apparitione, quam narrat Cixila, pronuntiata in laudem Ildephonsi: Vivit Domina mea per vitam Ildephonsi. (A Leocadia quidem prolata dicimus, non a populo, non ab ipso Ildephonso, ut quidam interpretati sunt alicuius codicis auctoritate decepti, qui mendo-

do-

dosè habet ipse amplexans , pro ipsa contra aliorum codicum fidem , contra antiquissimam ipsius Ecclesie Toletanæ intelligentiam , contra veterum Scriptorum , et Breviariorum testimonia , denique contra genuinum ipsorum verborum sensum , quæ nihil in ore populi sonant , improprie in ore Ildephonsi significant propter iusiurandum illud per vitam Ildephonsi , et Dominæ compellationem Leocadiæ tributam , aptissime verò et opportunè in ore S. Leocadiæ , quæ in Ildephonsi commendationem coram suo grege ea protulerit , qua de re videndus P. Florez in app.8. ad tom.V.) Ut vero ad nostra redeamus , verba illa vivit Domina mea Maria scilicet , ut edidit Mabillonius ex suis CC. satis indicant operâ Ildephonsi factum fuisse , ut fides perpetuæ virginitatis , et pia erga Deiparam devotio in cordibus fidelium revivisceret , in quibus illis temporibus vel languebat , vel emortua erat propter venenatas hæreticorum opiniones , quas suis scriptis penitus profligavit. Eamdem verborum istorum interpretationem sæculo iam XIII. exhibuit Rodericus Cerratensis in vita superius edita. Quod si non cum presentibus hæreticis rem habuisset , fides verò de perpetua Deiparæ virginitate in Hispania viguisset , non erat certè quarè diceretur , per illum quasi ex morte ad vitam fuisse revocatam.

Ergo arbitramur fuisse tunc homines impios et in Dei genitricem blasphemos , antiquorum errorum sectatores , quos sub larvato suorum Antesignanorum nomine Ildephonsus hoc libello insectatus fuit ; simul autem totam Iudeorum gentem , cuius notissima est in Mariæ virginitatem invidia , sub uno Iudæi nomine etiam delendam ac prosternendam suscepisse. Et verò unumquemque suo telo confodit : primo capite Iovinianum , ostendens Mariam quæ virgo , ut fatebatur , conceperat , virginitatem in partu non amisisse ; secundo Helvidium , evincens post partum toto vitæ tempore virginem permansisse ; tertio denique et sequentibus Iudæum , qui integritatem perpetuam in puerpera respuebat , innumeris Scripturæ testimoniis atque omni argumentorum genere insequitur , priores interim hostes quos singillatim iam debellarat , novis usque ad exterminium et deletionem vulneribus conficiens.

Dictus etiam a nonnullis hic liber Synonymorum , stylum quo conscriptus est , hoc nomine indicantibus. In eo verò carpitur ad quibusdam , qui cuperent S. Doctorem ad severas Rhetorices leges , minutissimasque benè dicendi regulas singula verba exegisse. Sed optaremus nos , ut in SS. Patrum scriptis expendendis humaniores sese et indulgentiores præberent : præsertim cum nec Ildephonso exemplum defuerit quod absque reprehensione imitaretur Magni Isidori præceptoris sui , qui in libro de lamentatione animæ peccatricis eo stylo usus est , ideoque Synonymam appellavit ; deinde verò prædicta scribendi ratio ad rem non ita importuna censeri debeat. Certè Ildephonsus quasi quodam

animi æstu correptus et amore in Deiparam, et iusta ira in blasphemos succensi, opportunum fore putavit ad eos acrius urgendos, si infinita illa synonymorum copia super eadem sententia eos oneraret, et quasi obrueret, ut eius pondere pressi ne mutire quidem adversus veritatem valerent. Habent enim quam nescio vim conglobata verba atque sententiæ, quæ instar torrentis rapidissimi ac precipitis omne repagulum superant, omnia diruunt, et quæcumque offendunt, secum involvunt.

Itaque animi inflammati devotio, ipsaque presentis argumenti natura Ildephonsum ad eam scribendi rationem adduxerunt, quæ in aliis opusculis certè usus non est. Temerè ergo asseritur eam fuisse ipsi propriam quodammodo et peculiarem, falsique sunt in eo viri aliàs doctissimi, qui propter solam styli diversitatem, quæ verbis synonymis non abundare deprehenderunt opuscula, continuò Ildephonso abiudicare non dubitarunt.

Ternas huius operis editiones hactenus vidimus: unam a Michaële Carranza Carmelita Valentie Hedetanorum factam anno 1556. nec multo post bis extra Hispaniam recusam: alteram a Francisco Feu-ardentio Ordinis Minorum, Theologo Parisiensi adornatam Parisiis anno 1576. auctiorem equidem et emendatiorem priore ex collatione veteris MS: tertiam denique ab editoribus Bibliothecæ SS. Patrum ex ipsa Feu-ardentii expressam. Quibus omnibus nos quartam correctiorem daturus haud dubiè promittimus. Cui rei nobis auxilio fuere tres codices MSS. ad quos Feu-ardentii editionem exegimus. Ex quibus saniores lectiones communi præsertim codicum suffragio confirmatas in contextum immisimus, reiectis vulgatis: reliquas variantes ad imam oram annotavimus.

Codices verò quibus usi sumus hi sunt. Primus omniumque vetustior cænobii Toletani FF. Calceatorum Ordinis SS. Trinitatis, in cuius Tabulario asservatur, anno 1067. conscriptus a Salomone Archipresbytero S. Ecclesiæ Toletanæ sub Paschali eiusdem Archiepiscopo, cuius Præsulis cum mentionem faceret P. Florez tom. V. Hispaniæ sacræ, huius codicis post Nicolaum Anton. notitiam exhibuit. Alter est ex Bibliotheca S. Ecclesiæ Toletanæ sæculo XII. aut XIII. quantum ex caractere coniicimus, exaratus. Tertius denique ex ipsamet Bibliotheca, sed ex Gallia adsportatus, ubi iussu Cardinalis Amelii sæculo XIV. ex vetustissimo codice Gotescalci exscriptus fuit, et quidem accuratissimè: namque ceteros et membrana, et caractere, et emendatiori scriptura longè superat. Continet autem præter hunc de virginitate Deiparæ librum, cetera quæ Feu-ardentii editio iam citata complectitur, nempe libellum de parturitione B. Virginis, et sermones nonnullos. Sed de his suo loco.

DE VIRGINITATE PERPETUA S. MARIE
 ADVERSUS TRES INFIDELIS
 LIBER UNICUS.

INCIPIT

ORATIO ET CONFESSIO S. ILDEPHONSI.

Deus lumen verum, qui illuminas omnem hominem venientem in hunc mundum. Deus qui das sapientiam parvulis, insipientesque convocas, ut ambulent per viam prudentiæ. Deus qui ex immundo mundum facis, et tollens peccata iustificas sine opere ⁽¹⁾ peccatorem, da mihi lumen, per quod te videam, da mihi sapientiam, ut te intelligam, da

iniquitatibus meis veniam, ut consequar misericordiam tuam. Namque ideo Domine vincor amore, impellor dulcedine, trahor dilectione, ut veluti sub prælo dulcedinis effundam vinum sacræ confessionis. Et quia non est substantia bonorum operum, sit fructus bonarum confessionum. Quia enim vincula et pressuræ peccaminum, pondus et pericula, exitium

(1) *Iustificas sine opere peccatorem.* Sic habet Parisiensis editio Feu-ardentii, qui ex suo codice supplevit, sicut alia satis multa, illa verba *sine opere*, quæ in vulgata editione desiderabantur. Et nos postquam maturius hunc locum perpendimus, similiter edere constituimus; non dubitantes quin si codicibus MSS. habenda est fides, ita scripserit S. D. Ildephonsus: omnes enim quos quidem viderimus, ea de re nos admonent. Siquidem in codice Conventus Tolet. SS. Trinitatis sæculi XI. cum e media membrana tota hæc periodus errassa fuisset ab imperito aliquo lectore, qui doctrinam a fide Catholica alienam in ea sibi animadvertere visus est; tamen ad membranæ illius oram legitur si non eadem manu, certè caractere Gothico persimili scripta, qui proxima illius sæculi tempora redolet. In alio item codice S. Ecclesiæ Toletanæ recentiori prima huius tractatus membrana abscissa est, quod credimus consultò et data opera factum fuisse, maximè cum reliquis integer sit, et ex omni parte sanus. Deinde in Ameliano, qui ut supra monuimus iussu Cardinalis Amelii ex vetustissimo codice summa diligentia exaratus fuit, clarè et apertè leguntur illa verba, *sine opere*. Tandem in editione huius operis, quam sæ-

culo XVI. Valentia Edetanorum curavit Fr. Michael Carranza desiderantur quidem, sed locus verborum asterisco (*) notatur, qui indicaret legentibus, et ipsum Carranzam in MSS. quibus in opere edendo usus est, eandem lacunam reperisse. Facinus indignum! quod mirari quisque desinet, cum ad superiora sæcula converterit animum: forsitan enim ab hominibus magis religiosis quàm doctis commissum est, ne ansam inde quis malè feriat ad errorem confingendum, in malum sensum illa verba detorquens, quasi homines per solam fidem sine ulla alia dispositione, aut bono opere iustificari posse dixisset Ildephonsus, qui postea unus ex Calvinianæ hæreseos articulis fuit. Sed quando id Carranzæ temporibus aliisque daretur, nos certè nunc non videmus, quare dissimulare oporteat, et non potius veritati apertè litare, maximè cum Ildephonsi verba in catholico et sano sensu pronuntiari posse, et accipi debere, nemo existat in theologico studio versatus qui non vel prima fronte videat.

Enimverò peccatoris iustificatio, sive eius initia contemplerur, cum Deus per gratias suas actuales cor hominis emollire ac præparare incipit, sive ipsam dum

tium et damna urgent animam iniquitati deditam, et quia non est aliud nomen sub cœlo datum, in quo possim salvus fieri, nisi tuum, Christe Iesu Fili Dei vivi: ideo refugium confessionis quæro, remedium ex confessione deponco, subsidium de amore confessionis imploro, ut ego impius multa te diligam pietate, cum tua pietas meam diluerit multam iniquitatem. Attendat ergo cœli, et omnia quæ in eis sunt: attendat terra, et omnia quæ habentur in ea: attendat mare, et omnia quæ moventur in eo: et audiant me pia confessione credentem esse te Christum Iesum Filium Dei vivi, qui in hunc mundum venisti, non ut iudices me, sed ut salves me, ut ego credens in nomine sancto tuo habeam vitam æternam. Sicque omnium crea-

per gratiæ sanctificantis infusionem perficitur, spectemus, semper est omnino gratiosa, adeoque non ex hominis operibus; alioquin, ut ait Apostolus ad Rom. II. *gratia iam non est gratia*. Hoc igitur sensu Ildephonsi sententiam interpretari debemus. Et verò si de initio iustificationis accipiatur, illud *sine opere* omne opus hominis sive naturale, sive supernaturale excludit: quod adversus Pelagium dictum fuerit, qui liberi arbitrii viribus naturalibus tantum tribuebat, ut assereret posse hominem propriis naturalibus meritis primam gratiam promereri. Si tamen de perfecta iustificatione exponatur, eo sensu loquutum fuisse dicemus, quo Apostolus I. ad Roman. cap. 3. *Iustificati gratis per gratiam ipsius*. Et ad Tit. 3. *Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit*. Viden' ut secundum Apostolum iustificamur *gratis*, et non ex operibus? Quid ergo? Nullumne opus nostrum, nulla fides, nullus spei actus, nulla delictorum pœnitentia ac detestatio nostram iustificationem præcedere debet? Minime. Quid ergo est, quod *gratis*, quod *sine operibus* ad iustitiam pervenire dicimur? Audi Concilium Tridentinum ses. 6. cap. 8.

turarum testimonio confessor inventus, confitear te in cœlis, quem confiteri non erubesco in terris. Et ipse me de peccatorum sordibus, omniumque adversitatum impulsionibus eruas; quem a contradictionibus infidelium confessionis meæ vindicat fides, vendicator assistas. Audite me itaque cum antiquitatis auctoribus o Moyses antiquiora loquens: cum prophetis Esaias potentiora vaticinans; cum Evangelistis Matthæe prima pronuntians; cum Apostolis electe Petre insignia prædicans, intra omnem Ecclesiam Dei felicium turba doctorum vera dicens, atque salutaria disserens; hæc me pro certo credere, quæ credenda intenditis prædicare: hæc me piissimè confiteri, quæ ipsi veraciter confitemini: hæc me et ipsa nuntia-

Gratis iustificari a Deo dicimur, quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedunt, sive fides, sive opera ipsam iustificationis gratiam promeretur. Eodem sensu interpretatus antea fuerat illa verba Pauli D. Thomas in expositione illius epistolæ. *Primò ostendit*, scribit Doctor Angelicus, *quòd huiusmodi iustificatio est sine lege, id est, quod non est ex operibus legis*. Cum dicit iustificari gratis, id est *sine merito præcedentium operum*. Esaiæ 52. *Gratis venundati estis, et sine argento redimemini*. In eundem sensum intelligenda sunt illa verba Psalmi 55. vers. 3. *Pro nibilo salvos facies illos*; id est, *non proprio merito, sed Dei clementia*, ut exponit S. Hieronymus dialog. 2. contra Pelagianos versus finem. Mittimus innumera alia S. Patrum testimonia, præsertim D. Augustini in hanc sententiam: nec enim dissertationem scribere meditamur, sed tantum aliorum exemplis Ildephonsum nostrum ab invidia vindicare, quam apud imperitos rudesque hic loquendi modus creare illi potuit. Quibus omnibus lectores intelligent, non levibus momentis adductos hanc nos lectionem retinuisse, quam nefas putavimus reiicere contra omnium codicum MSS. fidem.

tiare, quæ annuntianda docetis. Audite me his posse quibus possum veram obedientiam dare, quibus toto posse universam Ecclesiam Dei decernitis obedire. Unde quia credidi, propter hoc loquar: quia audiui, non tacebo: quia diligo, annuntiabo: nihil per contentionem et inanem gloriam in omni mea propositione insinuans, nihil in contradictionem sanctæ veritatis instituens, nihil quod subvertat, sed quod aut inveniatur, aut reseret veritatem intendens.^a Quod si, quod abundans miseratio divinæ pietatis avertat, indiscretum errabundumque tractantis intentio illic casuali, vel imperito scribentis conatu deduxerit hæbetantem, ubi aliter verum sanæ scientiæ lumen, verum docentium exemplum effulserit, gratus obedio, devotus assentior, citus occurro. Nihil profanum in confessione habens: nihil alienum a pietate, quæ Deus est, tenens: nihil quod unam et sacram fidem impugnet, in omni præcordiorum abdito gerens: nihil prorsus quod divinis rebus obviet, nihil quod sanctis sacramentis obsistat, nihil quod sacris mysteriis adversetur. Non ergo me prælatus contemnat, non mihi æqualis deroget, non mihi subditus insultet, non me quis de domo lacesset, non me de foro detractet, non religiosus susurret, non popularis immurmuret, non adolescentem se-

nex abnuat, non coævum juvenis aspernetur, non minorem natu ætas sera derideat, non doctus exprobret, non ignarus abiiciat, non potentior repellat, non humilior avertat, non discipulus molestet, non famulus convexet, non ætas calumniatur, non sexus causetur. Manet enim veritas in æternum. Vivit quod verum est. Non desinit quod a vero procedit. Falso non decedit verum. Fallaciis non vincitur veritas. Falsis non commutantur quæ vera sunt. Et si fallaciarum umbris obtegatur veritas, revelabit quæ vera sunt abdita veritas. Quod enim falsum est non stabit: quod verum est non deficiet: quod extra veritatem est, cassum erit: quod a veritate procul est, inanescet: quia veritas Deus est, et quæ Dei sunt, vera sunt, et quæ ex Deo sunt, sola veritate subsistunt. Inde qui Dominum annuntiat, veritatem enarrat. Qui de Deo vera dicit, veritatis cognitionem pandit. Qui ea quæ vera sunt asserit, veritatis iura defendit. Qui veritatem amplectitur, Dominum diligit. Qui veritatem facit, Dei voluntatem adimplet. Deus certè occulta novit: Deus absconsa cognoscit: Deus abdita penetrat: Deus perscrutatur occulta. Proinde novit qui depravat verum, scit qui immutat veritatem, intelligit qui veritatem minuit, in aperto sapit qui veritatem extinguit. Veniet prorsus, veniet, nec longè est.

Ve-

VARIANTES

^a Veram huius periodi lectionem ex nostris CC. MSS. Trin. et Amelian. restitimus. Sic enim in vulgata Feu-ard. legabatur. *Quod si. . . . indiscretum erran-*

LECTIONES.

temque, dum tractantis intentio illic casu aliquo, vel imperitus scribentis conatus me deduxerit hæbetantem, ubi aliter. . . . verè docentium exemplis effulserit, &c.

Veniet de proximo, veniet e vicino. Sed cum exarserit in brevi, cum venerit in maiestate, cum fuerit in circuitu eius tempestas valida, cum ante eum præcesserit ignis, tunc beati omnes qui illum veraciter diligunt, beati qui de illo vera dicunt, beati qui veritatem non spernunt, beati qui faciunt in veritate iustitiam, beati qui custodiunt in veritate iudicium, et beati omnes qui confidunt in eum. Iudex enim veniet, districtus occurret, metuendus aderit, terribilis apparebit. Omnia ergo prospectant, omnia intendunt, omnia considerent, me ex toto corde, ex tota anima, ex tota virtute, ex totis præcordiis, ex totis visceribus, ex eo quod sapio, ex eo quod enarro, ex eo quod intelligo, non aliud quam veritatem inquirere, non aliud quam veritatem diligere, non plus aliud quam divinam veritatem inquirere, non aliud quam Deum et quæ Dei sunt vindicare: solis adversariis Dei resistens, solis prophanatoribus et prophanationibus cunctis obvius existens, solis contradicentibus veritati amore veritatis adversans. Hæc ago, ut cum vita ista (quæ tentatio est super terram) fatigaverit ægrum, veritas illa quæ Deus est, tegat salvandum, et in sæcula sæculorum possideat viviturum. Amen.

^a Vulgata Feu-ardentii: *atque dominatrix.*

^b Ita omnes CC.MSS. nostri: Feu. *vera et digna* habet hic et immediatè.

^c Codex SS. Trinitatis habet *quæcumque sunt diligam.*

^d *Enim est* deest in Tr.

CAPUT I.

Synonymorum torrente contra Iovinianum ostendit beatissimam Dei matrem in conceptu, et partu virginem permansisse, Dei dono, atque gratia singulari.

O Domina mea, ^a dominatrix mea, dominans mihi, mater Domini mei, ancilla Filii tui, genitrix factoris mundi, te rogo, te oro, te quæso, habeam spiritum Domini tui, habeam spiritum Filii tui, habeam spiritum Redemptoris mei; ut de te vera et digna sapiam, de te vera ^b et digna loquar, de te vera et digna ^c quæcumque dicenda sunt, dicam. Tu enim es ^d electa a Deo, assumpta a Deo, advocata a Deo, proxima Deo, adhærens Deo, coniuncta Deo; visitata ab angelo, salutata ab angelo, benedicta ab angelo, beatificata ab angelo: turbata in sermone, attonita in cogitatione, stupefacta in salutatione, admirata in dictorum enuntiatione ^e. Invenisse te apud Deum gratiam audis, ^f et ne timeas iuberis, fiducia roboraris, cognitione miraculorum instrueris, ad novitatem inauditæ gloriæ proveheris. De prole ab Angelo ^g pudicitia admonetur, de nomine prolis virginitas certificatur, ^h et post fœtum integra et pudica manes. Na-

Luc.1.

^e Ita omnes cod. nost. Feu. *annuntiatione.*

^f *Et* deest in Tr. et Am.

^g Neuter horum habet: *ab angelo.*

^h Quæ sequuntur verba usque ad finem periodi desiderantur similiter in utroque cod.

Nasciturum ex te sanctum,ⁱ Dei filium vocitandum tibi ab angelo evangelizatur, et quæ sit nascentis regis potentia, mirabiliter intimatur. Quomodo fiet quæris? de origine interrogas? de ratione^j perscrutaris? de experientia requiris? de ordine sciscitaris? Audi inauditum oraculum, considera inusitatum opus, animadvertite incognitum arcanum, attende invisum factum. Spiritus sanctus superveniet in te, et altissimi virtus obumbrabit tibi. Tota invisibiliter Trinitas conceptionem operabitur in te. Sola persona Filii Dei in corpore^k nascitura, carnem assumet de te. Ideoque quod concipietur in te^l, quod nascetur ex te, quod prodiet ex te, quod generabitur ex te, quod parturietur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Erit enim^m hic magnus, erit hic Deus virtutum, hic rex omnium sæculorum, hic factor omnium rerum. Ecce beata tu inter mulieres, integra inter puerperas, domina inter ancillas, regina inter sorores. Ecce enim ex hoc beatam te dicent

Luc. I.

omnes generationesⁿ: beatam te noverunt omnes^o cœlestes virtutes: beatam prædicant omnes vates: beatam celebrant omnes nationes. Beata tu fidei meæ, beata tu animæ meæ, beata dilectioni meæ^o, beata præconiis et prædicationibus meis. Prædicem te, donec prædicanda es: diligam te, donec diligenda es: laudem te, donec laudabilis es: serviam tibi, donec serviendum est gloriæ tuæ. ^p Tu accipiens solum Deum, postrema Filio Deo. Tu generans simul Deum et hominem prima homine Filio. Cui in suscipiendo tantum hospes Deus: cui in concipiendo incola homo simul et Deus. In præterito munda Deo, in præsentī plena homine et Deo, in futuro generans hominem et Deum; ^q et foetu et virginitate læta: et prole et pudore gavisā: et filio et sponso fidelis. Ita servans filio fidem, ut ne ipse quidem carnis suæ noverit genitorem. Ita servans sponso fidem, ut ipse te sine viro noverit genitricem. Tantò gloriabunda in filio, quanto virorum

ⁱ Uterque codex: *Dei filius vocitandus dicitur, et quæ sit nascentis potentia* &c.

^j Tr. de ratione originis.

^k Feu. in corpore tuo, quod non habet Tr. nec Am.

^l In te omn. nost. Feu. ex te.

^m Tr. et Am. non habent enim.

ⁿ Tr. Gentes.

^o Te et omnes non habent nostri CC. Hoc meæ ter repetitum restituimus ex omnibus CC. nostris loco nostræ, quod Feu-ar. ex suo edidit.

^p Ita nostri CC. MS. exhibent hunc locum, quem multò aliter habet editio Feu-ar. *Tu enim concipiens solum Deum, postremum sponsa facta es filii Dei. Tu generans simul Deum et hominem, genitrix facta est filii Dei. Quem suscipiendo tantum tibi hospes est Deus: quem concipiendo ex te,*

incola et homo simul factus est Deus. Post quæ immediate prosequitur: *Credula promissionibus angeli, ideo dono fecundata es Spiritus sancti. Genuisti filium imperatoris, quem adorant angeli Deum in cœlis. Sine consortio virili Dei Filium edidisti, et post foetum illibata mansisti.* Nos verò hæc omnia omissimus omn. nost. CC. suffragio nixi, in quibus desiderantur; nec dubitamus, quin si attentè legantur, et cum ceteris conferantur, quivis animadvertat ab stylo Ildephonsi distare, atque alienæ manus esse additamentum.

^q Quæ sequuntur sic edidit Feu-ard. *ex foetu et virginitate læta manens, ex prole et pudore gavisā es honore parentis.* Nos CC. omn. nostrorum testimonium sequuti sumus.

rum omnium nescia tactu: instructa ^r quid nesses, edocta quid crederes, certificata quid sperares, roborata quid sine amissione teneres.

Auditu ^q percipe Ioviniane, corde sapito fatue, præcordiis cognosce stulte, sensu disce caduce. Nolo pudorem nostræ virginis corruptum partu cause-
ris: nolo integritatem generatione discerpas ^t: nolo virginitatem exitu ^u nascentis scindas. Nolo virginem genitricis officio prives: nolo genitrici virginalis gloriæ plenitudinem tollas. Si horum unum confundis, in toto confusus es. Si hæc concordantia nescis, a ^v concordia veritatis ipse privatus es. Si hæc discordantia causaris, semper discors iustitiæ inveniris. Si virgini nostræ aut generationem, aut integritatem adimis, grandi dedecore Deo iniuriam facis. Negas enim valuisse incorruptam servare, quem fateris absque corruptione adire virginem potuisse. Negas Deum quod vellet facere quivisse, quem contendis ^x genitricem integram invenisse, corruptioni deditam reliquisse. Ut ergo asseris, omnipotentis divinitas non profuit virginitati, sed obfuit; quia dum virgineum decus nascendo violavit, summam virginitatem destruxit ^y: ac per hoc ipsum astruis virginem deturpasse nascendo,

^r Demum instructa ita Feu-ard.

^q Hæc nost. CC. lectio melior quam Feu-ard. *Audi tu, percipe tu. Et tu exclusimus auctoritate Tr.*

^t Ita Am. et Tr. Feu-ard. *decerpas.*

^u *Per exitum* Feu-ard.

^v *Concordia* sine præpositione habet Tr.

^x Ita omn. CC. et habebat antiquior edi-

quam decoraverat ipse creando.

^z Hæbetescat oro, hæbetescat cor talia meditans, obmutescat os talia proloquens, adhæreat lingua talia promens, non aspiret sermo talia narrans. Ecce enim virgo ex Deo, virgo ex homine, virgo attestante angelo, virgo iudice sponso, virgo ante sponsum, virgo cum sponso: indubitata virgo, etiam dubitante sponso. Virgo ante filii adventum, virgo post filii generationem, virgo cum filii nativitate, virgo post filium natum. Verbo fœcunda, verbo repleta, verbo uberima, verbo partu digna, humana quidem nativitate, humana lege, humano usu, humana conditione, humana veritate, illæsa, incorrupta, inviolata, intemerata, integerrima verè. Divino autem munere, divino favore, divina collatione, divina adinventione, divino dono, divino concessu; novo opere, nova efficacia, nova operatione, novo effectu, novo patrato ^a, cum conceptu virgo, per conceptum virgo, in conceptu virgo, post conceptum virgo: per partum ^b virgo, cum partu virgo, post partum virgo. Virgo cum nascituro, virgo cum nascente, virgo post filium natum. Coniux dicta et virgo, coniux adsumpta et virgo, coniux credita et virgo, cum coniuge simul et prole perennis virgo.

I-
tio: Feu-ard. emendavit ex suo C. *concedis.*

^y Omn. nostri *detrasit.*

^z Ita omnes nost. Non multo aliter Feu-ard. *Obmutescat os.... hæbetescat cor: adhæreat faucibus &c.*

^a Ita Feu-ard. Nostri CC. et antiqua editio *partu.*

^b Ita nostri CC. *In partu* Feu-ard.

Matth. 1.

1. 1. 1.

I-

o-

o-

o-

o-

o-

o-

o-

o-

o-

o-

o-

o-

o-

o-

o-

o-

o-

Ignota semper ^c coniugio, ignota amplexu, ignota tactu, ignota maritali collegio. Et tunc certè, tunc non dubiè, tunc verè, tunc veraciter sancta virgo, beata virgo, gloriosa virgo, honesta virgo. Sed post generationem incarnati Verbi, post nativitatem Dei hominis facti, post generationem in Deo hominis assumpti, post nativitatem Deo ^d hominis uniti sanctior et sanctissima virgo, beator et beatissima virgo, gloriosior et gloriosissima virgo, nobilior et nobilissima virgo, honestior et honestissima virgo, augustior et augustissima virgo. Sed ne solus tuæ vesaniæ vepribus hæreas, ne solus spinis tuæ dementiæ sapiaris, ne solus tuæ ve cordiæ sentibus coarcteris, ne solus intelligentiæ tuæ aculeis infingar, ne solus defensionis tuæ acumine perimaris, ^e connectam parem, coniungam parilem, sociabo similem, innodabo cœqualem, copulabo talem.

CAPUT II.

Virginitatem in Dei matre confirmat adversus Elvidium.

Audi ergo et tu Elvidi, ad me attende impudorate, me auscultata impudice, me intueri inhoneste, me conspice inverecunde. Quid ^f impudicus commoveris? quid inverecundus assistis? quid

inhonestus accedis? quid sine reverentia occurris? quid sine pudore vexaris? Quare virginis nostræ principia corruptionis sine coarctas? quam ob rem initia pudoris exitu auctæ ^g procreationis infamas? cur integritatem divinitate sacratam ^h humana conventionem ⁱ deturpas? Nolo ^j huius maiestatis vim irrumpas, ne possessionem Dei convexare ausu temerario ^k pertentes: ne mansionem divinitatis ^l noceas præsumptione contemptionis: ne domum Domini iniuriis corruptionis confodias: ne portam domus Dei, eius exitu ^{ll} clausam, a quocumque posse adiri contendas. Virtutum Deus est dominus possessionis huius. Cælorum rex est possessor iuris istius. Omnipotens est artifex ædificii huius. Solus egressor et ^m custos est portæ egressionis huius. Nemo cum illo ingressus est, nemo egressus ⁿ: in ad eundo eam nemo socius, in egrediendo nemo sodalis. Qualiter introierit, nemo novit: qualiter exierit ^o, egressio sola cognoscit. Absque veste Deus, ut ita dicam, ingreditur, qui ut certè dicam, carne vestitus egreditur. Ad domum sui operis venit, carnis tantummodò vestem tulit. Idem qui venerat rediit, sed aliter quàm incesserat, ^p ipse inde processit. Hanc domum ingre-

P
diens

^c Aliqui *coniuge*.

^d *In Deo*. Am.

^e Am. *conferam*.

^f Ita Am. Reliqui *impudicitia*.

^g Alii *actæ*.

^h Trin. *sacram*.

ⁱ Omnes nostri sic. Feu-ard, *connectatione*.

^j Tolet. *Nolo ius maiestatis irrumpas*.

^k Sic Amel. Feu-ard. *ausu pertentes*.

^l Ita omn. nost. Feu-ard. *audeas præsumptione contemnere*.

^{ll} *Eius in exitu* Feu-ard. Nost. omn. sine in.

^m Deest et in Amel.

ⁿ Omn. nost. *regressus*.

^o *Egressus fuit*. Am.

^p *Ipse procedit* nostri.

diens non pudoris spolia tulit, sed egrediens integritate^a ditavit. A Domino quidem erat^r munda-
ta, sed adventu Domini nondum plena. Nuntiante angelo, fundato-
ris sui cognovit adventum, et no-
væ^s congressionis admiratur ac-
cessum : habitatorem inesse sibi
cognoscit, et qualiter in abditis
agat, plenè non penetrat. Verum-
tamen animi virtutes parat in of-
ficia servitutis, defert Domino^t
debita iura conditionis. Quod
ille cœlo præsidens iusserat, hæc
in se recepto ministrat, appro-
bans^u se conditori suo mundam
carnem simulque animam præ-
parasse, quæ et spiritualia obse-
quia carnali filio detulit, et Do-
minum suæ carnis incorrupta et
incommutabili veritate vestivit.
Definito tempore, hunc qui ve-
nerat egredi sentit, et placido
egressionis læta processu, aliter
precedentem inspicit, quàm ac-
cedentem scivit. Suæ carnis ve-
ritate hunc videt esse vestitum,
et in se sui nitoris ac pudoris
integritatem minuisse non sentit,
sed potius crevisse^v cognoscit.
In hac regione solitudo Deo tan-
tùm et domui : in hac mansio-
ne singularitas hospitio tantùm
et hospiti. Hic locus cum uno
tantùm adventante^x cohæret.
Hic uterus unius tantùm agni-

^a Ita omn. nostr. Feu-ard. *dotavit* : anti-
quior editio, *integritatem ditavit*.

^r Omnes nostri cum veteri editione. Feu-
ard. *fundata*.

^s Ita nost. omn. Feu-ard. *novum* : antiq.
edit. *novæ congregationis*.

^t Ita Am. cui consonat vet. editio. Reli-
qui cum Feu-ard. *debitæ*.

^u Omn. Feu-ard. *approbat se*.

^v *Cognoscit* deest in Am. et Tol.

^x Omn. nost. Feu-ard. *adnectante*.

tione congaudet, nec alterius viri
quàm nascentis unius membra co-
gnoscit.

Cùm ergo hæc spiritus Dei
per Prophetas prædixerit, per
doctores firmaverit, per verita-
tis auctores^y defenderit, per sæ-
culorum æternitatem consolida-
verit; quid tu novi erroris astru-
ctor, quid fatuissimus^z infama-
tor, quid copiosè nugis infamas?
Quid insanix^{*} massa proloqui
audes, mussitare contendis, su-
surrare proponis, garrire præsu-
mis? ut virginalis uteri illa ha-
bitatio Dei, ut regis virtutum
illa^a nitore pudoris aula clarissi-
ma, ut mansio illa imperatoris
cælestium carnis pudicæ, ut lo-
cus gloriosus illius Dei, quem
non capit diversitas universa lo-
corum, post generationem Dei,
post incarnationem Verbi, post
nativitatem Domini, post ortum
Salvatoris, de carneo viro per-
ituræ carnis soboles germinaret?
De loco vitali ex mortalitatis se-
mine moritura membra produce-
ret? De conclusionis horto, qui
solum virginitatis insolitæ florem
produxit, spinarum^b maritalium
vepres afferret? De fonte nascentis
virginali egressione signato
cœnum maritale decurreret? O-
pto, opto, ut sepulcrum oris il-
lius dolor cruciet : illius dentes

se-

^y Tolet. *assertores*.

^z Am. *infamatissimus*. Nos verò totum
hunc locum ex omnium codicum collatio-
ne (qui non satis inter se conveniunt) ita
emendandum putamus. *Quid fatuissimus
infamator gloriosæ virginis, quid copiose
nugis infamas? Quid insanix massa prolo-
qui audes? &c.*

^{*} Tolet. scribit *massa*, ceteri *massam*.

^a Trin. et Tol. alii *illo*.

^b Am. *mortalium*.

sera concludat^c: foveam oris eius immobilitas linguæ^d compleat: concava palati aër subductus evacuet: extrema labiorum aëris crassedo conglutinet; ne talium verborum foëtor erumpat, ne prosecutionis huius odor aspiret, ne anhelitus loquelæ susurret, ne vel exilis sonus tinniat, ne verberatus aër vel^e infandissima verba conformet. Ecce enim insolito modo, insolito usu, insolito ordine, insolito iure, in una persona, in uno corpore, in una conditione, in una ætate, alternat honor matris et virginis, alternat pudor virginis et matris: alternat in generante virginitas, alternat in virgine generandi facultas: et neutrum cedit ulli, et utrumque in alterutrum derivatur: et neutrum impeditur ab invicem, et ambo properant^f sibi. Utrumque servatur in proprio, utrumque transit in alterum: quia ambo unum, quia duo idem, quia diversa idipsum, quia indistinctum accidens, quia indiscretum concurrens, quia indifferens superventum.^g Non matrem virginitatis deserit decus: non virginem maternus impedit partus: et virginem nobilitat foëtus, et matrem habet pudor virgineus. Sicque matris et virginis nomina nullis dissociata

^c Am. et Tol. habent: *ut sepulcrum oris illius dentium sera concludat.*

^d Uterque: *percompleat.*

^e Omn. nost. Feu-ard. *infantilia.*

^f *Prosperant* Am.

^g Hunc locum exhibemus, ut est in omn. nost. CC.: aliter Feu-ard. *Non virginem maternus impedit partus, et virginem non violat foëtus, et matrem nobilitat pudor virgineus: et virginem nobilitat foëtus, et matrem non violat pudor virgineus.*

sunt casibus, nullis impedita difficultatibus, nullis læsa proveniuntibus, nullis dubia rebus. Indiscreta utraque, inseparabilia utraque, indissecabile totum, indivisibile totum. Accidit^h aliquando ut esset mater, quæ virgo erat. Advenit ut generaret, quæ nusquam corrupta usu generisⁱ maneret. Adfuit ut parturiret, lege parturitionis ignota. Occurrit ut existeret in filio integra, quæ in coniuge non^j extiterat diminuta. Sed illud est inæstimabile, illud incomprehensibile, illud inenarrabile, illud admirabile, illud inauditum, illud invisum,^k illud incognitum, illud inusitatum, ut virginitas conceptu clarescat, ut partum virginitas comitetur, ut generatio adsignet virginem, ut virginitas probet matrem, matrem quoque ut virginitas glorificet, virginem ut gravitas matris^l honoret, ut decus maternum virginitas assequatur, ut decus virgineum matris foëcunditate servetur. Ita maternam virgo accipit veritatem. Ita virginis gloria transit in genitricem. Ita nomen genitricis accedit in virginem^m, ita pudor virginis manet in matre. Sic ergo accidit, sic evenitⁿ, sic adfuit, sic occurrit, ut si matrem quæram, virgo est: si virginem quæram, ma-

P ij ter

^h *Accessit*: omnes nost.

ⁱ *Manet*: Tol. et Am.

^j Ita Am. et Tol. Barbarè Feu-ard. et alii *existerat.*

^k *Illud incognitum* supplevimus ex Am. et Tol. in ceteris desideratur.

^l *Ornet* Tol. et antiq. editio.

^m *Accedit in virginem* omn. nost. prosequitur autem Tol. *ita pudor virgineus manet in matrem.*

ⁿ Ita Trin. et Tol. alii cum Feu-ard. *venit.*

ter est : si prolem quæram , virginis est : si pudorem quæram , matris omnino est. O virtutum omnium Deus , o creaturarum omnium Deus , o factor omnium Deus , o mirabilium auctor omnium Deus ! qui cunctis miraculis tuis , universis insignibus tuis , totis mirabilibus tuis , omnibus ⁿ magnalibus tuis , hoc factum , hoc opus , hoc gestum , hoc actum , miserationis thesauros aperiens , pietatis arcana demonstrans , indulgentiæ divitias reserans , clementiæ rivos emittens in salutem meam et mundi , in redemptionem meam et mundi , in iustificationem meam et mundi , in liberationem meam et mundi , fecisti sine loquendi ratiocinatione mirabile : egisti sine rei exemplo singulare : formasti sine comparationis similitudine potentiale : complesti sine consimili æquiparatione vitale : finxisti sine intelligendi consideratione inestimabile : sine oblivione perenne , sine defectu stabile , sine interruptione iuge , sine fine laudabile. Per quod error amotus est , per quod languor ablati est , per quod peccatum deletum est , per quod mors verè destructa est , per quod salus conlata , per quod vita concessa , per quod cælum patefactum , per quod regnum cælorum promissum est , per quod eundi invenimus viam , per quod assequimur perveniendi ve-

ritatem , per quod adipiscimur requiescendi vitam , per quod ^o habebimus perennem tuæ dulcedinis visionem. Ac nunc iam , ^p modò iam , in præsentī , in hoc loco , in hoc situ , in hoc momento , et in hoc tempore , et in omnia ^q semper sæcula sæculorum.

CAPUT III.

S. Mariam ex natione et stirpe Iudæorum esse , ex fide autem et honore , laude et amore , Christianorum. Tandem aliquot Prophetarum oraculis probat , virginitatem summam oportere cum maternitatis gloria copulari.

Quid dicis Iudæ^r ? quid proponis ? quid astruis ? quid obiicis ? quid obiectas^s ? Ecce virgo nostra ex stirpe tua est , ex genere^t tuo est , ex radice tua est , ex gente tua est , ex populo tuo est , ex plebe tua est , ex natione tua est , ex origine tua est. Verumtamen ex fide nostra est , ex credulitate nostra est , ex assensu nostra est , ex reverentia nostra est , ex honorificentia nostra est , ex laude nostra est , ex glorificatione nostra est , ex dilectione nostra est , ex amore nostra est , ex prædicatione nostra est , ex præconio nostra est , ex defensione nostra est , ex vindicatione nostra est. Quod enim tibi Spi-

ⁿ Omn. nost. Feu-ard. *magnaliis*.

^o Omn. nost. cum veter. edit. Feu-ard. *habemus*.

^p *Modo iam* non habet Feu-ard. sed in CC. nost. nullo desiderantur.

^q *Semper* habetur in Am. et Tol. deest

in aliis.

^r *O Iudæe* scribit Feu-ard. non ita nostri.

^s *Oblectaris* Am. et Tol.

^t *Ex genere tua* , et infra , *ex populo tua* habet Feu-ard. contra omn. nost. CC. consensum.

Spiritus sanctus de illa per Prophetas dixit ^u, per oracula intimavit, per figuras innotuit, per præcedentia promisit, per subsequenta complevit, te negante, te non credente, te abnuente, te respiciente, te resultante, te blasphemante, ego novi, ego credidi, ego sapio, ego veneror, ego honoro, ego glorifico, ego amplector, ego amo, ego diligo, ego prædico. Quia me gratia prævenit, fides implevit, misericordia subsequuta est, amor provexit, et rei huius gloria exaltavit. Te autem quem perfidia avertit, quem pravitas occupavit, quem cæcitas adiit, ^v quem error obtinuit, quem obstinatio induravit, dicito, quare non credis in genere tuo puerperam virginem? Quare non credis sine viro virginem concepisse? Quare non credis proprium virginem gestare filium? Quare non credis, sine viro ^x virginem manere post partum? An illo mendacii genere ^y illinitus, illo primævæ perfidiæ veneno crapulatus, illo parentalis fallaciæ argumento confusus, illo infidæ persecutionis ^z astu perversus, illo antiquæ pertinaciæ munimento firmissimus, in sacris litteris adolescentulam,

^u Omn. nost. Feu-ard. *prædixit.*

^v Ita edimus ex communi nost. CC. suffragio. Feu-ard. edebat *Quis error...*
Quæ obstinatio.

^x *Sine viro*: desunt hæc verba in Tol. et Trin.

^y *Inlinitus.* Tol.

^z *Prosecutionis* Tol. et Trin.

^a Ita omn. nost. Feu-ard. *fallax es.*

^b Edimus ex unanimi CC. nost. testimonio. Aliter Feu-ar. *Quod signum, sicut promisit, daret Dominus? Quod miraculum faceret?*

^c Feu-ard. addit. *quod mirabile fieret?*

et non virginem parere posse causaris? Planè mentiris, fallis ^a, et falleris, falsò criminaris, falsò impetis, falsò proponis, falsò contendis, falsò arguis, falsò defendis. Si enim, ut ais, iuencula et non virgo parere posset, quid significaret Dominus? quid *Isai. 7.* miraculi daret? ^b quid admirabile demonstraret? quid inusitatum ostenderet, si iuencula pareret quod consuetudinis erat? si puella pareret, quod ætatis erat ^c? si adolescens foemina parturiret, quod teneritudinis erat? si non impar matrimonio pareret, quod naturæ simul et temporis erat? Cuius interdum maxima cura de sponsorum manet ^d electione sollicita? cuius mens de futuræ coniunctionis est expectatione peranxia? Cuius vota sunt secundum sodalium experientiam ^e non incerta? Sed verè illud esse ^f signum, si virgo pareret, et integra esset. Illud ^g efficere novitatem, si virgo parturiret ^h, et pudore nitesceret. Illud haberi admiratione condignum, si virgo generaret et incorrupta consisteret. In illo ostendi miraculum, si in humana conceptione fieret, quod humana natura nesciret. In illo dari signum, si

contra omn. CC. nost. qui deinde pro *adolescens*, scribunt *coalescens.*

^d Feu-ard. *de sponsi... dilatione.* Nost. omn. ut edimus.

^e *De sodalium experientia.* Tol. et Am.

^f Tol. et Am. Feu-ard. *esset.*

^g *Existere* ambo iidem; ceteri cum Feu-ar. *efficeret*: nos verò *efficere* legendum putamus, in modo infinito, sicut cetera verba quæ sequuntur.

^h Inserit hic loco Feu-ard. *et integra esset. Illud efficeret novitatem, si virgo parturiret, &c.*

hibeas, si illum in veritate confitearis, si illi veram confessionem impendas. Quæ tamen ego ipse ex toto non prætermittens, coniiciens innectam aliqua post paulisper. Cuius ergo tantæ gloriæ et dignitatis est filius, ut sit in assumpto homine Deus? Audi quantæ gloriæ et nobilitatis est genitrix eius. Hæc in Esaia virga exiet ex radice Iesse, id est, de genere eius exorta: virga^r, quæ florem hunc Christum spiritali tantum infusione sine hominis corruptionis accessione produxit. Item in Esaia hæc sola terra fide aperta, non corruptione, germinare potuit Salvatorem, rorantibus cælis, et nubibus pluentibus iustum, id est, Prophetis pronunciantibus eius adventum. Hæc in Ezechiele domus Dei est, cuius pudoris integerrima claustra,^s ad Orientem consistens porta semper est clausa. Quæ neque ante natum, neque post natum hunc filium alterius accessum vel transitum novit. Quia ipse solus Dominus per eam nascendo transivit. Unde et semper est clausa, quia semper est virgo. Hæc virgo in Psalmo thalamus Dei est, quia de utero eius iste incarnatus Deus processit velut sponsus, in ea relicto perennis virginittatis decore^t mansuro. Item in Psalmis hæc terra est, de qua veritas oritur: quæ veritas Christus eadem est, et quæ de cælo pro-

spexit iustitia eius.^u Item in Psalmis: Hæc terra fructum suum dedit, id est, Christum nostrum genuit, in quo et benedixit nobis, idem Dominus^v Deus noster, ut benedicat nobis Deus, et simus benedicti a Deo ter vocabulo repetito. Quem in Trinitate^x unum Deum omnis terræ metuunt fines.

Psal.66.

CAPUT IV.

Hortatur Iudæum, ne virginis et matris minuat gloriam, cuius ignominia redundat in prolem. Et quod virginem adorant omnes cælestes virtutes, et confluunt ad eam omnes populi: Iudæorum quoque perfidiam obiter ostendit ab antiquis patribus divinitus prophetatam.

Sit rogo iam, sit rogo, Iudæe, gratissimum tibi tantæ virginis decus in tua cognatione reperi- tum. Sit amabile tantæ gloriæ virginem in tuo genere invenisse. Sit lætum in tua traduce tantæ pudicitiae visum insigne. Sit iucundum^y in stirpe tantundem tua patefactum tale miraculum. Ecce impleta est omnis terra per hanc virginem gloria Dei. Cognoverunt omnes a parvo usque ad magnum per hanc virginem Deum vivum. Viderunt omnes per hanc virginem salutare Dei. Rememorati sunt et conversi per hanc virginem ad Dominum universi fines terræ.

^r Virgo. Tol. et Am.^s Sunt ad orientem, habet Feu-ard. In nostris omn. deest sunt.^t Et mansuro, edit. Feu-ard. Nos, ut habent omnes CC. nostri.^u Deus pro eius. Am. et vetus. editio.^v Ita omn. nost. Feu-ard. id est Deus Deus noster.^x Quam Trinitatem. Trin. et Am.^y Iocundum. Tol. et Am.

Psal.97. ræ. Adorant in conspectu filii
Psal.21. eius omnes patriæ gentium: ipsius
Ibidem. est filii regnum, et ipse Deus
Psal.97. dominabitur gentium. Cantant
 omnes ipsi Domino filio eius re-
 demptionis suæ canticum novum,
 quia ^a nascendo de hac virgine
 magnalia fecit. Notum fecit do-
 minus per hanc virginem salutare
 suum, et ante conspectum no-
 strum revelavit hanc iustitiam
 suam. Invenerunt per hanc vir-
 ginem Deum ^a, qui eum per ob-
 servantiam legis invenire non po-
 tuerunt. Venit per hanc virginem
 Deus, et congregatis gentibus et
 linguis, venimus et vidimus glo-
 riam eius, quasi gloriam unige-
 niti a patre. Congregatæ sunt om-
 nes gentes in nomine huius do-
 mini in medio Ierusalem ^b, quæ
Jerem.3. est visio pacis, id est, Ecclesia
 universalis, et non ambulabunt
 ultra post pravitatem cordis sui.
 Iuravit dominus in veritate et iu-
 dicio. Et ecce tali matre proge-
 nitum omnes gentes benedicunt,
 ipsumque conlaudant. Ecce iste
 Deus fortitudo nostra est. Ad
 hunc omnes gentes venimus ab
 extremis terræ, et cum Ieremia
Jerem.16. dicimus ^c: verè mendacium pos-
 sederunt partes nostri. Ecce in
 die novissimo hic mons filius vir-
 ginis huius præparatus est in
Isai.2. vertice montium, id est, eleva-
 tus est super Apostolos nostros,
 et super omnium virtutum cæle-
 stium maiestates. Confluimus ad

^a In nascendo. Trin. et Am.

^a Quem. Am.

^b In Ierusalem. Trin. et Am.

^c Feu-ard. Veniamus edidit, et dicamus:
 nos ex omn. nost. CC. venimus .... dicimus:
 quod sequentibus consonat confluimus ....
 ascendimus.

eum omnes populi, et propera-
 mus gentes multæ. Ascendimus
 ad hunc dominum, montem do-
 mini, et ad domum Dei Iacob,
 quæ est Ecclesia Dei vivi. Do-
 cet nos de viis suis, imus in se-
 mitis eius, quia lex gratiæ de
 Sion egressa est, et verbum do-
 mini de Ierusalem. In quo ius-
 sum est sanctis Apostolis nos
 omnes in eius nomine baptizari,
 et sancto Spiritu adimpleri. *Matth.28.*

De te autem propter cordis
 tui pessimi obstinationem, pro-
 pter impuram voluntatem, pro-
 pter infidam mentem, propter
 conscientiam malam, propter in-
 credulitatem iugem, propter su-
 perbiam veram, propter obedi-
 tiam fallacem, propter promissa
 infidelia, propter fidem inconsta-
 bilem ^d, audi dominum in Deu-
 teronomio proclamantem: Eri-
 tis ^e gentes ad caput, incredulus
 autem populus ad caudam.
 Cui incredulus nisi isti Deo,
 in humilitate hominis ex hac vir-
 gine nascituro ^f? Item Ieremias: *Jerem.5.*
 Prævaricatione prævaricata est
 in me domus Iuda, ait dominus.
 Negaverunt ^g me, et dixerunt:
 non es ipse. Quod nunc u-
 sque Iudæe, propter hunc Chri-
 stum dominum meum huius vir-
 ginis filium; dicis non esse Chri-
 stum. Expectas alium, cum quo
 pereas, Antichristum. Item Esaias: *Isai.65.*
 Tota die expandi manus meas
 ad populum non credentem, et
 con-

^d Instabilem Tol.

^e Omn. nost. Feu-ard. erunt.

^f Sequimur omn. nost. CC. Feu-ard. ede-
 bat: Cui ergo incredulus es nisi .... na-
 scienti?

^g Me omn. nost. Feu-ard. Dominum; et sic
 legitur in vulgata ad hunc Ieremiæ locum.

contradicentem mihi. Non credentem et contradicentem : cui nisi isti domino ? qui quoniam de hac Virgine ^h natus est , credere nolunt hunc esse Deum.

Jerem.8. Item Jeremias : Quomodo dicitis, sapientes nos sumus , et lex Dei nobiscum est ? Verè mendacium operatus est stylus mendax scribarum. Confusi sunt sapientes, perterriti et capti sunt. Verbum enim Domini proiecerunt , et sapientia nulla est in eis. Quod Verbum ? hoc utique de hac Virgine carnem factum. Et quam sapientiam ? hanc scilicet Dei patris , quæ gentibus stultitia est.

Isai.46. Item Esaias : Audite me duro corde , et qui longè estis a iustitia : propè feci iustitiam meam, et non elongabitur, et salus mea non morabitur. Quæ iustitia , et quæ salus , nisi hic ⁱ utique a quo iustificati et salvati credentes sumus ?

Isai.43. Item Esaias: Educ foras populum cæcum, et oculos habentem: surdum, et aures sunt ei. Quid non videntem, et quid non audientem, nisi hunc Dei filium, ex homine incarnatum, et cuncta quæ de eo multifariè sunt ^j prædicta ?

Osee 7. Item in Osee : Væ , inquit, eis ! quoniam recesserunt a me , vastabuntur : quia prævaricati sunt in me , ^k et ego redemi eos, et ipsi locuti sunt contra me mendacium. A quo recesserunt ? Utique a me , quem humilem videntes hominem esse , ^l con-

temnunt Deum. Et quod mendacium locuti sunt ? ¹¹ nisi quod et in Ieremia dicente legimus: Non est ipse. Et quare non est ipse ? Quia vidimus eum , et non erat aspectus : et desideravimus *Isai.53.* despectum et novissimum virorum , virum dolorum , et scientem ferre infirmitatem ; et quasi absconditus vultus eius et despectus : unde nec reputavimus eum. Quibus verbis tua incredulitas significatur , cui visus est Christus non habere speciem , neque decorem : unde neque a te reputatus est esse Deus. Dixi celer, dixi currens, dixi ^m transiens, dixi pernix , dixi velox , dixi citatus, quæ citò reperi , quæ de vicino attigi , quæ de proximo inveni, quæ de confinio intuli. Nam si peritia pollens , si prudentia vigil , si acumine vivax , si inquisitione strenuus , si sollicitudine minùs iners vellem , aut possem; dies mihi deficiet , momenta decrescent , ⁿ horæ lassabunt , manè ruet , meridies ^o liquescet , vespere decidet : intempesta et gallicinia , ^p crepusculumque, noctiumque abundantia non suppetent, non ^q cohærent de talibus sacramentis aut fidei meæ congrua, aut perfidia tuæ discordantia , et adversa promere vel narrare. Unde iam veni mecum ad hanc Virginem , ne sine hac properes ad gehennam. Veni abscondamur *Psal.108.* sub velamento virtutis eius , ne

Q in-

^h Sic omn. nostri : Feu-ard. nasci dignatus est.

ⁱ Utique non est in Feu-ard. sed habent nostri omn.

^j Prædicata. Trin. et Am.

^k Et deest in omnibus nostris.

^l Contempserunt. Tol. et antiq. editio.

¹¹ Nisi quod aiunt , Ieremia dicente : non est ipse ? Amel.

^m Transiliens. Trin. et Tol.

ⁿ Lacescent. Tol.

^o Languescet. omn. nostr.

^p Crepuscula. Tol.

^q Cohærebunt. Amel.

induaris confusione, sicut diploide. Veni confiteamur, ego delicta iuventutis et ignorantiae meae, et tu delicta sacrilegii et sceleris tui, ne revelent caeli iniquitates tuas. Veni humiliemur in veritate confessionis et laudis eius, ne terra consurgat adversum te, asserens tanti sceleris se tuam perfidiam sustentasse. Non erubescas filium eius esse Deum tuum, ne ipse te erubescat coram angelis suis. Non erubescas sermones eius, ne ipse te in annotatione libri viventium erubescat. Confitere illum in regione terrarum, ne ipse te non confiteatur in terra viventium. Confitere illum Deum esse et filium hominis ^r virginis matris, ut ipse te confiteatur coram patre suae divinitatis. Time maiestatem eius inter homines, ne te humanitas eius in tartara praecipitet coram angelis suis. Dilige illum dum patiens est, ne odio habeat te, dum iudicaverit te.

Arbitror me per virtutem Dei hostem ut potui confodisse, reliquisse caesum, abiecisse enerdatum, exanimem dimisisse. Unde et pallidus adest, exanguis superest, defessus angitur, fatigatus manet, concisus iacet, confossus ruit, elisus interiit: de vitali flatu nihil superest, de spe vitae iam nihil est, de reditu vitae illi expectatio non est. Unum tantum ^s deest, quod halitus perfidiae anhelat, quod exile murmur

^r *Virginis* deest in omnib. nost.

^s *Superest.* Amel.

^t *Fœtor* deest in Trin. et Tol.

^u Ita Trin. et Tol. ceteri cum Feu. *repedabo.*

^v *Adtritus* reposuimus ex Trin. quæ ve-

erroris aspirat, quod tenui tabo de sacrilegii sepulcro animae naribus ^t fœtor exhorret. Verum redeam, ^u repedem, retro gradiar, retro convertar, et non eam, donec deficiat: non vadam, donec intereat: non pergam, donec ^v adtritus sub pedibus meis evanescat: ne de cadavere perfidiae quidam vermiculus supersit, ne de morticinio sacrilegii tinea quaecumque consurgat, ne de tabo prophanationis quodcumque genus vermium oriatur, quod in criminum antro dæmonum favoribus pastum, etsi non adsurgat in belluam, evolet in volucrum, applaudatque sibi nostrae disputationis retia evasisse, qui funditus se ingemiscit vincere nequivisse; gutturque a capulo dissertae ratiocinationis abducat, ^x et per aëreas potestates levitate vagabunda ferendus sese fraude suspendat, ac scilicet sub pavore vel fuga illi arrideat, cui sub spe ^y victoria non concordat. Auditum ergo antequam loquelam, exanimate hostis, appone: auriculam antequam linguam adaperi: antè auris, quam oris remove seram, ut prius noveris, quam loquaris: primitus sapias, quam respondeas: prius corde percipias, quam ore depromas. Sicque de hac veritate ut cognoscas plenitudinem veritatis asserere, considera, intuere, vide, intellige, perpende, animadverte, intende, scito, sapito, di-

ra lectio est absdubio, quamvis ceteri scribunt *astrius*.

^x *Et per aëriæ potestatis levitates vagabundè ferendus.* Trin. et Amel.

^y *Victoriæ.* Trin.

disce, cognosce, hunc eundem esse Deum ex Deo in veritate naturæ suæ, qui ex Virgine^z factus est homo in veritate naturæ meæ: hunc esse perenniter æternum, qui dispensativè factus est temporalis: hunc venisse, qui est verè immobilis: hunc^a contineri in loco, quem non continet locus: hunc esse intra locum, qui est omnium locus. Nam et, ut^b expressiùs dicam, ipso ducente sequar eum: ipso præeunte, curram post illum: ipso antecedente, vadam post eum: ^c ipso adjuvante, vel vocante, ingrediar ad illum: et in quantum ipse^d permiserit, asseverem tibi, ostendam tibi, enarrem tibi, promam, expediam, convincam, probem, quis est idem ipse qui venit; et unde venit, et quando venit, et ubi venit, et quare venit, et quomodo venit, et quid egit.

CAPUT V.

Sacrum incarnationis explicat arcanum.

Audi iam nunc, quis est Christus qui venit: audi iam nunc, quis est idem qui venit; non alius quàm Deus, et omnipotens Dominus. Dicit Malachias: ^e Veniet ad templum sanctum suum

^z Natus. Trin.

^a Teneri. Trin. et Amel.

^b Feu-ard. exactiùs. Nostrum omnium expressiùs.

^c Trin. et Am. ipso vocante ingrediar, &c.

^d Permisit: sanior lectio, quam exhibent nostri codices omnes, pro *promissis* quod edidit Feu-ardentius, non sine mendo.

^e Venit. Feu-ard.

dominator, ^f quem vos quæritis, et angelus testamenti, quem vos vultis. Item in Exodo Pater de eodem ^g ad legislatores: Ecce mitto angelum meum, qui præcedat te, et custodiat ^h te in via, et introducat in locum quem paravi. Observa eum, et audi vocem eius: nec contemnendum putes, quia non dimittet cum peccaveris. Et est nomen meum in illo. An quia angelum audis, non putas esse factorem Deum, sed quempiam angelum factum? absit. Magna certè dementia agitaris, si credis Deum cuiquam angelo et potestatem et nomen proprium contulisse: atque contra tuam simul et meam vocem, ⁱ non sit unus Deus qui fecerit omnia. Quare angelum dicis illi esse æqualem? ^j quod utique dicendum non est, quia ita non est, verum non est. Quis enim in nubibus æquabitur Domino? Aut quis similis erit Deo inter filios Dei? id est, in angelis bonis, et in ^k hominibus sanctis, quos adoptionis amore divinæ paternitatis pietas filios vocat. Unde Christus venit? ^l unde venit? verè non aliunde quàm de Deo venit. Audi ipsum per Salomonem: Ego ex ore altissimi processi. Item Pater in Psalmis de eo: Ex utero ante luciferum

Exod. 23.

Psalm. 88.

Psalm. 88.

Ecl. 24.

Psalm. 109.

Qij. rum

^f Nostrum omnium tantum habent: *Quem vos vultis.*

^g *Ad legislatores dicit.* Feu-ard. sed dicit non est in nostrum ullo.

^h *Te supplevimus ex nostris omnibus.*

ⁱ *Non esse unum Deum.* Tol.

^j *Quod utique verum non est:* idem.

^k *Hominibus* ex nostris omnium. Feu-ard. omnibus.

^l *Item unde venit?* Trin. et Am.

rum genui te. Hinc et alias ipse
Prov. 8. per Salomonem : Ante ¹¹ col-
Zach. 2. les ego parturiebar. Et Zacha-
 rias : Hæc dicit ^m Dominus exer-
 cituum ; post gloriam misit me
 ad gentes, quæ spoliaverunt vos.
 Qui enim tetigerit vos, tanget
 pupillam oculi eius : quia ecce
 levabo manum meam super eos,
 et erunt præda his, qui servie-
 bant sibi : et scietis, quia Domi-
 nus exercituum misit me. Vide
 omnipotentem Dominum exer-
 cituum ab omnipotente patre
 domino Deo exercituum mis-
 sum, quando Christus venit.
 Missus est autem ad gentes post
 gloriam deitatis, quam apud
 Patrem habuit, cum fieret hu-
 milis in forma servi, qui erat
 æqualis paternæ divinitati. Item
Isai. 48. Esaias : Ego primus, et ego no-
 vissimus : manus quoque mea fun-
 davit terram, et dextera mea
 mensa est cœlos. Non a princi-
 pio in abscondito locutus sum :
 ex tempore antequam fieret, ibi
 eram, et nunc Dominus misit
 me, et spiritus eius. Ecce qui
 primus, et novissimus, et factor
 omnium est, mittitur a Domino
 Patre, cui et coæternus, et co-
 æqualis habetur. Item quando
 Christus venit ? quando venit ?
 dicat Iacob in benedictionibus
 Patriarcharum. Non deficiet prin-
 ceptus de Iuda, nec dux de fe-
 moribus eius, donec veniat qui
 mittendus est : et ipse erit ex-
 pectatio gentium. Tunc ergo

Gen. 49.

¹¹ Feu-ard. omnes colles ; sed non legitur omnes in nostris.

^m Dominus Deus. Trin. et Tolet.

ⁿ Hierusalem. Tol.

^o Antea scribit Feu-ard. Ubi Christus ve-

nit, quando per ambitionem,
 succedente in regno Herode alie-
 nigena, defecit in ⁿ Israel prin-
 ceptus de Iuda ; in quo defectu
 advenit ille qui mittendus erat,
 quem gentes et populi expecta-
 bant. Item in Daniele, ad se lo-
 quente angelo : Daniel animad-
 verte sermonem, et intellige vi-
 sionem. Septuaginta hebdomades
 abbreviatæ sunt super populum
 tuum, et super urbem sanctam
 tuam, ut consummetur præva-
 ricatio, et finem accipiat pecca-
 tum, et deleatur iniquitas, et
 adducatur iustitia sempiterna, et
 impleatur visio, et prophetia, et
 ungatur sanctus sanctorum. Quod
 tempus olim esse completum,
 prædictarum rerum et eventus
 et exitus docet. ^o Item ubi ve-
 nit ? dicat Micheas : Et tu Beth-
 lehem domus Ephrata ^p num-
 quam parvula es in millibus Iu-
 da : ex te mihi egredietur, qui
 sit dominator in Israël. Et hoc
 secundum carnem ; nam secun-
 dum divinitatem, illud est quod
 connectit : Et egressus eius a die-
 bus æternitatis. Item David : Am-
 bulabunt de virtute in virtutem,
 et videbitur Deus deorum in
 Sion. Item Ieremias in lib. Ba-
 ruch : Hic est Deus noster, et
 non æstimabitur alter ad eum :
 qui invenit omnem viam pruden-
 tiæ, et ostendit eam Iacob puero
 suo, et Israël dilecto suo : post
 hæc in terris visus est, et cum
 hominibus conversatus est. ^q Item
 qua-

Dan. 9.

Mich. 5.

Psal. 38.

Bar. 3.

nit ? quod nullus nostrorum habet.

^p Numquid. Trin. et Am.

^q Feu-ardent. Quare venit Christus ?

Item quare venit ? Nos edimus ut habet

Amel.

Isai. 6. quare Christus venit? Per Esaiam ipse dicit: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, prædicare captivis redemptionem, et cæcis visum. Item ipse: Ecce Deus noster, ipse veniet, et salvos nos faciet. Item *Abac. 3.* Abacuch: Existi in salutem plebis tuæ, ut salvos facias electos tuos. Item quomodo venit? abiectus utique et egenus. *Zach. 9.* Zacharias: Discite filiæ Sion: ecce rex tuus venit tibi iustus et salvans, pauper, et sedens super asinum indomitum. In Psalmo David de eo ait: Ego autem sum vermis et non homo, opprobrium hominum, et abiectio plebis. Item apud Esaiam ex persona Dei Patris: Ecce intelliget servus meus, et exaltabitur, et elevabitur, et sublimis erit valde. Sicut obstupuerunt super te multi, sic ingloriosus erit inter viros aspectus eius, et forma eius inter filios hominum. Iste adsperget gentes multas. Super ipsum continebunt reges os suum: quia quibus non nuntiatum est de eo, videbunt, et qui non audierunt, contemplabuntur. Quis credit auditui nostro, et brachium domini cui revelatum est? Et ascendet sicut virgultum coram eo, et sicut radix de terra sitiendi: non est species ei, neque decor: et vidimus eum, et non erat aspectus, et desideravimus eum, despectum, et novis-

simum virorum, virum dolorum, et scientem ferre infirmitatem; et quasi absconditus vultus eius et despectus: unde nec reputavimus eum. Verè languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit, et nos putavimus eum quasi leprosum, et percussum a Deo, et humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, et attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, et livore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit: et Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum. Oblatus est, quia ipse voluit, et non aperuit os suum. Sicut ovis ad occisionem ducetur, et sicut agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum. De angustia et de iudicio sublatus est, generationem autem eius quis enarrabit? Quia abscessus est de terra viventium: propter scelus populi mei percussus eum: et dabit impios pro sepultura, et divites pro morte sua, eò quod iniquitatem non fecerit, neque dolus inventus fuerit in ore eius. Et Dominus voluit eum conterere in infirmitate. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum, et voluntas Domini in manu eius dirigetur. Pro eo quòd laboravit anima eius, videbit et saturabitur. In scientia sua iustificabit

^r Salvavit nos: Trin. et Amel.
^s Amel. Christus venit?
^t Dicite: Trin. et Amel.
^u Et deest in Trin. et Amel.
^v Credidit. Amel.

^x In via sua præter Trin. et Amel. habent ceteri cum Feu-ard.
^y Super terram adiicit Feu-ardent. quòd desideratur in utroque cod. superiori.

bit ipse iustus servos meos multos, et iniquitates eorum ipse portabit. Ideo dispersiam ei plurimos, et fortium dividet spolia, pro eo quod tradidit in morte animam suam, et cum sceleratis deputatus est. Et ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus oravit ut non perirent. Item apud eundem: Non clamabit, neque audiet quis in plateis vocem eius. Calamum quassatum non conteret, et linum fumigans non extinguet, sed in veritate docebit iudicium, et proferet iustitiam, quoadusque ponat in terra iudicium, et in nomine eius gentes sperabunt. Et in Psalmis de seipso sic ait: Ego autem sum vermis et non homo, et opprobrium hominum, et abiectio plebis.

Isai. 42.

Psal. 21.

CAPUT VI.

Oratione premissa, probat filium S. Mariæ esse Deum.

Adaperi Iesus meus, adaperi os meum, et reple illud confessione misericordiae tuæ. Tange os et auriculam cordis mei dicens, adaperire, ut audiam quid loquaris per Spiritum sanctum tuum. Reple os meum laude tua, ut possim enarrare magnificentias tuas, et atque confitear tibi misericordias tuas, et mirabilia tua filiis hominum, qui vivis et regnas in sæcula sæculorum.

^a Feu-ard. editio habet: *Effeta, quod est, adaperire*: nos priora verba extrusimus, quoniam in omnibus CC. nostris desiderantur.

^b Pro *ut*, quod retinent omn. nostri, habet Feu-ard. et.

rum. Amen. Quid egisti domine? Quantum ad omnipotentiam unice Trinitatis pertinet, omnia per te facta sunt, et sine te factum est nihil. Quantum autem ad id attinet, quod specialiter in tua persona incarnari, et hominibus apparere salvator omnium adventisti, et ipse factus es sub lege, natus ex muliere. Verum et si quos operum tuorum egressus habueris, atque quosnam saltus mirabilium diversitatibus dederis, Psalmista dicat: Visi sunt gressus tui Deus, ingressus Dei mei. Illi utique quibus in mundum per Virginem venisti, et quibus ad Patrem per resurrectionis gloriam redisti. Unde et venisse te tam multa vaticinantium dicta confirmant, quam operum tuorum exempla demonstrant. Cum igitur in mundum venisti, adversans tibi Iudæa data sibi legis assertionibus cognoscat, quid egeris. Primò itaque Iudæa, cum invisibiliter hic Dei filius et omnipotens Deus ad Virginem venit, quid egit, nisi ut iuxta quod Esaias dicit, de egressa virga, id est, de matre virgine, de radice generis Iesse ascendit hic flos? Nascitur utique filius, nulla corruptione creatus, sed sola sancti Spiritus infusione generatus. Item iuxta eundem ait, ut non in usu iuencula, sicut tu mentiris, sed sicut ego verum dico, in signo concipiat, et

Ad Gal. 4.

Psal. 67.

Isai. 11.

Isai. 7.

^b Feu-ard. *quid loquar*, et similiter nostri præter C. Trin. qui scribit, ut edimus. Vetus editio: *quid dicatur*.

^c Tolet. et Trin. *quia*.

^d Nostri *ascendat*.

^e Tolet. et Am. *concretus*.

Isai. 45. et pariat virgo. Item iuxta eundem ait, ut sine corruptionis accessu, solo Spiritus sancti calore, et virtutis Altissimi obumbratione aperiat terra corporis, virginalis uterus, et hunc germinet salvatorem. Item iuxta *Danielem Dan. 2.* ait, ut abscidatur, id est, ut ^f abstrahatur hic lapis de monte generis Iudæorum sine manibus præcidentis, id est, sine operatione corruptionis: et veniens in terram amplitudinis totius mundi, impleat potentia sua orbem terrarum, et a mari usque ad mare firmet dominium suum.

Psal. 18. Item verò iuxta Psalmistam ait, ut ^g egrediatur sponsus de thalamo uteri virginalis, assumpturus illam sponsam ex omnibus nationibus, ^h Ecclesiam universam. Cui alio loco dicitur: Audi filia vocem Dei, et vide misericordiam prævenientis te Dei. Et inclina aurem obedientiæ tuæ, et obliviscere populi tui prophanae, et operum pravitates, et ne recorderis ⁱ domum patris tui, diaboli videlicet, ^j sive mundi illecebras, et temporalium rerum turpes amores. Item iuxta *Psal. 84.* Psalmistam ait, ut de terra materni corporis oriatur nascentis veritas carnis, et respiciat de cælo iustitia deitatis. Sicque in unitate personæ Deo et homine consistente, hæc terra Virginis nostræ hunc det filii fructum, dante nobis domino benignitatem nostræ redemptionis. Item iuxta

Ezech. 44. Ezechiëlem ait, ut de hac materni uteri domo per pudoris virginei portam idem dominus Deus Israël egrediatur, ac dum nec ante, nec post nativitatem eius ullum unquam integritas corruptionis novit accessum, eadem porta sit clausa: quia semper est virginitatis sera conclusa. Horum itaque ^k vaticiniorum omnium ad hoc summa prorrecta est, ut de Spiritu sancto, et Maria semper virgine fieret hoc Verbum caro, fieret Deus homo, fieret humanum quod erat divinum: non diminutione deitatis, non interitu æternitatis, non commutatione incommutabilis veritatis, sed assumptione carnis, sed ^l participatione hominis, sed societate humanitatis. Sicque in ^m unitate personæ idem sit Verbum qui caro, idem sit homo qui Deus, idem sit et qui divinitas et qui humanitas est. Ac per hoc iuxta Ieremiam ipse *Bar. 3.* unus Christus sit Deus, qui invenit omnem viam prudentiæ, qui et cum hominibus conversatus est homo. Iuxta *Psal. 86.* Psalmistam ipse sit homo in Sion natus, qui fundavit eam Deus excelsus. Iuxta *Isai. 2.* Esaiam, qui dicit: Quiescite ab homine, cuius spiritus in naribus eius est, quia excelsus reputatus est; ipse sit homo in cuius humanitatis aspirationibus divinitatis eius spiritus est, qui sit et Deus, qui est reputatus excelsus. Iuxta *Psal. 109.* David ipse sit do-

^f Am. obsecetur.

^g Ita omn. nostri: Feu-ard. egreditur.

^h Feu-ard. idest Ecclesiam: nostri ut edimus, omisso id est.

ⁱ Domum non legitur in nostris.

^j Pro sive scribit suaves. Amel.

^k Vaticiniorum: ita omn. nostri CC. cum antiqua edit. Feu-ard. edit. vaticinantium.

^l Trin. participio.

^m In unitate. Am. reliqui cum Feu. in unione.

minus Deus, ad quem loquitur dominus Deus: ipse sit homo, qui sedeat a dextris Dei. Iuxta *Isaïe 9.* ta Esaiam ipse sit homo, qui parvulus natus est nobis, qui sit et Deus, qui filius Dei datus est nobis. Iuxta *Psalm. 44.* Psalmistam ipse sit Deus, cui dicitur: Sedes tua Deus in sæculum sæculi; qui sit et homo, qui per exultationis oleum sancto Spiritu dicitur unctus. Iuxta *Jerom. 23.* vocem domini per Ieremiam, ipse sit homo, cui dicitur: Ecce ^m venient dies, dicit Dominus, et suscitabo David germen iustum, et regnabit rex, et sapiens erit, et faciet iudicium et iustitiam super terram; qui sit et Deus, cùm subiicitur: In diebus eius salvabitur Iuda, et Israël habitabit confidenter, et hoc est nomen, quòd vocabunt eum, iustus Deus noster. Iuxta *Mich. 5.* Micheam ipse sit homo, de quo dicitur: Stabit, et videbit, et pascet gregem suum; qui sit et Deus, cùm subiungitur: In virtute domini et honore nominis Dei sui erunt; quoniam nunc magnificabitur usque ad terminos terræ, et erit iste pax. Audisti quid egerit adveniens Deus in utero Virginis? Audisti quod cùm sit Deus, homo factus est? Audisti quia cum aliud sit Deus, et aliud homo; non tamen est alter Deus, et alter homo: sed unus est dominus ⁿ noster Iesus Christus, idem Deus et homo?

^m Nostri CC. MS. *dies veniunt.*

ⁿ *Dominus noster.* Trin. et Am. alter verò cum Feu-ard. *Dominus meus.*

^o *Traduce* scribunt nostri omn. Feu-ard. *radice.*

^p Extremum huius periodi membrum edimus ad nostros CC. omn. Quod ita habet

Audi iam nunc quæ miraculorum opera egerit: quæ mirabilium acta gesserit: quæ magnalium gesta fecerit: quas virtutum operationes patrauerit: quos operationum effectus ediderit. Certè hæc quæ auditurus es, in gente tua, in genere tuo, in populo tuo, in plebe tua, facta cognosce. Quoniam et ipse qui ea fecit secundum quod homo est, ex ^o traduce tua, ex stirpe tua, ex propagine generis tui, in veritate carnis naturæ meæ voluit nasci. Sed vellem planè contra sacrilegium et perfidiam tuam veritatis huius negotium partis meæ assertoribus intimare; ^p et veridicum ius veritatis meæ coram Domino et angelis eius in foro orbis terrarum, spectantibus cunctarum nationibus gentium, in eorum testium fidem proponere. Sed video te fallaci conatu, perversu astu, infido obiectu, labenti congressu, depravato animo, impuro sensu, ^q hyperbatonico eloquio, quod est ex omni parte confusum, velle te respondere, instrumenti novi auctores nolle recipere, sed auctoritatis vetustate assertionibus dimicare. Respondebo et ego: si novis assertoribus veritatis minimè cedis, saltem ipsi pro se loquenti veritati succumbe. Sed rursum obiicis: hæc, quæ dixisse veritatem opponis, novorum sunt prædicatorum intimata præconiis.

Et Feu-ard. *Et ut veridicum ius ..... meorum testium fidem proponerem.*

^q *Prophanatico* edebat Feu-ard. Nos ex nostris codicibus *hyperbatonico*, quod cum sequentibus mirè consentit; namque hyperbaton orationem redit perturbatam et obscuram, nisi prudenter adhibeatur.

Et ego dicam : ut ergo ais , tempore , non auctoritate contendis : electione , non iure disceptas : vel le , non ordine causam narras , dum vetustatem novitati præponis : dum nova veteribus impugnas : dum veteribus nova evacuare conaris . Certè iste directus initæ disceptationis est ordo : iste actionis debitæ de iure processus : hoc negotii verum initium : hic disputationis ordinatæ competens modus ; ut vetusta promissa nova opera compleant : ut umbram veritas excludat : ut incerta et occulta patens exhibitio manifestet : ut antiquitatis arcana nova fides aperiat : ut veterum secreta credulitas adveniens revelet : ut absconsa mysteria religionis novitas ostendat : ut temporum primitiva temporum plenitudo corroboret . At nunc quid vetera quæris , quæ transierunt , et ecce facta sunt nova ? quid illorum temporum recordaris , propter quæ facta non sunt ? quoniam facta sunt propter nos , in quos fines sæculorum devenerunt . Quid tantum vaticiniis primævis attendis , cum iam omne vaticinium rei gestæ sit exhibitio completum ? Quid de lege et Prophetis agis , cum ea , quæ usque ad Ioannem dixerunt , in Deo Christo Iesu nostro esse completa testentur etiam rerum omnium elementa ? ^s Quid verò dicam ?

^r Quæ Amel. Feu-ard. cum reliquis, quia.

^s Loco horum verborum habent omn. nostri : Cum verum video, ideò, &c.

^t Fædare. Tol.

^u Adaperta Feu-ard. Trin. verò et Amel. adaperta, et quidem genuina lectione, nam voluit hoc opponere superiori verbo revelata, quod idem est ac adaperta, ne-

ideò te nolle recipere novos, quia sprevisi vetustos : ex hoc iura novitatis impetere, ex quo antiqua visus es sprevisse : ex hoc renuere gratiam, ex quo impugnaveras legem : ex hoc non dare fidem Evangelio, ex quo dudum contradixeras legali præcepto : ex hoc impugnare Apostolos, ex quo impugnaveras et Prophetas : ex hoc non adquiescere doctoribus meis, ex quo non adquievisti rectoribus tuis : ex hoc prophanare veritatem, ex quo prophanaveras et veritatis promissionem : ex hoc revelata nescire, ex quo ^u adoperta noluit cognoscere : ex hoc esse ^v perfidum in temporum plenitudine, ex quo fuisti infidus in futurorum promissione. Sed age nunc, quoniam ordine propositionis perversæ hic modus poterit esse iustus, ut in assequenda veritatis cognitione, de turba veridicorum personas eligas, quibus credas, ^x et dum emicans patulæ veritatis fulgor dixerit, non attendas ? Quo venefico ore, quo itinere dirigitur huius actio commoti certaminis, ut me apertiora iudicia proferente tu in tua electione constituas, quod in mea contradictione defendas ? Postremò quæ tergiversatio ista est, ut ego veritatem proferam, quam tu ^y renuas videre, et de eisdem coneris inquisitione contende-

R de-

dum illi contrarium.

^v Perfidum ex nostris, non perfidus, quod habet Feu-ard.

^x Tol. C. habet: Et micans veritatis fulgur intendens, non attendas. Sed si pro dixerit legatur eluxerit lectione Feu-ard. nulla melior.

^y Feu-ard. renuisti : nostri omnes renuas.

dere? Aut quisnam hic conglobatæ responsionis est ictus, ^z ut assertores veritatis inquiras, et prolatam veritatem videre contemnas? Si licet tibi eligere cui credas, ergo eligere liceat et quod credas. Si licet tibi electione tua vindicare quod credis, ^a liceat et electionis invenire auctorem cui credas; ac per hoc ita iudiciorum regulas rumpis, ut de electione feras libitum, non de iusta disceptatione iudicium. Non enim quod debes, sed quod placet dicis: neque quod inveniat, sed quod operiat veritatem opponis; dum publicè veritati non credis, et hanc in abditis quæris: dum per semetipsam quid verum sit de se veritas clamat, et tu de illa quid verum se habeat, electionis disputatione requiris. Veritas dicit per semetipsam: Ego sum; et tu, qui speciem ostendat veritatis, inquisitorem quæris? Veritas dicit: Ego sum via; et tu in deviis viam quæris? Veritas dicit: Ego sum vita; et tu vitæ præcones inquiris? Veritas dicit: Qui sitit, veniat et bibat; et tu qui sitientem potet, adsciscis? Veritas dicit: Ego a Deo exivi, et veni in hunc mundum; et tu eligis, quis sit ille qui venire possit in mundum? Veritas dicit: Ego et pater unum sumus: et ^b qui me videt, videt et

Ioan. 14.

Ioan. 16.

Ioan. 10. et 14.

^z Amel. Cod. *ut per assertores veritatem inquiras, &c.*

^a Lectionem hanc exhibet Tolet. noster: Feu-ard. et ceteri scribunt: *liceat et electionem invenire, cui credas.* Neutra quidem lectio nobis maximè probatur, qui malleus legere: *liceat et electione invenire, cui credas.* Sane quid sit credere electioni, vel auctorem electionis invenire non

patrem; et tu asseris hunc nec a Deo esse, nec huic æqualem existere posse? At verò quia ex defensoribus partis tuæ tibi met applaudis, nolo sis anceps. Pro certo autem disce, quia quos tibi advocas, mei sunt: quos tibi assumis, proximi mihi sunt, et quos tibi adsciscis notissimi mihi sunt. Quæ enim ^c in tuis auribus suis vocibus indiderunt, cordi meo virtute intelligentiæ impresserunt: quæ tibi sonuerunt, mihi cohæserunt: quæ te sonitu tetigerunt, me tactu illustraverunt. Sed iam ^d placabilis ego cedam, non victus veritate, sed fultus; cum tu infamis cedas, non fultus veritate, sed victus. Astipulabunt enim testes tui quæ assero: firmabunt quæ intimo: asseverabunt quæ propono: stabilienquæ contestor: statuent quæ intulero. Fides namque mea illorum est veritas: propositio mea illorum est attestatio: cognitio mea illorum est testimonium, loqui in tempore meum, illorum est sapere in æternum: proponere meum, firmare est ^e eorumdem: non tacuisse meum, dixisse illorum est? Sic lingua mea flatus illorum est: sic eloquium meum spiritus eorum est: sic verbum meum spiraculum est ipsorum; quia verbum Dei, quod per illos venit, in me pervenit: quia sapien-

satis capimus.

^b *Qui me videt, videt, &c.* Tol. et Am. Feu-ard. cum alio edebat *vidit, vidit.*

^c Feu-ard. *tibi in tuis auribus.*

^d Est *placabilis* in Trin. et Am. In Feu-ard. legitur *placibilis.*

^e Ubi habet hic Feu-ard. *eorumdem*, scribunt Am. et Trin. *illorum est*: et contrario infra, ubi Feu-ard. *dixisse illorum est.*

CAPUT VII.

Duplicis instrumenti verborum connectione Christum docet ut hominem, ita sanè et Deum altissimum esse. Item totam Servatoris nostri vitam usque ad Spiritus sancti in Apostolos missionem copiosè depingit.

Sed veni, quò cœpimus prope-remus: quo ire conati sumus, ire non desinamus: quò gradi nisi sumus, avidiùs impellamur: quò cœptum est ambulare, non desinatur ambulasse. Gressus pergat animæ, pes properet mentis, poples ambulet cordis. Genu vale, ^g crure stabilire, tibia substa, ne talo concidas, ne planta ruas, ne pede ^h labaris: totus conare, totus expedire, totus assurge: propone quod sapis, dicito quod nosti, loquere quod intelligis. Quod ruminas prome, quod cogitas enarra, quod machinaris expone. Adest veritas: hic est veritas: ecce est veritas. Præstò sunt qui vera dicunt, præstò sunt qui vera sapiunt, præstò sunt qui vera proponunt, præstò sunt qui vera defendunt. ⁱ Ego ego prorsus, cùm tu meos prophanes, tuis delector auctoribus. Cùm tu meis dero-ges, ego tuorum delector assertorum eloquiis. Cùm tu meis contradicas, ego ^j tuos obediens et obtemperans amplector auctores. ^k Tanto enim tui mei sunt,

R ij quan-

piencia Dei, quæ illos implevit me tetigit: quia spiritus Dei, qui illis loqui dedit, mihi audire et annuntiare concessit. Inde cor illorum os meum est: inde os illorum sermo meus: inde sermo illorum fides mea: inde fides illorum affirmatio mea: inde quod sapiunt, dico: inde quod dicunt, scio: inde quod sciunt, annuncio: inde quod inquirunt, non taceo: inde quod annunciarunt, enarro. Quia ^f vivit in me, qui vivebat in illis: quia est in me, qui erat in illis: quia non tacet in me, qui loquebatur in illis: quia manet in me usque in æternum, qui non defuit in illis usque adhuc. Quare ergo non credis filio dicenti: Omnia quæ habet pater, mea sunt; cùm ad patrem de illo dicatur: Omnia subiecisti sub pedibus eius? Quare non credis filio dicenti: Amodò videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei; cùm et pater illi dicat: Sede a dextris meis? Quare non credis filio dicenti: Pater meus usque modò operatur, et ego operor; cùm pater illi dicat: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram? Cur non credis filio dicenti: Si sciretis patrem meum, utique et me sciretis; cùm pater illi dicat: Filius meus es tu, ego hodie genui te?

^f Quia vivit ex Trin. et Amel. Quia est edebat Feu-ard.

^g Crure ex Am. et Trin. reliqui cum Feu-ard. crus.

^h Labaris omn. nost. Feu-ard. delabaris, quod ex ultima syllaba verbi præcedentis conflatum fortè fuit.

ⁱ Alterum ego ex nostr. omn. adiecimus.

^j Tuos quod edimus est ab Amel. Cod. nam in ceteris sicut in Feu-ard. est tuis: sed illa lectio optima, et verior visa est.

^k Tol. habet: Tanto enim tui mei sunt, quanto mei tui non sunt: deinde prosequitur, ut reliqui.

quanto tu a meis es alienus. Tanto tui iam non sunt tui, quanto nec mei poterunt aliquatenus esse tui: quia unum, et in unum, et ab uno, et per unum sunt tui simul et mei. Dicit itaque tu, qui nec veritati credis, qui nec veritati faves, qui nec veritati pares, qui nec veritatem diligis, qui nec veritati obedis, qui nec veritatem auscultas; quare summi Numinis iussa contemnis? quare factoris oracula irrita facis? quare sapientia arcana cum considerare nequeas, impugnare perententis? quare prudentiæ Dei stultè derogas? quare virtuti Dei, cum ipse sis pulvis, imbecillitatem adiungis? Qui non credidisti Deo patri dicenti ad filium suum Christum dominum meum:

Psal.2. Filius meus es tu, ego hodie genui te; quod nulli alteri hominum dixit, quia nulli alteri hominum dedit hæreditatem suam gentes habere, et in possessionem suam terræ terminos possidere, quos ¹regeret in virga ferrea forti, et quos contereret veluti vasa lutea figuli, non humani exemplis edicti, sed proprii iure domini; crede eidem filio dicenti de se: Ego et pater unum sumus, et qui me videt, videt

Ioan.10. et patrem: et omnia quæ habet pater, mea sunt. Et per Salomonem eadem sapientia, quæ filius Dei est: Quando præparabat cælos aderam, quando certa lege et gyro vallabat abyssos, quando æthera firmabat sursum, et librabat fontes aquarum; quando cir-

cumdabat mari terminum suum, et legem ponebat aquis, ne transirent fines suos; quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens. Qui non credidisti filio veritatem de se dicenti, crede Spiritui sancto, de quo dicitur: Spiritus domini *Luc.4.* super me; propter quod unxit me: evangelizare pauperibus misit me. Et iterum ibi: Requiescet in eo spiritus domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini. Hoc enim est, quod per Ioannem dicitur: Et testimonium perhibuit Ioannes dicens: Quia vidi spiritum descendentem, quasi columbam de cælo, ¹¹ et mansit super eum, et ego nesciebam eum. Sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem, et manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Et ego vidi, et testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Qui non credidisti ^msingillatim Personis deitatis loquentibus, credito eidem indivisæ Trinitati simul cooperanti, simulque operatrici. Sic enim per Esaiam dicitur: Et nunc Dominus misit me, et spiritus eius. *Isai.48.* Ecce enim in eo quod per Virginem nostram Dei filius incarnari venit, operationis suæ novam admirationem tota Trinitas ostendit. Tu ergo iam qui non credidisti veritati, quæ summa

¹ Trin. et Amel. habent *reget*, et inferiùs *conteret*.

¹¹ *Et manentem* edidit Feu-ard. nos et

mansit, quod legimus in omnibus nost.

^m *Singillatim* ex nost. omn. *Singulatim* Feu-ard.

est

est veritas, et quo nihil est verius, non erubescas credere assertoribus veritatis. Nam licet et isti creatura et conditio sint veritatis qua conditi sunt illius, qui plenam ac summam veritatem de suo conditore, atque de veritate ipsius sui conditoris annuntiant, ita tamen per se contemnitur ipse, dum contemnitur per istos, sicut creditur illi, dum de illo creditur et istis. Nam interdum et iudex per se quidem cum criminoso non contendit, sed per internuntios confessionem suadendam extorquet; et non est illi onerosum, ⁿ si non contemnat nuntium iudicis, qui contempsit præsentiam iudicantis, solum ut obtineat plenitudinem veritatis, qui tenet iudicium sanctionis. Crede iam ergo Petro dicenti: Tu es Christus filius Dei vivi. Quia in Daniele Rex ille impius hunc aspicit, cum dicit: Ecce video viros quatuor solutos, et ambulantes in medio ignis, et species quarti similis filio Dei; quem verè hunc esse credimus dominum Salvatorem. Sed ne obiicias quòd in eodem Daniele iste filius Dei superius angelus nominatur, audi eundem Christum filium Dei per Malachiam angelum dici: Veniet ad templum sanctum suum dominator, quem vos quæritis, et angelus testamenti, quem vos vultis vel desideratis. ^o Quod quia non est quare dubites, quare

non credis etiam Ioanni dicenti: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum. Cum per David Pater de illo dicat: Eructavit cor meum verbum bonum. Item quare non credis eidem Ioanni dicenti? Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil; cum eadem sapientia, quæ verè filius Dei est, per Salomonem dicat: Nec dum erant abyssi, et ego iam concepta eram. Nec dum fontes aquarum eruperant: nec dum montes gravi mole constiterant, ^p ante colles ego parturiebar. Adhuc terram non fecerat, et flumina, et cardines orbis terræ. Quare non credis Matthæo de nativitate eius dicenti: Christi generatio sic erat. Cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto? Hoc enim est quod Esaias dixerat: Ecce virgo in utero ^a concipiet, et pariet filium: et vocabitur nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus. Erubescere, impure, et vide eundem esse nobiscum Deum, qui natus est homo. Quare non credis Lucæ dicenti de loco nativitatis eius: Ascendit Ioseph a Galilæa de civitate Nazareth, in Iudæam civitatem David, quæ vocatur Bethlehem, eo quòd esset de domo et

ⁿ Si contemnat edebat Feu-ard. sed ipsa per se sententia exigit negationem, quam in omnibus nost. cod. reperimus.

^o Veram nostro iudicio lectionem huius loci restituimus ex nostris omnibus. Namque illa Feu-ard. Quod quia aliud

non est, quare dubitas? vix sensum habet.

^p Et hoc loco scribit Feu-ard. ante omnes colles, sicut et supra fol. 124. contra omn. nostr. CC. testimonium.

^a Accipiet: Trin. et Tolet.

et familia David; ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante. Factum est autem, cum esset ibi, impleti sunt dies ut pareret, et peperit filium suum primogenitum. Hoc enim est quod Michæas dixit: Et tu Bethlehem domus Ephrata, numquid parvula es in millibus Iuda? Ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israël, et egressus eius a diebus æternitatis. Quare Matthæo non credis, de ostensione eius per sydus ^r Magosque dicenti: Cùm natus esset Iesus in Bethlehem Iudæ, in diebus Herodis regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Ierosolymam dicentes: Ubi est qui natus est Rex Iudæorum? vidimus enim stellam eius in Oriente, et venimus adorare eum. Et infra: Videntes autem ^s Magi stellam, gavisii sunt gaudio magno valde; et intrantes domum invenerunt puerum cum Maria matre eius, et procidentes adoraverunt eum. Et apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus, et myrrham. Hoc enim et Balaam ille divinus in Numeris intulit dicens: Orietur stella ex Iacob, et consurget homo de Israël. Magi namque ab Orientis partibus venientes, nativitatem Christi primi stella indice nuntiaverunt: ut quem artis eorum princeps ^t ante tempus prædixerat, cùm stellæ ^u ortu viderent consurgere hominem; illi cum stellæ visu

nascentem surrexisse hominem demonstrarent. Hinc et Esaias: Omnes de Saba venient, aurum, et thus deferentes, et laudem Domino annuntiantes. Quare non credis Ioanni dicenti: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit? Hoc enim est quod et David dicit: Apud te est Domine fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen. Et per Esaiam dicitur: Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum. Quare non credis eidem Ioanni dicenti de exprobratione tua: In propria venit, et sui eum non receperunt? Hoc enim est quod et per Ieremiam de te dictum est. ^v Prævaricatione prævaricata est in me domus Iuda, ait Dominus. Negaverunt me, et dixerunt: non est ipse. Quare non credis Marco de miraculis operum eius dicenti: Afferebant ad eum omnes male habentes, et dæmonia habentes, et erat omnis civitas congregata ad ianuam, et ^x curabat multos, qui vexabantur variis languoribus, et dæmonia multa eiiciebat. Hoc est enim quod Esaias dicit: Ecce Deus noster, ipse veniet, et salvabit nos: tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum ^y audient. Tunc saliet claudus quasi cervus, et clara erit lingua mu-

^r Magosque nostr. omn. Magis Feu-ard.

^s Magi desideratur in Trin. et Amel.

^t Ita nostri: Feu-ard. ante multum tempus.

^u Ortu omnes nostr. ortum Feu-ard.

^v Prævaricando. Tol.

^x Curavit Tol. et Amel. cum ant. editione.

^y Solus Feu-ard. scribit patebunt. Antiq. edit. cum omnibus nostris consentit in verbo audient, quod edimus.

mutorum. Nam de passione, contumeliis, cruce, clavis, morte, et sepultura quid tibi iam loquar, cum te fecisse illa non dubites? Quæ si facta non crederes, verè quidem non leviter perfidares. Cum autem facta nosti, et hæc non ad salutem mundi facta intelligis, sed ad eius (ut videtur tibi) ignominiam talia ^z te fecisse contendis, verè graviter ^a duplici criminis insolubili nodo ^b vinciris: quando et de homicidio innocentis reus teneris, et hanc mortem eius, a te quidem crudeliter inlatam, ab illo autem sponte susceptam, ad salutem mundi profecisse non credis. Sed quia non ^c diffiteris te impiè egisse; quare mecum universa Redemptoris gesta non credis facta pro nobis misericorditer esse? Audi miraculorum potentiam, quæ inter ipsa poenarum supplicia ^d videntur exorta. Voluisti enim sacrilegis ^e ausibus extorquere, sacris vocibus præsentium silentia, miraculis antra, virtutibus latebras, et cunctis operibus eius oblivionis opponere umbram.

Prov. 21.

Sed dicente Scriptura: Non est sapientia, et non est scientia, et non est consilium contra Deum; dum impugnare niteris, expugnatus es: et miro transactionis

^z Te desideratur in Amel.

^a Feu-ard. *duplicis*. Omn. nost. *duplici*.

^b Vinciris ex omn. nost. Feu-ard. *vincieris*.

^c Diffiteris edimus ex nost. pro *denegas*, quod habet Feu-ard. Sed CC. Trin. et Amel. totam hanc periodum aliter legunt, et certè non contemnendi: *Sed quare non diffiteris te impiè egisse, quæ mecum universitas redemptorum credit gaudens facta misericorditer esse?*

^d Pro videntur legitur in Trin. sunt evi-

commercio, miro certandi congressu, miro contrarietatis obtemptu, miro sibimet repugnantium rerum effectu elicitur de latebra veritas, de antro lumen, de tenebris splendor, de ignominia miraculum, de infirmitate virtus, de poena victoria, de contemptu honor, de cruce trophæum, de morte vita, de sepulcro vivens, de servitute mortis homo liber, de inferis victor, et (quod superest) de oblivione testimonium, de silentio vox, et de extincto quod numquam possit extinguï. Vide ergo quæ videre noluisti. Attende viventia, quæ putaveras extincta. Intuere in toto terrarum orbe ^f præclara, quæ suasisti custodum mendaciis esse tegenda. Considera qualiter et in cælo, et in toto mundo fulgeat cum immensitate miraculorum, et universitate fidelium, cuius nomen noluisti ampliùs memorari. Et responde, quare non credis ^{1. ad Cor. 15.} Paulo dicenti: Tradidi vobis in primis quod et accepi, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas; et quia sepultus est, et quia resurrexit tertia die secundum Scripturas; et quia visus est Cephæ, et post hoc undecim: deinde vi-

dentèr, quam lectionem non despiciamus.

^e Ausibus edimus ex Trin. et Amel. Reliq. cum Feu-ard. *auribus*. De cetero exhibemus variantem lectionem C. Ameliani, qui scribit: *Voluisti enim sacrilegis ausibus extorquere sacris vocibus patentium silentia miraculorum, atram virtutibus latebram, et cunctis operibus eius &c.*

^f Habet hoc loco Feu-ard. *facta cunctis esse præclara*: quæ priora verba in omnibus nostris desiderata reiecit.

visus est plusquam quingentis fratribus simul, ex quibus multi manent usque adhuc: deinde visus est Iacobo: deinde Apostolis omnibus^g? Hoc enim est quod et idem per David dicit: Caro mea requiescet in spe: quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. De qua resurrectione dicitur et alibi: *Psal. 3.* Ego dormivi, et quievi, et resurrexi, quoniam Dominus suscitavit me. Quibus dictis non aliud quàm dormire mori, et evigilare resurgere est. Item in *Isai. 33.* Nunc exurgam, dicit Dominus: nunc exaltabor, et nunc sublimabor. Ubi apertè hic Propheta proponit, quòd exurgeret a mortuis, et exaltaretur in cælo, sublimaretur in regno. Quare non credis universæ Ecclesiæ catholicæ, a solis ortu usque ad occasum, et a mari usque ad mare diffusæ, uno ore dicenti: Credimus in Iesum Christum filium Dei, qui propter nos, et propter nostram salutem crucifixus, mortuus, et sepultus, tertia die resurrexit vivus a mortuis? Hoc enim est, quod et *Osee 6.* ex persona sanctorum dixerat, qui cum illo ab inferis die tertia surrexerunt: Venite, revertamur ad Dominum, quia ipse cepit, et sanabit nos.

^g Post hæc verba unus C. Amelianus hæc habet: *Ex quibus LXXII. vicinia nostra idem in Apostolatam accepit Martialis nobilissimus Apostolus, qui primus illuminavit populos occidentales, sedentes in tenebris, et umbra mortis.* Hic certè locus inepto librario Gallico aptissimus visus fuit ad gloriam suæ gentis celebrandam, ex qua viri eruditi contra viros eruditos contendunt, Apostolorum temporibus varios

Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, et vivemus in conspectu eius. Item in eodem Propheta: Quasi diluculum præparatus est egressus eius. Hoc enim est, quod *Lucas 24.* refert: Una sabbati valde diluculo^h mulieres venerunt ad monumentum portantes quæ paraverant aromata, et invenerunt lapidem revolutum a monumento, et ingressæ non invenerunt corpus domini Iesu. Quare non credis eidem veritati de hac sua resurrectione dicenti; qui resurgendo complevit, quod in suis periculis *Jonas* propheta tuus, imò potius meus, antè præmiserat? Generatio prava et adultera *Math. 12* signum quærit; et signum non dabitur ei, nisi signum *Jonæ* Prophetæ. Sicut enim *Jonas* fuit tribus diebus, et tribus noctibus in ventre cæti, ita erit et filius hominis in corde terræ, id est, in sepulcro. Post quod triduum, sicut ille belluam, ita sepulcrum iste reliquit. Inde enim solus inter mortuos liber; quia sicut nec peccati contagio, ita nec mortis retineri potuit vinculo. Quare non credis *Marco* dicenti: Et dominus quidem *Iesus* postquam locutus est discipulis, assumptus est in cælum, et sedet a dextris Dei? Hoc enim est quod et *Daniel*

illorum discipulos in Galliam missos fuisse, qui fidem annuntiarent, quos inter sanctus hic *Martialis* numeratur, primus, ut aiunt, *Lemovicensium* Episcopus. Ut ut res sit, quam certè huius loci expendere non est, importunissimam hominis animadversionem, eamque in textum orationis immisam quis non rideat?

^h Quando mulieres venerunt edebat *Feuard.* sed quando non legimus in nostris.

Dan. 7. niel dicit : Aspiciēbam in visu noctis , et ecce in nubibus cæli quasi filius hominis veniebat. Subiungit et dicit : Et usque ad antiquum dierum pervenit ; id est, usque ad Patrem. Post hæc infert : Et in conspectu eius obtulerunt eum : et dedit ei potestatem et regnum : et omnis populus , et tribus , et linguæ ipsi servient. Potestas eius potestas æterna , quæ non auferetur , et regnum eius quod non corrumpetur. Quare non credis , ipso donante in eum credentibus post mortem eius sanctum Spiritum datum ? Hoc enim est quod per Ioel prophe-

Ioel 2. tam dictum est : In novissimis diebus , dicit Dominus , effundam de spiritu meo super omnem carnem , et prophetabunt filii vestri , et filiæ vestræ. Quare non credis venturum iudicem , Marco dicente :

Marc. 13. Tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa , et gloria : et congregavit electos suos ? Hoc enim est quod et David dicit : Advocabit cælos sursum , et terram discernere populum suum. Congregate illi sanctos eius , qui ordinant testamentum eius super sacrificia. Et annuntiabunt cæli iustitiam eius , quoniam Deus iudex est.

Psal. 49.

Hoc verbum quod libenter deleremus , nisi omnium CC. et librorum editorum suffragiis niteretur. Perturbat enim omnem orationis sensum : quo sublato omnia pla-

CAPUT VIII.

Ostendit Deum multa fecisse magnalia in Virgine gloriosa , ex quibus quisque colligat potuisse ipsius virginitatem in partu illasam facile servare. Sterilis Elisabeth , aliorumque testimonio divinitatem in Christo confirmat.

Audisti testimonium patris de filio ? audisti testimonium filii de se ipso simul et patre ? audisti testimonium de Spiritu sancto , qui ut hunc filium Dei esse ostenderet (de quo secundum divinitatem idem Spiritus procedit) ⁱ quod descenderit in eum corporaliter secundum veritatem incarnationis ipsius , propter cuius incarnationem hæc omnia et vetustorum et novorum prædicatorum locuta sunt ora ? Audisti quæ lex , et Prophetæ a Moyse usque ad Zachariam enarraverunt ? Audisti quæ a Ioanne filio eius , et deinceps Evangelistæ , et Apostoli protulerunt ? Audisti quæcumque et primis et novissimis temporibus per primos et novissimos vates (uno sancto Spiritu per eos cuncta loquente) concorditer , et absque omni hæsitationis scrupulo in unius rei cognitionem redacta veridicè sunt prædicta ? Audi iam nunc diversarum conditionum , sexuum , ætatum , rerum , et elementorum insignia ; ut si te vaticinantium mira dicta non movent , tandem contemplatio diversitatis ⁱ aliquando moveat

na sunt , et aperta. ⁱ Aliquando est in Amel. Ponimus pro aliquo modo , quod edidit Feu-ard. et habent ceteri.

veat

veat admiranda. Crede primò ipsi Virgini dicenti, quam evidenter et persona et natura divinitatis aggressa est, ^k et quid verum de se dicat ausculta: *Luc. 1.* Ecce ex hoc beatam me dicent omnes generationes, quia fecit mihi magna qui potens est: et utique illa, quæ tantò sunt admiranda cùm videntur, quantò et necessariò prævisum est, ut ante tot, et per tanta tempora mirabiliter dicta essent, ad redemptionem mundi mirabiliùs expectanda. Illa utique, ut per hanc virginem Deus fieret homo, Verbum fieret caro, et filius Dei factor omnium fieret filius matris, quam ipse formaverat. Essetque dominator nascendo subditus ancillæ, quam ipse condiderat. Sicque haberet ancilla in subdito dominum: ancillam dominus in prælato. Ita factorem suum pareret mater: ita factor informis materiæ rerum nativitatibus suæ materiam faceret matrem: atque fieret ex ea, quam fecerat idem factor. Ut haberet nascendi auctricem, cui faciendæ auctor extitit idem. Semperque diversa essent concordantia; dum pro humanis humiliantur divina, et in divinis sublevantur humana. Dumque quod sublime est, cedit humili, et humile dirigitur in sublime: dum forte infirmatur in humili, et humile roboratur in forti. Dum fœminam aggreditur Deus, et profert fœmina virum: dum in utero fœminæ non fuit factoris opus operationis solitæ usu, sed statuens admirationem in magnitudine rei,

sicut totum fecit ex nihilo, ita faceret ex inauditis hoc solum, quod semper esset in miro. Sicut in uterum Virginis uteri factor ingressus novitatis opus efficit, faciens quod ante non fecerat, licet et faciendum esse prædixerat: ut in admiratione rei remota lege naturæ hoc fieret, quod et in se natura factum agnosceret; et inde in se fieri hoc posse negaret, unde nulla concordia usitatæ rei id fieri posse monstraret. Ita homo pareret Deum, ita parturiret terra divinum, ita virginitas pareret prolem, ita remoto viro parturiret fœmina virum. Audisti Virginis oraculum, quæ in veritate tam verè utero carnis concipit, et generat, quàm verè utero mentis accipit, et enarrat: uno enim spiritu et ad fidem fœcundata est, et ad prolem. Audi post hæc maritatam, natura sterilem, diebus provectam, moribus illustrem, iustitia plenam, in mandatis eius coram Domino incedentem, in iustificationibus Domini permanentem, inter proximos sine quærela persistentem, Sacerdotis coniugem, vaticiniis certam, mysteriis cognitam, sacramentis imbutam, et sancto Spiritu plenam Elisabeth. Cùm enim salutasset eam hæc nostra Virgo, ad cuius gloriam pertinent hæc quæ enarramus; exultavit infans in utero eius, et repleta Spiritu sancto Elisabeth exclamavit voce magna dicens: *Luc. 1.* Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui. Et unde hoc mihi, ut veniat mater Do-

^k Trin. et quod de se verbum dicat ausculta.

Domini mei ad me? Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo. Et beata quæ credidit, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt ei a Domino. Audi deinde senis Simeonis confessionem, qui ad exprobrationem infidelitatis tuæ fessorum vetustate senili artuum resolutionem non potuit obtinere, donec videret Christum Domini sponsione sancti Spiritus repromissum. Sic enim de eo dicitur: Homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, et homo iste iustus, et timoratus, expectans consolationem Israël: et Spiritus sanctus erat in eo. Et responsum acceperat a Spiritu sancto non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini. Et venit in spiritu in templum: et cum introducerent puerum Iesum parentes eius, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo, et ipse accepit eum in manibus suis, et benedixit Deum, et dixit: Nunc dimittis Domine servum tuum secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum: lumen ad revelationem gentium, et gloriam plebis tuæ Israël. Audisti senem veteranosum Spiritu Dei plenum: audi quid dicatur de Anna vetula, quæ erat ex officio Prophetissa, ex genere præclara,¹ ex tribu et familia David nobilissima. Primùm

corpore ac mente virgo, deinde cum coniuge honesta, comitatu coniugis non longæva, duodecies septies viduitatis annositate longissima, templi incola, ieiuniis austera, obsecrationibus opulenta, servitute Dei diebus ac noctibus occupata, nomine Anna.¹¹ Namque et ipsa per Spiritum Dei loqui probatur, cum de illa dicitur: Et hæc superveniens confitebatur Domino: et loquebatur de Iesu omnibus, qui expectabant redemptionem Israel. Audi post hæc cæcum, cui cum de se dixerit iste Deus: Tu credis in filium Dei? respondit ille, et dixit: quis est Domine, ut credam in eum? Et dixit ei Iesus: Et vidisti eum, et qui loquitur tecum, ipse est. At ille ait: credo Domine. Et procidens adoravit eum. Crede quoque Marthæ, quæ dum de resurrectione fratris dubitaret, de filio Dei dubitare non potuit. Cui cum Iesus diceret: Ego sum resurrectio, et vita: qui credit in me, etiam si mortuus^m fuerit, vivet: et omnis qui vivit, et credit in me, non morietur in æternum. Atque illam continuò interrogans, cum subiecisset: credis hoc? illa respondit: Utique Domine, ego credidi, quia tu es Christus filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti. Sed quid per longa ravior, et meⁿ in diversa dispergo, dum te singularum testimonio personarum convictum superare contendo? Transgrediar singulariter ad stipulatas

S ij te-

¹ Ex tribu familiæ notissima: Tol. et Amel.

¹¹ Quæ et ipsa Tol. et Amel. qui pro loqui probatur habet: loquens prophetat.

^m Mortuus fuit edebat Feu-ard. Nostri vero omn. habent: mortuus fuerit.

ⁿ In diversa edimus ex nost. omn. In universa scribit Feu-ard.

Luc. 2.

Ioan. 9.

Ioan. 11.

testium cautiones. Quia et sufficit tantos de talibus tanta et talia dixisse; licet ego non explicaverim omnes talium et tantorum innumeros et innumerabiliter existentes veridicos testes, qui tantò nobiliores sunt, et illustres, ut sint et terræ incolatu felices, et cæli habitatione sublimes. Verum audi generale plebis tuæ testimonium, audi universalem gentis tuæ^o consensum, cùm dicitur: Multi ergo ex Iudæis qui venerant ad Mariam, et viderant quæ fecit Iesus, crediderunt in eum.^p Item dum appropinquaret iam ad descensum montis Oliveti, cœperunt omnes turbæ descendendum gaudentes laudare Dominum voce magna super omnes quas viderant virtutes, dicentes: Benedictus^q qui venit in nomine Domini. Pax in cælo, et gloria in excelsis. Ecce vivorum te convictum testimoniis, adhuc mortuorum attestazione convincam. Sic namque de tempore mortis eius dicitur: Cùm emisisset spiritum, ecce monumenta aperta sunt, et multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. Et exeuntes de monumentis, post resurrectionem eius venerunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis. Audisti viventium præconia? Audisti mortuorum attestaciones? Verum est quia audisti: nec te audisse, imò nosse certè, et nolle credere poteris pernegare. Sed si testimonio viventium, ac defun-

Ioan. 11.

Luc. 19.

Matt. 27.

ctorum resurgentium attestacioni non credis, rogo saltem, ut illi cuius usque huc dominio teneris, imperio regeris, instinctu vexaris, cedas, succumbas, obedias, et confitenti Dominum dæmoni credas, de quo dicitur: Occurrit illi vir quidam, qui habebat dæmonium iam temporibus multis, et vestimento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis: ut vidit Iesum, procidit ante illum, et exclamavit voce magna, et dixit: Quid mihi et tibi Iesu, fili Dei altissimi? Obsecro te, ne me torqueas. Præcipiebat enim spiritui immundo, ut exiret de homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, et vinciebatur catenis et compedibus custoditus: et ruptis vinculis agebatur a dæmonio in deserta. Interrogavit autem illum Iesus dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit: legio; quia intraverunt dæmonia multa in eum. Et rogabant illum ne imperaret illis, ut in abyssum irent. Crede oro dæmonio, crede, ut dum credis quod ille fatetur, evadas quod ipse meretur. Dumque confessioni eius non contradicis, operi contradicas: ut in eo quod credideris sicut ille, desinas operari quod ille. Sicque illius arripiebat vocem, reprobes opus. Sic communem confitens factorem, et dominum, servitutis illius excutias iugum. Sic eius habita confessione desinas diffiteri, quod illo dæmonio

Luc. 8.

^o Consensum habent nost. CC. omn. consensus edidit Feu-ard.

^p Item edimus ex Trin. et Amel. pro ita,

quod habet alter C. cum Feu-ard.

^q Ambo iidem CC. hîc scribunt: qui venit. Rex in nomine &c.

ne ^r impellente cogeris perne-
gare.

CAPUT IX.

*Angelorum attestacione, re-
rumque omnium insensibilium
obedienciã docet Christum Deum,
perinde ac hominem esse; ut
inde Iudæus apertè colligat,
ipsum cum virginitatis decò-
re matrem suam servare
potuisse.*

Hactenus de confinio telluris,
de habitatoribus humi, de par-
ticipibus arvi, de comitatu ter-
reno: ex societate hominum, ex
humana cognitione, ex hominum
narratione, ex humano eloquio,
^r ex humana conditione testimo-
nium attuli, testem protuli, at-
testacionem intuli, testificatio-
nem detuli, propositum firma-
vi; adstipulavi quod dixi, asse-
rui quod intendi, roboravi quod
inieci, ^t et veritate pleniori fir-
ma monstravi, quæ in audien-
tia de hac fide certus induxi. Iam
nunc multò lætus, multò iocun-
dus, multò elatus, multò plau-
dens, exornem quæ sunt firma-
ta, venustem firma, decorem so-
lida, et situm ^u regionum permu-
tans, postquam terrenorum atte-
stacione sufficio, postquam bea-

^r Reiecimur meritò corruptam Feu-ard.
lectionem, qui pro *impellente*, quod reti-
nent nost. CC. omn. et ant. editio, ha-
bet in sua *implente*.

^s *Ex humana conditione*: non legimus hæc
verba in Amel. nec in Trin.

^t Lectionem unius C. Trin. non potuimus
non ceterorum præferre, atque in medium
contextum excipere: sic enim Feu-ard.
cum ceteris: *Et veritatem pleniorẽ fir-
mationem monstravi, quæ &c.* Hoc ver-
bum quæ aliud desiderat, ad quod referatur,

torum hominum testificatione re-
dundo, postquam dæmonum con-
fessione delector, cælos appetam,
cælestia præscrutabor, ^v in cæle-
stibus inquiram, cælorum regio-
nes fide ac mente discurram; ibi-
que inveniens defensores propo-
sitionis meæ, de illa curia cæle-
stis militiæ adducam, qui fidei
meæ ^r prærogativa convincant,
qui validiùs connectant quæ ego
dixeram, qui fortiùs alligent quæ
ego proposueram, qui firmiùs
astringant quæ ego intuleram,
qui æternæ pacis soliditate sta-
bilibant, quæ ego defensionis con-
tentione narraveram, qui ^v calore
æternitatis consolident, quæ ego
lassedinis fragilitate tardior et
^z lentus adstruxeram. Veni, sancte
Gabriel, et dicito nobis exordium
rei huius, initium miraculi istius,
principium operis huiusmodi. In
effectu enim operationis istius
primus virginem tu salutas, prior
virgini tu indicas, anterior vir-
gini tu annuntias, et de Dei
Verbo in cælis instructus, in
terris virgini novum incarnatio-
nis eius opus insinuas. Missus Luc. 1.

est, ^a inquit, Angelus Gabriel a
Domino in civitatem Galileæ,
^b cui nomen Nazareth, ad vir-
ginem desponsatam viro, cui no-
men erat Ioseph, de domo Da-
vid,

satisque indicat lectionem esse corruptam.

^u *Regione.* Amel. et Trin.

^v *In cælis* uterque.

^x *Prærogativa*: Ambo iidem.

^y *Valore*: Trin.

^z Ex unico Trin. Cod. hunc locum emen-
davimus, qui in ceteris, et Feu-ard. legi-
tur alio modo: et *lætus astrixeram*. Quid
lætus hoc loco?

^a *Inquit* desideratur in omn. MSS. nost.

^b Omn. nostri habent *cui*. Feu-ard. edid.
cuius.

vid, et nomen virginis Maria. Et ingressus Angelus ad eam dixit: Ave ^e gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu inter mulieres, ^d et benedictus fructus ventris tui. Quæ cum audisset turbata est in sermone eius, et cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria: invenisti gratiam apud Dominum: ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, et filius Altissimi vocabitur. Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris eius, et regnavit in domo Iacob in æternum, et regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Item: ^{Matth.1.} Ioseph autem vir eius cum esset iustus, et nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam. Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit ei in somnis dicens: Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Pariet autem filium, et vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Item: Et pastores erant in regione eadem vigilan-

^{Luc.1.}

^e Ave Maria edidit Feu-ard. sed Maria non legimus in ullo nostror. CC.

^d Quæ sequuntur verba desiderantur similiter in nostris.

^e Feu-ard. edidit: Stetit iuxta illos in ve-

tes, et custodientes vigilias noctis supra gregem suum. Et ecce Angelus Domini stetit iuxta illos, et claritas Dei circumfulsit illos, et timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus: nolite timere: ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Quia natus est vobis hodie salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David. Item, ibi loquente Angelo ad pastores: Et hoc vobis signum: invenietis infantem pannis involutum, et positum in præsepio. Et subito facta est cum Angelo multitudo cælestis militiæ, laudantium Deum, et dicentium: Gloria ^f in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Quid de reliquis testimoniis et obsequiis referam Angelorum, cum post tentationem humanæ patientiæ accedunt Angeli, et ministrant ei verè ut Domino conditori? Quid? quod Angeli resurrectionem eius primi ^g nuntiant, ^{Matth.4.} terrisque sepulcri custodibus, non quærendum cum mortuis viventem fidelibus indicant? Quid? quod ascensionem eius Angeli comitantur, et reditum eius ita ^{Matth.38.} esse sicut et ascensum Angeli attestantur? ^{Act.1.} Ecce impleta est terra testibus partis meæ: quia et repleta sunt cælum simul, ac terra veritate fidei meæ. Ecce partis tuæ testibus affirmavi quæ dixi: ecce testibus partis meæ roboravi, quæ testes dixerunt partis

^{ste fulgenti}: sed hæc ultima verba in nullo nostr. CC. legimus.

^f Trin. in altissimis.

^g Nuntiant habent nost. omnes cum antiqua editione. Solus Feu-ard. pronunciant.

tis tuæ. At proinde tam quos tu assumpseras ^h in adiutorium tuæ partis, quàm quos ego protuleram, toti facti sunt mei; quia quod ⁱ proposui, de illorum doctrina didici. Et inde propositionem meam illorum testificatio subsequuta est, unde cognitio illorum defensionem meam ^j prævenit. Quid ergo restat? esse te sine ullo, et habere te prorsus nullum. Sed esse tibi te malè conscius solum, dum fidei meæ sinceritas totos habet in unum, quos tu dividere nitebaris ab uno? Postquam terrenorum, et cælestium attestatio defensionem meam contulit munimenta: postquam in cælo et in terra viventia veritatem meam roborare reperta sunt: postquam et beatitudo terrena, et angelica celsitudo unanimiter affirmavit, quod me veraciter ^k audientia tuæ intulisse prævidit; deferam adhuc insensibilem, et non intelligentium elementorum, ac rerum tam decentissimæ doctrinæ, ac diutissimæ obedientiæ sollicitum apparatus, ut in comparatione ^l communiter hæc sentiant ut homo: tu autem aut dissentias ut animal,

^h *In adiutorium tuæ partis*: hæc verba desiderantur in omn. nostris MSS.

ⁱ Omnes nostri cum antiqua editione consentiunt in verbo *proposui*, pro quo Feu-ard. habet *posui*.

^j Omnes nostri CC. ante *prævenit*.

^k *Audientia tua*: omnes nostr.

^l *Communi* pro communiter legitur in Tol. et Amel. et habet ant. editio.

^m *Impetres* omnes nost. Ex quibus Amelianus ita prosequitur: *Hi sensibilitate meritò corruas*.

ⁿ *Illa* ex nost. omn. non *illam* ut Feu-ard.

^o Variantem lectionem CC. Trin. et Ameliani heic exhibebimus: *Vide ergò primùm stellam novæ nativitatis novo processione*

aut nec sentias ut lapis. Sicque illa sibi tuam rationem extorqueant, ut cum tu illorum obsequium non ⁿ impetres, insensibilitatem tibi meritò feras. Confessionem enim ^m illa suis motibus quasi vocibus clamant. Tu autem dum vocibus veritatem repellis, iam quasi nec motibus sentis. ⁿ Vide ergo primùm stellam novæ nativitatis exordio, novo proces-
Math. 1.

sionis apparatu prolatam, exsuperare candore cælos, vincere fulgoribus confines siderum choros, adire ultimas summo lumine terras, ^o per ignota loca vagos præire devotissimos reges, hospitium demonstrare nascentis, et toto nisu ostendere, quòd solus iste adorandus sit Deus, cui ductu suo adorantes subdidit reges. ^p Vide in primitivis operis eius insigne miraculum: liquorem
Ioan. 2.

apparatu prænunciam.

^o Amel. scribit: *Per ignotam viam Magos præire*, &c. Eademque lectionem retinet ant. edit. sæpius laudata, nisi quod *devotissimis Regibus* in dandi casu habet, atque cum reliqua oratione connectit, *hospitium demonstrare* &c. quod valdè nobis placet.

^p In huius periodi sententia conveniunt omn. libri cum editi tum MSS. non ita in verbis. Sic enim Amel. codex: *Vide in primitivo operis eius insignem liquorem, qui de aqua fit vinum, quomodo colorem versat* &c. Aliter codex Tolet. *Vide primitivi operis eius insignia, liquoremque aquæ, de qua fit vinum, quomodo colorem versat* &c.

non est. Quid ergo? quia nec accessit vinum, nec recessit aqua: nisi quia alterum factum est aliud, ut esset ex alio aliud: non successionis vice, sed immutationis origine: nec rationis expositione, sed admirationis obtentu? Vide panes, et pisciculos, cum per sua nequeant, per eorum, a quibus sumpti sunt, ora loquentes. Et ⁹ cum non possint virtutem dicere, quam sentiunt; ^r tamen potentialius ^s exprimunt magnitudinem qua concrescunt. Et enim extra pastum et saturitatem tot millium, ^t quaternum fracta ter ductum complent numerum cophinorum, quæ intacta unum complere non poterant cophinum. Vide nemus ficulneæ tam cursim oblitum esse quod fuit, quàm raptim amisisse etiam et quod vixit: nec sustinere ^u senio virorem amittere, nisi et virentem vitam quantocius amisisse. Vide mare, cuius unda si verteretur in linguam, utique quod murmurat, promeret: sed quia proloqui nescit, quod dicere nequit, se fecisse convincit.

Ioan. 6.

Matth. 21.

Matth. 14.

⁹ Quæ non possunt: omn. nost.

^r Tamen deest in nost.

^s Amel. et Tol. habent: *Exprimere magnitudine, quod crescunt.* Non placet; quod si in textu edito legeremus *magnitudine pro magnitudinem*, quod etiam Trinit. C. præsefert, nihil ampliùs optandum esset.

^t Per quaternum fracta edebat Feu-ard. Nos exclusimus per otiosum quidem, atque in omnib. nost. desideratum.

^u Ubi Feu-ard. habet *senio* cum ceteris cod. scribit Amelianus: *sed mox.*

^v Quia deest in MSS. nost. et certe non videtur necessarium.

^x Non potuimus lectionem unius Ameliani non admittere, vulgata Feu-ard. prætermittenda, quam sequuntur reliqui codices, in quibus legitur: *Et adiutum obsequentem sustinet &c.*

Quia dum vestigium sustinet dominantis, obruit famulantis: labens sub corpore famuli, saxeam sub pondere Domini: ad unum imperium duas deferens servitutes, quando et sub conditoris planta robustè durescit, et ^{*} ad nutum huic obsequentem sustinet, quem sustinere trepidum recusavit? Vide idipsum rursum mare, quod cum suis motibus intumesceret, et feroces sonitus in Charybdiū molestias fragore spumoso collideret, naviculamque superbo tergo resiliens fatigaret, quomodo ad iubentis imperium tam raptim ^v lenitudinem sumpsit, ut nautæ admirantes simul et incolæ ^{Matth. 8.} dicant: Quis iste est, quia venti et mare obediunt ei? Item ipsius ponti considera indigenas, quomodo quasi notissima discipulorum vota refugiunt, ac sese capi denegant in capturam: et ad voluntatem opificis ita rete coacervatim adimplent, ut in abstracto se, oneris tedium trahentibus fiant. Vide languorum diversitates per ^z creticos fervorem retinere non posse recursus, sed ad

Matth. 8.

Lucæ 5.

Lucæ 4.

^v Lenitudinem pro lentitudinem reposuimus ex omnibus nostris. Quæ sequuntur non iisdem verbis in illis reperimus; sic enim Amel. cod. *Ut naviculam (naviculae Trin.) admirantes incolæ dicant.*

^z Lectionem C. Ameliani secuti sumus, cui consentit antiqua editio a Feu-ard. laudata. Quamvis enim *ethicos recursus* (quod edidit Feu-ard. et habent ceteri codices) retineri posset propter huius nominis febrim satis notam, quam nunc Medici *hecticam*, antiqui verò *ethicam* dixerunt, quasi *habitualem*; tamen altera lectio melior nobis visa est, quæ S. Doctoris sententiam aptius explicat. *Creticos* siquidem (quod pro *criticos* scribebant medio ævo latini) *recursus* interpretari possumus momentum illud, ad quod cum febris per gradus pervenerit, crisis seu iudi-

di-

ad præsentiam Salvatoris ingens languentium linquere corpus. *Math. 27.* de sepultos, atque sepulcra inter se ita sepeliendi rescindere fœdus, ut æternos hospites ad momenta citatim monumenta refellant: veluti si videas^a paventia restituere susceptos, quasi tenuissent coactos, quos violenter susceperant servaturos. Vide diem tenebrarum ad tactum togam deponere lucis, et in viso conatu tam raptim adquisisse quod sortuit, quàm cursim amisisse quod luxit. Vide solem ad hoc prorsus amisisse quod ex gaudio claruit, ut pallenti lumine^b induceret ex mœrore quod luxit: quod cum soluta luminosi fœderis fibula, fulvam^c repellens claritatis insolubilis pallam, se in illius diei angulo horroris innexum^d dioploide conglobavit. Vide arva suæ soliditatis stabilitatem renuentia,^e quatinus tremore et patulas, et ignotas^f lapsa sunt in ruinas: nec Siculæ telluris exemplo subruï per momenta, sed unius tantum diei nutatione vexari: quoniam illam receptus sinu terrarum spiritus vexat, hanc verò gloria Crucifixi conturbat. Vide saxa ponderis duritiam fugientia, quo scis-

dicium de illa fit: illud verò est, quod ait S. Ildephonsus non expectasse languiores, sed continuò ad Salvatoris præsentiam ægrorum corpora deseruisse. *Creticos enim dies vocant Medici*, scribit S. Isidorus lib. 4. Etymolog. cap. 9. *quibus credo ex iudicio infirmitatis illud nomen impositum est; quod quasi iudicent hominem, et sententia sua aut puniant, aut liberent.*

^a Trin. Pallentia.

^b Indiceret: Trin.

^c Repellens habet Trin. et Am. cum Vet. editione. Feu-ard. edidit *refellens*.

^d Dioploidem Am. cum antiq. edit.

surarum penetratu solvuntur, dum resolutioni duritia cedit, et soliditas^g dissolutioni subcumbit: attestantiam cuius sit potentia, quem in se continuò recipiant sepeliendum, quando^h scissuris suæ confessionis sic honorant trementia iam defunctum.

CAPUT X.

Concludit Mariam toto incarnationis mysterio virginem permansisse.

Animadvertite iam nunc, et lapideum pectus vel exempla lapidumⁱ scindant; et vide quia hæc omnia non aliud suis motibus, suis immutationibus, suis conatibus profitentur, quàm quod tu solus, ^k aut ut incertum diffiteri conaris, aut pro certo perfidus diffiteris. Non est ex hac veritate pro certo quod dubites, non est quod hæreas, non est quod impingas, non est ubi offendas, non est ubi oberres, non est ubi sis anceps, non est ubi^l nutans, non est ubi titubans, non ubi trepidans, non ubi^m ambigens, non ubi dubitans, non ubi incertus, non ubi animo claudicans, non est ubi sis fide labens. Omnia

Tve-

^e *Quali tremore*: Amel. et Trin.

^f *Lapsa sunt*: ex Amel. et Trin. Alter cum Feu-ard. *lapsare*.

^g Nostri omnes scribunt: *dissipationi succumbit*. Feu-ard. *dissolutioni succubuit*. Sed verbum in præterito retinere non potuimus, cum *cedit* superius sit in præsentia.

^h Nost. omn. *fixuris*.

ⁱ Pro *scindant* scribunt nostri cum edit. vet. *findant*.

^k *Aut incertus*: Am. et Trin.

^l *Nutens* Feu-ard. contra omn. nost.

^m *Ambiguus*: Trin. et Amel.

vera sunt, omnia iusta sunt, omnia sancta sunt, omnia sacra sunt, omnia indubitata sunt, omnia fidelia sunt, omnia fixa, omnia stabilita sunt, omnia confirmata in sæcula sæculi, facta in veritate et æquitate, quæ de his sacræ litteræ cecinerunt, quæ sacræ paginæ allocutæ sunt, quæ sacri apices annotarunt, quæ lex sacratissima promulgavit, quæ sacra testamenta præcipiunt, quæ libri ^m sacratissimi continent, quæ sacra iussa decernunt, quæ cælestia iura constituunt, quæ cælo et terra transeunte sua æternitate non transeunt, quæ transeuntibus etiam elementis transire nequeunt, donec omnia impleantur. Devictis hostibus, elisis adversis, extinctis æmulis, attritis inimicis, prostratis insultantibus, ⁿ deiectis invidis, omnibusque potentia divina ^o virtutis contradicentibus expugnatis, pio desiderio querulus, bono ^p appetitu avidus, læta esurie anhelus, grata delectatione promptissimus, quo potuero, quo valuero, quo quivero, quo suffecero, intendam, nitar, exequar, coner in hoc sacramento defigere visum, in hac admiratione virtutum oculos ^q imprimere hebetantes, in hoc

^m *Sacratissimi*, quod edimus ex omnibus nostris. habet etiam antiq. editio. Solus Feu-ard. scribit *almifici*.

ⁿ *Deletis*: Trin. et Amel.

^o *Virtute*: iidem.

^p *Affectu* edebat Feu-ard. nostri verò omn. ut edimus: *appetitu*.

^q Pro *imprimere*, quod habent nost. cum antiq. edit. unus. Feu-ard. edit. *imponere*.

^r *Infigere* scribit Tol.cod. et consonat vetus editio.

^s Pro *visu*, quod corruptè Feu-ard. editit, scribendum erat *nisu*, vel silentibus

arcano secreti avidum ^s ingerere sensum, ad hoc cælestis gloriæ lumen dirigere caligantis aciem visionis. Sed qualiter præsumam? quomodo aggrediar? quo ^s nisu properem? quali conatu impetam? pollutus labiis, immundus ore, impurus lingua, squalens verbis, corde pravus, mente iniquus, factis impius, ut de virginitatis gloriâ corruptio disserat, de incorruptionis laude immunditia ^t tractet, de pudore impudoratus enuntiet, ^u de verecundiæ bono inverecundus enarret? At nunc quia, ut salver, ut munder, ut iustificer, ut sanctificer, venit ad humana Deus, ^v ad extrema cælestia convenerunt: ad infirma fortia descenderunt: temporali- bus æterna ^x copulata sunt: ^y imbecillibus robusta conserta sunt: servilibus dominica copulata sunt: plenus beata fide, salvandus indulgentia copiosa, iustificandus pietate multa, vivificandus miseratione divina, expiandus ab omni iniquitate ^z patrata, de festis gaudiorum angeli, de lætitia iocunditatis eius, de redemptione mea, de salute mea, de vita mea loquar angelo, sciscitabor angelum, interrogabo angelum, affabor angelum. Dicito mihi, res ami-

ficis hinc. Sed habent omn. nost. et antiq. editio.

^t *Tentet* legitur in Amel. sed mendosè.

^u Trin. C. *de verecundia homo inverecundus enarret?* Lectio non contemnenda.

^v *Ad terrena*: Trin.

^x *Coniuncta*: Trin.

^y *Imbecillibus* reponimus ex C. Am. reliquis cum Feu-ard. scribentibus *imbecillis*.

^z Præter Trin. C. et Amel. habent ceteri *prava*. Adiectivum otiosum cum nulla iniquitas non prava sit.

amica Deo, et cunctis contemplatione vicinior: effare in creaturis res anterior: enarra creaturarum res potentior: ^a exordire creatura post firmamentum casus nescia, magna in claritate tua, magna in conditione tua, potens in ordine tuo, excellens in natura tua, perennis in æternitate tua. Non tua te gloriâ minuo, non magnam extenuo, non æternam attero, non ^b sublimi detraho, non potentiori resulto. Quia nec de tua stabilitate, sed de tua loquor conditione. Fide provocor, amore impellor, admiratione delector, gaudio lætor, ^c miserantis gratia prævenior, misericordia gratissima subsequor. Tu sancte Gabriel, Angele Domini, qui mitteris ad virginem Israel, qui venis ad matrem Domini, qui properas ad singulare virgineum decus in mundo, enarra quid incorruptius, quid sincerius, quid integrius, quid solidius inter virginitatem maternam, et conditionem angelicam? inter virgineam fœcunditatem, et angelicam ^d formationem? inter ^e incorruptibile virgineum decus, et angelorum exordium? inter pudorem prole peractum, et angelicæ nobilitatis initium? ^f Virginitas quæ fœcundatur, et non corrumpitur, an angelica celsitudo,

^a *Exorire*: Amel. et Trin. Cod. cum veteri editione.

^b *Sublimem*: iidem.

^c *Miserationis*: Tol.

^d *Portionem*: Amel.

^e Trin. et Amel. *corruptibile*.

^f *Virginitas* omn. nostri. Feu-ard. *Virgo*.

^g *Post fœtum*: omn. nost.

^h *Delictis*: Amel.

ⁱ Edimus hanc periodum ad nostros CC.

cuius pars in ruina prostratur? Decus virgineum, quod et post partum enitet, an nobilitas angelica, quæ post gloriam culminis damna sustentat in sociis? Integritas materna, quæ et ^g post partum prolis concrevit in gloria virginis, an conditio angelica quæ detrimentis læsa est in ^h eiectionis? ⁱ Beatitudo matris, quæ inde fit generatio Dei, unde nescia corruptionis est sibi; an gloria plebis tuæ, quæ ante soliditatem incurrit diminutionem partis multitudinis suæ? Certum est quod angelorum castra superbia rupit, cuneos eorum præsumptio minoravit, plebes ipsorum pravitas diminuit, turmas ipsorum elatio collisit. Nam virginitatem Domine meæ genita proles nec introiens, nec exiens læsit: nec concepta, nec nata violavit: nec eam cum hospitaretur in illa tristavit, nec illam cum egredere-tur incorruptione privavit. Hanc ergo feminam conceptio virginem reddit. Hanc feminam partus virginem servat. Hanc feminam generatio virginem habet. Hanc feminam filius ita post exitum novit, sicut ante conceptum invenit. Et huius certè virginitas semper incorrupta, semper integra, semper illæsa, semper in-violata. Nam angelicæ forma na-

T ij tu-

omn. MSS. qui in media interrogatione consentiunt, nisi quod Toletanus habet: *An angelica plebs tua &c.* Feu-ard. edebat: ..... unde nescia corruptionis est angelicæ plebis tuæ &c. Sed remota particula *an*, quam omnes nostri retinent, hæc periodus cum superioribus non bene consentit, in quibus comparatio per interrogationes instituta est inter Mariæ virginis, et Angelorum laudes.

turæ ante soliditatem fragilis, ante firmamentum labens, ante stabilitatem ruens, ante robur titubans, atque nutans. Hæc femina sanctificationis vas est, æternitas virginitatis est, mater Dei est, sacrarium sancti Spiritus est, templum singulariter unicum factoris sui est: verum angelicæ beata conditio creaturæ post stabilitatem solida in bonis, post soliditatem indeficiens in amore divinitatis, post firmamentum perennis in aspectu dominicæ visionis, post robur inseparabilis a consortio Deitatis. Ex qua lucis immensitate tu, sancte Gabriel, venis ad ^j virginem, ex qua beatitudine adcurris ad virginem, ex qua æternitate accedis ad tempora, ex qua gloria prope- ras ad humana: omne tamen quod agis, quod de cælo venis, quod ad terram venis, quod de Deo venis, quod ad virginem venis, quod virginem salutas, quod novam generationem annuntias; incarnando Verbo obedis, Deo hominem assumpturo pares, generando ex virgine servis, filio ancillæ in servi formam nascituro famularis; quoniam iste incarnandus Deus factor tuus est: iste homo simul et Deus, creator tuus est: iste filius ancillæ suæ dominus tuus est: iste quem in abiectioe servi nasciturum annuntias, in gloria patris dominator tuus est. Et hanc quidem tantæ nativitatis gloriam, dignum erat, ut angelus nuntia-

ret. Tantæ dignitatis oraculis opportunum erat, ut angelus inserviret. Tam novæ generationis opus conveniebat, ut angelus indicaret. Tanti secreta miraculi compete- bat, ut angelus reseraret. Ita quoque ^k decorum fuit, ut humilitatem Dei angelica sublimitas enarraret. Ita competens, ut in forma servi rerum Dominum nasciturum inserviens dominatio cælestis ediceret. Ita dignum, ut novam generationem novo officio maiestatis angelica dignitas intimaret. Ita æquum, ut ineffabilis causa miraculi quomodo fieret, angelica cognitio demonstraret. Ita iustissimum, ut novo adventu principem egressurum, novo apparatu etiam summa cælestium anteiret. ^l Sic domini tui nuntius eras, sic directus a domino tuo veneras, sic missionis dominicæ iussa perficiebas, sic sanè ordinationis regiæ decreta complebas; ut verè quod in cælis de patris Verbo cognoveras, matri de incarnando Verbo referres: quod de cælestibus attuleras, terrenis imprimeres: et quomodo se filius Dei nasci vellet ex homine, simul et ^m auribus induceres hominis, et ⁿ cordibus inferres humanis. Tu sanctus Angelus Gabriel de Verbo didice- ras, quæ de Verbo referebas: de Verbo cognoveras, quæ cognoscenda de Verbo narrabas: de Verbo hauseras, quibus ^o foetandam Virginem propinabas. Ut qualiter ex carne matris incarnari

pos-

^j *Ad hominem*: Trin. et Amel.

^k *Decoris*: iidem.

^l *Sic Dominum tuum nuntiaveras*. Amelian.

^m *Auditibus*: Amel.

ⁿ *Arcana*: Amel.

^o Ex Tol. Cod. edimus *foetandam*: reliqui scribunt *hauriendam*.

possit, matris animæ nuntiares. Viderunt te cælestes virtutes nascituri filii imperiis deservire: viderunt te elementa, illum te habere dominum, quem de tali nuntiabas progenie nasciturum: viderunt socii gloriæ tuæ se etiam tecum coram isto homine incurvari: viderunt omnes excelsorum et sublimium spirituum potestates hunc in Deo assumptum hominem; et antiquæ servitutis officia novis præconiis intulerunt, quando est acclamatum: Gloria in excelsis isti humili Deo, et in terra pax hominibus, in hunc Deum humilem bona voluntate credentibus. Ipse te misit, ut de se diceres virgini, qui de se, quod futurum esset, nosse dederat tibi. Ipse te suæ divinitatis scientia perlustravit, qui suæ humanitatis nuntium fecit. Ipse te nuntiare se in servi formam nasciturum miserat, quem in gloria tua in unitate paternæ virtutis adorabat. Ipse te palam mundo referre miserat, qui te cælestium secretorum arcanis instruxerat. Bene tecum, quia diminutionis partis tuæ reintegrationem annuntias: bene mihi, quia me in tuam integritatem, te nuntiante, receptas. Bene tecum, quia ruinæ partis angelicæ hominibus reparantur: bene mihi, quia in tuæ integritatis parte reducor. Bene tecum, quia in pace tua homines recipis:

^o *Antiquæ suæ virtutis*: Amel.

^p *Qui de se quod futurum esset &c.* Sequimur in hoc Trin. et Amel. CC. meliora afferentes, quam Feu-ard. *Ut de se diceret virgini quod esset: quod futurum esset &c.*

^q *Mecum pro mihi.* Amel.

bene ^q mihi, quia pacem tuam, quam non merebar, accepi. Bene tecum, quia Verbum incarnatum adoras: bene mihi, quia naturæ meæ est ^r illa veritas, quam adoras. Bene habemus, ^s sancte Angele, unius titulum dominantis Dei: bene Deus noster participem me tibi fieri in æternitatis ^t gloria adnotatione pollicitus est: bene mihi promisit tecum habere cælum, quia me sicut te se voluit solum habere Deum: bene me sui nominis impressione notavit, quia ex illius corporis sanguine me redemit, quem tu in sede patris adoras, intueris, et veneraris. Pars sortis est tuæ, ut numquam ab statu beatitudinis corruas: pars sortis meæ est, ut post casum meum reparer in assumptione corporis Dei mei. Pars sortis est tuæ, ut semper cum Deo meo esses: pars sortis est meæ, ut aliquando possem cum Deo meo esse. Pars sortis est tuæ, ut numquam decidas a naturæ tuæ beatitudine: pars sortis est meæ, ut ^u reparer aliquando in dignitate naturæ meæ. Pars sortis est tuæ, adorare naturam meam in Deo meo: pars sortis est meæ, salvari per hoc, quòd natura mea assumpta est in Deo meo. Planè hæc quæ narro, certè quæ aio, prorsus hæc quæ loquor, verè hæc quæ intimo, vera sunt, iusta sunt, pia sunt. Et cælesti intelligentia tam plena

^r *Ille veritas, quem adoras*: Trin. et Tol.

^s *Sancte Michael Angele* edid. Feu-ard. sed *Michael* desideratur in nostr. omn. Ex quibus Amel. et Tol. pro *unius* habent *unum*.

^t *Gloria* deest in nost. deinde pro *adnotatione* scribit Amel. *advocatione*.

^u *Reparer* omn. nost. CC. Feu. *repararer*.

na manebunt, quàm plena consistunt. Non enim mea sunt, non ex me sunt, non ex natura mea sunt, non ex conditione mea sunt, non ex merito meo sunt. Ego enim cinis sum, ego terra, ego corruptio, ego putredo, ego esca vermis, ego inexoptatæ sed non evadendæ consors mortalis hæreditatis; cuius habitatio effossa tellus, cuius requies tumulus, cuius domus sepulcrum, cuius mansio monumentum. Hæc autem a patre, qui in cælis est, revelata sunt mihi: a filio eius, qui est sapientia ipsius, ista didici: Spiritu sancto hæc docente cognovi. Hæc de cælo venerunt, quia dona optima sunt. Hæc a patre luminum descenderunt, quia

Jacobi 1. veritatis in eis transmutatio non est. Ista enim in terris tecum novi, quæ ipse nosti tecum in cælis. Ista ego in peregrinationis meæ loco didici, quæ tu in ^v tuæ beatitudinis æternitate iam nosti. Ista ego in fidei meæ veritate percepi, quæ tu in tuæ visionis plenitudine cognovisti. Quia hæc tu mihi de cælo veniens indicasti, dum officia servitutis agis in enuntiatione assumendæ humanitatis. Hæc attestati sunt angeli, dum nativitatem hominis huius cælestibus assecuti sunt hymnis,

Luc. 2. clamantes: Gloria in excelsis Deo: et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Hæc demonstrarunt angeli, qui devicta ho-

^v Tuæ ex nostris pro tua, quod est in Feu-ard.

^x *Dexteræ Deitatis* edebat Feu-ard. Nos nostr. CC. lectionem damus planiorem; quam paulo infra omnes confirmant.

^y Tolet. *Vocibus sibi imperabant alternis.*

stis tentatione accesserunt, et ministrabant ei. Hæc ostenderunt angeli, cum admirantes novum hominem sedem conscendere ^x Deitatis, vocibus ^y sese impetebant alternis: Tollite portas principes vestras, et elevamini portæ æternales, et introibit rex gloriæ. Respondentibusque: Quis est iste rex gloriæ? sequenti responsione firmatum est: Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. Hæc David ^z prophetabat, qui ait: ^a Adorate eum omnes angeli eius. Hoc idem insinuat cum dicit: Laudate eum omnes angeli eius. Hæc Esaias infert, cum Cherubim, et Seraphim sese in huius laudis exultatione commotos indesinenter clamare testatur: Sanctus, Sanctus, Sanctus. ^b Ut ter repetitum nomen inseparabilis Trinitatis unum Dominum Deum Sabaoth esse demonstraret. Hæc Ioannes astruit, cum animalia cæli narrat requiem non habere dicentia eundem ipsum cælestis gloriæ hymnum. Hæc idem assignat cum dicit: Vidi, et audivi vocem angelorum multorum in circuitu throni, et animalium, et seniorum: et erat numerus eorum millia millium, dicentium voce magna: Dignus est agnus qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem. Et

o-

^z Probat: Am. et Trin.

^a Adorent eum nostr. omn.

^b Paulo aliter habent nostr. *Ut ter repetitum Sanctum Dei inseparabili Trinitate (inseparabilis Trinitas Trinit.) unum Dominum Deum Sabaoth esse demonstrat.*

omnem creaturam, quæ in cælo, et super terram, et quæ sub terra, et quæ sunt in mari, et quæ in ^e aëre, omnes audiui dicentes: Sedit in throno, et agno benedictio, et honor, et gloria, et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

Ad Col. 2. Hæc Paulus in epistola ad Hebræos copiosè proponit, assumit, confirmat, atque ^d concludit. Hæc ipse homo, ^e in quem plenitudo divinitatis corporaliter inhabitat, *Marci 13.* complet; cùm in adventu suo commoveri virtutes cælorum dicit, et tunc ipsum videri in gloria patris Dei cum angelis suis.

CAPUT XI.

S. Mariæ matris Dei virginitatem perpetuò servatam angelica attestazione concludit.

Ecce, non solùm quia serviunt angeli Domino meo, filio ancillæ suæ, virginis nostræ, cælesti doctrina didici, verùm et eorum officia in experimento servitutis veriùs præcognovi. Nam tu ipse Gabriel, qui diceris fortitudo Dei, venisti ad virginem, nuntiare hominem nasciturum, qui simul potestates aëreas, et principem ^f perimeret mundi. Item et angeli pastoribus nuntiant natum, quem tu virgini prædixeras nasciturum. Hi quoque glorificant ut Deum, de quo tu dixeris: vocabitur filius Dei. Ecce

^e Lectionem unius Ameliani ceteris prætulimus: nec temere; namque ubi hic in aëre scribit ceteri cum Feu-ardentio retinent in eo, quod nullius sensus est.

^d Conlaudat: Amel. et vetus editio.

hunc adorant angeli, ecce hunc laudant Archangeli, ecce hymnum huic intonant Angeli, ecce huic ministrant Angeli, ecce hunc sedem conscendere Deitatis personant Angeli, ecce in ^b eius iubilo sibi requiem dare nesciunt Angeli, ecce in servitutis eius famulatu properantes cognoscimus Angelos, et commoveri cælorum virtutes audivimus. Nam et optimum certè est, tam excelso et æterno Deo, tam et humiliter ac temporaliter ex virgine nato dignitatis angelicæ gloriam inservire. Quare? quia ille in utraque nativitate incomprehensibiliter, et inenarrabiliter natus; angelica autem universitas eius æternitate est præventa, et eius operatione formata. De illo dicitur: Generationem eius quis enarrabit? quod et in salutatione tua hæc ipsa miratur virgo, quæ verbis tuis virginea mater astruitur, et tu ipse sciscitanti eidem virgini, quomodo fieret, generationem annuntias inauditam; de te autem dicitur: Dixit *Gen. 1.* Deus, fiat lux, et facta est naturæ tuæ cunctis creaturis et anterior et ^h præstantior lux. Illi dictum est: Filius meus es tu, ego *Psal. 2.* hodie genui te: quod nulli unquam Angelorum est dictum; de universitate autem creaturarum dictum est: Omnia subiecisti sub *Psal. 8.* pedibus eius. Inter quæ omnia et substantia illi subiecta invenitur angelica. De illo dictum est:

Se-

^e In quo: Tolet.

^f Vinceret: Amel. et Tolet.

^g Eius pro cuius emendavimus ex nost. omn.

^h Præstantior est ad CC. MSS. omnes. Posterior edebat Feu-ard. non sine mendo.

Psal. 109. Sede a dextris meis ; quod angelis dictum non est ; de his autem , quia facti sunt , dictum est :

Psal. 103. Qui facit angelos suos spiritus , et ministros suos ignem iurentem .

Psal. 44. De illo dictum est : Sedes tua , Deus , in sæculum sæculi ; de his autem dictum est : Quia coram illo astat omnis angelorum exercitus cum tremore . Sed ut virginitatis huius Dominæ meæ gloriam auctiori triumpho , excellentiori præconio , fideli conatu , i sincerissimo voto , amabilique appetitu , cum cælestibus iubilem virtutibus , perituris præferam hostibus , amantibus reportem fratribus , cognituris prædicem ignaris , ^k dilectantibus commendem cognitus ; adhuc ^l nosse desidero , scire volo , sapere cupio , certificari exopto , instrui exoro , doceri quæro , quid hoc est quod dicitur : Generationem eius quis enarrabit ? Si de nativitate divinitatis eius hoc dicitur , ⁿ quod utique verum est , quia propter ista , sed non solum propterea dicitur ; ecce ista nativitas Deitatis hoc tantum est , quod de Deo natus est Deus , de lumine Deo lumen Deus : de ore Dei ^m Verbum Deus : de corde Dei sapientia Deus : de substantia Dei

^l *Ardentem* : Amel. et Tolet.

^j Non potuimus *sincerrimo* , quod legimus in Feu-ardentio , retinere : barbarum est ; et omnes nost. CC. scribunt *sincerissimo* .

^k *Delectantibus* : Amel. et Trin. *delectandis* Tolet. exhibet.

^l *Nosse te* edebat Feu-ard. malè. Nos *te* delevimus consentientibus in id omn. nost.

ⁿ *Quod et utique* : ita Am. et Trin. qui ita prosequitur : *verum est , quia propter ea , sed non solum &c.*

^m *Verum Deus* : Trin.

virtus Deus : et hæc omnia unus Deus . Item si de nativitate humanitatis eius hoc dictum est , quod certè verum est , quia et propter hoc dictum est ; quæ est generatio filii huius , quæ tam admiranter inenarrabilis prædicatur , nisi conceptio incorrupta , nisi virginitas pariens , nisi partus virgineus , nisi virginitas materna , nisi nativitas virginalis ? Et hæc omnia virginis foetæ , incorruptæ matris , puerperæ integræ , inviolatæ genitricis , illæsæ generantis ; in qua sic diversitas concordavit , sic accidentia cohæserunt , sic multimoda copulata sunt , sic concurrentia innodata ; ut duabus quidem inusitatis rebus , æterna tamen lege discretis , et admirabili unitate connexis , in hac sola virgine ⁿ una persona fieret . Hæc tantundem verè generatio inenarrabilis solius huius tantummodo unicæ prolis . Sed ^o ait virgo : Quomodo fiet istud , quia virum non cognosco ? Respondeat angelus : *Luc. i.* Spiritus Domini superveniet in te , et virtus Altissimi obumbrabit tibi , propterea quod nascetur ex te sanctum , vocabitur filius Dei . ^p Extra hoc autem esse virginem usus est : post matrem

es-
ⁿ *Una persona* : hæc verba desiderantur in omnibus nost. MSS.

^o *Ais* legimus in Am. et Trin.

^p Edimus hanc periodum ad lectionem C. Ameliani , quam omnibus magis probandam credimus . Quamquam illa Feu-ard. non sit omninò contemnenda : *Extra hanc autem matrem esse virginem visa non est : ista verò post matrem esse virginem visa est . Post incorruptionem fieri genitricem visa est : habere genitalium pudorem , habere prolem visa est .* Non ita certè lectio C. Toletani , sanè quam corruptissima . Labet hic eam exhibere .

Ex-

esse virginem usus non est. Esse incorruptam feminam usus est: post incorruptionem fieri genitricem usus non est. Habere genitalium pudorem usus est: post genitalium pudorem habere prolem usus non est. Quæ tanto a se æterna naturæ lege discordant, ut numquam tunc mater, quando virgo: numquam tunc virgo, quando mater: numquam virgo pariat, numquam mater virginitate clarescat: unum tempus numquam teneat virginem simul⁹ et matrem: una femina numquam virginitate simul et prole congaudeat. Inde talis generatio non in signo singulariter, non in miro mirabiliter, non in prompto inenarrabiliter, non ex certo: quia non est signum, non est mirum, non mirabile, non inenarrabile. Idipsum enim naturale est, usuale est, corruptibile est, mortale est. Interdum turpiter amabile est, interdum honestè odibile est. Interdum iustè amandum est, interdum iustè est odiendum. In hac autem virgine sic istius filii Dei inenarrabilis generatio copulavit utraque, ut virginem se habeat mater, matrem se habeat virgo: ut virginem^r matrem habeat proles, ut virginem demiretur puerperam coniux. Integritas quoque conceptioni adhæreat, pudor conceptionem sepiat, virgini-

Extra hanc matrem esse virginem usus non est: extra hoc autem esse virginem usus est: hoc autem virginem esse virginem usus est: post virginem esse matrem usus est: esse incorruptam feminam usus est: post incorruptionem fieri genitricem usus est: habere genitalium pudorem usus est: post genitalium pudorem habere prolem usus est.

tas conceptum claudat. Sicque virginitatem nativitas non scindat, sic pudorem egressio non deturpet, sic generatio integritatem non adimat, sic veritas partûs veritatem virgineam non extinguat. Tam mirabiliter ergo concordantibus in una persona simul et tempore diversitatibus rerum, ut hæc eadem sit mater, quæ et virgo: ipsa virgo, quæ et mater: numquam mater, nisi quando et virgo: et postquam mater, nobilior et virgo; acta est hæc sola inenarrabilis generatio, quam^s ideo esse admirabilem existimo, quia non illic rationem aliquam, qua idipsum factum est, quæ revelari nequeat, latere persentio; sed id tantum esse, quia factum est, quod signum est, quod mirum est, quod inauditum est, quod inusitatum est. Quod verè annuntiatione sui inenarrabile esse etiam narrando incognitum non est. Si enim esset quod lateret, et tamen idipsum non aliud quàm rationis cognitio esset; posset quidem quilibet rationis capax de eo quædam aut indagatione percipere, aut in sagacitate invenire, aut in adinventione colligere, aut collectione tractare, aut tractatu meditari, aut meditatione diffinire, aut diffinitione tenere, aut retentione proferre, aut prolatione firmare.

V

Cùm

⁹ *Esse et matrem* edidit Feu-ard. Nostr. omnes CC. non habent *esse*; quare exclusimus.

^r *Matrem* non habet Feu-ard. sed habent nostr. CC.

^s *Ideo* emendavimus ex nostr. quibus consonat vet. edit. longè melius, quàm *Deo*, quod retinere voluit Feu-ardentius.

^t *Admiratione*: Nostr.

Cùm verò nihil horum , nihil tale , nihil ex toto , nihil ex parte in hac re puto vel angelos , vel homines aliter , vel amplius nosse , quàm quod ipso didicimus angelo nuntiante ; puto nec ipsum angelum aliud recognoscere ^u valuisse , quàm quod ipse intulit hominibus nuntiare. In tanto etenim mysterio veritatis præco nec aliud quàm quod ipse sapuit , nec plus quàm ipse cognovit , potuit nuntiare. Quæ tamen nuntiavit et nobis , atque cum Virgine audire fecit et nos : quoniam nec aliter , nec alibi , nisi in virgine , et cum virgine hæc ^v convincimus didicisse. Si ergo illa virgo , quæ miraculo huic et materia extitit , et causa plenitudinis fuit , hoc solùm ab angelo didicit , quod ad effectum nuntiatae rei sufficere potuit ; non plus angelus sapuit , quàm quod dixit : qui tantum dixit , quantum virginem generare fecit : qui tantum dixit , quantum conceptionem , et partum virginis adimplevit. Tantum ^x ergo virgo de conceptu , et parturitione sua angelo salutante didicit , quantum me angelus evidentia rei huius instruxit. Si autem plus sapuit angelus quàm quod dixit , quomodo ^y ad plenitudinem partus sui sufficit virgini quod mecum audivit ? Mecum dico audivit : quia post hoc nuntium partus sui , et redemptionis meæ ,

novum de hac re nihil audivit. Si plus sapuit angelus quàm quod dixit , quomodo ad plenitudinem facti res dicta plenius abundavit ? Si plus sapuit angelus quàm quod dixit , quomodo semiplena dicta rem cælestium virtutum , et omnium elementorum attestazione completam ^z impleri veracius potuerunt ? Restat ergo tantum me de hoc miraculo nosse , quantum angelus dixit. Quia quantum sapuit , tantum dixit : et tantum dixit , quantum virginem generare fecit. Quantum autem virginem generare fecit , tantum fides mea cum virgine ipsa cognovit. Itaque si iuxta assumptionem humanitatis hæc ^a inenarrabilis generatio huius prolis idipsum est , quod solius matris eius incorruptio singularis ; bene angelicæ creationi , quæ labi potuit , præfero integritatem genitricis huius , quæ nascentis exitu interrumpi non potuit. Benè angelicæ conditioni , quæ diminui potuit , præfero virgineum decus , quod nati processu impediri non potuit. Benè angelicæ formationi , quæ minorari potuit , præfero pudorem , quem exordium geniti frustrare non potuit. Benè angelorum statui , qui quati potuit , præfero virginitatem mirabiliter singularem , quam nativitas filii Dei tanto auctam gloriâ incorruptionis reliquit , quanto singula-

^u Valuisse ex nost. Feu-ar. edebat *voluisse*.

^v *Convincimur* , et *convincitur* legimus in CC. nostr.

^x *Autem* scribunt nostri CC. ubi ergo Feu-ard.

^y *Ad plenitudinem . . . . sufficit*. Nostri

CC. qui et paulo inferius similiter pro *im- plenitudinem* repetunt *plenitudinem*.

^z *Implere* nostri.

^a *Inenarrabilis* restituimus loco *incorruptibilis* , quod est in Feu-ard. Habent enim nost. CC. et consonat vetus edit.

larem, ac singulariter glorificans assumptam ex illa carnem ad sedem patris invexit, et omnem beatitudinem angelicæ formæ eius dominio subiugavit. In cuius excelsæ solemnitatis ascensione, cum Deus assumptam carnem paterna collocavit in sede, ita natura hominis angelicam reperit pacem, ita consortium recepit angelicum, ita honorem se adeptam esse intelligit angelorum, ^b ita abiectioem, qua contemptibilis erat, angelorum prætulit potestati; ut hæc natura, in qua

Gen. 18. 2.

Apoc. 22. 8.

Abraham angelum adoravit, et tamen adorari prohibita non est, in Ioanne adorare volens, sit prohibita adorare. Quoniam in Abraham, licet ex eius semine in Christo diceretur assumenda, nondum tamen in eodem Christo erat assumpta. Ideo ^c hanc angeli contemptibilem iudicabant, quia et condemnatio conditoris execrabilem hanc habebat, et assumptio eius nondum illam suæ unioni coniunxerat. In Ioanne autem ideo hanc naturam se adorare angeli prohibent, quoniam hanc super se in sede maiestatis adorant. Ideo hanc in subditis non contemnunt, quia eam supra se in sede gloriæ contemplantur. Ideo hanc in subiectis contemptibilem non despiciunt, quia eam unitam divinæ personæ cogno-

scunt. Et ideo honorabiliorem se incorruptionem maternæ virginitatis habent, quia fructum eius super se et admirantes aspiciunt, et humiliter intuentur: grati laudant, servientes adorant, perennes iubilant, subiecti ^d concelebrant, beati vident, ^e acclives adorant. Nihil puto ratiocinandum latuit, nihil perscrutandum evasit, nihil perinquendum erupit, nihil investigandum excessit, nihil incognitum abiit. Quia ^f quantum audivimus rei, tantum impletum scimus: quantum audivimus rei, tantum effectum pensamus: ^g quantum audivimus, tanto hanc generationem fieri cognovimus: quanto ^h audivimus de angelo, tantum ad redemptionem nostram virginali completum esse videmus ex utero. Verum ut rei huius magnitudo sese super angelos evidenter attollat: ut solius matris ⁱ huius incorruptio in singulari signo singulariter prædicanda, angelorum excelsa transcendat: ut incorruptæ virginis istius filii inenarrabilis generatio ^j nobilior nobilitatem angelorum exsuperet: postremò, ut nil illi simile ^k habens in omni rerum formatione angelicæ pulchritudinis admirante magnitudine constet; considera mecum naturam rerum, contemplare formam creaturarum,

V ij in-

^b CC. Trin. et Amel. aliter habent: *Ita abiectioem qua contemptibilis erat, Angelicarum perdidit potestatum; ut hæc natura, quæ Abraham in Angelum adoravit &c.*

^c *Hanc non legimus in nostris.*

^d *Concelebrant omn. nostr. Feu-ard. ce-*

lebrant.

^e *Acclines legimus in Trin. et Tolet.*

^f *Tolet. Quantam audivimus rem, tantam impletam scimus.*

^g *Quantum: Trin. et Tol.*

^h *Audivimus omn. nostr. CC. Feu-ard. au-*

dimus.

ⁱ *Edimus ex nostr. omn. huius pro eius,*

quod habet Feu-ard.

^j *Nobilior desideratur in Am. et Trin.*

^k *Nec habens legitur in eisdem.*

intuere conditiones diversas ¹ conditionis universæ, et dicente Ioanne crede: omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Vide omnia quæ condidit, omnia quæ fecit, omnia quæ visibilia et invisibilia ¹¹ esse, et subsistere cernis, reverentiam eius habere servitutis, et abiectioem subditæ tenere conditionis. Nam si de terris, et mari, atque omnibus quæ in eis sunt, proponatur; audiant ^m cuncta ipsius Domini vocem cum iuris vigore sui universa homini conferentem: Dominamini piscibus maris, et volatilibus cæli, et universis animalibus, quæ moventur super terram. Si de ipso homine, audiat et ipse: Reges terræ, servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore. Si de cælis, et quæ in eis sunt, audiant: Laudaverunt te Domine angeli tui, et hymnum dixerunt, dum ⁿ perficeres fabricam cæli. Item: Beatus cuius est Deus ^o adiutor eius: spes eius in eo, qui fecit cælum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt. Si de Angelis, audiant quæ Paulus commemorat: Quum introduceret primogenitum in orbem terrarum, sic dicit: adorent eum omnes Angeli eius. Verum ut cuncta quasi suæ conditionis compede, ita generali dicto restringam, audiant universa sub uno: Magnus es, Domine, et præclarus virtute, insuperabilis. Tibi serviet omnis creatura tua: quia dixisti, et facta sunt: misisti spiritum tuum, et creata sunt. Si igitur cuncta quæ facta sunt, serviunt, restat nihil esse factori æquale; quia quod domino servit, domini est. Si autem est quod non ^p serviat, nihil est, quia factum non est. Proinde aut erit aliquid, et factum, et serviens est: aut erit nihil, quia quod non serviat, factum non est. Si ergo, ut verum est, cuncta quæ facta sunt, servitutis debitum retinent, æternæ potestatis illius ^q dominum non amittunt. Tanto autem omnia maiestati eius cedunt, quanto et excellentiæ prorsus adæquari non potuerunt. Atque ideo, cum cuncta serviant illi, solius incorruptionis huius fructus in universitatem dominantis assumitur. Cum omnia obsequantur, isti tamen generationi dominator admiscetur. Cum universa famulentur, huic soli integritati Dominus adunatur. Quia ex omnibus creaturis hoc tantum in persona fit cum Domino unum, hoc in unitate creatoris assumptum, hoc in unione dominantis innexum: usque adeo, ut assumens Deus dicatur filius hominis: et assumptus homo dicatur filius Dei. Non confusis naturarum proprietatibus, sed ita in personæ unitate connexis, ut ex assumpto, et assumente nullum discedat ab alio; nullum dirimatur

¹ Tolet. *Et conditorem universarum dicente Ioanne.*

¹¹ *Esse substituit Trin. Ei substituit Amel.*

^m *Cuncta de se ipsius Domini &c. Ita Tr. qui non habet sui, quod postea occurrit.*

ⁿ *Perficeres, quod edimus, habent omn.*

CC. Solus Feu-ard. *perficit.*

^o *Deus Iacob edidit Feu-ard. sed Iacob in nullo nostr. CC. reperimus.*

^p *Ubi nos edimus serviat ad CC. omnes nost. habet Feu-ard. fuit.*

^q *Dominium non amittunt: Trin. et Tolet. Dominium non admittunt: antiq. editio.*

tur ab altero. Quia enim assumens Deus dicitur filius hominis, Evangelista exprimit dicens:

Math. 25. 31. Cum venerit filius hominis in maiestate sua cum angelis suis.

Quæ maiestas, vel angelorum eius, ^r non alteri poterunt deberi naturæ, quam filii Dei, qui verè est omnipotens Deus. Item quia assumptus homo dicitur filius Dei, alius Evangelista assignat

Luc. 1. 35. Virgini dicens: Propterea quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Propter quam duarum naturarum proprietatem in unitate personæ connexam, Dei et hominis unius Christi hæc sola homo mater est virgo. Ita in utraque natura unum generans filium, ut idem sit filius Dei, qui filius hominis: nec alter sit filius hominis, ^s quàm filius Dei.

Inde generatio hæc omni miraculo mirabilior, omni opere potentior, omni signo augustior. Quia cuncta ita transcendit, cunctis ita præpollet, excellentiam cunctorum ita exsuperat, ut isti ^t Deo adunatæ naturæ etiam angeli ministrent, huic angeli serviant, ^u hanc angeli adorent, eamque in unitate personæ filii Dei infinitis ^v, et indefesis vocibus sine fine collaudent. Unde oro te, sancte angele, per indisecabilem hæreditatem fidei

^r Non alterius potuerunt: Amel.

^s Feu-ard. edebat: quàm qui sit filius Dei. Sed nos quod in omnibus nostr. reperimus, retinemus.

^t Sequimur scripturam Amel. et Toletani: quam præferendam putavimus lectioni Feu-ard. Deo adiuvante: nec minus C. Trin. Deo adunante.

^u Hunc scribunt Am. et Tol. qui paulo post pro eamque, habent etiamque.

^v Infinitis temporibus edidit Feu-ard. sed

nostræ, per tuæ æternitatis statum, per meæ redemptionis mysterium, per pacem, quam ambo ^x in Christi Iesu corpore perfruimur, ut des mihi hoc tantumdem nosse de virgine matre Domini mei, quod ipse nosti: hoc credere quod ipse sapis: hoc diligere, quod ipse diligis: hoc in Domino frui, quod ipse frue-
ris.

CAPUT XII.

Convertit sermonem ad beatissimam matrem, atque ad ipsius filium gloriosum. Item concludit adversus impios intactæ virginitatis prophanatores.

At nunc venio ad te, sola virgo mater Dei: procido coram te, ^y sola opus incarnationis Dei mei: humilior coram te, sola inventa mater Domini mei: rogo te, sola inventa ancilla filii tui; ut obtineas deleri facta peccati mei: ut iubeas mundari me ab iniquitate operis mei: ut facias me diligere gloriam ^z virtutis tuæ: ut reveles mihi multitudinem dulcedinis filii tui: ut des mihi loqui et defendere ^a fidei sinceritatem filii tui: concedas etiam mihi adhærere Deo, et tibi: servire filio tuo, et tibi: famulari ^b Domino tuo, et tibi. Illi sicut
fa-
temporibus in nullo nostrorum CC. legimus.

^x In Christi Domini corpore Amel.

^y Sola edimus ad omn. CC. MS. quibus consentit antiquior editio. Unus Feu-ard. habet solum.

^z Virginitatis loco virtutis scribunt Am. et Trin. necnon antiq. editio.

^a Tuam sinceritatem, et filii tui: Amel.

^b Domino tuo omn. nost. Tuo non legitur in Feu-ard.

factori meo, tibi sicut genitrici factoris mei: illi sicut Domino virtutum, tibi sicut ancillæ Domini omnium: illi sicut Deo, tibi sicut matri Dei: illi sicut redemptori meo, tibi sicut operi redemptionis meæ. Quod enim in mea redemptione est operatus, in tuæ personæ veritate^c formavit. Quod mihi redemptor factus est, tibi filius fuit. Quod pretium emptionis meæ factus est, ex carne tua eius incarnatio fuit. ^d In quo vulnera mea sanavit, ex carne tua vulnerandum corpus exhibuit: in quo mortem meam tolleret, a mortalitatis tuæ corpore mortale corpus attraxit: in quo mea deleret peccata, ^e quod tulit a te corpus, sine peccato suscepit: naturam meam, quam in se præcessore mihi ad regnum suum in gloria paternæ sedis super angelos collocavit, ex veritate corporis tui humiliatus assumpsit. Ideo ego servus tuus, ^f quia tuus filius Dominus meus. Ideo tu domina mea, quia tu ancilla ^g Domini mei. Ideo ego servus ancillæ Domini mei, quia tu domina mea facta es mater Domini tui. Ideo ego factus servus tuus, quia tu facta es mater factoris mei. Oro te, oro te, sancta Virgo, ut de illo spiritu habeam Iesum, de quo tu genuisti Iesum. Per illum spiritum accipiat anima mea Iesum, per quem concepit

caro tua eundem Iesum. Ab illo spiritu sit mihi nosse Iesum, a quo tibi affuit nosse habere et parturire Iesum. In illo spiritu ^h humilis excelsa loquar de Iesu, in quo confiteris esse te ancillam Domini, optans fieri tibi secundum verbum angeli. In illo spiritu diligam Iesum, in quo tu hunc adoras ut dominum, ⁱ intueris ut filium. Tam verè timeam hunc Iesum, quàm verè idem cum esset Deus, erat subditus parentibus suis.

Luc. 2. 51.

O salutis ac ^j vitæ meæ simul et gloriæ præmium, grandi opulentia magnum! O libertatis meæ ^k nobilissimum titulum! O ingenuitatis meæ præclara conditio! O nobilitatis meæ astipulatio insolubiliter gloriosa, et gloriæ æternitate confecta! Ut ego male deceptus, ad reparationem meam fieri concupiscam servus matris Domini mei: ut ego olim in primo plasto ^l angelica communionem seiunctus, ancillæ et matris factoris mei merear ^m confici servus: ut ego idoneum opus in manibus summi Dei, impetrem in servitute puerperæ virginis iungi, ⁿ in servitutis devotione ligari. Hoc mihi præsta Iesu, Deus fili hominis: hoc mihi tribue, domine rerum, et fili ancillæ: hoc mihi largire humilis Deus in homine: hoc mihi concede, homo in Deum gloriose, ut hoc cre-

^c Firmavit: Amel. et Tolet. et vetus edit.

^d In qua: Feu-ard. In quo nost. omn.

^e Quæ sustulit omn. nost.

^f Quia tibi filius Dominus: Amel.

^g Filii tui: Idem.

^h Humilia, et excelsa: Am. et Tol. cum antiq. editione.

ⁱ Tueris: ambo iidem.

^j Tutelæ pro vitæ scribit Am.

^k Nobilissimus titulus: Idem.

^l Angelica ab communionem: Am. Seductus pro seiunctus: Tol.

^m Coniici: omn. nost.

ⁿ In servitutis devotione. Reposuimus in ex nost. omnib.

credam de partu virginis, quod de incarnatione tua impleat fidem meam: hoc loquar de materna virginitate, quod os meum impleat ⁿ de tua laude: hoc diligam de matre tua, quod tu in me compleas ^o de dilectione tua: ita serviam matri tuæ, ut ex hoc ipse me probes servisse tibi: ita hæc dominetur ^p mihi, ut ex hoc ^q noverim me placuisse tibi: ita dominium eius me teneat in sæculum, ut tu sis meus Dominus in æternum. ^r Quàm promptè servus huius dominæ effici concupisco, quàm fideliter servitutis huius iugo delector, quàm plenè famulari huius imperiis opto, quàm ardentè ab illius dominio dissociari non quæro, quàm avidè ab ipsius famulatu nusquam abstrahi cupio; tam verè illi serviendi facultatem inveniam, tam verè ^s illi serviens gratiam illius merear, tam verè in ^t servitute eius sine ^u interruptione detinear, ^v tam verè nusquam ab æternitatis ipsius iocunditate disiungar. Et hoc quidem quare quæram, noverunt qui diligunt Deum, vident qui sunt fideles ^x in Deo, intuentur qui adhærent Domino, non ignorant qui non ignorantur a Domino. Sed vos audite æmuli, vos attendite infidi, vos cognoscite dissidio pleni, vos percipite sa-

ⁿ De tua addidimus similiter ex nostris.

^o De in omn. nostris deest.

^p Mei: omn. nost.

^q Noverim pro noverint edimus ex nost. contra Feu-ard.

^r Quàm desiderantur quàm promptè, &c. Amel.

^s Illi, et illius desiderantur in Am. et Tr.

^t Servitute: Amel. et Trin.

^u Interruptione quod edimus exhibent

pientes mundi, qui ex hoc stulti estis apud sapientiam Dei, ex quo sapientes estis apud ^y stultitiam vestram: qui ex hoc imbecilles estis apud fortitudinem Dei, ex quo fortes estis apud ægritudinem vestram: qui ex hoc contemptibiles estis apud excellentiam Dei, ex quo sublimes estis apud miseriam vestram. Qui ex hoc destructi estis, quasi non sitis, ab eo qui semper est, ex quo apud vosmetipsos esse putatis, cum nihil veriùs sitis apud eum, cui hoc est esse, quod semper est. Qui spernitis hanc esse virginem semper: qui non vultis esse factorem meum filium eius: qui non vultis hanc esse matrem factoris mei: qui contemnitis ut hæc sola hunc habeat filium, quem omnis habet creatura dominum unum: qui non glorificatis hunc Deum filium eius, dominum meum non glorificatis ut Deum: qui beatam non dicitis, quam Spiritus sanctus ab omnibus nationibus beatam dicendam edixit: qui gloriam incorruptionis, corruptela afficitis carnis: qui non refertis honorem dominicæ matri, ut referatis honorem Deo filio eius: qui non glorificatis ut Deum, quem natum ex ea vidistis ut hominem: qui confunditis diversitates naturarum filii ipsius: qui

Lucæ 1. 48.

scin-

Am. et Tol. Nec enim placet *interemptione* Feu-ardentii; minus vero *incorruptione* C. Trin.

^y Ante hæc verba repetit Feu-ard. editio superiora illa: *Tam verè serviens gratiam merear*; quod nos in omnib. nost. CC. desideramus.

^x In Deum: Am.

^y *Stultiloquium vestrum* scribit Am. cum antiqua editione.

scinditis personam filii eius : qui
^z inficitis divinitatem filii illius :
 qui veram carnem , veramque
 passionem spernitis filii eius : qui
 hunc nec cecidisse in mortem
^a per hominem , nec a mortuis re-
 surrexisse creditis per Deum.
 Quod enim cecidit , ex homine
 fuit ; quod surrexit ex Deo. Nam
 ego ut sim servus filii eius , hanc
 mihi dominari ^b peropto : ut domi-
 netur mihi filius ipsius , huic ser-
 vire decerno : ut comprober ser-
 vire Deo , dominium matris eius
 super me in testimonium quæro :
 ut sim devotus servus filii ^c ge-
 nerati , ^d servus fieri appeto ge-
 nitricis. Sic namque refertur ad
 Dominum , quod ^e servitur ancil-
 læ : sic redundat ad filium , quod
 impenditur matri : sic alternat in
 nutritio , quod adhibetur in nutri-
 ce : sic transit honor in regem ,
 qui defertur in famulatum regi-
 næ. Gratulatus ego cum angelis ,
 lætatus cum vocibus angelorum ,
 exultans cum angelorum hymnis ,
 gaudens cum angelorum præco-
 niis , gratulor cum domina mea ,
 lætor cum matre Domini sui ,
 exulto cum ancilla filii sui , gau-
 deo cum ea , quæ facta est mater
 factoris sui , iocundor cum ea , ex
 qua factum est caro Verbum Dei.
 Quia credidi cum ea , quod de
 se novit mecum et ipsa : quia
 cognovi quòd sit ^f virgo geni-

trix : quia sapio quòd sit gene-
 rans virgo : quia scio quòd virgi-
 nitatem illius conceptio non ami-
 sit : quia didici quòd partum eius
 immobilis virginitas antecessit :
 quia teneo quòd partus eius vir-
 ginitatis gloriam ^g non reliquit.
 Qui tam verè hæc omnia amo ,
 quàm verè illa pro me facta esse
 cognosco. Mecum enim est , quod
 per ipsam factum est : ut ex eo
 natura Dei mei se copularet na-
 turæ meæ , ex quo natura mea
 transiret in Deo meo ; essetque
 unus Christus , Verbum et caro ,
 Deus et homo , idem factor et
 factura , idem plasmator et pla-
 sma : idem conditor et conditionis
 forma : idem operator et assumpti
 operis veritas : idem qui fecit , et
 quod fecerat : idem qui fecerat
 et quod fecit. Ipse assumptor ,
 ipse assumptus : ^h et ut expres-
 sius quod ipse dat , de ipso lo-
 quar ; ipse omnipotens , pro me
 autem et pro salute mea ipse
 exinanitus. Ipse fortis , ipse infir-
 mus. Ipse salus mea , ipse vul-
 neratus est pro me. Ipse sanitas
 mea , ipse pro me vulnere cæsus.
 Ipse virtus Dei , ipse pro me hu-
 milis Deus. Ipse vivens , ipse
 mortuus. Ipse vita mortis nescia ,
ⁱ ipse mortem sustinens et devin-
 cens. Ipse ante mortem mori ne-
 scius , ipse post mortem sine do-
 minio mortis. Ipse de cælo ve-
 niens,

sed *generans* , eò quòd in nostrorum CC.
 nullo reperiremus , reiecimus.

^g *Non reliquit* , id est *non deseruit* ; quia
 partus a virginitate non fuit seiunctus ,
 quam minime læsit.

^h Repræsentamus consonam nostror. CC.
 lectionem. Feu-ard. hæc erat : *Hæc ut ex-
 pressius quod ipse dat de ipso loqui , lo-
 quar , &c.*

ⁱ *Ipse vita mortem &c.* omn. nost.

^z *Inficitis* , reposuimus ex Amel. pro *af-
 ficitis* , quod est in reliquis.

^a *Ut hominem* scribunt omn. nost.

^b *Præopto* Feu-ard. *peropto* omn. CC. nost.

^c *Generantis* : Tol. et Trin.

^d *Servitutem fideliter appeto* omn. cum
 Feu-ard. præter Amel. quem secuti sumus.

^e *Servitur* est ex omn. nost. Feu-ard. *ser-
 vit.*

^f *Generans virgo genitrix.* Ita Feu-ard.

niens, ipse sepulcrum adgrediens. Ipse sepulcrum relinquens, ipse cælos repetens. Ipse ad inferna in anima humana descendens, ipse de inferno potestate divina sanctorum animas liberans. Ipse in sepulcro iacens ut homo, ipse de sepulcro resurgens ut Deus. Ipse de morte liberans, ipse inter mortuos liber. Et hæc omnia idem Christus, atque omnia in uno eodemque Christo, ⁱ pro unione personæ, non pro confusione naturæ. Ideo ego confidens per mortem huius filii Dei, per crucem redemptoris mei; sperans per vulnera huius factoris mei; fiduciam habens, spem veram tenens per sanguinem huius Christi mei: quia tectis peccatis meis, quia remissis iniquitatibus meis, quia ablatis sce-

leribus meis, quia ablatis criminibus meis, quia ^kabolitis malis meis, quia abstersis immunditiis meis, quia solutis peccatorum meorum vinculis, mundatus a bono Deo, purificatus a misericordiæ Deo, iustificatus a pio iudice, sanctificatus a copioso redemptore, miscear beatis angelis, socier choris angelicis, ^l copuler angelorum gaudiis, iungar festis angelicis: ut sit Deo in me gloria, ut sit Deo a me laus, ut sit Deo a me honor: et mihi sit a Deo venia, et mihi sit a Deo salus, et mihi sit a Deo vita, et mihi sit a Deo exultatio, iugiter, veraciter, indesinenter, evidenter, amodo, ex nunc, ex hoc, ab hinc, et in omne tempus, et in totum ævum, et in cuncta semper sæcula sæculorum. Amen.

ⁱ Utrumque *pro* deest in Feu-ard. reperitur in nost. omn.

^k *Abolitis* ex omnib. nost. edimus, pro

oblitis, quod erat in Feu-ardent. editione.

^l *Annumerer*: Amel.

EXPLICIT LIBER DE PERPETUA DEIPARÆ VIRGINITATE.

IN DUO SEQUENTIA OPUSCULA
MONITUM LECTORI.

In hoc duplici opusculo S. Ildephonso asserendo nihil est, lector benevole, quod immoremur. Namque et librum de cognitione Baptismi unum, et de progressu spiritualis deserti alium composuisse commemorat S. Iulianus: deinde verò sub iisdem titulis, atque eidem S. Doctore attributa reperta fuere in C. MS. PP. Dominicanorum Baiocensium; ex quo primus ea in lucem edidit Stephanus Baluzius, quem nos in hac nostra editione sequuti sumus. Nisi forte styli diversitas iudicium tuum aliquantulum retardare possit, cuius magnam vim esse fatemur ad doctorum virorum lucubrationes rectè diiucandas, verasque et genuinas ab spuris secernendas. Sed id quicquid est difficultatis statim evanescet, ubi ex ipso S. Doctore intellexeris, hæc duo opuscula non tam de suo composita atque elaborata, quàm ex variis SS. Patrum sententiis collecta fuisse. Non nostris novitatibus, verba sunt ipsius S. Ildephonsi in fine præfationis primi libelli, incognita proponentes, sed antiquorum monita, vel intelligentiæ reserantes, vel memoriæ adnotantes. Ob quam rem titulum operis huius ANNOTATIONUM DE COGNITIONE BAPTISMI decrevimus inscribendum. Iam ergo deinceps mirari desines, quòd sententiæ in eis contentæ alium frequenter quàm Ildephonsi styli sapiant.

Interea tamen te monitum volumus, ut ne quid de horum librorum pretio detrahendum putes, propterea quod non sint proprio Ildephonsi Marte omni ex parte elaborati. Ea enim est sententiarum quibus constant gravitas, atque præstantia, ut ipsæ cum per se, tum etiam propter eos e quibus excerptæ sunt doctissimos, at venerabiles Ecclesiæ Patres, Augustinum, Gregorium, Isidorum, maximo sint in pretio habendæ; non minus tamen æstimandæ sint propter collectoris summam auctoritatem. In quo equidem non is tantùm pensandus est labor, quem in eis hinc inde colligendis, atque ad unum scopum singulis coordinandis Ildephonsus insumpsit; (quamvis neque id leve sit, et ad usum nostrum maxime accommodatum) sed ipsius in primis doctrina suspicienda nobis est, cuius lumine obscuriora Patrum dicta ad nostram intelligentiam reseravit.

Præter hæc autem duo sunt (nec oportet ea silentio præterire) quæ in his libris a S. Doctore omnes edocemur, quæque omnium studiosorum lectorum animis vellemus infixum. Primum summam diligentiam, assiduamque operam, quam in SS. Patrum scriptis evolvendis, addiscendisque ipse locabat, die noctuque eorum studio incumbens; ut ex eis tamquam e purissimis fontibus sanam doctrinam hauriret, quam fideli populo propina-

naret, prophanas vocum novitates iuxta Apostoli monitum cautè vitaturus. Deinde demissam illam animi humilitatem, qua vir sanctissimus et ingenio et eruditione plurimum valens, quasi nihil se scire putasset, ad auscultandam Patrum antiquiorum doctrinam aures adeò vacuas accommodaverit, ut eorum potius dicta atque sententias, quam proprias nobis tradere voluerit. Neque id ipsum dissimulaverit, sed ingenue (ut virum sanctissimum et integerrimum decebat) et apertissimis verbis professus sit, atque proprio quasi digito nobis indicaverit quanam illa sint, quæ ab aliis acceperit: ne fucum legentibus facere, vel debita illos laude quodammodo defraudare velle videretur.

Quare rem nos gratissimam vel ipsi Ildephonso facturos speramus, qui doctorum virorum exemplum sequuti, non dubitavimus ad fontes ab ipso S. Doctore indicatos recurrere, et eâ qua potuimus diligentia, non parvo certè sudore singula penè loca inquirere, ac designare, e quibus quæque sententia excerpta est. Ex quo labore satis improbo id simul commodi percepimus, ut corruptas lectiones si quas offendimus, restituerimus, et lacunas aliquot, quas in Baluziana editione reperimus, etsi non magni momenti, repletas exhibeamus. Curavimus etiam ne verborum S. Scripturæ citationes ad oram desiderarentur: nihil tandem non egimus, quo hæc editio absolutissima appareret vel in summa, qua laboramus, omnium CC. MSS. inopia.

SANCTI ILDEPHONSI EPISCOPI ANNOTATIONUM DE COGNITIONE BAPTISMI

LIBER UNUS.

INCIPIUNT CAPITULA.

- I. *Exordium orationis.*
- II. *Quòd insinuetur novæ regenerationis dicere mysterium velle.*
- III. *Quòd unus sit Deus Trinitas tota.*
- IV. *Quòd tota Trinitas unus Deus omnia fecit.*
- V. *Quòd homo a Deo bene sit conditus, a zabulo male deceptus.*
- VI. *Quòd pietas conditoris præcesserit culpam hominis.*
- VII. *Formatio Ecclesiæ de latere Christi ad similitudinem formationis Evæ de latere Adæ.*
- VIII. *Quòd in exordio primorum hominum et incarnatio, et mors præfigurata est Christi.*
- IX. *Quòd incarnationem Christi tota Trinitas operata fuerit, sola tamen persona filii hanc suscepit.*
- X. *Quòd ideo data lex est, ut rediret in cognitionem homini Deus.*

- XI. *De temporibus sub quorum distinctione sæculum stetit.*
 XII. *De conatu exsequendorum ordinum.*
 XIII. *Quòd ipsis exordiis causarum instauratio humana inchoata cognoscitur, in quibus eius instauratio continetur.*
 XIV. *De Ioanne, et baptismo pœnitentiæ, cuius signum sunt stramenta ciliciorum, per quæ ad oleandum parvuli deducuntur.*
 XV. *Quòd incipiente baptismo Christi cessavit baptismus Ioannis. Et quomodo Christus baptizat, et non baptizat.*
 XVI. *Quòd solus Christus baptizat, qui sibi soli baptizandi retinuit potestatem, quamvis sive bonus, sive malus minister baptizet.*
 XVII. *Quòd doctor studiis orationum munire debet prædicationem verborum, ut quod loquuturus est, Dei virtute meliùs quàm eius actione formetur.*
 XVIII. *Qualiter adgrediendus est qui nolens invitatur ad fidem.*
 XIX. *De adapertione ianue fidei.*
 XX. *Quòd hi qui volentes primùm ad fidem convertuntur, catechumeni, id est audientes dicantur.*
 XXI. *Quòd catechumeni per pœnitentiam sint ad lavacrum adducendi. Quòdque ii, quos Ioannes baptizavit, catechumenorum habuere figuram.*
 XXII. *Qui sunt Exorcistæ, a quibus exorcizantur catechumeni, et inergumini.*
 XXIII. *Quid sit exorcismus.*
 XXIV. *Qualis erit exorcismus.*
 XXV. *Unde habuit exorcizandi virtus initium, vel in quo mysterio divinis verbis hoc Episcopus agat.*
 XXVI. *Quòd exorcizando catechumenos potestas diaboli auferitur.*
 XXVII. *De exemplo evangelii, secundùm quod catechumeni oleo perunguntur.*
 XXVIII. *Quòd ordinate lectio Esaie prophete, Petri quoque Apostoli, et Marci Evangelistæ exorcizationis in conventu Ecclesie proferantur.*
 XXIX. *Quòd mysterium salutis, quod semel Christo moriente est factum, quotidie fiat in his qui regenerari noscuntur.*
 XXX. *Quid sit, vel quare sit competens dictus.*
 XXXI. *De tradendo symbolo.*
 XXXII. *Qua ratione symbolum constet.*
 XXXIII. *De symboli nomine, et quid symbolum sit.*
 XXXIV.

- XXXIV. *Quòd quinta feria ante Pascha reddendum est symbolum.*
- XXXV. *Quòd catholica fides brevitate symboli teneatur.*
- XXXVI. *Initium symboli , et quid sit credulitas.*
- XXXVII. *Quòd in Deo solo , non in rebus , sed de rebus adhibenda sit fides.*
- XXXVIII. *Quòd ideo sit Deus omnipotens , quia omnia fecit.*
- XXXIX. *Quòd filius neque de nihilo, neque de aliqua est materia factus, sed tantundem a Patre ineffabiliter genitus.*
- XL. *Quòd incarnatus Filius de Spiritu sancto et Maria virgine natus est.*
- XLI. *Quòd filius cum dicatur natus de Spiritu sancto, non sit omnino filius Spiritus sancti.*
- XLII. *Quòd non omne quod ex aliqua re nascitur, continuò eiusdem rei filium nuncupari conceditur.*
- XLIII. *Quòd utrumque sexum salvaverit Christus vir nascendo de femina.*
- XLIV. *Quòd Virginis partus nihil iniuriæ fecerit Christi divinitati.*
- XLV. *De nomine , et iudicio Pontii Pilati.*
- XLVI. *Quare mortem crucis Christus elegerit.*
- XLVII. *De sacramento crucis.*
- XLVIII. *De sepultura Christi.*
- XLIX. *Quòd neque deitate , neque carne , sed in anima Christus descenderit in infernum.*
- L. *De somno mortis , et gloria resurrectionis Christi.*
- LI. *De ascensione in cælis corporis Christi. Et non querendum , ubi sit id ipsum corpus. Quæ cælorum latitudo promissa est fidelibus cunctis.*
- LII. *Quid sit sessio , et dextera Dei.*
- LIII. *Quid accipiendum est in vivis et mortuis , quos iudicare venturus est Christus.*
- LIV. *Quòd interposita dispensatio adsumpti hominis paulò longiùs reddidit commemorationem Spiritus sancti ab ordine Trinitatis.*
- LV. *Quòd Spiritus sanctus Deus est ex Patre , Filioque procedens.*
- LVI. *Quare dicatur spiritus.*
- LVII. *Quare dicatur Spiritus sanctus.*
- LVIII. *Quòd Spiritus sanctus nec genitus dicitur , nec ingenuitus , sed procedens tantùm.*
- LIX. *Quid interest inter nascentem filium , et procedentem Spiritum sanctum.*
- LX. *Quòd Spiritus sanctus ex opere Angelus dicatur.*
- LXI. *Quare Spiritus sanctus paraclitus vocetur.*
- LXII.

- LXII. *Quare Spiritus sanctus septiformis dicitur.*
- LXIII. *Quòd ad Trinitatem referatur spiritus rectus , spiritus sanctus , et spiritus principalis.*
- LXIV. *Quare Spiritus sanctus donum dicitur.*
- LXV. *Quare Spiritus sanctus charitas , et gratia nuncupetur.*
- LXVI. *Quare Spiritus sanctus Dei digitus dicatur.*
- LXVII. *Quare Spiritus sanctus in columbæ specie venisse testatur.*
- LXVIII. *Quare Spiritus sanctus ignis nomine appellatur.*
- LXIX. *Quare Spiritus sanctus aquæ nomine dicatur.*
- LXX. *Quòd aliud sit aqua sacramenti , aliud aqua Spiritus sancti.*
- LXXI. *Quare Spiritus sanctus unctio dicatur.*
- LXXII. *Quòd ideo sancta Ecclesia creditur , quia in illa dilectio proximi demonstratur.*
- LXXIII. *De nomine Ecclesiæ Catholicæ.*
- LXXIV. *Quare Ecclesiæ , cum una sit , septem scribantur.*
- LXXV. *Unde inchoavit Ecclesia , vel quare dicatur Sion , vel Hierusalem.*
- LXXVI. *Quid distet inter Ecclesiam , et Sinagogam.*
- LXXVII. *Quòd in Ecclesiam sanctam Spiritus sanctus novum et vetus Testamentum plenissimè inspiravit.*
- LXXVIII. *Quæ auctoritas scripturarum in Ecclesiis primùm sit sequenda.*
- LXXIX. *Qui libri continentur in canone utriusque Testamenti.*
- LXXX. *Quòd omnes sanctæ auctoritatis libri vel memoriâ tenendi sunt , vel omnino incogniti non habendi.*
- LXXXI. *De remissione peccatorum.*
- LXXXII. *Quòd in actione pœnitentiæ non consideranda est mensura temporis , sed doloris ; quòdque non nisi in Ecclesia possunt remitti peccata.*
- LXXXIII. *De evidenti carnis resurrectione.*
- LXXXIV. *Quòd in resurrectione nihil pereat de humana carne ; sed quodcumque in quamlibet perditionem dispersum extiterit et consummatum , totum ad illam animam redeat , quæ hanc , cum viveret , animavit.*
- LXXXV. *Quòd omnipotens Deus mirabiliter atque ineffabiliter ex toto , quo caro constat , eam in resurrectione mirabili celeritate restituat. De exemplo quoque statuæ solubilis metalli , qua quomodo resurrectio fieri possit monstratur.*
- LXXXVI. *De diversitate status , et macie , vel pinguedine corporum humanorum , in qua sancta corpora hoc solum , quod decebit , habebunt.*
- LXXXVII.

- LXXXVII. *Quòd sanctorum corpora spiritalia resurgent, non tamen spiritus erunt.*
- LXXXVIII. *Quòd reproborum corpora resurgent quidem, sed cum vitiis et deformitatibus suis perenniter punienda.*
- LXXXIX. *Quòd mitior pœna erit soli originali peccato, et minimo actuali.*
- XC. *Quòd a morte usque ad resurrectionem animæ in abditis receptaculis teneantur vel requie, vel ærumna.*
- XCI. *Quomodo defunctorum animabus viventium oblationes et eleemosynæ vel prosint, vel minime prosperentur.*
- XCII. *Quòd vita æterna sit gratia Dei, stipendium verò mortis peccatum.*
- XCIII. *Quòd in hac vita comparetur, quo possit post hanc vitam quisque vel relevari, vel aggravari.*
- XCIV. *Quid agant sacrificia et eleemosynæ pro baptizatis defunctis oblata.*
- XCV. *Quòd post resurrectionem impleto iudicio permanent singulæ civitates in Angelis, et hominibus; Christi in gloriam æternam, zabuli in damnationem perpetuam.*
- XCVI. *De reliquis causis ad regulam veræ fidei pertinentibus.*
- XCVII. *Quòd post symbolum veniatur ad fontem.*
- XCVIII. *Quòd homo in mundo ita servit principi mundi, sicut Israël servivit in Ægypto Pharaoni.*
- XCIX. *Quid significant nubes, et columna, quæ præcesserunt populum salvandum.*
- C. *Quomodo per columnam subsequentem, et præcedentem liberum arbitrium ostenditur regi per gratiam prævenientem, et subsequentem misericordiam Dei.*
- CI. *De congressione itineris et ingressu rubri maris, quorum significantia tenetur in aquis fontis.*
- CII. *De figura et typo baptismi in nube, et mari a Paulo Apostolo commendatis.*
- CIII. *Quòd transitus maris perveniendi ad manna significet post baptismum venire ad Christi corporis sumptum.*
- CIV. *Quòd uno tempore sit et generatio rerum, et regeneratio hominum.*
- CV. *Quòd sustinere dicitur mysteriorum sacramentum, donec in superficie miraculum ostendatur aquarum.*

- CVI. *De descriptione efficientiarum aquæ fontis. De patientis admiratione miraculi.*
- CVII. *Quare, et unde fons in quadragesima clauditur, et in Pascha reseratur.*
- CVIII. *De tempore, et loco baptizandi.*
- CIX. *De expositione mysteriorum fontis.*
- CX. *De gradibus fontis.*
- CXI. *De duabus pactationibus abrenuntiationis, et credulitatis.*
- CXII. *Quòd in nomine Trinitatis detur baptismum; et quòd in baptismo quæcumque persona Trinitatis omissa sit, nihil baptismi celebritas agat; quòdque Christi baptismum in Trinitate extiterit actum.*
- CXIII. *Quòd baptismum et originale, et actuale peccatum tollat; et quòd non nisi renatus habeat vitam æternam; et quare vel abrenuntiationem, vel confessionem alii propter alios profitentur.*
- CXIV. *De his qui de fonte baptizatos excipiunt, et quid cum eis agere debeant.*
- CXV. *Quòd pro spe futuræ beatitudinis regeneratio detur, non ut temporalis mortis pœna tollatur.*
- CXVI. *Quòd solis sacerdotibus liceat dare baptismum, excepta necessitate periculi.*
- CXVII. *Quid significat quod infans aquis immergitur ad similitudinem mortis Christi. De simpla quoque et trina baptismatis mersione.*
- CXVIII. *De non iterato baptismo.*
- CXIX. *Quòd primum baptismum aquæ sit, secundum sanguinis.*
- CXX. *Quòd tertium baptismum pœnitentiæ sit in alluvio lacrymarum.*
- CXXI. *Quòd nec in hereticos liceat iterare baptismum.*
- CXXII. *Quod post baptismum gloriæ cantico decantato, ad unctionem provehendus est homo.*
- CXXIII. *De unguento chrisomatis, et institutione eius.*
- CXXIV. *Quòd per visibilem unctionem corporis invisibiliter Spiritus sanctus operetur animæ unctionem.*
- CXXV. *Quòd non Christo, sed hominibus datur spiritus ad mensuram.*
- CXXVI. *De discretione, qua sanctus Spiritus ad mensuram datur hominibus.*
- CXXVII. *De spiritu septiformi interpretatio sancti Gregorii Papæ.*
- CXXVIII. *De impositione manus.*
- CXXIX.

- CXXIX. *Rursum de impositione manus , et de Spiritu sancto.*
 CXXX. *Spiritus sanctus datur a Deo.*
 CXXXI. *De chrismate.*
 CXXXII. *Quomodo docendus est baptizatus , ut discat orare.*
 CXXXIII. *De oratione dominica.*
 CXXXIV. *De oratione non longa.*
 CXXXV. *De omni petitione quod petit orationem dominicam orat.*
 CXXXVI. *De veritate corporis Christi in Eucharistia.*
 CXXXVII. *Quod est corpus Christi intelligere vel sanguis.*
 CXXXVIII. *Sicut de pane , sic et de vino.*
 CXXXIX. *De ædificatione hominis per pœnitentiam , et lacrymas.*
 CXL. *Oratio propter albas tollendas.*
 CXLI. *Item benedictio.*
 CXLII. *Sermo dicendus ad infantes die tertia post Pascha propter albas tollendas.*

EXPLICIUNT CAPITULA.

PRÆFATIO.

Divinae institutionis auctoritas, et sacrae paternitatis antiquitas per Scripturam, quæ, dicente *Tim. 2. 3. 16.* Apostolo, *divinitus inspirata utilis est*, Ecclesiam Catholicam nasci per fidem, crescere per institutionem, atque in æternitatem per remunerationis gloriam permanere, et per redemptionis munus obtinuit, et per adoptionis spiritum adfirmavit, quoniam hanc eandem Scripturam ipse Spiritus ad salutem hominum inspiravit, qui ad beatitudinis præmia homines provexit. Huius sanctæ Ecclesiæ origo in hominibus figuratè inchoavit ex tempore, perficietur autem ex muneris æternitate. In sanctis verò angelis in veritatis specie temporaliter cœpit, in veritatis specie perenniter manet. Ita namque spiritaliter condita est, ut post rui-

nam prævaricationis in conditoris amorem sui soliditate percepta, non suæ naturæ augmento concreceret, sed humanæ salvationis inlatione reparata constaret. In angelica verò conditione, quia ex parte aliquod ruit, reliquum gloriæ in perennitate permansit. In humana verò conditione, quia tota per deceptionem hostis natura interit hominis, ex nulla parte reparari poterat, nisi eam ad reparationem sui ex toto redemptoris veritas suscepisset. Hinc adfuit, ut inde potens conditor ruinam repararet angelicam, unde pius redemptor in se suscipiens reparandam illic naturam induxit humanam. Regnante igitur Deo in cælo et in terra, cuius regnum est totus mundus, qui ex cælo constat, et terra, cui servit cælestium, terrestrium,

Y et

et infernorum omnis rei universa substantia, per quem consistit iam illa sine defectu cælestis patriæ pars beata, ad cuius profectum in electis quotidie natura conscendit humana. Quia enim Dei patris Verbum, et hoc ipsum Deus, per quod angeli et omnia facta sunt, caro factum est in hominibus caput Ecclesiæ, qui erat initium angelicæ creaturæ, ac proinde sicut Deus et homo in unitate personæ caput est unus Christus, ita illi esset ex angelis et hominibus Ecclesiæ unum corpus. Unde huius Ecclesiæ gloriosa pietas et gloriatio pia gaudet in consistentibus angelis, anhelat in hominibus provehendis. In illis laudem celebrat conditoris, in istis adsumit gloriam redemptoris. In illis habet gaudium sine fine, in istis appetit sine fine gaudere. In illis statione, in istis acquisitione lætatur. Illic in civibus solida, hinc in advenis læta. Illic de securitate quiescit, hinc de sollicitudine prospectatur. Salus illis, et æternitas istis reparatio est. Et sicut isti nec volent unquam peccare, nec poterunt, ita isti a velle ut posse peccandi salvati adsciscuntur per effectum redemptionis in eorum plenitudinem claritatis. Iam per sancti Spiritus pignus pia futuræ unitatis admixtione concreta, quando ea, quæ in hominibus ex adversitate tolerat, angelicæ consolationis suffragatione firma sustentat, ut in peregrinatione huius vitæ opitulatio angelica foveat, quos gloriosæ societatis suæ unitas expectat. Huius Ecclesiæ pars, quæ in hoc tempore advo-

catur, ut fiat quod dicitur: *Congrega nos ex gentibus, ut confiteamur nomini sancto tuo, et gloriemur in laude tua, quo ordine secundum apostolicam, sanctorumque Patrum traditionem antiquam, institutionem quoque divina auctoritate prolatam, invitetur ut veniat, veniens ordinabiliter suscipiatur, suscepta sacris ordinibus provehatur, pro vecta sanctificationis gratiâ impleatur, præsentis libelli serie manet congestum, dispositum pariter et concretum, non nostris novitatibus incognita proponentes, sed antiquorum monita vel intelligentiæ reserantes, vel memoriæ adnotantes. Ob quam rem titulum operis huius *Adnotationum de cognitione baptismi* decrevimus inscribendum.*

Psal. 105. v. 45. 46.

CAPUT I.

Exordium orationis.

Iesu fili David miserere mei, inluminans oculos meos, ut videam quod ad te perveniam; firmans in te gressus meos, ne transgrediar viam; aperiens os meum, ut possit de te loqui. Qui dedisti mihi velle, tua utcumque poterim loqui. Et quia dilectio proximi inhæret dilectioni tuæ, da mihi exercere utilitatem eius, quæ formet salutem illi, et perveniat in laudem et gloriam nominis tui.

CAPUT II.

Quod insinuetur novæ regenerationis dicere mysterium velle.

Generationem illam, quæ fit pro-

pro-

proventuræ generationis divinæ, ut nati homines in iram renascantur ad gratiam, per quam filii iræ transeunt in adoptionem filiorum Dei, qua liberati a regno peccati transferuntur in regnum gloriæ Dei; suis ordinibus persequi, et explicare contendam, ut omnis sancto lavacro baptizandus videat per quæ mysteriorum signa vocatur; omnis iam baptizatus meminerit quæ sacramentorum præmia et servet, et veneretur; quatenus dum figuræ tanti mysterii antea signatæ esse noscuntur, postea ipsarum figurarum sacramenta in æternam gratiam sciantur esse completa.

CAPUT III.

Quòd unus sit Deus Trinitas tota.

Deus unus est, invisibilis, incomprehensibilis, inæstimabilis, immortalis, omnipotens, perfectus, et sempiternus. In hac re nihil adventitium, nihil postremum, nihil recedens. Hic est ante omnia, super omnia, intra omnia, extra omnia. Hic Deus est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Sed Pater a nullo, sed ex se est; et est tantum Pater. Filius ex Patre est natus, ex eo coæternus Patri; et est tantum Filius. Spiritus sanctus ex Patre et Filio inseparabiliter procedit, et est tantum Spiritus sanctus. Hæc tota Trinitas unus est Deus, non aliud habens, et aliud subsistens. Sed ideo simplex est, quia quod in se habet, hoc est. Non enim in illo accidit quodcumque bonum, cuius sit participatione

compositus; sed quia ex illo est omne bonum, ideo quod in se est, hoc verè omnimodo est.

CAPUT IV.

Quòd tota Trinitas unus Deus omnia fecit.

Hæc tota Trinitas unus Deus fecit omnia visibilia et invisibilia, sive cælum, et cælestem angelicam creaturam cum omnibus quæ continentur in cælo, sive terram, et mare cum omnibus quæ continentur in eis. Hic Deus omnia creavit, omnia continet, omnia gubernat, omnia providentiæ suæ administratione disponit, omnia regit. Omnia ipsi serviunt. Omnia ipse iudicat. Absque illo nihil bonum. Ex illo nihil malum. Ipse potens et de malo facere bonum. Ipse disperdens omne malum. Ipse donator omnis boni. Ipse conservans perenniter omne bonum.

CAPUT V.

Quòd homo a Deo bene sit conditus, a zabulo malè deceptus.

Post conditionem ceterarum rerum bona conditione beatus est a Deo conditus homo, et certè ita beatus, ut ad imaginem et similitudinem Dei factus, cunctis terrenis rebus existeret beatitudinis auctoritate prælatus. Cui invidens super iis angelus ob superbiam de cælestis gloriæ claritate deiectus, dum conditori Domino superbivit, hunc conditum hominem persuasionis fraude decepit. Qui deceptus homo

Y ij

et

et propter transgressionis admissum beatitudinis loco exul est factus, et cum omni posteritate generis sui mortis est sententia condemnatus.

CAPUT VI.

Quòd pietas conditoris præcesserit culpam hominis.

Hunc pietas conditoris æternâ statuens miseratione salvandum, in ipsis primordiis conditionis eius velut pietatis fundamenta componens, salutis mysteria fixit, per quorum mysteriorum sacramenta quandoque salvandus invenire signatæ salutis remedium posset, sicque præiret pietas factoris culpam hominis, et cum plenitudo venisset temporis, antiquitas pietatis repararet lapsum humanæ conditionis, et ex hoc subveheret illam gloriæ futuræ æternitatem, ex quo in conditionis primordiis signaverat sacramenta suæ redemptionis.

CAPUT VII.

Formatio Ecclesiæ de latere Christi ad similitudinem formationis Evæ de latere Adæ.

Adam ergo Christi, Eva Ecclesiæ figura fuere. Assumptus est limus, et factus est primus homo Adam in animam viventem. Incarnatus est Christus, et factus est secundus homo Adam in spiritu vivificante. Somno Adam obdormivit. Christus morte quievit. Adæ costa subtrahitur, et mulier fingitur. De Christi latere sanguis et aqua producitur, et his sacramentis Eccle-

sia sancta formatur. Non tollitur caro de carne viri, cum permanente virtute ossuum viri deberet mollior mulier carnis mollietie potius fingi; sed quòd de viro ossis fortitudo subtrahitur, infirmitas est divinitatis, de qua dicitur, *Verbum caro factum est:* Ioan. c.1.14.

quòd de fortitudine ossis viri mulier fingitur, hoc est quod sequitur, *et habitabit in nobis.* Nam de viro aliquid virtutis auferre hoc est, *semetipsum exinanivit* Ad Philip.2.7.

formam servi accipiens: mulierem de fortitudine viri compingi, hoc est, *cum esset dives,* 2. ad Corint.8.9. *propter nos pauper factus est, ut nos eius inopia ditaremur.* Quod ergo ille infirmatus in humilitate deitatis suæ, hoc Ecclesia roborata est per adumptionem humanitatis in illo. Bene ergo infirma mulier de virtute viri formatur, quia post lapsum culpæ deformis humana conditio factoris sui imaginem non reciperet, nisi hanc redemptor pius moriens innovasset; nec debilis et abiecta ad virtutem spiritus consurgeret, nisi eam infirmata divinitas humilis erexisset.

CAPUT VIII.

Quòd in exordio primorum hominum et incarnatio et mors præfigurata est Christi.

Hanc figuræ salvationis summam per gloriam virginis signavit species mulieris, quando dictum est ad serpentem, *Inimicitias ponam inter te, et inter semen eius:* Gen.3.15. significans malitiam diabolicæ partis non posse inhærere sacramento redemptionis, quod

Ibidem. quod factum est per assumptum hominem ex utero Virginis. Unde adhuc subditur: *Ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaveris calcaneo eius.* Hoc de Christo, qui est fructus virginalis ventris Mariæ, intelligitur. Id est: tu per malitiam persequentium, qui sunt semen tuum, quorum corda inhabitas, eum supplantabis ut moriatur; et ille resurgens conteret caput tuum, quod est mors, et te ipsum qui habes mortis imperium. Hanc humilitatem Redemptoris usque ad susceptionem mortis mox subsequens fratricidium figuravit, quando Cain frater maior terrenis operibus incubans, adsurgens innocentem socium propter simplicem hostiam extra domum rudi crudelitate homicida novus occidit, significans Iudæorum populum primum in lege natum, Christum agnum Dei, et tollentem peccata mundi extra Hierusalem crucis patibulo occisurum.

CAPUT IX.

Quòd incarnationem Christi tota Trinitas operata fuerit, sola tamen persona Filii hanc suscepit.

Huius sanctæ redemptionis opulentum miseratione copiosa mysterium præsignatum in conditione primorum hominum implevit Filius Dei veniens in plenitudine temporum, cuius adventus operatio incarnationis eius veritas fuit. Quam incarnationis veritatem tota Trinitas operata est,

quia inseparabilia sunt opera Trinitatis; sola tamen persona Filii hanc suscepit; quoniam quæcumque per hanc dispensationem pertinent ad personam Christi, neque ad Patris, neque ad Spiritus sancti personas poterunt ullatenus pertinere. Non enim fas est dicere Patrem, et Spiritum de Virgine genitos, vel cruci suspensos, vel sepultura conclusos, quæ in sola persona Christi omnia congruenti, et evidenti sunt dispensatione completa. Hoc mysterium redemptionis humanæ dispositum æternitate deitatis suæ, completurum præsentia humanitatis adsumptæ Christus, sicut ante sæcula ordinavit, ita in sæculorum fine perfecit. Nihil novitate consilii inventum, nihil accessu novæ cogitationis adsumptum, sed æterna dispositione præfixum, temporali dispensatione perfectum.

CAPUT X.

Quòd ideo data lex est, ut rediret in cognitionem homini Deus.

Humano itaque generi, quia oblivioni dederat creatorem, data est lex, per quam creaturæ amittenti Deum reduceretur in cogitationem creator omnium rerum: dictumque est per eandem legem: *Audi Israël: Dominus Deus tuus Deus unus, &c.* Deut. 6. 4. Quo dicto et superstitiones, quibus pro creatore creatura colebatur, amotæ sunt, et unus qui verè coleretur Deus patenter est demonstratus.

CAPUT XI.

*De temporibus sub quorum
distinctione sæculum stetit.*

Stetit ergo sæculum in hominibus sub trimoda distinctione temporum. Stabit homo ordine quarto in beatitudine sæculorum. Primo summè infeliciter, secundo non plenè feliciter, tertio abundè feliciter, quarto summa æternaque felicitate feliciter. Primo summè infeliciter, quia homo conditus ad imaginem et similitudinem Dei, suo deceptore zibulo sibimet principante, serviens regno peccati, idolorum cultor, soli creatori piè debitum impiè creaturis impendit honorem. Secundo non plene feliciter, quia data quidem lex est ad cognitionem Dei, sed perducere non potuit ad iustitiam Dei.

Gal. 2. 21. Nam si ex lege iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Data est ad intelligentiam, non ad veniam peccati. Per illam enim agnitum peccatum punitum est, non sanatum. Data quidem est in sanctione hostiarum et cæremoniarum, ut offerrentur Deo, sicut Deus sanxerat, et non sicut gentiles sacrificantes dæmoniis immolabant. Quæ tamen observantia legis propter cognitionem Dei multùm profuit hominibus in tempore suo. Sed ideo plenam felicitatem non intulit, quia ad perfectum nihil adduxit. Sequens ergo erat tempus, in quo felicitas per litteram cœpta posset per intelligentiam spiritus esse perfecta. In hoc tempore gratiæ, quod tertium est, fuit

abunde feliciter, quando cunctis illis sacris hostiis figuratus Christus est incunctanter ostensus; quando umbræ successit lux, incertis veritas, figuris ostensio, occultis revelatio, legi evangelium, timori servorum gratia filiorum, et cunctis, quæ adumbraverat littera, manifestatio spiritalis gratissima et aperta. Quartum est illud beatæ æternitatis insigne, in quo devictis cunctis adversantibus laudabit homo Deum in incorruptionis tranquillitate securus. Ergo in statu mundi... adductum est. Non plene feliciter fuit tertium sub gratia, in quo nos Christus a delictis nostris in suo sanguine lavit; et abunde feliciter manet extremum illud, quod et æternum, in quo laudabimus Deum in sæcula sæculorum.

CAPUT XII.

*De conatu exsequendorum
ordinum.*

Iam nunc favente Deo, cuius misericordiæ opus in humana salvatione nosse desideramus, ipsius effectum salvationis quæ per regenerationem gratiæ cum sacramento redemptionis efficitur, sicut et divina auctoritas et paternam sanxit antiquitas, opportunè suis ordinibus exsequamur.

CAPUT XIII.

*Quòd ipsis exordiis causarum
instauratio humana inchoata
cognoscitur, in quibus eius
restauratio continetur.*

Exordium regenerationis, cuius species peracta est in plenitudine

ne

Videntur ex Aug. desumpta lib. de Diversis quest. 83. quest. 66. sed non ad litteram.

Gal. 2. 21.

Heb. 7. 19.

Desunt hîc in codice MS. duæ lineæ.

ne temporis, ab initio temporum cœpit. Etenim æterna sapientia ita in exordiis rerum figuram statuit sacramentorum, ut ex antiquitate ordinata significatio perveniret ad finem temporum in efficientiis actionum. Unde quia regenerationis huius sacramentum in aqua et spiritu consistebat, causarum institutio * perfecit illius operationis species æmularatur cum dicitur: *et spiritus Dei ferebatur super aquas*, ut in earumdem causarum exordiis instauratio his rebus figurata esse monstratur.

* Forte legendum perfecta.

Genes. 1. 2.

CAPUT XIV.

De Ioanne et baptismo pœnitentiæ, cuius signum sunt stramenta ciliciorum, per quæ ad oleandum parvuli deducuntur.

Veniens itaque Dominus impleturus summam nostræ salutis non sibi sed nobis profuturam, in se suscepit, et a se sanctificavit baptismatis sacramentum, præmittens Ioannem, cuius baptismus veritatis figura, non veritas esset, qui peccatores ad pœnitentiam commoneret, non qui remissionem peccatis inferret, ipso Ioanne dicente: *Ego baptizo in aqua in pœnitentiâ*. Hinc itaque est quod per stramenta ciliciorum ad oleandum sacerdotibus parvuli deducuntur, ut pœnitentiæ signum habeant propter opus, qui pœnitentiæ opera demonstrare non possunt propter ætatis tempus. Maiores autem ætate cum advocari ad fidem cœperint, per se pœnitentiam exhibent de er-

roribus pristinis, in quibus aut generaliter vixerunt, aut idolis servierunt. Hanc efficaciam pœnitentiæ commendabat Ioannes, cum de eo dicitur: *Venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptismum pœnitentiæ in remissione peccatorum*. Unde aperte patet, quia Ioannes baptismum pœnitentiæ non solum prædicavit, verum etiam dedit, sed in remissione peccatorum dare non potuit. Ac proinde quoniam baptismum, qui peccata solveret, dare non poterat, prædicabat; ut sicut incarnatum Verbum patris præcurrebat prædicationis verbo, ita baptismum pœnitentiæ, quo peccata solvuntur, præcurreret suo baptismo, quo peccata solvi non possunt.

Luce 3. 3.

CAPUT XV.

Quòd incipiente baptismo Christi cessavit baptismus Ioannis. Et quomodo Christus baptizat, et non baptizat.

Venit Dominus, ut baptizaretur a servo. Propter humilitatem prohibet servus dicens: *Ego a te debeo baptizari; et tu venis ad me*. Propter iustitiam imperavit Dominus dicens: *Sine modo. Sic enim oportet nos implere omnem iustitiam*. Deinde quiescit baptismus Ioannis, qui erat in pœnitentiâ et in veritatis umbra, et inchoavit baptismus Christi, qui est veritas, in quo fit remissio peccatorum. Quamquam non baptizaret Christus, sed discipuli eius. Baptizat autem Christus, et non baptizat. Sed utrumque verum est. Baptizat, quia mundat.

Math. 3. 14.

Ibidem.

Ex Aug. tract. 15. in Ioan. cap. 4. §. 3.

Non

Math. 3. 11.

Non baptizat, quia non ipse tinguunt. Præbebant tunc discipuli, sicut nunc ministri præbent ministerium corporis. Præbebat ille adiutorium maiestatis.

CAPUT XVI.

Quòd solus Christus baptizat, qui soli sibi baptizandi retinuit potestatem, quamvis sive bonus sive malus minister baptizet.

Ex Aug. ibid. Numquam ergo cessat baptizare, qui numquam cessat mundare. Usque in finem sæculi Iesus baptizat, quia ipse mundat. Securus proinde accedat homo ad inferiorem ministrum, habet enim superiorem magistrum. Ipse magister Christus et extrinsecus baptizat, dicente Paulo: *Sicut Christus dilexit Ecclesiam, et se ipsum tradidit pro ea, mundans eam lavacro aquæ; et intrinsecus baptizat per infusionem spiritus, quo docetur interior homo et habere fidem, et servare operis dignitatem. Ad hæc certè pertinet quod dicitur: Et testimonium perhibuit Ioannes dicens: quia vidi spiritum descendentem sicut columbam, et mansit super eum, et ego nesciebam eum. Ex multis cognitionibus Christum sciebat Ioannes. Nam cum vidisset Maria mater Christi Elisabeth, exultavit infans iste Ioannes in utero eius. Hic erat vox clamantis: Parate viam Domini. Hic eum qui ad se baptizari venerat, prohibet*

Ad Ephes. 5.

Ioan. 1. 32.

Luc. 1. 41.

Matth. 3. 3.

^a Acherius ex MS. Baiocensi edidit *ut intelligentes ut libenter et obedenter &c.* Sed in libris editis D. Augustini, unde hæc

cum dicit: *Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me.* Hic eum agnum Dei, et tollentem mundi peccata ostendit. Sed hoc solùm in eo nescivit, quia sibi retenturus erat baptismi potestatem, et non eam translaturus vel transmissurus in aliquem servum; sed sive baptizaret in ministerio servus bonus, sive baptizaret in ministerio servus malus, non sciret se ille, qui baptizaretur, baptizari nisi ab illo, qui baptizandi tenuit potestatem, et esset huius sacramenti virtus non in officio ministrantis, sed in potestate magistris.

Ibid. v. 14.

Ioan. 1. 29.

Ex tract. 5. S. Aug. in Ioan. cap. 1. § 8.

CAPUT XVII.

Quòd doctor studiis orationum munire debet prædicationem verborum, ut quod loquutus est, Dei virtute melius quam eius actione formetur.

Cum ex conversatione gentili quisque nolens ad cognitionem et fidem Dei hortatur ut veniat, primùm doctor adtendat multam bonitatem miserantis Dei, de quo dicitur: *Qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire;* ac deinceps agat quantum potest ^a ut intelligenter, ut libenter, ut obedienter audiant. Et hæc se posse, si potuerit, et in quantum potuerit, pietate magis orationum quàm oratorum facultate non dubitet, ut orando pro se ac pro illis, quos est adlocuturus, sit orator ante quam doctor, atque sive in peculiari colloquio,

1. ad Timoth. 2.

Ex Aug. 4. de Doct. Christ. cap. 25.

si ad litteram desumpta sunt, legimus: *Ut intelligenter, ut libenter, ut obedienter audiant: quam lectionem secuti sumus.*

sive in Ecclesiæ conventu, ipsa hora iam ut dicat accedens, prius quàm exerat proferentem linguam, ad Dominum levet animam sitientem, ut ructet quod biberit, vel quod impleverit fundat; atque ad horam ipsius dictionis illud potiùs bonæ menti cogitet convenire quod Dominus ait: *Quum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini; dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* Si ergo loquitur in eis Spiritus sanctus, qui persequentibus traduntur pro Christo, ^a quare non et in eis qui tradunt discentibus Christum? Hoc sanè studium docendi et in suadenda fide Ethnicis, et in suadendis operibus bonis fidelibus cunctis doctorem convenit exercere.

CAPUT XVIII.

Qualiter aggrediendus est qui nolens invitatur ad fidem.

Cum itaque credere nolentibus unius Dei cognitio et fides offertur, proponendum est, ut per intelligentiam pergant videre quod Deus est, omnibusque eum naturis visibilibus et corporalibus, intelligibilibus verò et spiritalibus, omnibusque mutabilibus præferant. Omnes enim certatim pro excellentia Dei dimicant, nec quisquam inveniri potest, qui hoc Deum credat esse, quo est

aliquid melius. Itaque omnes hoc Deum esse consentiunt, quod ceteris rebus omnibus anteponunt. Et quoniam omnes qui de Deo aliquid cogitant, vivum aliquid cogitant; illi soli possunt non absurda et indigna existimare de Deo, qui vitam ipsam cogitant. Deinde ipsam vitam pergunt inspicere; et si eam sine sensu vegetanti invenerint, qualis est arborum, præponunt ei sentientem, qualis est pecorum, et huic rursus intelligentem, qualis est hominum: quam quum adhuc mutabilem viderint, etiam huic aliquam incommutabilem coguntur præponere, illam scilicet vitam, quæ non aliquando desipit, aliquando sapit; sed est potiùs ipsa sapientia. Sapiens enim mens adepta sapientiâ, antequam adipisceretur, non erat sapiens. At verò ipsa sapientia nec fuit unquam insipiens, nec esse unquam potest: quam si non viderint, nullo modo plena fiducia vitam incommutabiliter sapientem commutabili vitæ anteponerent. Ipsam quoque regulam veritatis, qua illam clamant esse meliorem, incommutabilem vident, nec uspiam nisi supra suam naturam vident, quandoquidem se mutabiles vident. At quum veraciter suadente doctore seclusa fuerit omnis mutabilis res a Deitatis honore, accipiendum est ne sit

* summe Deus quod passioni, id est, mutabilitati poterit subiacere. Quumque fuerit tentum, id quod commutabile est, esse

Z non

similiter fecimus aliis multis locis, quamvis non indicemus, ubi error apertus erat.

Ex eodem, cap.8.

* Fortè summus.

^a Quòd hìc emendavimus ex libris editis D. Augustini de Doctrina Christiana quare pro quas, quod legitur in Baluzio,

non posse Deum, restat ut perveniatur ad rem illam, quæ cunctis rebus præeminet, et incommutabilis est. Coniecto illo, quòd res illa, quæ unus est Deus, cunctis præeminens et incommutabilis manens, omnia fecit, omnia disponit, omnia iudicat, curam de omnibus habet, nihilque est ex omnibus visibilibus et invisibilibus, quod non ex illo initium habeat, non in servitute eius dominationi subiaceat. Qui subiectionum rerum famulatus sub nulla ulla mutabili creatura potest ullatenus inveniri, nisi tantum sub isto uno dominante Deo, cuius æterna substantia est, cuius incommutabilis veritas, cuius omnipotens permanet potestas.

CAPUT XIX.

De adapertitione ianue fidei.

Iam cum reseravit ille ianuam fidei, de quo dicitur: *Qui habet clavem David, qui aperit et nemo claudit, claudit et nemo aperit*, id est, ex semine David adsumptus homo per potestatem unitæ divinitatis aperit cordibus credentium mysteria suæ incarnationis, quæ in prædestinatis claudere non poterit austeritas infidelitatis: et claudit vasa iræ præspicientia iudicii, ne reprobi veniant, ad quam sibi meritò clauserunt remunerationem beatitudinis; tunc fit quod scriptum est: *Ego sum ostium. Si quis per me introierit, salvabitur.* Incipiunt enim aperiri initia fidei ei, cui per lavacrum regenerato post acceptionem Spiritus sancti in participio corporis Christi se

crediderit Christus. Et videbit *Apoc. 5. 5.* librum illum sanctæ auctoritatis apertum, quem clausum in mysterio sigillis septem aperuit idem victor Leo de tribu Iuda. Qui liber totius sanctæ Scripturæ apertus est, quia intelligentia eius hominibus revelatur a Christo, qui solus in se suscepit, atque compleri voluit, quæ ad salutem humani generis complenda ordinavit, atque præscivit. Signa autem eius septem hæc sunt, primum incorporatio, secundum nativitas, tertium passio, quartum mors, quintum resurrectio, sextum gloria, septimum regnum. Quæ signorum adapertio hæc est generis humani plena redemptio; ad quam qui venit, hoc ordine venit.

CAPUT XX.

De his, qui volentes primum ad fidem convertuntur catechumini, id est, audientes dicantur.

Quicumque de gentili conversatione, et de superstitionibus, quibus impiè pro creatore colitur creatura, maiuscula ætate venientes volunt credere in Deum, vel sive recens nati, sive parvuli sint, catechumini, id est audientes dicuntur, pro eo quòd primum præceptum exhortationis in lege sibi audiunt dictum: *Audi Israël: Dominus Deus tuus Deus unus est*; et illud: *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies.* Audiunt ergo verbum vitæ, per quod perveniant ad munus gratiæ, qui erant filii iræ. Nam quia omnis qui verè agnoscit, veraciter dicit: *In iniquitatibus conceptus sum, et in pec-*

Ex S. Isid. lib. 2. de Offic. cap. 20.

Deut. 6. 4.

Ibidem.

Psalm. 50. 7.

pec-

peccatis peperit me mater mea; in eo quòd originaliter tenetur ad noxam mortis, donec per redemptionem efficiatur filius Dei, erit filius illius antiquæ iræ, quam meruit primus homo in præcepti transgressione, dicente Domino:

Ioan. 3. 36.

Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. Quam iram non venire, sed manere dixit, quia non ex novitate infidelitatis venit, sed ex antiquitate prævaricationis manet. De qua ira nemo salvari potest, nisi per misericordiam Salvatoris, dicente eodem Domino:

Ioan. 8. 36.

Si vos Filius liberaverit, tunc verè liberi eritis. Qui catechumini propter cognitionem Dei, quam illis per sacerdotem quasi per Moysem loquitur Deus, audientes dicuntur; ut relicta vetustate vitæ carnalis, veniant ad vitæ novitatem per unius Dei cognitionem.

CAPUT XXI.

Quòd catechumini per pœnitentiam sint ad lavacrum adducendi. Quòdque ii quos Ioannes baptizavit, catechuminum habuere figuram.

Hi, si maiores ætate sunt, cum actione pœnitendi veniunt. Si minores sunt, in signo pœnitentiæ per stramenta ciliciorum a ministris deducuntur ad sacerdotem; ut qui per se non possunt agere pœnitentiæ opus, in se habeant pœnitentiæ signum propter ætatis minimæ tempus: et hoc teneatur in pœnitendi effectu

quod notatur in pœnitentiæ signo. Qui post exorcismorum increpationem opportunè veniunt ad olei unctionem. Hic omnibus a Ioanne in pœnitentia baptizatis catechuminum figura extitit, ut quod illis baptismus in pœnitentia fuit, hoc istis per pœnitentiam ad Deum conversio sit.

CAPUT XXII.

Qui sunt exorcistæ, a quibus exorcizantur catechumini, et inergumini.

Exorcizantur ii exorcismis ab his qui ex eo nomine Exorcistæ dicuntur. Qui tali officio deputati quum ordinantur, sicut canones iubent, accipiunt de manu Episcopi libellum in quo scripti sunt exorcismi, data sibi potestate imponendi manus super energuminos, sive baptizatum, sive catechuminum.

CAPUT XXIII.

Quid sit exorcismus.

Exorcismus est sermo increpationis, qui fit contra immundum spiritum inerguminis, sive catechuminis, ut per eum diaboli nequissima virtus, et inveterata malitia, atque incursio violenta fugetur expulsa.

Ex eod. S. Isid. supra.

CAPUT XXIV.

Qualis erit exorcismus.

Erit exorcismi sermo * nonturno verborum, non difficultate intelligentiæ, non inusitato contextus eloquio; sed simplex, compositus, ardens, ita virtutis intentione coruscans, ut verè principem mundi increpationis suæ valore

* Baluz. nocturno: nostra est coniectura.

Z ij de

demonstret expellere ; atque sic in spiritali certamine , quo contra aërias agitur potestates , fulgura terroris immittere , ut ipsa expulsio invisibilis hostis quadam fieri expugnatione visibili contempletur : ita ut et catechuminus terreatur consideratione auditûs , et fidelis incitetur adgressionem conflictûs. Sic dum sacerdotum officia pro castris Dei dimicant , et fideles devotam intentionem velut arma ministrant , et qui creaturam Dei possidebat victus abscedat , et Christus quos condidit victor obtineat.

CAPUT XXV.

Unde habuit exorcizandi virtus initium , vel in quo mysterio divinis verbis hoc Episcopus agat.

Exorcizandi virtus illius rei significatio fuit , quòd lunaticum increpavit Iesus : *Exiit ab illo demonium.* Ad instar huius increpationis Dominicæ increpat etiam Episcopus voce propria , sicut increpavit Dominus voce sua. Et hanc ipsam increpationem quam dicit Episcopus , non ex humana coniectura , sed ex proprietate auctoritatis divinæ propheticis verbis adgredietur dicens : *Increpet Dominus in te Satan : et increpet in te qui elegit Hierusalem.* Dehinc secundò imperans dicit : *Tibi dicitur , Satanas , vade retro.* Ac deinde in tuba victoriæ tertiò proclamat : *Vicit leo ex tribu Iuda , radix David.* Ita deinde hic exorcismus a ministris inchoatur : *Deprehensæ sunt insidie tuæ.* Sicquæ ea-

dem increpatio exorcistarum pronuntiatione completur , donec omnes catechumini sub exorcismis agantur. Est itaque ordinabiliter ordinatus ordo , ut primùm increpationis sermo ex illa causa qui oritur ex illis , et verbis adgrediatur. Nam quia exorcismus increpationis est sermo , benè invehendo exoritur , dum sic inchoatur : *Increpet Dominus in te Satan , et increpet in te qui elegit Hierusalem.* Secundò divina potestas infertur , dum divinorum verborum imperium promulgatur dicendo : *Vade retro Satanas.* Tertiò potentia victoriæ demonstratur , quia Christus et dudum moriendo zabulum vicit , et in his , qui credunt ac sequuntur eum , quotidie vincit. Atque ideo vox in victoriam elevatur , dum dicitur : *Vicit leo ex tribu Iuda , radix David.* Propter quod scriptum est : *Nunc princeps mundi eiicietur foras* , id est , de credentium cordibus expelletur. Et item hæc dicit Dominus : *Equidem et captivitas a forte tolletur , et quod ablatum fuerit a robusto , salvum esse poterit ;* ostendens quod in victoriam Christi destructo imperio diaboli potuit homo ab eius captivitate eripi et salvari.

CAPUT XXVI.

Quòd exorcizando catechuminos potestas diaboli aufertur.

Exorcizatur autem , id est increpatur potestas zabuli , et insufflatur in his a quibus potestatis eius dominator expellitur , ut renuntient ei sub cuius ditione obno-

Ex eod. S. Isid. cap. 20. lib. 2. de Offic. Eccles.

xii tenebantur, atque éruți a potestate tenebrarum, in Domini sui regnum per sacramentum baptismatis transferantur. ^a Ii in nonnullis locis, ut refertur, sales accipiunt, velut significato sapientiæ condimento. Sed licèt forsitan, ut dicitur, quia sola hoc antiquitas commendavit, adeo usquequam non probatur. Quia verò ut catechumini in adipiscendo fidei sacramento tradantur, evidenti sanctæ Scripturæ nullo documento monstratur, ideo nihil officii ubi non fit. Nam ad summum roborem quomodo valebunt, quæ ad proprietatem rei pertinere nulla sacræ auctoritatis serie vel per figuram vel per speciem demonstrantur?

CAPUT XXVII.

De exemplo evangelii, secundum quod catechumini oleo perunguntur.

Idem catechumini post exorcismos quibus increpata et expulsa diaboli est potestas, ab eis ungun-

^a Hucusque verba sunt S. Isidori loco ad oram laudato. Quæ sequuntur unde desumpta sint, nescimus. Ex illis colligit eruditus Martene *lib. 1. de antiq. Eccles. ritibus, cap. 1. artic. 6. §. 14.* Hispanos ab hoc ritu immittendi salis in os catechumenorum aliquandiu abstinuisse. Quod si de universa Hispania dictum velit, non facilè concedere valemus, cùm paulo antea scripserit Ildephonsi Magister magnus Isidorus loco superius laudato: *Exorcizantur hi (Catechumeni) primùm, deinde salem accipiunt, et unguuntur*: mysticasque ibi salis significationes exponere pergat. Vero autem simile non est, tam parvo intervallo temporis eam consuetudinem usqueadeo in Hispania obsolevisse, ut ad exterarum Ecclesiarum referendum sit quod ait Ildephonsus: *Ii in nonnullis locis, ut refertur, salem accipiunt.* Sed ut hoc negare facile est, ita sententiam hanc planam reddere, difficile. Nobis si quis potuisset fieri dicat, ut inter Hispalensem, et Tolletanam Ecclesiam levis aliqua disciplinæ

tur oleo, quod a sacerdote constiterit benedictum. Quæ unctio magno Dominicæ operationis commendatur exemplo. Cum enim, ut Marcus Evangelista refert, adduxissent ad Iesum surdum et mutum, deprecabantur eum, ut imponeret illi manum.

Et adprehendens eum de turba seorsum, misit digitos suos in auriculas, expuensque tetigit linguam eius, et suspiciens in celum ingemuit, et ait illi: Ephphetha, quod est, adaperire. Et statim apertæ sunt aures eius, et solutum est vinculum linguæ eius, et loquebatur rectè. Quid est, quòd Dominus surdum et mutum adprehendens in turba seorsum, mittit in auricolas digitos suos ut audiat, nisi quia redemptor veniens genus humanum separavit a turba dæmonum, et a conversatione operum veterorum, atque per infusionem spiritalium munerum illi fidei dedit auditum? Nam sicut per digitum

Dei

diversitas intercesisset, (quamquam coniectura magis, quàm positivo aliquo fundamento id niti videatur) non multum repugnavimus, animadvertentes, quod paulo superius cap. 21. scribit S. Ildephonsus de ritu deducendi catechumenos ætate minores ad sacerdotem per stramenta ciliciorum in pœnitentiæ signum, cuius necdum erant capaces: cuius tamen ritus nulla reperitur mentio apud S. Isidorum, sicut et ipse Martene adnotavit. Itaque credibile est, Ildephonsum non tantum consuetudinem suæ Ecclesiæ significasse, in qua nullus esset talis immittendi salis ritus, sed simul eam ab omni censura asserere voluisse supradictis verbis, rem esse indicans ad Ecclesiasticam disciplinam spectantem, quæ cum nullo Scripturæ testimonio a Domino præceptam esse comprobaretur, sed antiquitate tantum commendaretur, esset quidem, ubi vigeret, laudanda et retinenda; ubi verò non viguisset, non ideo Ecclesia illa condemnanda.

Dei spiritus eius, ita per digitos pluralitas significatur spiritualium gratiarum. Et quid est, quòd expuens tangit linguam eius, ut valeat loqui, nisi quia post auditum fidei sacramenta salutis hunc et agnoscere, et perficere facit? Spiritus enim Christi gratia est humanæ redemptionis, quæ de capite divinitatis eius descendens cognita per os humanitatis ipsius, confessionem, et laudem suam intulit credituris. Quid autem, quòd suspiciens in cælum ingemuit, nisi quia æqualitatem Patris habens, infirmitatem humanitatis, in qua pro nobis doluit, demonstravit? Quid verò est, quòd ait *Ephphetha*, expositum est, quod est adaperire, statim apertæ sunt aures eius, et solutum est vinculum linguæ eius, et loquebatur rectè: quia cùm in illo gratia, et operatio redemptionis accessit, tota virtute in laudem, et dilectionem sui redemptoris erupit. Unde nec tacere, nec distortè potuit loqui, qui redemptionem suam in gloriam redemptoris, ut loqueretur, et rectè loqueretur, accepit.

CAPUT XXVIII.

Quòd ordinatè lectio Esaie Prophetæ, Petri quoque Apostoli, et Marci Evangelistæ exorcizationis in conventu Ecclesiæ proferantur.

Hinc eodem exorcizationis tempore bene in conventu Ecclesiæ, ante quàm exorcismi dicantur, profertur lectio Esaie Prophetæ in qua dicitur: *Numquid tollatur a forte præda, aut quod captum fuerit a robusto sal-*

Isai. 49. 24. 25.

vum esse poterit? Quia hæc dicit Dominus: Equidem et captivitas a forte tolletur, et quod ablatum fuerit, a robusto salvabitur. Item Petri ad gentes: Vos autem, genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis eius, qui de tenebris vocavit vos in admirabile lumen suum. Marci quoque Evangelistæ, quæ huius ephphethationis revelat sacramentum, quæ superiùs et prolata est, et disserta: videlicet ut virtus Dei per victoriam crucis prædam humani generis a fortitudine diaboli tollens, faciat genus electum per regenerationis donum, regale quoque sacerdotium per dominium dictionum, et oblationem innocentia, atque contriti spiritus sacrificium, infundens illi auditum obedientia præceptorum, et dans ei rectæ fidei loquelam, atque suæ gloriæ hymnum.

1. Petr. 2. 9.

CAPUT XXIX.

Quòd mysterium salutis, quod semel Christo moriente est factum, quotidie fiat in his, qui regenerari noscuntur.

Hoc quod generaliter in humano genere moriente Christo semel est factum, quotidie in regenerantium fit specialiter lavacro. Nam convertenti ex errore gentili post exorcismos tanguntur auriculæ oleo, ut accipiat auditum fidei, et sit verè spiritualium dictorum auditor. Similiter tangitur et os, ut cognitionem redemptoris sui, traditam sibi Symbo-

bo-

boli fidem corde credat ad iustitiam, ore confitens proferat ad salutem; sicque solutis obstinatione concreatis vinculis rectè loquatur magnificans Deum.

CAPUT XXX.

Quid sit, vel quare sit competens dictus.

Ex catechumino fiat competens. Nam sicut ex eo quòd Dei audiendo cognitionem, audiens dicitur, sic ex eo quòd accepto Symbolo iam petit gratiam Dei, competens vocatur. Competentes dicuntur simul petentes: quomodo consedentes, conloquentes, et concurrentes non aliud intelliguntur, nisi simul sedentes, loquentes, currentes. Ita quoque competentes nihil aliud sunt, quàm simul petentes. Quid autem petunt nisi baptismatis sacramenta, per quæ possint a potestate tenebrarum erui, et accepta indulgentiâ peccatorum in Dei omnipotentis regnum transferri? Ut ergo quod petunt accipere mereantur, a vitiis corda, ab immunditiis mundare debent et corpora; abstinentes animam a delictis, corpus ab epulis; ut contritio cor humiliet, et iustificet, abstinentia et castitas corpus extenuet, et emundet; quo animæ et corporis ex toto purificata substantia, quicquid contritio cordis, quicquid adflictio egerit carnis, totum ad dignitatem proficiat suscipiendæ regenerationis. Horum significantiam habuit Nicodemus, ille princeps Iudæorum, qui nocte venerat ad Iesum, qui erat ex his qui crediderunt in nomine

eius, videntes signa et prodigia, quæ faciebat; qui in eo quòd cum esset Dominus Iesus Hierosolymis in Pascha in die festo docens, tam efficaciter eius doctrinam audivit, ut crederet in nomine eius, catechuminus, quod est audiens, fuit. In eo autem quòd venit ad eum nocte, et dixit ei: *Rabbi, scimus quia a Deo venisti magister; nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo*, competentem se esse monstravit. Nam cum in templo docentem audivit, et visis signis credidit, verè audiens extitit. Cum verò, licèt in tenebris ignorantix, ad lumen venit, quia nocte ad Iesum venit, et magistrum esse, et hunc a Deo venisse fatetur, atque iam ex magisterio doceri quærit, quia magistro debitum honorem dedit, ex tunc competens fuit; quia cuius doctrinæ credens audiendo fidem detulit, eius magisterium petendo quæsivit. Qui deinde promovetur ad gratiam baptismatis, quando hoc illi commendat responsio Salvatoris, dum subinfertur: *Respondit Iesus, et dixit ei: Amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei*. Quid ergo? quia non sufficit catechumino quòd audit verbum Dei, non sufficit competenti quòd petit gratiam ex magisterio Dei, necesse est ut renascatur ex aqua, et Spiritu sancto, ut renatus sit particeps corporis, et sanguinis Christi: et sicut ipse per fidem credit in Christo, sic participando corpori Christi, credat se illi Chri-

Ioan. 3. 2.

Ibidem.

Ioan. 2. 23. et 23.

Ex tract. XI. S. August. in cap. 3. Ioan. §. 3. et 4.

Christus. Hoc enim est quod dicitur: *Cum autem esset Hierosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt in nomine eius videntes signa eius quæ faciebat. Ipse autem Iesus non credebatur semetipsum eis.* Quid est hoc? ecce Dominus credentibus se ipsum non credit semetipsum? Crediturus ne est ergo se ipsum incredulis, et non credentibus? nusquam prorsus. Sed catechumenus, et competens iam credunt in Christum: sed quia non sunt renati ex aqua et Spiritu sancto, non participant corpori Christi, et ideo non se credidit illis Christus. Si dixerimus catechumini: *Creditis in Christum*, respondent: *Credimus*, et signant se iam crucem Christi portant in fronte, et non erubescunt de cruce domini sui. Ecce credunt in nomine eius. Interrogemus eos: *Manducatis carnem filii hominis, et bibitis sanguinem filii hominis?* Nesciunt quid dicimus, quia Iesus non se credidit eis. Iam verò quasi signum crucis habent in fronte. Iam de domo magna sunt. Necessè est renascantur, fiant ex servis filii, fiant ex adventitiis cives. Non enim nihil sunt, quia iam ad magnam domum pertinent. Et cum renati fuerint, tunc participibus corporis sui credet se ipsum Christus.

CAPUT XXXI.

De tradendo Symbolo.

Dehinc tradendum est Symbolum, ut is qui Domini præceptum audivit, qui divini magisterii gratiam petiit, veræ fidei regu-

lam accipiat, secundum quam et fide, et operibus lavacro sanctificationis se reparatum exhibeat.

CAPUT XXXII.

Qua ratione Symbolum constet.

Symbolum, quod competentes accipiunt, hac ratione Patres constare dixerunt. Dicunt enim, quòd cum audissent Apostoli a Domino, ut irent docere gentes prædicantes regnum Dei, et baptizarent eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti; accepto Spiritu sancto post ascensionem Domini, quando insedit super eos in similitudinem ignis, et locuti sunt linguis omnium gentium, ut ad cognitionem veritatis nulla illis vel gens, vel loquela esset ignota, sed per eundem sanctum Spiritum omnibus omnimode loquerentur, corporaliter ab invicem discessuri, hoc inter se unius prædicationis Symbolum ediderunt; quo ubique euntes nihil dissonum, nihil varium nuntiarent, sed unam fidem unitis verbis edicerent, et ex omnibus sacris Scripturis instrumenta colligentes, unum hoc breve fidei ædificium construerent; de quo etiam per Prophetam dictum fuerat: *quia verbum breviatum faciet Dominus super terram.* Itaque adhuc in unum positi, sancto Spiritu pleni, breve hoc prædicationis indicium conferendo inter se quid unusquisque sentiret, sibimet ediderunt, atque dandam hanc regulam credentibus statuerunt; ut quia multi futuri erant, qui se esse Christi Apostolos simula-

Ex Isid. de Offi. Eccl. cap. 24.

Isai. 10. 22.

rent,

rent, et Christum non doctrina sana et integra prædicarent; ideo per hoc indicium agnosceretur, quòd Christum veraciter nuntiaret, qui eum secundum hanc apostolicam regulam nuntiasset.

CAPUT XXXIII.

De Symboli nomine, et quid symbolum sit.

Ex cod. ubi supra.

Symboli nomen ex Græco, conlatio vel indicium vertitur in Latinum, quòd sit fœdus et cognitio fidei, in quo et sciatur quid creditur, et quod creditur, nullatenus violetur. Indicium ergo est propter cognitionem: conlatio propter inter multos unitæ diffinitionis communitatem. Nam indicium quòd rem ignotam indicet, conlatio quòd sit communis loquelæ definitio. Hinc et in civilibus bellis, quia et armorum habitus, et sonus vocis, et mos unus, et institutio bellandi similis est; ne quælibet doli subreptio fiat, suis militibus unusquisque dux discreta symbola ponit, quæ Latinè vel signa vel indicia dicuntur, ut occurrens fortè, de quo dubium sit, quam aciem sequatur, prodito symbolo, an adversarius sit, an proprius, agnoscat. Ad hoc autem sancti Patres hoc non membranis, sed memoriæ commendare iusserunt; ut non hoc lectio teneat, quæ ad ipsos etiam infideles solet idipsum aliquando deferre; sed ex ipsius sanctæ apostolicæ definitionis traditione commendatum semper maneat fidelibus tenacitate memoriæ. Pro soliditate itaque initiandæ fidei bene discessuri ab

invicem Apostoli hoc unanimi- tatis indicium posuerunt. Quod symbolum est signum vel indicium per quod agnoscitur Deus; quod ideo credentes accipiunt, ut sciant qualiter certamen fidei contra diabolum præparent; in quo cum pauca sint verba, continentur omnia sacramenta. In quo ideo ab Apostolis breviatim collecta sunt ex omnibus Scripturis, ut quia multi credentes vel litteras nescirent, vel scientes occupati impedimento sæculi, Scripturas eis legere non liceret, hoc corde et memoria retinentes, sufficientem sibi haberent scientiam salutarem.

CAPUT XXXIV.

Quòd quinta feria ante Pascha reddendum est Symbolum.

Hoc Symbolum, quod competentes in die unctionis accipiunt, aut per se, si maiores ætate sunt, aut per ora gestantium, si parvuli sunt, quinta feria ante Pascha sacerdoti recitant atque reddunt; ut eorum probata fide, meritò perveniant ad vicinum resurrectionis dominicæ sacramentum per fontis sacri baptismum.

CAPUT XXXV.

Quòd catholica fides brevitate Symboli teneatur.

Est autem catholica fides in Symbolo nota fidelibus, memoriæque mandata, quantâ res passa est brevitate sermonis; ut incipientibus atque lactentibus eis qui in Christo renati sunt, nondum Scripturarum divinarum diligentissi-

Ex Aug. de Fide, et Symbol. cap. 1.

Aa ma

ma et spiritali tractatione atque cognitione roboratis, paucis verbis credendum constitueretur, quod multis verbis exponendum esset proficientibus, et ad divinam doctrinam certa humilitatis atque charitatis firmitate surgentibus.

CAPUT XXXVI.

Initium Symboli, et quid sit credulitas.

Est ergo tenor Symboli iste, et hic causarum ordo quæ continentur in illo: CREDO IN DEUM PATREM OMNIPOTENTEM. Quid est *credo*? Credulitatem facio, id est, vera esse confiteor quæ incognita audio. Credulitas autem dicta, quòd crescat animus ad invisita et incognita continenda.

CAPUT XXXVII.

Quòd in Deo solo, non in rebus, sed de rebus adhibenda sit fides.

In Symbolo firmitas, et quædam est separatio unius fidei, qua ostenditur in Deum solum, et Deo credere, non in quibuscumque ceteris rebus: id est in Deum habere fidem, non autem in rebus, sed rerum habere fidem. Credendum ergo est in Deum, et non in aliam rem; quia fides in Deum, sicut et unus Deus, singulari est specie habenda et retinenda; ceteris rebus adponenda, non superponenda est fides. Credimus ergo in Deum. Credimus et sanctam eius Ecclesiam esse. Non autem credimus in Ecclesiam sicut in Deum; quia Ecclesia non est Deus. Credimus

autem singulariter in Deum. Credimus et sequenter Ecclesiam eius esse. Ita quoque et deinceps credimus quæcumque rectæ fidei regula nobis credere commendarit. Patrem tantundem Filii sui secundum divinam generationem, iuxta quod ad eum dicit: *Ex utero ante luciferum genui te.*

Psalm. 109. 3.

CAPUT XXXVIII.

Quòd ideo sit Deus omnipotens, quia omnia fecit.

Omnipotentem, quia solus omnia potuit, qui omnia fecit: qui ita credendus est esse omnipotens, ut omnia quæ sunt visibilia et invisibilia, ex nihilo fecerit. Non enim aliquid esse potest, cuius creator non esset, cum omnipotens esset: quia etsi aliquid fecit ex aliquo, sicut hominem ex limo, non utique fecit ex eo quod ipse non fecerat; quia terram, unde limus est, ex nihilo fecerat. Et si ipsum cælum et terram, id est mundum, et omnia quæ in eo sunt, ex aliqua materia fecerat, sicut scriptum est: *qui fecit mundum ex materia invisita*, vel etiam *informi*, nullo modo credendum est illam materiam de qua factus est mundus, quamvis informem, quamvis invisam, quocumque modo esset, per se ipsam esse potuisse, tamquam coæternam et coævam Deo; sed quemlibet modum suum quem habebat, ut quoquo modo esset, et distinctarum rerum formas posset accipere, non habebat nisi ab omnipotente Deo, cuius beneficio est res non solum quæcumque formata, sed etiam quæcum-

Ex Aug. de Fide, et Symbol. cap. 2.

Sap. 11. 18.

cum-

cumque formabilis. Inter formatum autem et formabile hoc interest, quòd formatum iam accepit formam, formabile autem potest accipere. Sed qui præstat rebus formam, ipse præstat etiam posse formari; quoniam de illo et in illo est omnium speciosissima species incommutabilis, et ipse unus est qui cuilibet rei, non solùm ut pulchra sit, sed etiam ut pulchra esse possit, attribuit. Quapropter rectissimè creditur omnia Deum fecisse de nihilo; quia etiamsi de aliqua materia factus est mundus, eadem ipsa materia de nihilo facta est, ut ordinatissimo Dei munere prima capacitas formarum fieret, ac deinde formarentur quæcumque formata sunt. Qui Pater, quantum ad generationem divinitatis pertinet, tantundem Filii sui pater est. Qui Filius cooperator eius, quoniam per ipsum omnia facta sunt, et sine ipso factum est nihil, et verbum, et veritas, et virtus, et sapientia est ipsius.

CAPUT XXXIX.

Quòd Filius neque de nihilo, neque de aliqua est materia factus, sed tantundem a Patre ineffabiliter genitus.

Ex eod. tract. de Symb. cap. 3. et 4.

Hinc sequitur: CREDIMUS ET IN IESUM CHRISTUM FILIUM DEI UNICUM, Deum et DOMINUM nostrum: non separatum a Deo patre, sed et in se Deum, et cum Patre unum Deum. Itaque Deus quum Verbum genuit, id quod est ipse, genuit; neque de nihilo, neque de aliqua iam facta conditaque materia, sed de se ipso id

quod est ipse. Unde idem Deus Pater, qui verissimè se indicare animis cognituris et voluit et potuit, hoc ad se ipsum indicandum genuit, quod est ipse qui genuit, id est, Verbum Deum, per quod se cognoscere fecit. Quod Verbum virtus etiam eius, et sapientia dicitur, quia per ipsum operatus est, et disposuit omnia; de quo propterea dicitur: *Adtingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter.* Quamobrem unigenitus Filius Dei neque factus est a Patre, quia sicut dicit Evangelista: *Omnia per ipsum facta sunt;* neque ex tempore genitus, quoniam sempiternè Deus sapiens sempiternam habet secum sapientiam suam. Neque impar est Patri, id est, in aliquo minor, quia et Apostolus dicit: *Qui quum in forma Dei esset constitutus, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo.* Sed quoniam *Verbum caro factum est, et habitabit in nobis,* eadem sapientia quæ de Deo genita est, dignata est etiam in hominibus creari. Quo pertinet illud: *Dominus creavit me in principio viarum suarum.* Viarum enim eius principium caput Ecclesiæ, quod est Christus homine indutus, per quem vivendi exemplum nobis daretur, hoc est, via certa, qua perveniremus ad Deum. Non enim redire potuimus nisi humilitate, qui superbia lapsi sumus. Quapropter secundùm id quòd unigenitus est, non habet fratres; secundùm id autem quòd primogenitus est, fratres vocare dignatus est omnes, qui post eius et per

Sap. 8. 1.

Ioan. 1. 3.

Philip. 2. 6.

Ioan. 1.

Proverb. 8. 22.

*Luc. 8. 21.
Hebr. 2. 11.*

Aa ij eius

eius primatum in Dei gratiam renascimur per adoptionem filiorum Dei.

CAPUT XL.

Quòd incarnatus Filius de Spiritu sancto et Maria virgine natus est.

Ex Enchir. S. Aug. cap. 38.

QUI NATUS EST DE SPIRITU SANCTO ET MARIA VIRGINE. Bene confitemur, quia Dominus noster Iesus Christus, qui de Deo Deus, natus est de Spiritu sancto, et virgine Maria, utrâque substantia, divina scilicet atque humana, filius est unicus Dei Patris omnipotentis, de quo procedit Spiritus sanctus. Sed quomodo dicimus Christum natum de Spiritu sancto, si non eum genuit Spiritus sanctus? An quia fecit eum? Quia Dominus noster Iesus Christus, in quantum Deus est, *omnia per ipsum facta sunt*; in quantum autem homo est, et ipse factus est, sicut Apostolus dicit: *Factus ex semine David secundum carnem*. Sed quum illam creaturam, quam Virgo concepit et peperit, quamvis ad solam personam Filii pertinentem, tota Trinitas fecerit, neque enim separabilia sunt opera Trinitatis; cur in ea facienda solus Spiritus sanctus nominandus est? An et quando unus trium in aliquo opere nominatur, universa ^a opera Trinitatis intelligitur? Ita verò est, et exemplis doceri potest. Sed non est in hoc diutius immorandum.

^a Lib. editi D. Aug. operari Trinitas intelligitur.

CAPUT XLI.

Quòd Filius, cum dicatur natus de Spiritu sancto, non sit omnino filius Spiritus sancti.

Illud movet, quomodo dictum sit NATUS DE SPIRITU SANCTO, quum filius nullo modo sit Spiritus sancti. Neque enim quia mundum istum fecit Deus, dici eum fas est Dei filium, aut eum natum de Deo, sed factum, vel creatum, vel conditum, vel institutum ab illo, vel si quid huiusmodi rectè possumus dicere. Hic ergo, quum confiteamur natum de Spiritu sancto et virgine Maria, quomodo non sit filius Spiritus sancti, et sit filius virginis Mariæ, quum et de illo et de illa sit natus, explicare difficile est. Procul dubio quippe non sic de illo ut de patre; sic autem de illa ut de matre natus est.

Ex eodem Enchir. cap. 38.

CAPUT XLII.

Quòd non omne quod ex aliqua re nascitur, continuò eiusdem rei filium nuncupari conceditur.

Non igitur concedendum est quicquid de aliqua re nascitur continuò eiusdem rei filium nuncupandum. Ut enim omittam aliter de homine nasci filium, aliter capillum, pediculum, lumbricum, quorum nihil est filius; ut ergo hæc omittam, quoniam tantæ rei deformiter comparantur, certè qui nascuntur ex aqua et Spiritu sancto, non aquæ filios eos ritè dixerit quispiam, sed planè dicuntur filii Dei patris, et matris Ecclesiæ. Sic ergo de Spiritu

Ex eod. loco cap. 39. et 40.

tu

tu sancto natus est Filius Dei Patris, non Spiritus sancti. Nam illud quod de capillo et ceteris diximus, ad hoc tantum valet, ut admoneamur non omne quod de aliquo nascitur, etiam filium eius de quo nascitur, posse dici; sicut non omnes qui dicuntur alicuius filii, consequens est, ut etiam de illo nati esse dicantur, sicut sunt qui adoptantur. Dicuntur etiam filii gehennæ, non ex illa nati, sed in illam præparati, sicut filii regni præparantur in regnum. Quum itaque de aliquo nascatur aliquid etiam non eo modo ut sit filius, nec rursus omnis qui dicitur filius de illo sit natus cuius dicitur filius; profectò modus iste quo natus est Christus de Spiritu sancto non sicut filius, et de Maria virgine sicut filius, insinuat nobis gratiam Dei, qua homo nullis præcedentibus meritis ex ipso exordio naturæ suæ quo esse cæpit, Verbo Deo copuletur in tantam personæ unitatem, ut idem ipse esset filius Dei qui filius hominis, et filius hominis qui filius Dei: ac sic in naturæ humanæ susceptione fieret quodammodo ipsa gratia illi homini naturalis, quæ nullum peccatum posset committere. Quæ gratia propterea per Spiritum fuerat significanda, quia ipse proprie sic est Deus, ut dicitur etiam Dei donum. *Dono*

^a Hunc locum mutilum in Baluziana editione facile curavimus, ac restituimus ex libris editis S. Aug. de *Fide et Symbolo* unde hæc omnia desumpta sunt. Nec tantum corruptus erat locus in codice MS. sed et capitis sequentis divisio malè a librario excogitata (nec enim capitum sectiones, eorumque tituli rudes, ac sæpissimè semi-barbari a S. Ildephonso profecti sunt). Itaque illius hoc extat initium:

enim Dei, hoc est Spiritu sancto, concessa est nobis tanta humilitas tanti Dei, ut totum hominem, id est corpus, animam, et spiritum, suscipere dignaretur in utero virginis, maternum corpus integrum inhabitans, integrum deserens.

CAPUT XLIII.

Quòd utrumque sexum salvaverit Christus vir nascendo de femina.

Ideoque detestandi sunt illi qui eundem Dominum nostrum Iesum Christum matrem Mariam negant in terris habuisse, quum illa dispensatio utrumque sexum et masculinum, et femininum honoraverit, et ad curam Dei pertinere monstraverit, ^a non solum quem suscepit, sed illum etiam per quem suscepit, virum gerendo, nascendo de femina.

Ex eodem cap. §.9.

CAPUT XLIV.

Quòd Virginis partus nihil iniuriæ fecerit Christi divinitati.

Nec nobis fidem istam minuat cogitatio muliebrium viscerum, ut propterea recusanda videatur talis Domini nostri generatio, quòd eam sordidi sordidam putant. Quia et *stultum Dei sapientius esse hominibus*, et

Ex eod. loco, §.10.

1. Cor. 1. 25.

Non solum quem suscepit ** sed tamquam Deum adorant, per cloacarum factores &c. Nos, ut apparet, priora verba ad huius capitis finem, ad quem certè spectant, retulimus: deinde asterisco de lacuna in MS. sita admoniti, initium sequentis fecimus a verbis ipsis, quibus prosequitur Augustinus; eoque sensus manet planus et rectus, totusque locus perfectè restitutus.

Ex Aug. de Fide et Symb. cap.4. §.8.

Tit. 1. 15. *omnia munda mundis*, verissimè Apostolus dicit. Debent igitur intueri, qui hoc putant, solis huius radios, quem certè non tamquam creaturam Dei laudant, sed tamquam Deum adorant, per cloacarum fætores et quæque horribilia usquequaque diffundi, et in his operari secundùm naturam suam, nec tamen inde aliqua contaminatione sordescere, quum visibilis lux visibilibus sordibus sit naturâ coniunctior; quanto minus igitur poterat pollui verbum Dei non corporeum neque visibile de femineo corpore casto utique, et mundissimo, atque singulariter glorioso, ubi humanam carnem suscepit cum anima et spiritu, quibus intervenientibus habitat maiestas Verbi ab humani corporis fragilitate secretiùs? Unde manifestum est, nullo modo potuisse Verbum Dei maculari humano corpore, quo nec ipsa anima humana maculatur.

CAPUT XLV.

De nomine, et iudicio Pontii Pilati.

Ex S. Isidoro *Etym.*
lib. 7. cap. 10.

Pilatus, os malleatoris, quia dum Christum ore suo et iustificat et condemnat, more malleatoris utraque ferit; quumque Iudæorum consilium declinaverit, secundùm voluntatem tamen Iudæorum iudicium fieri permisit. Qui accepit aquam, et lavit manus, ut in lavacro manus eius Gentilium opera purgarentur, et ab impietate Iudæorum, qui clamabant: *Crucifige eum*, nos faceret alienos. Qui iudex contra Deum cogitur ferre sententiam. Ille verò non

Marci 15. 13.

damnat oblatum, sed arguit offerentes, quodam modo contestans, et dicens: Ego quidem innocentem volui liberare; sed quoniam seditio oritur, ego minister legum sum: vestra vox sanguinem fundit.

CAPUT XLVI.

Quare mortem crucis Christus elegerit.

Hic Iesus, Dominus, et redemptor noster, quum esset omnipotens, tam divitem se in misericordia demonstravit, ut qui vita est vivificans omnia, humiliaret se factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Ideo verò mortem crucis elegit, ut damnationem, quam prævaricatio ligni in paradiso contraxerat, crucis huius patibulum (deleteret).

Philip. 2. 8.

CAPUT XLVII.

De sacramento crucis.

Sacramentum autem crucis ita commendat Paulus quum dicit: *Ut in charitate radicati et fundati possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas, et profundum*; id est, crucem Domini, cuius latitudo ducitur in transverso ligno quo extenduntur manus, longitudo a terra usque ad ipsam latitudinem, quo et a manibus et infra totum corpus adfigitur, altitudo a latitudine sursum usque ad summum quò adhæret caput, profundum quod terræ infixum absconditur. Quo signo crucis omnis actio christiana describitur. In latitudine itaque bene operari in Christo; in altitudi-

Nonnulla ex S. Isidoro, *lib. 1. de Eccl. Offic. cap. 30.*

Ephes. 3. 18.

ne

ne sperare cœlestia sacramenta, non profanare; in profundo radicatos et fundatos in charitate consistere. Est ergo latitudo crucis actio boni operis, quæ per expansionem manuum demonstratur. Est latitudo crucis perseverantia bonæ actionis quæ per tolerantiam longanimitatis servat virtutem passionis. Est altitudo crucis spes futurorum bonorum, per quam sine profanatione*** et radicati sunt immobiles et ad perseverantiam inter passiones, et ad remunerationem propter veram spem.

CAPUT XLVIII.

De sepultura Christi.

Sepultura illa cum creditur, fit recordatio novi monumenti, quod resurrecturo ad vitæ novitatem præberet testimonium, sicut nascituro uterus virginalis. Nam sicut in illo novo monumento nullus alius mortuus sepultus est, nec ante nec postea quicquam mortale conceptum est.

CAPUT XLIX.

Quòd neque deitate, neque carne, sed in anima Christus descenderit in infernum.

DESCENDIT AD INFERNAM. Cum Christus tempore mortis suæ secundum carnem fuerit in sepulcro, secundum divinitatem fuerit ubique, quia cælum et terram ipse implet, et est lux quæ in tenebris lucet, quamvis eam tenebræ non comprehendant; restat quòd in anima descenderit in inferno, quia iuxta huma-

nam humilitatem. Per carnem itaque in sepulcro, per animam in inferno mortis suæ tempore fuit; per divinitatem verò incommutabilem numquam de paradiso defuit, qui ubique præsens manet semper et mansit. Est autem sensus multò expeditior, et a diversis ambiguitatibus liber, si non secundum id quod homo erat, sed secundum id quod Deus erat, Christus dixisse latroni accipiat: *Hodie mecum eris in paradiso*. Homo quippe Christus illo die secundum carnem sepulcro, secundum animam in inferno futurus erat. Deus verò idem ipse Christus ubique semper est. Est enim virtus et sapientia Dei, de qua scriptum est: *Quòd attingat a fine usque ad finem fortiter, et disponat omnia suaviter*. Ubi cumque sit ergo paradisos, quisquis beatorum ibi est, cum illo ibi est, qui ubique est.

CAPUT L.

De somno mortis, et gloria resurrectionis Christi.

TERTIA DIE RESURREXIT VIVUS A MORTUIS, iuxta quod dictum est: *Ego dormivi, et quievi, et resurrexi, quoniam Dominus suscitavit me*, id est: Dormivi in cruce somno mortis; quievi in sepulcro tempore triduanæ quietis; surrexi vivus a mortuis in gloria resurrectionis. Et bene tertia die resurrexit, quia totius Trinitatis virtute adsumptus, et mortuus homo, et suscitatus a morte, ipse primogenitus consecuturis fratribus, quos in adoptionem filiorum Dei vocavit, quos

Lucæ 23. 43.

Sap. 8. 1.

Psalm. 3. 6.

Hier. 23. 24.

Ioan. 1. 5.

quos comparticipes et coheredes suos esse dignatus est; ut qui erat unigenitus natus ex Deo solus, esset primogenitus ex mortuis inter homines multos, et dignaretur

Matth. 28. 10. servos vocare fratres dicens: *Ite, dicite fratribus meis, ut eant in Galileam. Ibi me videbunt.*

CAPUT LI.

De ascensione in cælis corporis Christi. Et non quærendum, ubi sit id ipsum corpus. Quæ cælorum latitudo promissa est fidelibus cunctis.

Ex eod. lib. de Fide, et Symb. cap. 5. §. 13.

ASCENDIT IN CÆLUM, SEDET AD DEXTERAM DEI PATRIS OMNIPOTENTIS. Ubi et quomodo sit in cælo Dominicum corpus, curiosissimum et supervacuum est quæ-
rere. Tantummodo in cælo esse credendum est. Non enim est fragilitatis nostræ cælorum secreta discutere, sed et nostræ fidei de Domini corporis dignitate sublimia et honesta sentire. Quem beatitudinis locum etiam nobis promisit dicens: *Erunt sicut Angeli in cælis* in illa civitate, quæ est mater omnium nostrum, Hierusalem æterna in cælestibus.

Marci 12. 25.

CAPUT LII.

Quid sit sessio, et dextera Dei.

Ex cap. 7.

Credimus etiam quòd sedet ad dexteram Patris. Nec ideo tamen quasi humana forma circumscriptum esse arbitrandum est, ut de illo cogitantibus dextrum et sinistrum latus animo occurrat, aut id ipsum, quòd sedere Pater dicitur, flexis poplitibus fieri putandum est: ne illud incidamus sa-

crilegium, in quo execratur Apostolus eos, qui commutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis. Ad dexteram ergo intelligendum est dictum esse, in summa beatitudine, ubi iustitia, pax, et gaudium est; sicut ad sinistram hædi constituuntur, id est, in miseria, propter iniquitatis labores atque cruciatus. Sedere ergo quòd dicitur Deus, non membrorum positionem, sed iudiciariam significat potestatem, qua illa maiestas numquam caret, semper dignis digna distribuendo: quamvis extremo iudicio multò manifestius inter homines unigeniti Filii Dei iudicis vivorum atque mortuorum claritas indubitata fulsura sit, et veritas hominis aperta visura.

Roman. 1. 23.

Matth. 25. 35.

CAPUT LIII.

Quid accipiendum est, vivis et mortuis, quos iudicare venturus est Christus.

INDE VENTURUS IUDICARE VIVOS ET MORTUOS. Istis nominibus sive iusti, et peccatores significantur, sive quos tunc ante mortem in terris inventurus est, appellati sunt vivi, mortui verò qui in eius adventu resurrecturi sunt. Hæc dispensatio temporalis non tantum est sicut illa generatio secundum Deum, sed etiam fuit, et erit. Nam sicut Dominus noster in terris, et nunc est in cælo, et erit in claritate venturus iudex vivorum atque mortuorum. Ita enim veniet, sicut ascendit secundum auctoritatem, quæ Apostolorum Actibus continetur, id est, in eadem

Ex eodem de Fid. et Symb. cap. 8.

Act. 1. 11.

dem

dem veritate carnis, et immutabilitate assumpti hominis. Ex hac itaque temporali dispensatione loquitur in Apocalypsi, ubi scriptum est: *Hæc dicit qui est, et qui fuit, et qui futurus est.* De quibus vivis et mortuis iudicandis non inconueniens alia quorundam sententia est, quæ ita dicit: Quod autem dicitur iudicare vivos et mortuos, non quod alii vivi, alii mortui ad iudicium veniant, sed quod animam simul iudicabit et corpora; in quibus vivos animas, mortuos corpora nominavit, sicut et ipse Dominus in Evangelio dicit: *Nolite timere eos qui corpus occidere possunt, animæ verò nihil possunt facere. Sed timete potiùs eum, qui potest animam, et corpus perdere in gehennam.*

CAPUT LIV.

Quod interposita dispensatio assumpti hominis paulò longiùs reddidit commemorationem Spiritus sancti ab ordine Trinitatis.

CREDO IN SANCTUM SPIRITUM. Hæc quæ in superioribus paulò latiùs de Christo sunt tradita, ad incarnationis et passionis eius mysterium pertinent: quæ dum media intercedunt personæ ipsius coapta, sancti Spiritus commemorationem paulò longiùs redderunt. Ceterùm si solius divinitatis ratio habeatur, eo modo quo in principio dicitur: CREDO IN DEUM PATREM OMNIPOTENTEM, ET IN IESUM CHRISTUM FILIUM EIUS UNICUM, DOMINUM NOSTRUM, ita iungitur, ET SPIRITUM

SANCTUM. Illa verò omnia quæ de Christo memorantur, ad dispensationem carnis, ut diximus, spectant. Igitur in sancti Spiritus commemoratione adimpletur mysterium Trinitatis.

CAPUT LV.

Quod Spiritus sanctus Deus est ex Patre Filioque procedens.

Spiritus sanctus ideo prædicatur Deus, quia ex Patre Filioque procedit, et substantiam eorum habet. Neque enim aliud de Patre procedere potuit, quàm quod ipse est Pater, id est, Deus.

CAPUT LVI.

Quare dicatur spiritus.

Spiritus sanctus autem dictus secundùm id quod aliquid refertur spirans. Et spirans utique spiritu spirans est, et ex eo appellatus spiritus est. Proprio autem modo quodam dicitur Spiritus sanctus secundùm quod refertur ad Patrem, et Filium, quòd eorum spiritus sit. Nam et hoc nomen, quod spiritus dicitur, non semper secundùm id est quod refertur ad aliquid, sed secundùm id quod aliquam naturam significat. Omnis enim incorporea natura spiritus in Scripturis sacris appellatur. Unde non tantùm Patri, et Filio, et Spiritui sancto, sed omni rationali creaturæ, et animæ hoc vocabulum congruit.

CAPUT LVII.

Quare dicatur Spiritus sanctus.

Ideo Spiritus Dei sanctus vocatur, quia

Bb

quia

Caput hoc, et quæ sequuntur usque ad cap. 71. inclusive omnia ex S. Isidoro Erym. lib. 7. cap. 3.

Apo. 1. 8.

Matth. 10. 28.

quia Patris, et Filii sanctitas est. Nam cum sit et Pater spiritus, et Filius spiritus, et Pater sanctus, et Filius sanctus, propriè tamen ipse vocatur Spiritus sanctus, tamquam sanctitas coëssentialis et consubstantialis amborum.

CAPUT LVIII.

Quòd Spiritus sanctus nec genitus dicitur, nec ingenitus, sed procedens tantùm.

Spiritus sanctus ideo non dicitur genitus, ne duo in Trinitate filii suspicentur. Ideo non prædicatur ingenitus, ne duo patres in ipsa Trinitate credantur. Procedens autem dicitur testimonio Domini dicentis: *Multa adhuc habeo, quæ vobis loquar, sed non potestis illa audire modò. Veniet autem Spiritus veritatis, qui a Patre procedet, et de meo accipiet. Ille vobis indicabit omnia.* Hic autem non solum naturâ procedit, sed semper ad peragenda opera Trinitatis indesinenter procedit.

CAPUT LIX.

Quid interest inter nascentem Filium, et procedentem Spiritum sanctum.

Hoc interest inter nascentem Filium, et procedentem Spiritum sanctum, quòd Filius ex uno nascitur, Spiritus sanctus ex utroque procedit. Et ideo dicit Apostolus: *Qui autem spiritum Christi non habet, hic non est eius.*

CAPUT LX.

Quòd Spiritus sanctus ex opere Angelus dicatur.

Spiritus sanctus ex opere etiam Angelus intelligitur. Dictum est enim de illo: *Et quæ ventura sunt adnuntiabit vobis.* Et utique Angelus græcè et latinè Nuntius interpretatur. Unde et duo Angeli apparuerunt Loth, in quibus Dominus singulariter appellatur: quos intelligimus Filium, et Spiritum sanctum; nam Pater numquam legitur missus.

CAPUT LXI.

Quare Spiritus sanctus paraclitus vocetur.

Spiritus sanctus quòd dicitur paraclitus, a consolatione dicitur. Paraclisis enim latinè consolatio appellatur. Christus enim eum Apostolis lugentibus misit, postquam ab eorum oculis ipse in cælum ascendit. Consolator enim tristibus mittitur secundum illam eiusdem Domini sententiam: *Beati lugentes, quoniam ipsi consolabuntur.* Ipse etiam dixit: *Tunc lugebunt filii sponsi, quum ab eis ablati fuerit sponsus.* Item paraclitus pro eo quòd consolationem præstat animabus, quæ gaudium temporale amittunt. Alii paraclitum latinè oratorem, vel advocatum interpretantur. Ipse enim Spiritus sanctus dicit, ipse docet, per ipsum datur sermo sapientiæ, ab ipso sancta Scriptura inspirata est.

CAPUT LXII.

Quare Spiritus sanctus septiformis dicitur.

Spiritus sanctus ideo septiformis nuncupatur propter dona, quæ de unita eius plenitudine particulatim quique, ut digni sunt, consequi promerentur. Ipse enim

Ioan. 11. 2.

spiritus sapientiæ, et intellectus, spiritus consilii, et fortitudinis, spiritus scientiæ, et pietatis, spiritus timoris Dei.

CAPUT LXIII.

Quòd ad Trinitatem referatur spiritus rectus, spiritus sanctus, et spiritus principalis.

Spiritus autem principalis in Psalmo quinquagesimo legitur; ubi quia tertio spiritus repetitur, nonnulli Trinitatem intellexerunt, ideo quia scriptum est:

Ioan. 4. 24.

Deus spiritus est. Quod enim non est corpus, et tamen est, videtur restare, ut spiritus sit. Intelligunt ergo ibi nonnulli Trinitatem significari; in spiritu principali Patrem, in spiritu recto Filium, in spiritu sancto Spiritum sanctum.

CAPUT LXIV.

Quare Spiritus sanctus donum dicitur.

Sanctus spiritus ideo donum dicitur eo quòd datur. A dando enim donum est nuncupatum. Notissimum est enim Dominum Iesum Christum, quum post resurrectionem a mortuis ascendisset in cælum, dedisse Spiritum sanctum, quo credentes impleti

linguis omnium gentium loquebantur. In tantum autem donum Dei est, in quantum datur eis qui per eum diligunt Deum. Apud se autem Deus est. Apud nos autem donum est. Sed sempiternè Spiritus sanctus donum est, distribuens singulis, prout vult, gratiarum dona. Nam et prophetias quibus vult, impertit, et peccata quibus volet, dimittit. Nam peccata sine Spiritu sancto non donantur.

CAPUT LXV.

Quare Spiritus sanctus charitas, et gratia nuncupetur.

Spiritus sanctus inde propriè charitas nuncupatur, vel quia naturaliter eos, a quibus procedit, coniungit, et se unum cum eis esse ostendit, vel quia in nobis id agit, ut in Deo maneamus, et ipse in nobis. Unde et in donis Dei nihil maius est charitate; et nullum est maius donum Dei, quàm Spiritus sanctus. Ipse est et gratia, quæ, quia non meritis nostris, sed voluntate divina gratis datur, inde gratia nuncupatur. Sicut autem unicum Dei Verbum propriè vocamus nomine sapientiæ, quum sit universaliter et Spiritus sanctus, et Pater ipsa sapientia; ita Spiritus sanctus propriè nuncupatur vocabulo charitatis, quum sit et Pater, et Filius universaliter charitas.

CAPUT LXVI.

Quare Spiritus sanctus Dei digitus dicatur.

Spiritus sanctus digitus Dei esse in libris Evangelii apertissimè de-

Bb ij cla-

claratur. Cum enim unus ex
Luc. 11. 20. Evangelistis dixerit : *In digito
 Dei eiicio dæmonia* ; alius hoc
Matth. 12. 28. ita dixit : *In spiritu Dei eiicio
 dæmonia*. Unde et digito Dei
Exod. 31. 18. scripta lex est data die quinquagesimo ab occisione agni. Et die
Actor. 2. 2. quinquagesimo venit Spiritus sanctus a passione Domini nostri Iesu Christi. Ideo autem dicitur digitus , ut eius operatoria virtus cum Patre et Filio significetur.
1. Cor. 12. 11. Unde et Paulus ait : *Hæc autem omnia operatur unus atque idem spiritus dividens singulis, prout vult*. Sicut autem per baptismum in Christo morimur , et renascimur ; ita Spiritu signamur , quod est digitus Dei , et spirituale signaculum.

CAPUT LXVII.

Quare Spiritus sanctus in columbæ specie venisse testatur.

Spiritus sanctus ideo in columbæ specie venisse scribitur , ut natura eius per avem simplicitatis et innocentiaë declaretur. Unde
Matth. 10. 16. et Dominus , *Estote* , inquit , *simplices sicut columbæ*. Hæc enim avis corporaliter ipso felle caret , habens tantum innocentiam , et amorem.

CAPUT LXVIII.

Quare Spiritus sanctus ignis nomine appellatur.

Spiritus sanctus ideo nomine ignis appellatur propter quod in
Actor. 2. 3. Apostolorum Actibus per divisionem linguarum ut ignis apparuit : qui et insedit super unum-

quemque eorum. Propterea autem diversarum linguarum gratiam Apostolis dedit , ut idonei efficerentur fidelium eruditione populorum. Quod verò supra singulos sedisse memoratur , id causa est , ut intelligatur per plures non fuisse divisus , sed mansisse in singulis totus , sicut ferè ignibus mos est. Hanc enim habet naturam ignis accensus , ut quanti ad eum , quanti ad crinem purpurei splendoris aspexerint , tantis visum suæ lucis impertiat , tantis ministerium sui muneris tribuat , et ipse nihilominus in sua integritate permaneat.

CAPUT LXIX.

Quare Spiritus sanctus aquæ nomine dicatur.

Spiritus sanctus nomine aquæ appellatur in Evangelio , Domino clamante et dicente : *Si quis sitit , veniat ad me , et bibat. Qui credit in me , flumina aquæ vivæ fluent de ventre eius*. Evangelista autem exposuit unde : *Hoc enim dicebat de Spiritu , quem accepturi erant credentes in eum*. *Ioan. 7. 37.*

CAPUT LXX.

Quod aliud sit aqua sacramenti , aliud aqua Spiritus sancti.

Sed quæ significat spiritum Dei. Aqua enim sacramenti visibilis est. Aqua spiritûs invisibilis est. Ista abluit corpus , et significat quod fit in anima. Per illum autem Spiritum sanctum ipsa anima mundatur , et saginatur.

CA-

CAPUT LXXI.

Quare Spiritus sanctus unctio dicatur.

Spiritus sanctus ideo unctio dicitur, Ioanne adtestante Apostolo, quia sicut oleum naturali pondere superfertur omni liquori, ita in principio superferebatur Spiritus sanctus aquis. Unde et Dominus oleo exultationis, hoc est, Spiritu sancto fuisse legitur unctus. Sed et Ioannes Apostolus Spiritum sanctum unctionem vocat dicens: *Et vos, inquit, unctionem, quam accepistis ab eo, permaneat in vobis, et necesse non habetis, ut aliquis doceat vos, sed sicut unctio eius docet vos de omni re.* Ipse est enim Spiritus sanctus unctio invisibilis.

1. Ioan. 2. 27.

CAPUT LXXII.

Quòd ideo sancta Ecclesia creditur, quia in illa dilectio proximi demonstratur.

SANCTAM ECCLESIAM CATHOLICAM. Hæc fides est de Deo conditore, et de renovatore nostro, de qua usque hactenus est tractatum. Sed quoniam dilectio non tantum in Deum nobis imperata est, cum dictum est: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua*, sed etiam in proximum: nam *diliges, inquit, proximum tuum, tamquam te ipsum*: nisi autem ista fides congregationem societatemque hominum teneat, in qua fraterna charitas operetur, minus fructuosa est;

Ex Aug. de Fide, et Symb. cap. 21.

Math. 22. 37. 39.

credimus et sanctam Ecclesiam utique Catholicam.

CAPUT LXXIII.

De nomine Ecclesie Catholice.

Ecclesia Græcum est, quod in Latinum vertitur, convocatio, propter quòd omnes ad se vocet. Catholica universalis καθολική, id est, secundum totum. Non enim sicut conventicula hæreticorum in aliquibus regionum partibus coarctatur, sed per totum terrarum orbem dilatata diffunditur. Quod etiam Apostolus adprobat ad Romanos dicens: *Gratias ago Deo meo pro omnibus vobis, quia fides vestra adnuntiatur in universo mundo.* Hinc et universitas ab una cognominata est, propter quòd in unitatem colligitur. Unde Dominus in Evangelio: *Qui mecum non colligit, spargit*; id est, qui in unitatem meam non colligitur a me divisus, in dispersionis perditione dissipatur.

Ex S. Isidoro Etym. lib. 8. cap. 1. ex quo et tria sequentia capita desumpta sunt.

Rom. 1. 8.

Math. 12. 30.

CAPUT LXXIV.

Quare Ecclesie, cum una sit, septem scribantur.

Cur autem Ecclesie, cum una sit, septem scribantur, nisi ut una catholica septiformi plena spiritu designetur? sicut et de Domino novimus dixisse Salomonem: *Sapientia edificavit sibi domum, excidit columnas septem.* Quæ tamen septem una esse non ambiguntur, dicente Apostolo: *Ecclesia Dei vivi, quæ est columna, et firmamentum veritatis.*

Prov. 9. 1.

1. Timoth. 3. 15.

CA-

CAPUT LXXV.

Unde inchoavit Ecclesia, vel quare dicatur Sion, vel Hierusalem.

Inchoavit autem Ecclesia a loco, ubi venit de cælo Spiritus sanctus, et implevit uno loco sedentes. Peregrinatione autem præsentis Ecclesie Sion dicitur, eo quòd in huius peregrinationis longitudine posita promissionem rerum cælestium speculatur. Et idcirco Sion, id est, speculatio, nomen accepit. Pro futuræ verò patriæ pace Hierusalem vocatur. Nam Hierusalem pacis visio interpretatur. Ibi enim absorptâ omni adversitate pacem, quæ est Christus, præsentis possidebit obtutu.

CAPUT LXXVI.

Quid distet inter Ecclesiam, et Synagogam.

Synagoga græcè congregatio dicitur. Quod proprium nomen Iudæorum populus tenuit: ipsorum enim propriè Synagoga dici solet; quamvis et Ecclesia dicta sit. Nostram verò Apostoli nunquam Synagogam dixerunt, sed semper Ecclesiam; sive discernendi causa, sive quòd inter congregationem, unde Synagoga, et convocationem, unde Ecclesia nomen accepit, distat aliquid: quòd scilicet congregari et pecora solent, quorum et greges propriè dicimus; convocari autem maius est utentium ratione, sicut sunt homines.

CAPUT LXXVII.

Quòd in Ecclesiam sanctam Spiritus sanctus novum, et vetus Testamentum plenissimè inspiravit.

In quam sanctam Ecclesiam Spiritus sanctus in veteri Testamento legem et Prophetas, in novo Evangelium et Apostolos inspiravit. Unde et Paulus dicit: *Omnia Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum.* Et ideo quæ sint novi ac veteris instrumenti volumina, quæ secundum maiorum traditionem per eundem sanctum Spiritum inspirata creduntur, et Ecclesiis Christi tradita esse noscuntur, competit in hoc loco evidenti numero, sicut ex Patrum monumentis accepimus, designare.

2. Tim. 3. 16.

CAPUT LXXVIII.

Quæ auctoritas Scripturarum in Ecclesiis primùm sit sequenda.

In ipsis autem canonicis Scripturis Ecclesiarum Catholicarum illa plurimùm auctoritas est sequenda, inter quas sanè illæ sint, quæ Apostolicas Sedes habere, et epistolas accipere meruerunt. Tenebitur igitur hic modus in Scripturis sanctis canonicis, ut eas quæ ab omnibus accipiuntur Ecclesiis Catholicis, præponantur eis quas quædam non accipiunt. In eis verò quæ non accipiuntur ab omnibus, præponantur eæ, quas plures gravioresque accipiunt, eis quas pauciores minorisque auctoritatis Ecclesiæ tenent. Si autem aliæ inveniantur a pluribus, aliæ

Hoc et duo sequentia cap. ex lib. 2. de Doctrin. Christian. S. Aug. cap. 8. et 9.

a gravioribus haberi, quamquam hoc inveniri non possit, æqualis tamen auctoritatis eas habendas puto.

CAPUT LXXIX.

Qui libri continentur in canone utriusque Testamenti.

Totus autem canon Scripturarum, in quo iam considerationem versandam dicimus, his libris continetur: quinque Moysi, id est, Genesi, Exodo, Levitico, Numeris, Deuteronomio; et uno libro Iesu Nave, uno Iudicum, uno libello qui appellatur Ruth, qui magis ad Regnorum principium videtur pertinere; deinde quatuor Regnorum, et duobus Paralipomenon non consequentibus, sed quasi a latere adiunctis simulque pergentibus. Hæc est historia, quæ sibimet adnexa tempora continet, atque ordinem rerum. Sunt aliæ tamquam ex diverso ordine, quæ neque huic ordini, neque inter se convertuntur; sicut est Iob, et Thobias, et Esther, et Iudith, et Machabæorum libri duo, et Esdræ duo, qui magis subsequi videntur ordinatam illam historiam usque ad Regnorum vel Paralipomenon terminatam. Deinde Prophetæ, in quibus David unus liber Psalmorum; Salomonis tres, Proverbia, Cantica Canticorum, et Ecclesiastes. Nam illi duo libri unus qui Sapientia, et alius qui Ecclesiasticus inscribitur, de quadam similitudine Salomonis esse dicuntur; nam Iesus filius Sirac eos conscripsisse constantissimè perhibetur: qui tamen, quoniam in * divina auctoritate recipi me-

ruerunt, inter propheticos numerandi sunt. Reliqui sunt eorum libri, qui propriè Prophetæ appellantur, duodecim Prophetarum libri singuli, qui connexi sibimet, quoniam numquam seiuncti sunt, pro uno habentur. Quorum Prophetarum nomina sunt hæc: Osee, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias. Deinde quatuor Prophetæ sunt maiorum voluminum, Esaias, Hieremias, Daniel, Ezechiel. His quadraginta quatuor libris Testamenti veteris terminatur auctoritas. Novi autem quatuor libri Evangelii secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Ioannem; quatuordecim epistolis Apostoli Pauli, ad Romanos una, ad Corinthios duabus, ad Galatas una, ad Ephesios una, ad Philippenses una, ad Thessalonicenses duabus, ad Colossenses una, ad Timotheum duabus, ad Titum una, ad Philemonem una, ad Hebræos una; Petri duabus, tribus Ioannis, una Iudæ, et una Iacobi; Actibus Apostolorum libro uno, et Apocalypsi Ioannis libro uno.

CAPUT LXXX.

Quòd omnes sanctæ auctoritatis libri vel memoriâ tenendi sunt, vel omnino incogniti non habendi.

In his omnibus libris timentes Deum, et pietate mansueti quærunt voluntatem Dei. Cuius operis et laboris prima observatio est, nosse istos libros, et si nondum ad intellectum, legendo tamen

* In auctoritatem lib. editi de Doctr. Christ.

in

* divina auctoritate recipi me-

men

men vel mandare memoriæ, vel omnino incognitos non habere.

CAPUT LXXXI.

De remissione peccatorum.

Ex Aug. *Enchirid.*
cap. 64.

REMISSIONEM PECCATORUM. Bene post commemorationem nostræ Ecclesiæ in ordine confessionis ponitur remissio peccatorum. Per hanc enim stat Ecclesia quæ in terris est. Per hanc non perit, quod perierat, et inventum est. Excepto quippe baptismatis munere, quod contra peccatum originale donatum est, ut quod generatione adtractum est, regeneratione detrahatur; activa quoque peccata, quæcumque corde, ore, opere, cogitatione, sermone commissa invenerit, tollit; hac ergo excepta magna indulgentia, unde incipit hominis renovatio, in qua solvitur omnis reatus et ingeneratus, et additus, ipsa etiam vita cetera iam ratione utentis ætatis, quantalibet præpolleat fœcunditate iustitiæ, sine peccatorum remissione non agitur. Quoniam filii Dei, quandiu mortaliter vivunt, cum morte conflagunt. Et quamvis de illis sit veraciter dictum, * *quod qui spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei*; sic tamen spiritu Dei excitantur, et tamquam filii Dei proficiunt ad Deum, ut etiam spiritu suo, maximè adgravante corruptibili corpore, tamquam filii hominis, in quibusdam humanis motibus deficient ad se ipsos, et ideo peccent. Interest quidem quantum: neque enim quia peccatum est omne crimen, ideo etiam crimen est

omne peccatum. Itaque sanctorum hominum vitam, quandiu in hac morte vivitur, inveniri posse dicimus sine crimine. *Peccatum autem si dixerimus, quia non habemus, ait sanctus Apostolus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est.* Sed neque de ipsis criminibus, quamlibet magnis, remittendis in sancta Ecclesia Dei misericordia desperanda est agentibus pœnitentiam secundum modum sui cuiusque peccati.

1. Ioan. 1. 8.

CAPUT LXXXII.

Quod in actione pœnitentiæ non consideranda est mensura temporis, sed doloris; quodque non nisi in Ecclesia possunt remitti peccata.

In actione autem pœnitentiæ, ubi tale commissum est, ut is qui commisit a Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis quàm doloris. Cor etiam contritum et humiliatum Deus non spernit. Verùm quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, nec in aliorum notitiam per verba vel quæcumque alia signa procedit, cum sit coram illo, cui dicitur, *gemitus meus a te non est absconditus*; rectè constituuntur ab his, qui præsumunt Ecclesiis, tempora pœnitentiæ, ut fiat satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata; extra eam quippe non remittuntur. Ipsa enim propriè Spiritum sanctum pignus accepit, sine quo non remittuntur ulla peccata, ita ut quibus dimittuntur, vitam consequantur æternam.

Ex eodem cap. 65.
Enchir.

Psalm. 50. 19.

Psalm. 37. 10.

* Quotquot editi libri *Enchir.*

Rom. 8. 14.

CAPUT LXXXIII.

*De evidenti carnis resurrectione.**Ex eod. de Fide, et
Symb. cap. 10. §. 23.
post medium.*

CARNIS RESURRECTIONEM, ET VITAM ÆTERNAM. Hæc visibilis quæ propriè dicitur caro, sine dubitatione credenda est resurgere. Videtur enim Paulus Apostolus eam tamquam digito ostendere, cum dicit: *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem.* Qui enim dicit *hoc*, in eam quasi digito intendit. Quod autem visibile est, digito ostenditur, quoniam posset etiam anima corruptibilis dici: nam vitiiis morum ipsa corrumpitur. *Et mortale hoc induere immortalitatem* quum legitur, eadem significatur visibilis caro, quia in eam identidem velut digito intenditur. Potest enim et anima sicut corruptibilis propter morum vitia, ita etiam mortalis dici. *Mors quippe animæ est apostatare a Deo.* Quod primum eius peccatum in Paradiso sacris litteris continetur. Resurget igitur corpus secundùm christianam fidem, quæ fallere non potest.

Eccli. 10. 14.

CAPUT LXXXIV.

Quòd in resurrectione nihil periat de humana carne; sed quodcumque in quamlibet perditionem dispersum extiterit vel consummatum, totum ad illam animam redeat, quæ hanc, cum viveret, animavit.

Ex Ench. cap. 88.

Non autem perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro. Sed in quamlibet pulverem cineremve solvatur, in quoslibet halitus aurasque diffugiat, in quamcumque aliorum

corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcumque animalium aut etiam hominum cibum cedat, carnemque mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redit, quæ illam primitus, ut homo fieret, cresceret, viveret, animavit.

CAPUT LXXXV.

Quòd omnipotens Deus mirabiliter atque ineffabiliter ex toto, quo caro constat, eam in resurrectione mirabili celeritate restituat. De exemplo quoque statuæ solubilis metalli, qua quomodo resurrectio fieri possit, monstratur.

Ipsa itaque terrena materies, quæ discedente anima fit cadaver, non ita resurrectione reparabitur, ut ea quæ dilabuntur, et in alias atque alias aliarum rerum species formasque vertantur, quamvis ad corpus redeant unde dilapsa sunt, ad eandem quoque corporis partes ubi fuerunt, redire necesse est. Alioquin si capillis capitis reddidit quod tam crebra tonsura detraxit, si unguibus quod totiens demisit exsectio, immoderata et indecens cogitantibus, et ideo resurrectionem carnis non credentibus occurrit informitas. Sed quemadmodum si statua cuiuslibet solubilis metalli aut igne liquesceret, aut contereretur in pulverem, aut confunderetur in massam, et eam vellet artifex rursus ex illius materiæ quantitate reparare, nihil interesset ad eius integritatem, quæ particula materiæ cui membro statuæ redderetur, dum tamen totum ex quo

Ex eod. lib. cap. 89.

Cc con-

constituta fuerat, restituta resumet: ita Deus mirabiliter atque ineffabiliter artifex de toto, quo caro nostra constiterat, eam mirabili et ineffabili celeritate restituet: nec aliquid attinebit ad eius redintegrationem, utrum capilli ad capillos redeant, et ungues ad ungues; an quod eorum perierat mutetur in carnem, et in partes alias corporis revocetur, curante artificis providentia, ne quid indecens fiat.

CAPUT LXXXVI.

De diversitate status, et macie, vel pinguedine corporum humanorum, in qua sancta corpora hoc solum, quod decebit, habebunt.

Ex 90. Enchir. **N**ec illud est consequens, ut ideo diversa statura sit reviviscentium singulorum, quia fuerat diversa viventium; aut macrum cum eadem macie, aut pingues cum eadem pinguedine reviviscant. Sed si hoc est in consilio Creatoris, ut in effigie sua cuiusque proprietas et discernibilis similitudo servetur, in ceteris autem corporis bonis æqualia cuncta reddantur; ita modificabitur illa in unoquoque materies, ut nec aliquid ex ea pereat, et quod alicui defuerit, ille suppleat, qui etiam de nihilo potuit quod voluit operari. Si autem in corporibus resurgentium rationabilis inæqualitas erit, sicut est vocum quibus cantus impletur; hoc fiet cuique de materie corporis sui, quod et hominem reddat ange-

^a Baluzius edidit: *Propter** et post resurrectionem corpus Christi quod appellata*

licis coetibus, et nihil inconveniens eorum ingerat sensibus. Indecorum quippe aliquid ibi non erit. Sed quicquid futurum est, hoc decebit; quia nec futurum est, si non decebit.

CAPUT LXXXVII.

Quòd sanctorum corpora spiritalia resurgent, non tamen spiritus erunt.

Resurgent igitur sanctorum corpora sine ullo vitio, sine ulla deformitate, sicut sine ulla corruptione, onere, difficultate: in quibus tanta facilitas, quanta felicitas erit. Propter quod spiritalia dicta sunt, cum proculdubio corpora sint futura, non spiritus. Sed sicut nunc corpus animale dicitur, quod tamen corpus, non anima est: ita nunc spiritale corpus erit, corpus tamen, non spiritus, erit. Proinde, quantum attinet ad corruptionem, quæ nunc aggravat animam, et vitia quibus caro adversus spiritum concupiscit, tunc non erit caro, sed corpus: quia et cælestia corpora perhibentur. Propter quod dictum est: *Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt.* Et tamquam exponens quid dixerit: *Neque corruptio, in corruptionem possidebit.* Quod prius dixit, *caro et sanguis*, hoc postea dixit *corruptio*; et quod prius, *regnum Dei*, hoc posterius, *in corruptionem*. Quantum autem attinet ad substantiam, etiam tunc caro erit; ^a propter quod et post resurrectionem

est. Nos emendavimus locum istum ad libros editos D. Augustini.

Ex cap. 91.

1. Cor. 15. 44.

Sap. 9. 15.

Galat. 5. 17.

1. Cor. 15. 50.

Luc. 24. 39. ctionem corpus Christi caro appellata est. Sed ideo ait Apostolus, *seminatur corpus animale; surget corpus spiritale*; quoniam tanta erit tunc concordia carnis et spiritus, vivificante spiritu sine sustentaculi alicuius indigentia subditam carnem, ut nihil nobis repugnet ex nobis, sed sicut foris neminem, ita nec intus nos patiamur ipsos inimicos.

CAPUT LXXXVIII.

Quòd reproborum corpora resurgent quidem, sed cum vitiis et deformitatibus suis perpetuo punienda.

Ex cap. 92. Quicumque verò ab illa perditionis massa, quæ facta est per hominem primum, non liberantur per unum mediatorem Dei et hominum, resurgent quidem etiam ipsi, unusquisque cum sua carne; sed ut cum diabolo et eius angelis puniantur. Utrùm sanè ipsi cum vitiis et deformitatibus suorum corporum resurgant, quæcumque in eis vitiosa et deformia membra gestarunt, in requirendo laborare quid opus est? Neque enim fatigare nos debet incerta eorum habitudo vel pulchritudo, quorum erit certa et sempiterna damnatio. Nec moveat, quomodo in eis erit corpus incorruptibile, si dolere poterit. Non est enim vera vita, nisi ubi feliciter vivitur: nec vera incorruptio, nisi ubi salus nullo dolore corrumpitur. Ubi autem infelix mori non sinitur, ut ita dicam, mors ipsa non moritur; et ubi dolor perpetuus non interimit, sed affligit, ipsa corruptio non finitur. Hæc in san-

ctis Scripturis secunda mors dicitur; nec prima tamen, quæ suum corpus anima relinquere cogitur, nec secunda, quæ pœnale corpus anima relinquere non permittitur, homini accidisset, si nemo peccasset.

Apoc. 2. 11. et 20. 6. 14.

Ex cap. 93. eiusdem Enchir.

CAPUT LXXXIX.

Quòd mitior pœna erit soli originali peccato, et minimo actuali.

Mitissima sanè omnium pœna erit eorum, qui præter peccatum, quod originale traxerunt, nullum insuper addiderunt: et in ceteris quæ addiderunt, tanto quisque ibi tolerabiliorem habebit damnationem, quanto hinc minorem habuit iniquitatem.

CAPUT XC.

Quòd a morte usque ad resurrectionem animæ in abditis receptaculis teneantur vel requie, vel ærumna.

Tempus autem quod inter hominis mortem et ultimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis contineri, sicut unaquæque digna est vel requie vel ærumna, pro eo quod sortita est in carne, quum viveret.

Ex Enchir. cap. 109.

CAPUT XCI.

Quomodo defunctorum animabus viventium oblationes et elemosynæ vel prosint, vel minime prosperentur.

Neque verò negandum est, defunctorum animas pietate suorum viventium relevari, cum pro illis

Ex cap. 110.

sacrificium Mediatoris offertur, vel eleemosynæ in Ecclesia fiunt. Sed eis hæc prosunt, qui cum viverent, ut hæc sibi postea possent prodesse, meruerunt. Est enim quidam vivendi modus, nec tam bonus, ut non requirat ista per mortem; nec tam malus, ut non ei prosint ista post mortem. Est verò talis in bono, ut ista non requirat. Et est rursus talis in malo, ut nec his valeat, cum hæc vita transierit, adiuvari.

CAPUT XCII.

Quòd vita æterna sit gratia Dei, stipendium verò mortis peccatum.

Ex cap. 107.

Rom. 6. 23.

Vita æterna, quæ merces est operum bonorum, gratiam Dei commendat Apostolus: *Stipendium, inquit, peccati mors, gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro.* Stipendium operæ militiæ debitum redditur, non donatur: ideo dixit, *stipendium peccati mors*, ut mortem peccato non immeritò inlatam, sed debitam demonstraret. Gratia verò, nisi gratis est, gratia non est. Intelligendum est igitur, etiam ipsius hominis bona merita esse Dei munera; quibus cum vita æterna redditur, quid nisi gratia pro gratia redditur?

* Quàm depravatus esset hoc loco contextus, apparet ex lectione Baluziana, quam excribimus: *Nemo autem speret, quod hïc neglexit, cum obierit Deum. Ista quæ pro defunctis commendandis frequen-*

CAPUT XCIII.

Quòd in hac vita comparetur, quo possit post hanc vitam quisque vel relevari, vel aggravari.

Quo circa hïc omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam relevari quispiam vel gravari. ^a Nemo autem speret quod hïc neglexit, cum obierit, apud Deum promereri. Non igitur ista, quæ pro defunctis commendandis frequentat Ecclesia, illi Apostolicæ sunt adversa sententiæ, qua dictum est: *Omnes enim adstabimus ante tribunal Christi, ut referat unusquisque secundum ea, quæ per corpus gessit, sive bonum, sive malum;* quia etiam hoc meritum sibi quisque, cum in corpore viveret, comparavit, ut ei possent ista prodesse. Non enim omnibus prosunt: et quare non omnibus prosunt, nisi propter differentiam vitæ, quam quisque gessit in corpore?

Ex cap. 110.

Rom. 14. 10.
2. Cor. 5. 10.

CAPUT XCIV.

Quid agant sacrificia et eleemosynæ pro baptizatis defunctis oblata.

Cum ergo sacrificia sive altaris sive quarumcumque eleemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valde bonis gratiarum actiones sunt; pro non valde malis propitiationes sunt; pro valde malis, etiamsi nul-

lat Ecclesia, illi Apostolicæ sunt adversa sententiæ, qua dictum est: *Omnes enim adstabimus, &c.* Quibus verbis quantus error contineretur, nemo non videt.

nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescumque vivorum consolationes sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt ut sit plena remissio, aut certè ut tolerabilior fiat ipsa damnatio.

CAPUT XCV.

Quòd post resurrectionem impleto iudicio permanebunt singulae civitates in Angelis, et hominibus; Christi in gloriam æternam, zabuli in damnationem perpetuam.

Ex cap. III

Post resurrectionem verò, facto universo impletoque iudicio, suos fines habebunt civitates duæ, una Christi, altera diaboli; una bonorum, altera malorum, utraque tamen et angelorum et hominum. Istis voluntas, illis facultas non poterit esse ulla peccandi, vel ulla conditio moriendi; istis in æterna vita verè feliciterque viventibus, illis infeliciter in æterna morte sine moriendi potestate durantibus; quoniam utrique sine fine. Sed in beatitudine isti alius alio præstabilius, in miseria verò illi alius alio tolerabilius permanebunt.

Ex cap. III 3.

Manebit ergo sine fine mors illa perpetua damnatorum, id est, alienatio a vita Dei, et omnibus erit ipsa communis, quælibet homines de varietate pœnarum, de dolorum relevatione vel intermissione pro suis humanis moribus suspicentur: sicut manebit communiter omnium vita æterna sanctorum, qualibet honorum distantia concorditer fulgeant. Hæc est fides, quæ paucis verbis tenenda in Symbolo novellis Christia-

nis datur. Quæ pauca verba fidelibus nota sunt, ut credendo subiugantur Deo, subiugati rectè vivant, rectè vivendo cor mundent, corde mundato quod credunt intelligant.

Hæc postrema verba D. Aug. lib. de Fide et Symb.

CAPUT XCVI.

De reliquis causis ad regulam veræ fidei pertinentibus.

Post apostolicum Symbolum, et ea quæ de Patre, et Filio, atque Spiritu sancto secundum ineffabilem deitatis naturam, atque etiam secundum dispensationem temporalem de incarnatione Christi sunt dicta, hæc item fidei sunt congrua pari credulitatis virtute tenenda. Quòd novi, et veteris Testamenti sit unus Deus: quæ duo Testamenta salubriter divina commendat auctoritas, illud per prophetiam, istud per historiam veraciter persolutum. Quòd neque de Deo, neque de creaturis cum gentilibus, vel hæreticis, aut schismaticis sit aliquid sentiendum in his, quæ a veritatis fide dissentiunt: sed quod utrumque Testamentum per divinum commendat eloquium, hoc solummodo sentiendum. Quòd cælum, et terram, et mare, et omnia quæ sunt in eis, nulla necessitate creaverit Deus: nec omnino ullam esse visibilem atque invisibilem substantiam, quæ aut sit Deus, aut non sit a bono Deo creata: sed Deum summum et incommutabile bonum, creatura verò inferioris et mutabiliter bona. Quòd angelorum vel animæ natura non sit pars divinæ substantiæ, sed Dei creatura ex nihilo condita;

et

Ex Isid. lib. 2. de Offic. Eccles. cap. 24.

et quia ad imaginem Dei creata, ideo incorporea. Ipsius verò animæ natura habetur incerta. Quòd pietas morum omnimodo sit tenenda, sine qua fides divini cultus otiosa torpet, et cum qua divini cultus integritas perfecta consistit. Quòd Deus propter se ipsum diligendus sit, proximus verò in Deum, inimicus autem propter Deum; ut a Deo incipiens dilectio, per proximum proficiat, et usque ad inimicum proficiendo perveniat; sicque dum per proximum provecta ad inimicum pervenerit, in Deo plena consistat. Quòd alter alterius pollui peccato non possit, ubi voluntatis puræ consensio non tenetur. Quòd legitimæ nuptiæ non credendæ sunt esse damnandæ, quamvis ex eis obnoxia originali peccato credatur nasci progenies: Quibus tamen fidelium virginum vel continentium præferenda iure doceatur integritas. Quòd pœnitentiæ remediis non egere putandum non est pro excessibus quotidianis humanæ fragilitatis, sine quibus in hac vita esse non possumus; ita ut fructuosa pœnitentiæ compunctione universa confiteamur deleri peccata, sicut spiritus Dei docet: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputabit Dominus peccatum.* Quòd nullus hominum suis viribus, sed per gratiam divinam, suo capiti, quod est Christus, possit subiungi, atque indurptæ pacis perseverantia in unitate ipsius Ecclesiæ solidari. Quòd humanæ voluntatis arbitrio nihil boni posse æstimandum est, de-

Psalm. 31. 1.

putari, sed secundum propositum voluntatis Dei omnem numerum electorum adquiri. Quòd bona temporalia bonis malisque communia a Deo creata, eius dispositione singulis quibusque vel negentur vel tribuantur, providentia dispositionis eius administrante; quorum bonorum in unoquoque fidelium non habitus, sed usus vel improbandus est vel probandus. Quòd certè æterna bona soli possint boni in futuro consequi, quorum bonorum pignore Ecclesiam nunc informatam credimus detineri, habentem hîc spiritûs primitias, in futuro perfectionem; hîc in spe sustentari, illic in re postea satiari; hîc videre per speculum in ænigmatate, in futuro autem facie ad faciem, cum fuerit ad speciem perducta per fidem. Quòd bonum donec perficiatur in nobis, ut fruamur plenitudine summi Dei, suavitate fruendum in Deo noverimus et proximis. Et quòd hanc spem resurrectionis debemus habere, ut eadem veritate carnis, qua Dominus resurrexit a mortuis, nos quoque resurrecturos esse credamus in eodem corpore, in quo sumus vel vivimus, non naturam aut sexum mutantem, sed tantum fragilitatem et vitia deponentes. Quòd Satanæ cum angelis suis atque cultoribus æterno sit incendio condemnandus, neque aliquando ad pristinam, id est, angelicam dignitatem, ex qua propria ceciderunt impietate, secundum quorundam sacrilegam disputationem, posse reduci. Hæc est traditionis catholicæ vera integritas fidei; de qua si unum ali-

aliquid renuatur, totius fidei robur amittitur.

CAPUT XCVII.

Quòd post Symbolum veniatur ad fontem.

Digestis cunctis his, quæ tam ad unius sanctæ fidei regulam pertinent, quàm illis quæ eidem fidei plena stabilitate cohærentia comprobantur, quibus post catechumenum instrui convenit competentem, venit ad fontem, quasi ad mare rubrum; ut qui servierant in Ægypto sub Pharaone principe, luto et lateribus palearum levitate confectis, id est, qui hærebant mundo, zabulo imperante in terrenis actibus malarum cogitationum admixtione concretis, duce Christo, quasi duce Moyse, possint ad liberationem sui quantociùs pervenire.

Exod. 1. 14.

CAPUT XCVIII.

Quòd homo in mundo ita servit principi mundi, sicut Israël servit in Ægypto Pharaoni.

Itaque sub Ægyptio Rege luto, paleis, et lateribus in eorum ædificiis, qui sua liberatione peribunt, afficitur Israël, sic demum sub principe mundi homo ante baptismum per levitatem immundæ cogitationis cutibus luteis adducitur, formans maceriam nequissimæ actionis; in qua dum conversatur, et libitu malæ utitur voluptatis, et iugo premitur noxiæ servitutis.

CAPUT XCIX.

Quid significant nubes, et columna, quæ præcesserunt populum salvandum.

Iam tunc nocte in columna ignis, *Exod. 13. 21. 22.* et per diem in columna nubis Dominus videtur præcedens populum, dux factus itineris. Eadem nubes præcedens Christus est, qui etiam et columna; quia rectitudo, et firmitas, et sustentatio est nostræ infirmitatis, non per diem, sed per noctem lucens, ut qui non vident videant, et *Ioan. 9. 39.* qui vident cæci fiant: id est, ut ignorantia humilis inlustratur, et inflans scientia obscuretur. Item aliter: Christi sacramentum tamquam in die manifestum est in carne velut in nube, in iudicio verò tamquam in terrore nocturno; quia tunc erit magna tribulatio sæculi tamquam ignis, et lucebit iustis, et ardebit iniustis. Item aliter: in igne terror est, in nube visionis lene blandimentum. Dies vita iusti, et nox accipitur vita peccatoris. In die ergo per nubem columna monstrata est, et in nocte per ignem, quia omnipotens Deus et blandus iustis, et terribilis apparebit iniustis. Istos in iudicio veniens per lenitatis mansuetudinem demulcet, illos per iustitiæ distictionem terret. Item aliter: quid est quòd columna nubis in die populum præibat, et splendor ignis non in die sed in nocte radiabat, nisi quia redemptor noster suo conversationis exemplo ducatum se sequentibus præstans, de iustitia sua confitentibus nulla luce claudit, peccatorum suorum tenebras

bras agnoscentibus igne sui amoris infulsit?

CAPUT C.

Quomodo per columnam subsequentem, et præcedentem liberum arbitrium ostenditur regi per gratiam prævenientem, et subsequentem misericordiam Dei.

Attendendum sanè, et quomodo vel in nos vel in his qui renascuntur per nos, liberum arbitrium sine Dei gratia nihil boni possit. Nam ecce salvandum populum columna præcedens dimittit priora post tergum, et stat inter castra Ægyptiorum et castra Israël, obsistendo illis, prosperando istis; significans in eo quòd primùm præcessit, præveniente gratia nolenti homini bene velle esse collatum; in eo quòd a tergo posteriora tuetur, per subsequentem misericordiam adiuvari posse cœpta perficere, et implere postrema servando. Illic columna iter liberationis ostendens præcessit populum, hîc gratia prævenit liberum arbitrium. Illic columna tuetur extrema; hîc misericordia subsequitur infirma. Illic quæsitum est, ut liberarentur qui perire nolunt; hîc datur, ut nolentes bene velint. Illic pavor affertur, dum a tergo hostibus obviatur; hîc subsequens misericordia occurrit, dum infirmitas adiuvatur. Nam nisi et præiens et subsequens liberando populo adiutorium adesset, qui lumen vitæ præstaret, cum ad excidium hostis subsequens inrueret, sicut et hîc agitur; quid ba-

ptizandis præcedens fides proderit, nisi liberans a malo subsequens misericordia fidei opus implere concesserit? Bene ergo columnæ lumen liberandum populum, et ne possit interire, præcedit; et sequitur, ne interimi possit: quia gratia Salvatoris liberum hominis arbitrium, ut bene velit, gratè prævenit, et ut bene possit, illi miseranter attribuit.

CAPUT CI.

De congressione itineris, et ingressu rubri maris, quorum significantia tenetur in aquis fontis.

Est salvando Israëli dux Moses. Factus est redimendo homini dux Iesus. Ille relinquit Ægyptum, iste mundum. Illum insequuntur Ægyptii, hunc insequitur multitudo delicti. Illic (mare) rubore littoris coloratum, unde et dicitur rubrum; hîc est baptismus Christi sanguine consecratus. Illic virgâ vastitas dividitur maris; hîc signo crucis reseratur aditus fontis. Illic ingreditur Israël, hîc tingitur homo. Illic inter aquas per siccum sine impedimento transitur; hîc per aquas iter salutare peragitur. Illic insequentes Ægyptii cum Pharaone merguntur; hîc peccata cum zabulo necantur, non perditione naturæ, sed potestatis amissione. Nam in quantum zabulus est, constat; in quantum malè potuit, iam non constat. Unum elementum utrisque exitium, atque subsidium est; dum perituros perimit, et eruendos provehit: dum morituros necat,

et

Exod. 15. 1.

et vivituros iuvat : dum exitiosos deiicit, et eximendos edicit. Exultant qui liberati sunt in gloriam liberatoris, et in gratiam liberationis. Post mare et post fontem dicitur: *Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est. Equum et ascensorem proiecit in mare. Adiutor et protector meus Dominus, et factus est mihi in salutem.*

CAPUT CII.

De figura et typo baptismi in nube, et mari a Paulo Apostolo commendatis.

1. Cor. 10. 1.

Figura et typum baptismi huius bene Paulus commendans dicit: *Nolo vos ignorare, fratres, quia omnes patres nostri sub nube fuerunt, et omnes per mare transierunt. Ut quid per mare transierunt? quasi quæres ab illo, secutus ait: Omnes per Moysen baptizati sunt in nube, et in mari. Si ergo figura maris tantum valuit, species baptismi quantum valebit? Si quod gestum est in figura, traiectum populum ad manna perduxit; quid exhibebit Christus in veritate baptismi sui traiecto per eum populo suo?*

CAPUT CIII.

Quòd transitus maris perveniendi ad manna significet, post baptismum venire ad Christi corporis sumptum.

Quò traiecit per baptismum Iesus, cuius figuram tunc gerebat Moyses, qui per mare traieciat, nisi ad manna? Quod est

manna? *Ego sum panis vivus, qui de celo descendi.* Manna accipiunt fideles iam traiecti per mare rubrum. Quia ergo, ut dictum est, omnes per Moysen baptizati sunt in nube et in mari, et a Domino dicitur: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non videbit regnum Dei;* bene habuit mare formam aquæ, nubes verò Spiritus sancti, manna panis vitæ. Quibus sacramentis purificatus, et vivificatus homo valeat in hæreditatem terræ viventium intromitti. Iam fontis figuram mare habuisse patuit. Nunc ipsius sacri fontis mysteria demonstrentur.

CAPUT CIV.

Quòd uno tempore sit et generatio rerum, et regeneratio hominum.

Huic fonti ad novæ regenerationis effectum illud tempus occurrit, quo habere mundus exordium cœpit; ut generatio rerum et regeneratio animarum uno tempore sibimet inhærent, dum veris tempore fieri utraque patescerent. Primo etenim mense initium mundi exoritur. Similiter in eodem mense fieri Pascha præcipitur. Sic inchoat novitas rerum, sic inchoat novitas animarum. Quæ in mundo per novitatem creata sunt, mortalitatem attingunt. Quæ post vetustatem in morte Christi consepulta resurgunt, ad æternitatem perveniunt. Unde verò concurrat, ut eo tempore videatur in hanc generationem, atque in hos usus ingressus * attribuitur, quo tempore ex

Dd

hac

* f. attribui.

hac generatione in generationem est legitimus transitus. Siquidem verno tempore filii Israël Ægyptum reliquerunt, et per mare transierunt. Hoc tempore Domini nostri Iesu Christi Pascha celebratur. Hoc est animarum transitus a vitiis ad virtutem, a passionibus carnis ad gratiam sobrietatemque mentis, a malitiæ nequitiaque fermento ad veritatem atque sinceritatem. Regeneratis itaque dicitur: *Mensis hic vobis initium mensium, primus est vobis in mensibus anni.* Derelinquit enim et deserit, qui abluatur, intelligibilem illum Pharaonem principem istius mundi cum omnibus operibus suis.

Exod. 12. 2.

^a Similia huius prodigii (cuius expositionem toto capite sequenti fusiùs persequitur Ildephonus) pleraque in Ecclesiastica historia occurrunt exempla, aquæ in fontes baptismales cælitùs immissæ, quoties tempus solemniter baptizandi accederet, in nonnullis Ecclesiis cum Orientalibus, tum Occidentalibus. De illis auctor est Sophronius (sive sit Ioannes Moschus verus *Prati spiritualis* scriptor) qui cap. 214. et 215. duo commemorat in eadem Provincia Lyciæ in diversis tamen locis videri solita huius generis miracula: unum in Soruba vico ad radices montis, in quo sita est Coëanensium civitas: aliud in castello Cedebratis sub monte Æonandro, ubi situm erat baptisterium.

Verùm in Occidente frequentiora fuisse certissimis accipimus monumentis. Vix erit qui ignoret, quæ de parvula Ecclesia in quodam Campaniæ oppidulo *Mel-tinas* sita narrat Paschasius Lilibæi Episcopus in Epistola ad S. Leonem data, quæ inter eius opera edita legitur. Cuius fontis miraculosa repletio, quamvis quotannis accidere solita, facta est illustrior, ac toto ferè orbe celebris anno 417. Nempe exorta tunc fuerat contentio sub Innocentio Papa super legitima die, qua Pascha celebrandum erat. Occidentales errore supputationis Paschalis ab Orientalibus dissidebant; itaque cum apud hos dies xxii. Aprilis designata esset, apud illos in xxv. Martii indicta erat Paschæ celebratio. Accidit autem, ut in supradicta Ecclesia, cum solemne tempus baptizandi in Paschate appropinquaret iuxta Occidentalium computationem, ad fontem,

CAPUT CV.

Quòd sustinere dicitur mysteriorum sacramentum, donec in superficie miraculum ostendatur aquarum.

Fontis huius, cui divinæ sanctificationis inlabitur virtus, et ex superficie miraculum, et ex mysterio pandamus arcanum. Contemplamur in hoc fonte numero suorum miraculorum insignia, et aspicitur operatio ex divina institutione pavenda. ^a Est enim

ut moris erat, Sacerdos accedens illum in sicco repererit, quem quotannis de cælo plenum inveniebant. Quare in diem xxii. Aprilis baptismo dilato, denuò ad baptisterium accedentes fontem non secus ac aliàs uberibus aquis divinitus repletum offenderunt. Qua re error deprehensus, et correctus est. Hæc omnia narrat Paschasius a S. Leone Magno consultus super controversia anno 444. exorta inter Alexandrinos et Occidentales circa legitimam Paschatis celebrationem.

Casiodorus Variant. lect. lib. 8. epist. 33. quam nomine Athalarici Regis ad Severum scripsit, agens de Conventu Leucothææ simile miraculum de fonte quodam baptismali in Lucania narrat. Refert idem de Gallia sua S. Gregorius Turonensis lib. *de gloria Confessorum*, maximæ apud omnes in rebus præsertim domesticis auctoritatis.

Quod verò ad Hispaniam nostram spectat, æqualibus, quin et maioribus non caruisse prodigiis, auctor est ipse Turonensis, cuius verba exscribere operæpretium erit lib. 1. *de gloria Martyrum*, cap. 24. "Est et illud, inquit, illustre miraculum de fontibus Hispaniæ, quos Lusitania Provincia profert. Piscina namque est apud Ossem campum anti- quitus exulta, et ex marmore vario in modum crucis miro composita opere: sed et ædes magnæ claritatis, ac celsitudinis desuper a Christianis constructa est. Igitur cum dies sacer post curriculum anni decedentis advenerit, quo Dominus confuso proditore mysticam Discipulis præbuit cœnam, conveniunt
" in

enim in eo similitudo prophetiæ virtutis , certitudinis tempus , veritatis status , odor ignotus , humor in sicco profluus , sine la-

» in locum illum cum Pontifice cives iam
 » odorem sacri præsentientes aromatis.
 » Tunc data oratione sacerdos ostia Tem-
 » pli iubet simul muniri signaculis adven-
 » tum virtutis Dominicæ præstolantes.
 » Die autem tertia (quod est Sabbati)
 » convenientibus ad baptizandum popu-
 » lis adveniens Episcopus cum civibus
 » suis , inspectis signaculis ostia reserat
 » clausa. Ac , mirum dictu ! piscinam
 » quam reliquerat vacuum , reperiunt plen-
 » nam ; sed ita cumulo altiore refertam ,
 » ut solet super ora modiorum triticum
 » aggregari : videasque huc illucque lati-
 » ces fluctuare , nec partem in adversam
 » defluere. Tunc cum exorcismo sanctifi-
 » cato , consperso desuper chrismate , o-
 » mnis populus pro devotione haurit , et
 » vas plenum domi pro salvatione repor-
 » tat , agros vineasque aspersione salu-
 » berrima tutaturus. Et cum exinde mul-
 » titudo amphorarum sine collecto nume-
 » ro hauriatur , numquam tamen vel cu-
 » mulum minuit : licet ubi infans primus
 » intinctus fuerit , mox aqua reducitur ,
 » et baptizatis omnibus , lymphis in se re-
 » versis , ut initio produntur nescio , ita
 » et fine clauduntur ignaro." *Et post pau-
 ca* : " Denique Theodegisilus huius Rex
 » regionis cum vidisset hoc miraculum ,
 » quod in his sacratis Deo fontibus ge-
 » rebatur , cogitavit intra se dicens : Quia
 » ingenium est Romanorum , (Romanos
 » autem vocitant homines nostræ Religio-
 » nis) ut ita accidat , et non est Dei vir-
 » tus. Veniens verò ad annum sequentem
 » ostium sigillis suis cum Episcopi sigil-
 » lo munivit , posuitque custodes in cir-
 » cuitu Templi , si fortè aliquem depre-
 » hendere possit fraudis alicuius con-
 » scium , per cuius ingenium in fontibus
 » aqua succederet : similiter et alio fecit
 » anno. Tertio verò convocata virorum
 » multitudine fossas in circuito Basilicæ
 » fieri iussit , nè fortè locis occultis lym-
 » phæ deducerentur in fontem : fuerunt-
 » que fossæ in profundo vicenum quinum
 » pedum ; in latitudine verò quindennum.
 » Sed nihil abditum potuit reperiri. Ta-
 » men vitæ finem faciens , et credo pro
 » huius inquisitionis temeritate , anni se-
 » quentis diem , quo hoc mysterium ce-
 » lebrabatur , videre non meruit , eò quòd
 » arcanum virtutis divinæ investigare præ-
 » sumpsit."

Hæc de Hispaniæ fontibus Gregorius:

psu fluctus erectus , sine exhau-
 riente citò vacuum , situs ad co-
 piam indeficiens , fluxus rena-
 scentis ad vitam aditus , perimen-

Dd ij opere dis
 cuius testimonio quamvis communiter Hi-
 storici acquiescunt , ita ut nullus ferè sit
 qui de eo , quod in præsentì miraculo præ-
 cipuum est , amplius dubitet , in circum-
 stantiarum tamen expositione maiorem
 diligentiam in Turonensi desiderant. Non
 dubitavit de facto Em. Baronius ; minus
 verò cl. Pagius , cui certum erat in Hi-
 spania , et Gallia similia prodigia olim
 visa fuisse. Nihilominus ad ann. 417. in
 quo hæc Turonensis verba producit Ba-
 ronius , non potuit ille non animadvertere ,
 Turonensis narrationem in plerisque
 circumstantiis falsam esse. *Theodegisilus*
enim , ait , *annum tantum unum , et men-*
ses septem regnavit ; sed non in Lusita-
nia , quæ Suevis Regibus parebat : et præ-
terea Ossetum oppidum est agri Hispa-
lensis , quod parebat Theodegisilo Gottho-
rum Regi. Quare Turonensis res extra
Gallias gestas parum accuratè scripsit.

His fortè rationibus aliisque permotò
 credimus doctissimo Ioanni Marianæ ve-
 nisse in mentem suspicari , totam hanc hi-
 storiam de fontibus miraculosis , Theudi-
 selique incredulitate commentitiam esse.
 Itaque post illam enarratam hæc adiicit
 lib. 5. de Rebus Hispaniæ agens de hoc
 ipso Theudiselo : *Paschasius Episcopus*
litteris ad Leonem magnum , ut Isidorus est
auctor , simile prodigium in Sicilia conti-
gisse testatus est : et fortassis errante fa-
ma , quod in una provincia contigit , alii
tribuebatur. Isidorum miramur rei in Hi-
spania tam illustris , cum fermè in suam
ætatem inciderit , et de Sicilia retulerit ,
nullam mentionem fecisse.

Interea nos a communi Historicorum
 calculo non recedimus : quod si aliquan-
 do licuit , nunc verò post editum Ilde-
 phonsi testimonium nobis nefas esset.
 Namque Ildephonsus etsi apertè de Hi-
 spaniâ non loquatur , tamen in his omni-
 bus , quæ caput huius historiæ efficiunt ,
 Turonensis narrationem mirè confirmat.
 Adeo ut nostro iudicio de uno eodemque
 fonte uterque sit loquutus : neuter verò
 de fonte aliquo extra Hispaniam sito. Tan-
 ta est amborum in describendo fonte con-
 sensio : tanta fontis , quem describunt , a
 ceteris aliarum Provinciarum differentia.
 Itaque inverosimile est , ne dicamus im-
 possibile id quod suspicabatur Ioann. Ma-
 riana , errante fama , quod in Sicilia acci-
 disset falso rumore fuisse de Hispania no-
 stra ad aures Turonensis perlatum.

In

dis delictis interitus, abrenuntiatio impietatis, confessio divinæ et unicæ Trinitatis, in libertatem iustitiæ æterna memoria, in opere peccati perennis obli-

In reliquis enim fontibus, quos Historia commemorat, nihil ferè aliud mirabile est præter miraculosum accessum, et recessum aquarum: in nostris cælestem aquæ adventum, et dicessum mille alia non minus admiranda circumstant. Fatetur de suis Gregorius ab Hispanicis superari: de ceteris satis erit testimonia superius laudata percurrere. In illis nihil de suavissimo odore legitur triduo ante Pascha exeunte, atque futuri miraculi certo prænuntio: nihil de illa exorbitanti exuberantia aquarum, quæ tamen labia fontis cumulo superantes divinitus sustentarentur, atque hinc inde fluctuantes non defluerent. Nihil de illa cælesti copia, e qua cum penè infinita mensura esset detracta sive ad adstantium sitim extinguendam, sive ad suarum domuum sanctificationem, et tutamen, non ideo minueretur, nedum exhauriretur, &c. Quæ omnia de nostris fontibus a Gregorio, et Ildephonso commemorantur; et quod notabilius est, eodem signorum ordine minimè invariato. Quod, nisi gravantur lectores, utriusque inter se facta collatione, facilè ita esse deprehendent. Demus ergo quòd non contigerit id in Lusitania, sed in Boëtica; (quamvis propter Provinciarum confinia facilis sit, et condonandus error) neque negemus, quæ narrat Turonensis de incredulo Principe, ea a Theudiselo, seu Theodegisilo fieri non potuisse: (fortè Theudim eius in Regno multos annos prædecessorem, nec minus impium dicere voluit) dummodo id nobis pro comperto sit, Hispaniam nostram tantorum miraculorum fuisse theatrum.

Hoc unum tantùm quærendum restat; quænam illa Ecclesia particularis fuerit, quæ apud nos huiuscemodi prodigii spectatrix extiterit? De quo nihil certi habemus; et in re obscura nostrum iudicium nolumus temerè proferre. Apud *Ossem*, seu *Ossetum* dicit Gregorius: verùm quominus illud indubitanter asserere audeamus, prohibet nos S. Isidori silentium non levis in hac re momenti, quippe qui propè illum locum Hispalì enutritus ac educatus omnem ibi vitam exegerit. Erit abs dubio qui hoc et sequenti capite huius libri perlecto, sine ulla hæsitatione pronuntiet, locum miraculi certissimè deprehendi posse ex plurimis verbis, in qui-

vio, in remunerationem gloriæ perpetua plenitudo. Habet itaque similitudinem prophetiæ virtutis, quia quinta feria Paschæ odorem denuntiat, quod post triduum pa-

bus Ildephonus videtur quasi oculatus testis populum præsentem alloqui. Quem verò populum, dicet, alium præter Toletanum verosimiliùs alloqueretur Ecclesiæ Toletanæ Episcopus? Certè non longè ab hac coniectura fuit Erud. Martene, qui Ildephonsum huiusmodi miraculi putavit fuisse spectatorem, iisdem verbis innixus.

Nos verò cum exploratum habeamus, ut iam sæpius monuimus lectores, hoc opus a S. Doctore ex sententiis, Homiliis, sermonibus, aliisque tractatibus SS. Patrum fuisse compactum, non temerè suspicamur in his duobus capitibus fragmentum contineri alicuius orationis habitæ ab Episcopo proprio ad populum frequentem in eo ipso loco, ubi miraculum quotannis apparebat, ad excitandam fidelium admirationem, animosque commovendos ad persolvendas debitas Deo gratiarum actiones. Quisnam verò Præsul ille fuerit, post summam adhibitam diligentiam nequicquam quæsivimus.

At dicet fortasse alius: Quin tantis in tenebris probabiliter Ildephonso attribuitur, quem constat non solum aliorum Patrum sententias recitasse, sed plurima etiã de suo ad illorum illustrationem, et confirmationem intexuisse? Nihil certè id prohibet; et nostrum iudicium est, nullum esse argumentum, quod contrarium certò evincat. Deinde fatemur stylum, qui Gothos redolet, ab Ildephonso non esse alienum, nec supra fœcundissimi sui ingenii vires vividam illam totius miraculi descriptionem: quare coniectura hac non improbabili Toletanæ Ecclesiæ gloriæ ultrò lubentissimèque inservimus. Silent certè Toletanarum rerum Scriptores: sed unde scimus, omnia esse litteris commendata? Et licèt fuerint, quot quantaque ad posterorum notitiam non pervenerunt? Quot hisce postremis sæculis sunt e tenebris, in quibus iacebant, eruta: quorum pars sors obtulit, pars diligentia invenit? Non longe abierimus. Hic ipse, quem edimus, Ildephonsi liber quot sæcula latuit?

Verumtamen, quidquid de hoc sentiendum sit, hoc certè in dubium revocari non potest; quicumque huius fragmenti auctor fuerit, inter Patres illorum temporum disertissimos, et eloquentissimos meritò esse annumerandum.

schali sabbato visione præsentat. Habet certitudinis tempus, quia ad testimonium dominicæ resurrectionis nullo eventu variatur erroris. Habet veritatis statum, quia individuum cum festo paschali servat eventum. Habet odorem ignotum, quia dissimilem gratiæ flagrantiam manat odorum. Habet humorem in sicco profluentem, quia inter ariditatem saxorum sine ullo inlapsu exundantia invenitur aquarum. Habet sine lapsu fluctum erectum, quia cum nullius motionis sed tantum suæ quietis se moveat undis, oram non transgreditur limitis. Habet sine exhauriente citò vacuum situm, quia sicut sine cognitione ubertas inruit, ita sine evacuatione siccitas occurrit. Habet in copiam indeficientem fluxum, quia potui repositione quæ è liquore diviti persistente, plus ablatio tollit, quàm capacitas retentat. Habet renascendi ad vitam aditum, quia congressi illum morte dempta transferuntur in vitam. Habet perimendorum delictorum interitum, quia illic demersus ex vetustate peccati purificatus homo consurgit in gratiam novitatis. Habet abrenuntiationem impietatis, quia nemo illum aggreditur, nisi qui abrenuntiaverit diabolo, et angelis, eiusque operibus cunctis. Habet confessionem divinæ et unicæ Trinitatis, quia omnis qui eum aggreditur in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti baptizatur. Habet in libertate iustitiæ æternam memoriam, quia is qui tinguitur, liberatus a servitute peccati transit

in libertatem gloriæ filiorum Dei. Habet in opere peccati perennem oblivionem, quia obliviscens pristinæ conversationis, quæ retro est, extendit se per beatam spem ad æternorum munera præmiorum. Habet in remuneratione gloriæ perpetuam plenitudinem, quia liberatus homo a corruptione laborum, exultationis iubilo laudabit Deum in sæcula sæculorum.

CAPUT CVI.

De descriptione efficientiarum aque fontis. De patentis admiratione miraculi.

Verum ut evidentius rei species demonstraretur, pleniori affatu est actio exsequenda. Ecce videmus locum fontis constructum arenibus saxis, marmorisque obductum crustulis siccis, quem ita construentis industria iuncturis tabularum gypso, et calce, cera quoque, et marmoris pulvere compsit et solidavit, ut nullo pateat vel accessu vel spiramine pervium, nullo dirivationis alicuius humore susceptum. Et unde post totius anni recursus annales hodierna gloria visionis? Unde post annuam siccitatem virror repens? Unde inter saxa latices? Unde inter marmora aquæ? Unde in sicco flumina? Unde in areni lapide exundantia lymphæ? Non aditus rivuli, non imber pluvix patet, non minimum ros, non madens nebula supervenit; laquearia tectorum integra sistunt, fores clausi inventi sunt, signacula salva reperta sunt, nullus infidelis ad inludendum fidei access-

cessit, nullus fidelis ad providendum fidei introvit, nullus prorsus, qui tantum miraculum vel simularet vel impediret, accessit. Attendatur ergo auctor ille ineffabilis, et opera eius admirabilis. Atque ita ex effectibus operationis ipsius cognosci poterit virtus operis eius.

Nudiustertius miraculi huius aër nuntius fuit. Et quia sera claustrorum aspectum oculis negavit, virtus odorationem odoratui patefecit. Longè, inquam, longè procul odor exiit, et futuræ visioni fidem dedit. Ecce ventum est in præsentem et patientem obtutu; omnes illic admirantes infigimus visus, aspiciamus fontem affatim aquis exuberantem, quem noveramus arentem. Videmus exultantes gurgites aura nulla commotos. In cumulum aquæ subriguntur, et transgressus

* f. *limitis*. * luminis nullus aspicitur. Nullo tacta flatu elata movetur; et tumore motionis, dum non transgreditur oram, continet exæstuantem in exaggeratione procellam. Videas inlidi undas, versare globos, rotare fluctus, et situ loci cum statu elementi luctante, alteri cedere nescit alter. Tenent incognitum saxa liquorem, et gratulantur sua sterilitate genitum, quem aliena fœcunditate nesciunt infusum. Compellunt marmora continere quod acceperunt. Sed lex illa vetat obsistere, cur non ad mensuram tenet capacitas quod ad copiam inflexit ubertas. Item aquæ transiliunt æquitatem, sed conglobatæ non transeunt limitem. Suis motibus modò insultat in verti-

cem, modò relabatur ad quietem, modò crispantem efficit superficiem, modò crispantis varietatis planitiem reddit æqualem. Comminatur egressum, nec tamen deserit situm. Omni tempestate quiescit, sola quiete movetur. Omni perturbationis commotione carens, suæ tantum admirationis motibus arridet et plaudit. In augmento miraculi non satis est quòd arentium situm lapidum aquæ in pulvere nascentes, nisi tanta constet ubertas, ut considerari nequeat statu constante, quanta vasorum millia referta fidelium populorum auferat fides. Præeunte fidei amore violenter aggreditur, certatim incumbitur, ubertim aufertur, et obviante sibi itu vel reditu, ab innumeritate concurrentium, dum pietas vincit, fides iniuriam non sentit. Insistente pressura, inliduntur vascula, et tam indite haustus liquor effunditur, ut in lutum pavimenta vertantur. Exempto unicuique remedio, quo vel quisque bibit, vel per latitudinem orbis terræ asportata et reponenda servatur ubertas. Cuius abundantiae admiratio immensa,* mensuræ consideratio nulla est. Hoc solum potest intelligi quòd plus potuit auferri quàm inveniri. Color huius luce clarior lymphæ, aëre purior. Sapor cunctis aquæ saporibus ignotus, et gratior. Virtus placida, species decora, novitas admiranda, vetustas tanta diuturnitate durabilis, ut annis exempta nullo vitio sit corrupta. Ceterarum porro aquarum sola novitas grata est, et illa iucundior, quæ odore nullo respirat.

Nam

* Emendavimus *mansuræ*, quod est in Bal.

Nam quamvis nitidis tenta vasis, si reposita manè, a primùm exhausto limpore fit crassior, concepto foetoris olfatu, cuius grassedo pinguescet in fæcem, sed post humorem redit in terram. Hæc autem numquam limpore, numquam odoris, numquam saporis gratia caret. Sic in admiratione nova, in creatione antiqua, in usibus salutis probatur assidua. Iam quia defertur in miraculo, et hoc mirum est, quòd nequit stare semper in miraculi statu, sed quia mirabiliter venit, non nisi mirabiliter abscedit. Nam sicut nullus est in accedendo infusionis aditus, ita nullus in recedendo meatus. Ex incognito plenus inventus, ex incognito vacuus aspicitur locus. Ubi elapsa, sicut et unde inlapsa sit aqua, non invenitur. Quid ergo, nisi quia omnipotentia Dei, quæ hanc mirabiliter infusit, mirabiliter exhaurit? Ex toto prima, media, et extrema constitutis in miro, dum in sicco nascitur, dum fluctuatè latet nec labitur, dum sine evacuatione siccatur. Nam stat plenus fontis locus. Et postquam a Sacerdote extiterit benedictus, sustinet omnes concurrentium conventus, quatumve ex illo corporaliter bibatur, quantum ex impetu convenientium humi vertatur, quantum in diversas terras religioni convenientibus vasculis asportata servetur, nulla æstimatione colligitur. Stat certè tam indeficiens haurientibus, ut plus ablato * quàm capuit, nesciat minorari. At ubi baptizans infantulum Sacerdos immerserit, mox quies est; sicque

visibiliter redit in nullo, quæ invisibiliter crevit ex nullo. Hæc sunt in isto speciali propter aquæ novitatem fonte mirabili. In illo autem mirabiliter universali, et singulariter generali, cum quo et iste unus est qui significatus est, propheta dicente: *Erit in die illa fons patens domui David et habitantibus in Hierusalem in ablutionem peccatorum et menstruatae.* Qui ideo patens quia nulli clausus. Quare omnes in eo renascimur, per quem et peccatorum delicta purgantur, et menstruatae sordes, hoc est, immundæ animæ salutari lavacro abluuntur: qui ita unus est ad regenerationis gratiam, sicut et una fides, et una Ecclesia Dei vivi, quæ significatur per domum David. Hæc ex ordine sacramenta complentur.

Zach. 13. 1.

CAPUT CVII.

Quare et unde fons in Quadragesima clauditur, et in Pascha reseratur.

Hic fons, quia plenus est mysteriis humanæ salutis, bene sub dispositione Pontificali signatus clauditur, et signatur ut reseretur. Clauditur autem diebus Quadragesimæ, aperitur tempore Paschæ. Quòd Quadragesima obsignatur, ostendit, excepto gravissimæ necessitatis obventu, his diebus per totum orbem fieri baptismum omnimode non licere. Quòd verò in Pascha per sanctificationem Pontificis aperitur, demonstrat Dominicæ patere mysterium resurrectionis, in quo ad vitam factus est aditus homini,

* Quam edimus pro aquam, quod Bal.ed.

ni, ut per baptismum consepul-
tus in morte Christi, resurgat cum
eo in gloria Dei. Et sicut hoc
est ubique cohibere baptismum,
quod in loco claudere fontem,
ita quoque est aperire fontem;
dare baptizandi licentiam gene-
ralem. Clauditur autem fons si-
gnaculo annuli, aperitur verò be-
nedictione Sacerdotis, et myste-
riis sacramenti. ^a

CAPUT CVIII.

De tempore et loco baptizandi.

Quam baptismi celebritatem
duobus tantum temporibus, Pa-
scha et Pentecosten, apud legiti-
morum Sedes Episcoporum cor-
am ipsis fieri, et apostolica et
paterna sanxit antiquitas. In sub-
iacentibus autem vicinis Episco-
pis Ecclesiis id effici non debe-
re, ne dum passim per diversa
loca conventus dividitur populorum,
vel non sit quibus confere-
ratur gratia doctrinarum, vel mi-
noretur sublimitas veneranda Pon-
tificum. Per Parochiarum autem

^a Hæc antiqua Ecclesiæ consuetudo clau-
dendi in Quadragesima fontes, seu bapti-
steria, ea annulo Episcopali obsignando,
nec ante Pascham aperiendi, nisi gravi
urgente necessitate, cum in aliquibus
nostrarum Ecclesiarum neglecta esset,
aliquot post Ildephonsum annis instau-
rata est, nempe anno 694. in Concilio
Toletano XVII. ex Episcopis Hispaniæ et
Galliarum congregato, in cuius canone 2.
sancitum fuit, ut a cunctis Pontificibus
in suis Ecclesiis custodiretur. Illud verò
animadversione dignum est in canone præ-
dicto, quòd cum in eo Patres Concilii my-
sticam huiusmodi ritus significationem
primo loco exponere voluissent, totidem
fere verbis usi sunt, quibus hoc capite
loquitur S. Ildephonsus: unde apparet Il-
dephonsi librum Patres in condendo canone
præ oculis habuisse, multumque illius do-

Ecclesias longè positas conve-
nienter licet ut fiat; ne dum pro-
lixa itineris longitudo distendi-
tur, desiderabilis et citò perfi-
cienda gratia differatur. Extra
hæc duo tempora propter solam
necessitatem mortis omni tem-
pore liberè conceditur bapti-
zare.

CAPUT CIX.

*De expositione mysteriorum
fontis.*

Accedit deinde Sacerdos ad fon-
tem; et sicut Moyses ibat in
nomine Domini, ita iste Deum
exorans aquis officia sanctificatio-
nis infundit. Moyses illic virga Exod. 14. 21.
percussit aquas, et salutare patuit
iter. Sacerdos hinc signaculo ligni
crucis contingit aquas, et rese-
ratur ad salutem ingressus. Alio-
quin nisi Moyses virga percute-
ret aquas, non pateret inter flu-
ctus aditus libertatis. Et nunc
nisi nomine, et cruce ligni Chri-
sti fontis aquæ tangantur, nullum
salvationis remedium obtinetur.
Exorcismum apponit, ne quid
illic

ctrinæ tribuisse. Libet initium canonis re-
ferre: "Licet in initio Quadragesimæ
" baptizandi generaliter claudatur myste-
" rium, tamen ecclesiasticæ consuetudi-
" nis ordo deposcit, et necesse est, ut
" ostia Baptisterii in eodem die Pontificali
" manu annulo assignata claudantur, et
" usque in Cœnæ Domini solemnitatem
" nullatenus reserentur; ob id videlicet,
" ut et per signaculum Pontificum (ex-
" cepto gravissimæ necessitatis obventu)
" in his diebus monstretur, per totum
" orbem non licere fieri baptismum, et
" sanctificationem; iterum Episcopali ad
" eam observatione reserata, signetur Do-
" minicæ patere mysterium Resurrectio-
" nis, in quo ad vitam factus est aditus
" homini: ut quia per baptismum conse-
" pultus est in morte Christi, resurgat
" cum eo in gloria Dei."

illic lateat ex contagione sinistrae partis admixtum. Oleum infundit, ut sacramento illi, quo in exordio creationis super aquas Dei spiritus ferebatur, sanctificationis infusione particeps approbetur. Benedictionem profert, ut eum abolere maledictum potentem efficiat.

CAPUT CX.

De gradibus fontis.

Hic fons origo est omnium gloriarum. Qui habet septem gradus; tres in descensum propter tria quibus renuntiatio fit, id est, in quibus renuntiatur diabolo, et angelis eius, et operibus eius, et imperiis eius. Tres alii in ascensum propter tria, quæ confitemur, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, qui est unus in Trinitate Deus. Septimus verò iste est qui et quartus, id est, similis filio hominis, extinguens fornacem ignis, stabilimentum pedum, fundamentum aquæ, in quo plenitudo divinitatis habitat corporaliter. Per tria itaque baptizandus descendit, quando tribus abrenuntiavit. Relinquendo enim diabolicam altitudinem, descendit ad baptismi Christi humilitatem. Atque ita in quarto gradu solidamentum inveniens, ex his, quibus abrenuntiavit, liberatus stat. Dehinc ascendit per Trinitatis confessionem. Et ipse est septimus ad summam liberationis, qui fuit quartus ad requiem libertatis.

Ex S. Isidoro lib. 2. de Offic. Eccl. cap. 25. ex quo sequentia usque ad cap. 121. desumpta sunt, etsi fusiùs ab Ildephonso explanata.

CAPUT CXI.

De duabus pactionibus abrenuntiationis, et credulitatis.

Duæ autem sunt pactiones. Prima, in qua diabolo renuntiatur, cum dicitur: *Abrenuntio tibi, diabole, et angelis tuis, operibus tuis, et imperiis tuis*: ne iam serviat ei vel terrenis corporis passionibus, vel depravatæ mentis erroribus, qui dimersa omni malitia vice plumbi, bonis operibus dextra lævaque munitus, sæculi huius freta inoffenso studeat vestigio pertransire. Secunda, in qua creditur Deo in nomine Trinitatis, ut tenens virtutem eius dilectionis permaneat cum illo in laudibus eius sæculis sempiternis.

CAPUT CXII.

Quòd in nomine Trinitatis detur baptismum, et quòd in baptismo quæcumque persona Trinitatis omissa sit, nihil baptismi celebritas agat; quòdque Christi baptismum in Trinitate extiterit actum.

Dein secundum præceptum Domini dicentis: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*, subinferente Sacerdote, *ut habeas vitam æternam*, tingitur homo aquis: ac tunc ostenditur ei firma promissio, quam Dominus dixit: *Qui credit in me, habet vitam æternam*. Quòd si omissa qualibet Trinitatis personâ baptismum conferatur, omnino nihil egisse baptismi solemnitas deputetur,

Math. 28. 19.

Ioan. 6. 47.

Ee ni-

nisi tota Trinitas veraciter invocetur. Nam et baptismus Domini, quando a Ioanne baptizabatur, in Trinitatis veritate celebratus agnoscitur. Cum enim

Matth. 3. 17.

diceretur a Deo: *Hic est filius meus*, ecce Pater in voce, Filius in corporis veritate, Spiritus sanctus in specie columbæ.

CAPUT CXIII.

Quòd baptismum et originale et actuale peccatum tollat, et quòd non nisi renatus habeat vitam æternam: et quare vel abrenuntiationem vel confessionem alii propter alios profitentur.

Maioribus autem et perfectis ætate baptismus vel ad purgationem originalis noxæ, vel ad abolitionem actualis proficit culpæ; ut uno beneficio salutari deleatur simul originale, et actuale peccatum. Parvulis verò ad hoc solum valet, ut delictum, quod ab Adam generatio traxit, hac regeneratione solvatur: qui si antequam regenerentur, è sæculo transierint, in regno Dei hæredes Christi non erunt, dicente Domino: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non videbit regnum Dei.* Denique iidem parvuli ideo, alio profitente, vel abrenuntiant zabulo, vel credunt Deo, quia per se loqui non possunt, sicut ægri, muti, et surdi aliis profitentibus propter eos ipsi . . . . baptizantur.

Joan. 3. 3.

CAPUT CXIV.

De his qui de fonte baptizatos excipiunt, et quid cum eis agere debeant.

Illi sanè, qui ex utero matris Ecclesiæ, id est, ex lavacri fonte per Spiritum sanctum genitos in adoptionem filiorum religioso amore excipiunt, et ante quàm baptizantur, et postquam baptizati fuerint, non solum exemplis, sed etiam verbis eos admonere prorsus oportet. Et sicut uterque sexus ex eodem fonte renascitur, sic uterque sexus renatos excipiens doctrinæ salutaris usum habere debet. Qui etiam cognoscant se fideiussores existere. Pro ipsis enim respondent, quòd abrenuntiant diabolo, angelis, et operibus eius, affirmantes credere eos in nomine Trinitatis. Ideoque tam illi qui excipiunt, quàm qui excipiuntur ab eis, pactum, quod cum Deo in sacramento baptismatis pepigerunt, omni custodire vigilantiam debent; ut dum servant quod in regeneratione præceptum est, accipiant quod in remuneratione promissum est.

CAPUT CXV.

Quòd pro spe futuræ beatitudinis regeneratio detur; non ut temporalis mortis pœna tollatur.

Licèt verò per beneficium regenerationis delictum solvatur originis, manet tamen pœna mortis in eos, quos a reatu solvit gratia Salvatoris; ut noverit homo pro spe futuræ beatitudinis regenerationem accipere: non ut

pœ-

pœna temporalis mortis possit evadere ; quia etsi æternæ gloriæ vitam gratia contulit , temporalis mortis pœnam inlata sententia non resolvit.

CAPUT CXVI.

Quòd solis Sacerdotibus liceat dare baptismum , excepta necessitate periculi.

Sanè dare baptismum non Diaconibus , non Clericis , non quibuscumque licere nisi Sacerdotibus solis , dicente Domino discipulis tantùm : *Sicut misit me Pater , et ego mitto vos.* Et item ad discipulos : *Ite , docete omnes gentes , baptizantes eos in nomine Patris , et Filii , et Spiritus sancti.* Patet ergo solis Sacerdotibus dare baptisma esse permissum. Cuius rei ministerium absque Episcopo , vel Presbytero , nec Diaconibus est concessum , nisi , illis longè positis , ultima necessitas vel languoris , vel periculi cogat. Quod clericis , et fidelibus laicis fieri utcumque conceditur , ut nullus è sæculo sine vitali remedio transiisse videatur.

CAPUT CXVII.

*Quid significat , quòd infans aquis immergitur ad similitudinem mortis Christi. De sim-
pla quoque , et trina baptismatis mersione.*

Quòd aquis infans mergitur , in Christi morte baptizatur , dicente Paulo : *Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu , in morte ipsius baptizati sumus.*

Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte. Item quòd infans ab aquis educitur , resurgi cum Christo monstratur , subsequente eodem Apostolo : *Ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris , ita nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius , simul et resurrectionis erimus.* Quòd autem semel mergitur , in unius Deitatis nomine tingitur. Si autem tertio mergatur , trium dierum sepulturæ Domini numerus demonstratur. Unde in una fide nihil contrarium habet consuetudo diversa. Sed quia hæretici in hoc numero mersionis unitatem solent scindere Deitatis , a Deo potius est quòd Ecclesia Dei unius usum observat tantummodo tinctionis.

CAPUT CXVIII.

De non iterando baptismo.

Semel acceptum baptismum nullatenus iterare ex quacumque causa licere. Nam sicut unus Deus , et una fides , ita unum est et baptisma. Et sicut idem narrat Apostolus , *scientes quòd Christus resurgens a mortuis iam non moritur : mors illi ultra non dominabitur ;* ita nec baptismus unquam aliquatenus repetetur. Item cum duæ sint nativitates , una de terra , alia de cælo , una de carne , alia de spiritu , una de mortalitate , alia de æternitate , una de masculo et femina , alia de Deo et de Ecclesia , ipsæ duæ singulæ sint ; nec illa potest repeti , nec illa. Proinde sicut iam natus de

Ee ij Adam

Ioan. 20. 21.

Matth. 28. 19.

Ibi 4. 5.

Rom. 6. 9.

Rom. 6. 3. 4.

Adam non potest iterum generari de Adam, ita natum de Christo non potest iterum generare Christus: quia sicut non potest repeti matris uterus, sic nec Ecclesiæ baptismus.

CAPUT CXIX.

Quòd primum baptismum aquæ sit, secundum sanguinis.

Tria sunt genera baptismi. Primum baptismum est aquæ et spiritus, de quo huc usque disputatum est, quo per regenerationem originalia peccata delentur. Secundum est, quo per martyrium quisque suo sanguine baptizatur. Eodem certè baptismo et Christus est baptizatus, ut credentibus in se, sicut in aliis sic et in hoc daret exemplum. Dicit enim discipulis suis filiis Zebedæi: *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? et baptizari baptismo, quo ego baptizabor?* id est: Potestis bibere calicem amaritudinis passionis, et baptizari effusione vestri cruoris, sicut ego tolerabo ignominiam crucis, et emittam undam sanguinis fluentis? Aqua ergo, et sanguis est gemina baptismatis figura. Nam uno ex lavacro regeneramur, altero ex sanguine consecramur.

CAPUT CXX.

Quòd tertium baptismum pœnitentiæ sit in alluvio lacrymarum.

Tertium est alluvium lacrymarum, quod fit in pœnitentia peccatorum: laboriosè quidem actum, sed per copiosam Redem-

ptoris pietatem ad indulgentiam certum. Sic Maria illa in civitate peccatrix ad pedes Domini sedens, quod voluptatibus in se sordidavit, lacrymis lavit. O plenum pietate baptismum! copiosa redemptoris indulgentiâ exundantem, qui tam veterosum aggerem criminum tam citatim fluenti alluvione delevit! Intuere quisquis ille * peccatores; imò intuemini omnes homines, quia omnis homo peccator est, et huius baptismi perpende potentiam. Sic ubertim supra peccatricem fons lacrymarum erupit, ut ad pedes peccata remittentis Domini perveniret. Sic ab imo cordis se in cumulum fluctus lamentationis erexit, ut cælestis Domini vestigia inrigaret. Sic amaritudo vim detulit afflictionis, ut dulcedinem adipisceretur pietatis. Hinc et ille per singulas noctes stratum suum lacrymis rigat. Hinc Ninivitæ, dum se lamentationis imbre perfundunt, ultionis incendia extinxerunt. Sed gratiæ huius copiam ille gratissimus miserator supra miseros agit, qui et peccatoribus pœnitentiam dat, et peccatis veniam præparat; qui peccatum pœnitentiâ punit, et pœnitentiæ fructum attribuit; qui ad se per gratiam convertendo venire iubet impium, et per misericordiam exsultando a se facit abire iustificatum.

CAPUT CXXI.

Quòd nec in hæreticos licet iterare baptismum.

Quicumque hæretici diversum schisma sequentes, si in Patris, et

Luc. 7. 38.

* f. legendum peccator es.

Marc. 10. 38.

Psalm. 6. 7.

Ion. 3.

et Filii, et Spiritus sancti attestatione approbantur suscepisse baptismum, non erunt iterum baptizandi: sed chrismate solo, et manus impositione purgandi. Baptismus enim non est hominis, ut iteretur per hominem; sed Christi, ut permaneat per Christum. Nam sicut unus est, et non alius Deus, sicut una in Deo, et non alia fides, ita unum Christi et non aliud baptismum. Quod si ex homine esset, iterari posset: quia verò ex Christo incommutabiliter datum est, iterari non potest. Deus enim solus est qui baptizat, ut fieri possint Filii Dei et qui baptizantur ab eo. Ideoque non interest, an fidelis an hæreticus det baptismum. Tantum est, ne baptizari cupiens incuriâ christianorum ad hæreticos deducatur. Sed etsi in hoc incuriâ negligentia habeat culpam, baptismus iterari numquam poterit habere licentiam. Quod sacramentum tam sanctum est et beatum, ut nec sceleratissimo ministrante pollui possit. Nam habet et baptismum Christi hæreticus. Sed nihil illi prosperat, qui hoc extra unitatem fidei acceptum portat. Iam quando Ecclesiam introierit, mox baptismum, quod foris habuerat ad exitium, prosperum habere incipit ad salutem. Unde quod acceptum est, fidei reverentiâ probatur. Proinde quum accesserit, non mutari convenit, sed agnoscere. Nam quia signum est regis Dei mei, non sacrilegium fit quum desertor corrigitur, et signum Domini non mutatur.

CAPUT CXXII.

Quòd post baptismum gloria cantico decantato ad unctionem provehendus est homo.

Postquam in similitudine mortis Christi aquis immersus homo rursus fuerit ad spem resurrectionis ab aquis eductus, ob liberationem sui gratulationis cantico decantato, provehitur ad sancti chrismatis tactum, ut unguatur spiritu Dei, et sit atque vocetur ex Christi unctione et nomine Christianus.

CAPUT CXXIII.

De unguento chrismatis, et institutione eius.

Chrismatis unguentum in * Levitico iubente Domino primum Moses et composuit, et effecit. Quæ unctio primùm in Aaron et filios eius in testimonium sacerdotii et sanctitatis insigne ab eodem Mose habetur inlapsa. Deinde in honorem gloriæ Reges eodem chrismate ungebantur. Unde pro illis dicitur: *Nolite tangere Christos meos.* In Sacerdotibus autem et Regibus erat hæc mystica unctio tantùm, qua Christus Rex et Sacerdos futurus figurabatur. Christi enim nomen a chrismate ducitur, quia chrisma unctio vocatur. Postquam verò Dominus noster Iesus Christus, Rex verus, et Sacerdos æternus, a Deo Patre, cælesti et mystico est delibutus unguento, iuxta quod dicitur ad eum: *Unxit te Deus, Deus tuus oleo letitiæ præ consortibus tuis;* non iam soli Pontifices et Reges, sed omnis Ecclesia sancti unguenti chri-

* In edit. Baluzii Exodo mendosè.

Levit. 8. 2. 12. 13.

Ex S. Isidoro 2. de Offic. cap. 26.

Psalm. 104. 15.

Psalm. 44. 8.

chrismate consecratur, propter quòd æterni Regis et Sacerdotis est sanctissimum membrum. Quia ergo genus electum, et regale sacerdotium sumus, ideo post lavacrum aquæ unguimur chrismate, ut Christiani Christi vocemur ex nomine.

CAPUT CXXIV.

Quòd per visibilem unctionem corporis invisibiliter Spiritus sanctus operetur animæ unctionem.

Sancto itaque hoc chrismate extrinsecùs ungitur homo, et intrinsecus inlabitur sancti Spiritus virtus; ut totus homo lavacro purgatus, totus ex spiritus unctione pinguescat; accipiente anima virtutem ex eadem sancti Spiritus unctione, ut cognoscat Deum habitatorem suum, ut diligat quem in se recepit, ut sit cum illo semper, ut regatur ab illo, et faciat voluntatem eius, ut non contristet eum, quoniam in ipso signatus est homo in die redemptionis suæ, ut sit in membris Christi cum Christo unum, dum vegetatur, ac regitur spiritu Christi.

CAPUT CXXV.

Quòd non Christo, sed hominibus datur spiritus ad mensuram.

Hanc unctionem commendat 1. Ioan. 2. Ioannes dicens: *Ut sciatis, quia unctionem habetis, et nos unctionem quam accepimus ab eo, permaneat in nobis.* Uctionis huius sacramentum est virtus ipsa invisibilis, unctio invisibilis Spi-

ritus sanctus: unctio invisibilis charitas illa est, quæ in quocumque fuerit, tamquam radix vitæ illi erit, quamvis ardente persecutionis sole arescere non potest. Omne quod radicatum est in charitate, nutritur, et calore adversitatis numquam arescit. Spiritus sanctus Christo non datus est ad mensuram, quia in ipso habitat Colos. 2.9. omnis plenitudo divinitatis corporaliter. In hominibus autem datur ad mensuram discretionis et gratiæ; ut quia multa membra Christi unum corpus efficiunt per multarum operationum munera, et in omnes unus spiritus dominetur, et in singulos idem diversorum donorum gratia operetur, dicente Paulo: *Alii datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ in eodem spiritu, alii fides, alii gratia sanitarum, alii operatio virtutum, alii prophetiæ, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum.* 1. Corinth. 12.

CAPUT CXXVI.

De discretionem, qua sanctus Spiritus ad mensuram datur hominibus.

Fit autem hæc discretio donorum, dum omnipotens Deus interni iudicii secreto moderamine sic cuncta moderatur, ut cum per impensam gratiam unumquemque sublevat, * et iam per * f. etiam. disparem alteri alterum subdat, et meliorem quisque dono alio eum qui sibi subiicitur, attendat; ac licet se præire ex aliis sentiat, eidem tamen quem superat, se in aliis postponat. Sic cuncta mode-

deratur, et dum singula quæque sunt omnium, interposita quadam charitatis necessitudine fiant omnia singulorum; et unusquisque sic quod non accipit, in altero possideat, ut ipse alteri possidendum, quod accepit, humiliter impendat.

CAPUT CXXVII.

De spiritu septiformi interpretatio sancti Gregorii Papæ.

Est autem hic spiritus septiformis, dicente Esaia: *Et requiescet super eum spiritus Domini; spiritus sapientiæ, et intellectus, spiritus consilii, et fortitudinis, spiritus scientiæ, et pietatis; et replevit eum spiritus timoris Domini.* Quos scilicet gradus,

Isai. 11. 2.

Ex lib. 1. Moral. cap. 15.

Eccli. 1. 16.

1. Ioan. 4. 18.

ut sanctus Gregorius refert de cælestibus loquens, descendendo magis quàm ascendendo Propheeta numeravit; videlicet sapientiam, intellectum, consilium, fortitudinem, scientiam, pietatem, timorem. Et cum scriptum sit: *Initium sapientiæ timor Domini*, constat proculdubio, quia a timore ad sapientiam ascenditur, non autem a sapientia ad timorem reditur; quia nimirum perfectam habet sapientia charitatem, et scriptum est: *Perfecta charitas foràs mittit timorem.* Propheeta ergo, qui de cælestibus ad ima loquebatur, cœpit magis a sapientia, et descendit ad timorem. Sed nos, quia a terrenis ad cælestia tendimus, eosdem gradus ascendendo numeremus, ut a timore ad sapientiam pervenire valeamus. In mente etenim nostra primus ascensionis gradus

est timor Domini, secundus pietas, tertius scientia, quartus fortitudo, quintus consilium, sextus intellectus, septimus sapientia. Est enim timor Domini in mente. Sed qualis iste timor est, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati eius tribulationi dissimulat, huius timor ante omnipotentis Dei oculos nullus est, qui non sublevatur ad pietatem. Sed sæpe pietas per inordinatam misericordiam errare solet, si fortassè pepercerit quæ parcenda non sunt. Peccata enim, quæ ferri gehennæ ignibus possunt, disciplinæ sunt verbere corrigenda. Sed inordinata pietas, cum temporaliter parcat, ad æternum supplicium pertrahit. Ut ergo vera et ordinata sit pietas, ad gradum est alium sublevanda, id est, ad scientiam; ut sciat vel quid ex misericordia puniat, vel quid ex misericordia dimittat. Sed quid, si sciat quid agere quisque debeat, virtutem verò agendi non habeat? Scientia ergo nostra crescat ad fortitudinem, ut cum videt quid agendum sit, hoc agere per mentis fortitudinem possit; ne timore trepidet, et pavore lapsa non valeat bona defendere, quæ sentit. Sed sæpe fortitudo, si improvida fuerit, et minùs contra vitia circumspecta, ipsa sui præsumptione in cassum ruit. Ascendat ergo ad consilium, ut providendo præmuniat omne quod agere fortiter potest. Sed esse consilium non potest, si intellectus deest: quia qui non intelligit malum, quod agentem gravat, quomodo potest bonum soli-

li-

lidare, quod adiuvat? Itaque a consilio ascendamus ad intellectum. Sed quid, si intellectus magno quidem acumine vigilet, et moderari se nesciat per maturitatem? Ab intellectu ergo ascendatur ad sapientiam, ut hoc quod acutè intellectus invenit, sapientia maturè disponat. Quia igitur per timorem surgimus ad pietatem, per pietatem ad scientiam ducimur, per scientiam ad fortitudinem roboramur, per fortitudinem ad consilium tendimus, per consilium ad intellectum proficimus, per intellectum ad maturitatem sapientiæ venimus, septem gradibus ad portam ascendimus, per quam nobis aditus vitæ spiritalis aperitur.

CAPUT CXXVIII.

De impositione manus.

Manus impositionis ipsa veritas, quæ per se viam ad se vitam vocat, per se dedit exemplum. Nam dicente Marco: *Cum offerrent ei parvulos, ut illos tangeret, ille complexans eos, et imponens manus super eos, benedicebat illos.* Cuius rei actio hæc est, ut cum verbis benedicatur, spiritus infundatur; cum manibus tangitur, spiritalis virtutis operatio designetur. Ita manus impositionis forma in sacris Officiis ex hac divina imitatione processit, ut omnis parvulus, id est, fide et spiritali obedientia humilis, per Sacerdotem a Deo percipiat virtutem sanctificationis. Benedicit itaque Iesus ex potestate divinitatis; imponit manus, ut adsumpta humanitas operetur effectum

salutis. Benedicit ore Iesus, et manibus tangit; quia ex eo quòd Verbum est, sanctificat: ex eo quòd caro factum est, sanctificationis potentiam administrat. Benedicit, et manus imponit Iesus; quia quod Deitatis virtus significat, redimentis humanitas complet. Idem unus Iesus ex Divinitate iustificandos vocat, ex humanitate vocatos firmat. Nihil de opere salvationis illi deest, quando Divinitas humanitati connexa imperat, et humanitas in Divinitatem adsumpta virtutem format. Unus Christus Deus et homo hoc agit, dum invisibili naturæ cuncta deferunt servitutem, et visibilis natura invisibilis virtutis exequitur potestatem. Salubriter ergo ad exemplum Christi a Sacerdote fidelibus cum benedictione manus imponitur, quia illi est potestas auctoritate divina conlata, ut in benedictione oris eius spiritus infusio prodeat, et in manus impositione tactus spiritalis gratiæ convalescat.

CAPUT CXXIX.

Rursum de impositione manus, et de Spiritu sancto.

Post baptismum opportunè datur cum manus impositione Spiritus sanctus. Ita enim in Apostolorum actis Apostolus fecisse monstratur. Nam sic dicit: *Factum est autem, cum Apollo esset Corinthi, ut Paulus peragratis superioribus partibus, veniret Ephesum, et inveniret quosdam discipulos, et dixit ad eos: Si Spiritum sanctum accepistis credentes? At illi ad eum:*

Ex S. Isidoro 2. de Offic. cap. 27.

Act. 19. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

Marci 10. 13.

*eum : Sed neque si Spiritus sanctus est , audivimus. Ille verò ait : In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt : In Ioannis baptis-
mate. Dixit autem Paulus : Ioannes baptizavit baptismate pœnitentiæ populum , dicens , in eum qui venturus esset post ipsum , ut crederent , hoc est , Iesum. His autem auditis baptizati sunt in nomine Domini Iesu : et cum imposuisset illis manus Paulus , continuo venit Spiritus sanctus super eos , et loquebantur linguis , et propheta-
bant. Item aliàs : Cum audissent autem Apostoli , qui erant Hierosolymis , quia recepit Samaria verbum Dei , miserunt ad illos Petrum , et Ioannem. Qui cum venissent , oraverunt pro ipsis , ut acciperent Spiritum sanctum. Nondum enim in quemquam illorum venerat , sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos , et accipiebant Spiritum sanctum.*

Actor.8. 14.

CAPUT CXXX.

Spiritus sanctus datur a Deo. Spiritum sanctum , sicut verum est quia ex divino munere accipere possumus , ita ex nostra potestate dare non possumus. Ut tamen detur , eiusdem gratiæ largitorem Dominum invocamus , quò in ministerio nostræ obsecrationis conferatur gratia divinæ virtutis ; Deo tota cooperante , cum et nos orare facit , et is qui benedicitur sanctificationem percipit , et ille plenitudinem sanctificationis infundit.

CAPUT CXXXI.

De Chrismate.

Hoc autem a quo potissimum fiat , sicut sanctus Papa Innocentius attestatur , sic dicit non ab alio , quàm ab Episcopo fieri licere. Nam Presbyteri , licet sint Sacerdotes , Pontificatûs tamen apicem non habent. Hoc autem solis Pontificibus deberi , ut vel consignent , vel Paraclitum Spiritum tradant ; quòd non solum consuetudo Ecclesiastica demonstrat , verum et superior illa lectio Actuum Apostolorum , quæ asserit , Petrum et Ioannem esse directos , qui iam baptizatis traderent Spiritum sanctum. Nam Presbyteris seu extra Episcopum , sive præsentem Episcopum , cum baptizant , chrismate baptizatos unguere licet , sed quod ab Episcopo fuerit consecratum ; non tamen frontem ex eodem oleo signare , quod solis debetur Episcopis , cum tradunt Spiritum Paraclitum.

Ex S. Isidoro supr.

Inn. Epist. ad Decent. Vid. c. Manus de Consecrat. d. 5.

CAPUT CXXXII.

Quomodo docendus est baptizatus , ut discat orare.

Post lavationem fontis , post vitæ novitatem , post Spiritus unctionem docendus est homo verbis veritatis orare ; ut is , qui in veteri homine erat filius iræ , iam in cælesti regeneratione patrem invocet pietate. Nec in multiloquio , quo non poterit effugere peccatum , prosecutionem exeret , sed in affectu sanctæ intentionis orationem effundet , habens regulam doctrinæ Domini , cuius

Quæ in sequentibus cap. de Oratione Dominica scribit , reperiuntur in S. Aug. Epist. ad Probam , quæ est 130.

Proverb. 10. 19.

Ff vir-

virtutem si orando expedibiliter tenet, in delectando copiosius auget, dicente Psalmo: *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui.* Ac per hoc sancta intentio sicut non est obtendenda, si perdurare non potest, ita si perduraverit, non citò est rumpenda. Absit enim ab oratione multa locutio; sed non desit multa precatio, si fervens perseveret intentio. Nam multum loqui, est in orando rem necessariam superfluis agere verbis. Multum autem precari, est ad eum quem precamur, diuturna et pia cordis excitatione pulsare. Nam plerumque hoc negotium plus gemitibus quàm sermonibus agitur: plus fletu quàm effectu. Ponit autem lacrymas nostras in conspectu suo, et gemitus noster non est absconditus ab eo, qui omnia per Verbum condidit, et humana verba non quærit. Nobis ergo verba necessaria sunt, quibus commoneamur, et inspiciamus quid petamus; non quibus Deum seu docendum, seu flectendum esse credimus.

CAPUT CXXXIII.

De Oratione Dominica.

Quum ergo dicimus: *Pater noster, qui es in cælis*, cognoscimus ordine Creatorem, veneramur iure Dominum, invocamus pietate Patrem. Nec iam sub servitutis metu tabescimus, quando de pietate paterna confidimus. Ad totam tamen Trinitatem orationis huius verba dirigimus; quoniam ex ipso, et per ipsum,

et in ipso et nos et omnia sumus. Fatendum itaque est, ubique esse Deum per Divinitatis præsentiam, sed non ubique per habitationis gratiam. Propter hanc enim habitationem, ubi proculdubio gratia dilectionis eius agnoscitur, non dicimus: *Pater noster, qui es ubique*, cum hoc verum sit; sed *Pater noster, qui es in cælis*, ut templum eius potiùs in oratione commemoremus, quod et nos ipsi esse debemus, et in quantum sumus, in tantum ad eius societatem, et adoptionis familiam pertinemus. Si enim populus Dei nondum factus æqualis Angelis eius, adhuc in ista peregrinatione dicitur templum eius; quantò magis est templum eius in cælis, ubi est populus Angelorum, quibus aggregandi et coæquandi sumus, cum finita peregrinatione, quod promissum est sumpserimus. Item cum dicimus: *Sanctificetur nomen tuum*, nos admonemus desiderare, ut nomen eius, quod semper sanctum est, etiam apud homines sanctum habeatur, hoc est, non contemnatur; quod non Deo, sed hominibus prodest. Et in eo, quod dicimus: *Adveniat regnum tuum*, quod seu velimus, seu nolimus utique veniet, desiderium nostrum ad illud regnum excitamus; ut nobis veniat, atque in eo regnare mereamur. Cum dicimus: *Fiat voluntas tua sicut in celo, sic et in terra*, nobis ab illo precamur ipsam obedientiam, ut sic in nobis fiat voluntas eius, quemadmodum fit in cælestibus Angelis eius. Cum dicimus: *Panem*

nostrum quotidianum da nobis hodie, per id quod dicitur *hodie*, significatur hoc tempore; ubi vel sufficientiam illam petimus a parte qua excellit, id est, nomine panis totum significantes; vel Sacramentum fidelium, quod in hoc tempore necessarium est, non tamen ad huius temporis, sed ad illam æternam felicitatem adsequendam. Cum dicimus: *Dimittite nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*, nos admonemus et quid petamus, et quid faciamus, ut accipere mereamur. Cum dicimus: *Nè nos inferas in tentationem*, nos admonemus hoc petere, ne deserti eius adiutorio alicui tentationi vel consentiamus decepti, vel cedamus afflicti. Cum dicimus: *Libera nos a malo*, nos admonemus cogitare, nondum nos esse in eo bono, ubi nullum patimur malum. Et hoc quidem ultimum, quod in oratione Dominica positum est, tam latè patet, ut homo christianus in qualibet tribulatione constitutus in hoc gemitus edat, in hoc lacrymas fundat, hinc exordiat, in hoc immoretur, ad hoc terminet orationem. His enim verbis res ipsas memoriæ nostræ commendari oportebat.

CAPUT CXXXIV.

De oratione non longa.

Nam quælibet alia verba dicimus, quæ affectus orantis vel præcedendo format ut clareat, vel consequendo attendit ut crescat, nihil aliud dicimus, quàm quod in ista Dominica oratione

positum est, si rectè et congruentè oramus. Quisquis autem id dicit, quod ad istam Evangelicam precem pertinere non possit, etiamsi non illicitè orat, carnaliter orat. Quod nescio quemadmodum non dicatur illicitè, quandoquidem spiritu renatos non nisi spiritualiter decet orare.

CAPUT CXXXV.

De omni petitione quod petit, qui orationem Dominicam orat.

Qui enim dicit, verbi gratiâ, *Clarificare in omnibus gentibus, sicut clarificatus es in nobis, et Prophetæ tui fideles inveniantur; quid aliud dicit, quàm sanctificetur nomen tuum?* Qui dicit: *Deus virtutum converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus, quid aliud dicit quàm veniat regnum tuum?* Qui dicit: *Itinera mea dirige secundum verbum tuum, et non domine- tur mihi omnis iniquitas, quid aliud dicit quàm fiat voluntas tua in celo, et in terra?* Qui dicit: *paupertatem, et divitias ne dederis mihi, quid aliud dicit quàm panem nostrum quotidianum da nobis hodie?* Qui dicit: *Memento, Domine, David, et omnis mansuetudinis eius, aut Domine, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi mala, quid aliud dicit quàm dimittite nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris?* Qui dicit: *Aufer a me concupiscentias ventris, et desiderium concubitûs ne apprehen-*

Eccli. 36. 18.
Psalm. 79. 4.
Psalm. 118. 133.
Prov. 30. 9.
Psalm. 131. 1.
Psalm. 7. 4.
Eccli. 23. 6.

Ffij   hen-

Psalm. 58. 2. *hendat me*, quid aliud dicit quàm *ne nos inferas in tentationem?* Qui dicit: *Erue me de inimicis meis, et ab insurgentibus super me libera me*, quid aliud dicit quàm *libera nos a malo?* Et si per omnia præceptionum sanctarum verba discurret, quantum æstimo, nihil inveniet, quod non ista Dominica contineat et concludat oratio. Unde liberum est aliis atque aliis verbis, eadem tamen in orando dicere; sed non esse liberum alia dicere. Hæc et pro nobis, et pro nostris, et pro alienis, atque ipsis inimicis sine fluctu dubitationis oranda sunt; quamvis alius pro isto, alius pro illo, sicut se habent propinquitates, vel longinquitates necessitudinum, in corde orantis oriatur, aut excelat affectus.

CAPUT CXXXVI.

De veritate corporis Christi in Eucharistia.

Post regenerationem nativitatis spiritalis, post gratiam cælestis unctionis, post doctrinam Dominicæ orationis, post invocationem divinæ Paternitatis, convenit iam pervenire ad participationem cælestis refectionis. Eorum enim est dicere: *Pater noster, qui es in cælis*, qui iam Patre tali regenerati sunt ex aqua et spiritu, ut confidenter petant dicentes: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*. Hic ergo quia panis vivus Christus est, qui de cælo descendit, et vitam dat mundo, benè in hac oratione Dominica panem nostrum hunc

Ioan. 6. 51.

ipsum Christum dari nobis quotidie petimus; ut qui in Christo manemus et vivimus, a sanctificatione et corpore eius non recedamus. Quid enim tam vult Deus, quàm ut quotidie Christus habitet in nobis, qui est panis vitæ, et panis e cælo? Hunc panem significavit manna illud, quod qui liberati sunt, post maris rubri transitum manducaverunt. Nam sicut illic, postquam mare transitum est, panem cæli, id est manna, comederunt, ita hic post fontem, qui figuram maris habuit, comedimus carnem Christi, et bibimus sanguinem eius qui dixit: *Caro mea verè est cibus, et sanguis meus verè est potus*. Hinc Paulus dicit: *Omnes in Moysen baptizati sunt in nube, et in mari; et omnes eandem escam spiritalem manducaverunt*: spiritalem utique, quia figura mannae illius veritas fuit corporis Christi, quod nunc comedimus. Et ideo spiritaliter eadem esca est, corporaliter autem altera: quia illi manna manducaverunt, nos aliud manducamus. Adiungit autem: *Et omnes eundem potum spiritalem biberunt*. Aliud illi, aliud nos; sed specie visibili, quod tamen hoc idem significaret virtute spiritali. Quomodo enim eundem potum? *Bibebant*, inquit, *de spiritali sequente petra: petra autem erat Christus* in verbo, et in carne. Et quomodo biberunt? percussa est petra de virga. Bis gemina percussio duo ligna crucis significat. Percussa illic petra de virga, fluxit aqua, et biberunt. Suspenso hic Christo crucis ligno, ma-

*Ioan. 6. 56.**1. ad Cor. 10. 1.**Ex S. Aug. tract. 16. in cap. 6. Ioan.*

manavit aqua et sanguis : et hæc bibimus , ut vitam æternam habeamus. Quod autem idem Dominus ait : *Qui manducat carnem meam , et bibit meum sanguinem , ipse in me manet , et ego in illo* , exposuit quid dixeret. Hoc enim est manducare illam escam , et illum bibere potum , in Christo manere , et illum manentem in se habere. Ac per hoc qui non manet in Christo , et in quo non manet Christus , proculdubio nec manducat eius carnem , nec bibit eius sanguinem ; etiamsi tantæ rei sacramentum ad iudicium sibi manducet , et bibat.

CAPUT CXXXVII.

Quòd est corpus Christi intelligere , vel sanguis.

Quod ergo videtis , panis est ; et calix , quod vobis etiam oculi vestri renuntiant. Quod autem fides vestra postulat instruenda , panis corpus est Christi , calix sanguis Christi. Breviter quidem hoc dictum est , quod fidei fortè sufficiat. Sed fides instructionem desiderat : dicit enim Propheta : *Nisi credideritis , non intelligetis*. Potestis ergo dicere mihi : Præcepisti , ut credamus : expone , ut intelligamus. Potest enim in animo cuiusquam cogitatio talis oboriri : Dominus noster Iesus Christus novimus unde acceperit carnem de Virgine Maria. Infans lactatus est , nutritus est , crevit , ad iuvenilem ætatem perductus est , a Iudæis persecutionem passus est , ligno suspensus est , in ligno interfectus est , sepultus est , tertia

die resurrexit , quo die voluit in cælum ascendit , illuc levavit corpus suum , inde est venturus , ut iudicet vivos et mortuos , ibi est modò sedens ad dexteram Patris. Quomodo est panis corpus eius , vel quod habet calix , quomodo est sanguis eius ? Ista , fratres , ideo dicuntur sacramenta , quia in eis aliud videtur , aliud intelligitur. Quod videtur , speciem habet corporalem : quod intelligitur , fructum habet spiritalem. Corpus ergo Christi si vis intelligere , Apostolum audi dicentem fidelibus : *Vos estis corpus Christi , et membra*. Si ergo estis corpus Christi et membra , mysterium in mensa Domini positum est : mysterium vestrum accepistis ad id quod estis : *amen* respondistis , et respondendo subscribitis. Audis ergo corpus Christi , et respondes *amen* : esto membrum corporis Christi , ut verum sit *amen*. Quare ergo in pane nihil hîc de nostro adferamus , ipsum Apostolum identidem audiamus. Cum ergo de isto sacramento loqueretur , ait : *Unus panis , unum corpus multi sumus*. Intelligite , et gaudete. Unitas , pietas , veritas carnis , unus panis , unum corpus multi.

CAPUT CXXXVIII.

Sicut de pane , sic et de vino.

Recolite enim , quia panis non fit de uno grano , sed de multis. Quando indicta est nobis abstinentia carnalis , et cœpistis relinquere conversationem gentilitatis , ut abstineretis a peccatis , mundantes vos in ieiuniis , remo-
tis

tis aliquandiu coniugibus, spectaculis, et lautioribus escis, atque ita exorcizabamini, amota vetustæ conversationis inutili palea, quam tunc molebamini: quando abiecistis paleam immundæ operationis, tunc venistis in candorem novæ confessionis. Quando baptizati estis, quasi consparsi estis. Quando Spiritus sancti ignem accepistis, quasi cocti estis. Estote quod videtis, et accipite quod estis. Hoc Apostolus de pane dixit. Iam de calice quid intelligeremus, etiam non dictum satis ostendit. Sicut enim ut sit species visibilis panis, multa grana in unum consparguntur, tamquam illud fiat, quod de fidelibus ait Scriptura sancta: *Erat illis anima una, et cor unum in Domino*; sic et de vino. Frates recolite, unde fit vinum. Grana multa pendent ad botrum, sed liquor granorum in unitatem infunditur. Ita Dominus Christus ut significaret nos ad se pertinere, voluit mysterium pacis et unitatis nostræ in sua mensa consecrari. Qui accipit mysterium unitatis, et non tenet vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se.

CAPUT CXXXIX.

De edificatione hominis per pœnitentiam, et lacrymas.

Præmissis ex toto sacramentis expletis, erit aliquibus diebus renatus homo indesinenter Ecclesiæ conventui et choris adhærens, indutus vestibibus albis; agens et signum et festa sanctæ celebritatis, in qua liberatus a vetustate

primi hominis, et solutus a reatu damnatæ conditionis, intret in conspectu Domini in exultatione, et inter electos suos in lætitia deducatur; memor deinceps vitiatæ naturæ, cuius etsi damnationem evasit, fragilitatem penitens non amisit. Maneat in timore Domini, faciens voluntatem eius, diligens Deum, et delectans in illo; atque quia sine peccato esse non potest, et peccare caveat, et pœnitentiæ affectu insistens fletibus, deleri peccata semper studeat; donec divinæ bonitatis larga miseratio, sicut originale peccatum delevit in lavacro, actuale quoque deleat in lamento. Atque ita in spe futuræ beatitudinis securus solvens conditionem mortis quiescat in pace, et resurgat ex omni parte renatus, in incorruptione sua et in Redemptoris laudibus permansurus.

CAPUT CXL.

Oratio propter albas tollendas.

Domine Iesu Christe, redemptor mundi, quem verum hominem veraciter ex homine natum, Deus Pater suum Filium esse signavit, confirma in hanc familiam tuam, quòd tuo nomine signata, atque sacro liquore mundata, tuoque spiritu plena existit, etiam tuam iam corpore, et sanguine satiatam se gaudeat, atque redemptam; ut hæc sacramenta, quæ in novitatem vitæ perceperunt, ita ad usum salutis indesinenter obtineant, ut ad remunerationem beatitudinis ex hoc securi accedant.

CA-

Act. 4. 32.

CAPUT CXXI.

Item Benedictio.

Dominus Iesus Christus, qui vos lavit aqua sui lateris, et redemit effusione cruoris, ipse in vos confirmet gratiam adeptæ redemptionis. Per quem renati estis ex aqua et Spiritu sancto, ipse vos cælesti consociet regno. Qui dedit vobis initia sanctæ fidei, ipse conferat et perfectionem operis, et plenitudinem caritatis. Amen.

CAPUT CXXII.

Sermo dicendus ad infantes die tertia post Pascha propter albas tollendas.

Sermo ad vos est, modò nati infantes, parvuli in Christo, nova proles Ecclesiæ, gratia patris, foecunditas matris, germen pium, examen novellum, fons nutriti honoris, et fructus laboris, gaudium, et corona mea. Omnes, qui statis in Domino, Apostolicis verbis vos alloquor: *Ecce nox præcessit, et dies appropinquavit. Abiicite opera tenebrarum, et induite vos arma lucis; sicut in die honestè ambulate; non in comessationibus et ebrietatibus; non in cubilibus, et impudiciis, non in contentione, et æmulatione; sed induite Dominum Iesum Christum, et carnis providentiam ne feceritis in concupiscentiis, ut et vitâ induatis quem sacramento induistis. Quotquot ergo in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Iudæus, et Græcus, non est servus, et liber, non est masculus, et femina. Omnes enim vos*

unum estis in Christo Iesu. Hoc enim habent ipsa viscera sacramenti. Sacramentum est enim vitæ novæ, quæ in hoc tempore incipit a remissione præteritorum omnium peccatorum; perficietur autem in resurrectione mortuorum. Consepulti estis Christo per baptismum in morte; ut quemadmodum Christus surrexit a mortuis, sic et vos in novitate vitæ ambuletis. Ambulatis autem nunc per fidem, quandiu in hoc mortali corpore peregrinamini. Sed via vobis certa ipse, ad quam intenditis, factus est Christus Iesus secundum hominem, quod pro nobis fieri dignatus est. Servabit enim multam dulcedinem timentibus se, aperturus et perfecturus eam sperantibus in se, cum id quod in spe cepimus, etiam luce acceperimus. Scimus, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Hoc in Evangelio ipse promisit. Qui diligit me, inquit, mandata mea custodit; et qui diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et ostendam me ipsum illi. Utique videbant eum quibus loquebatur; sed in forma servi, qua maior est Pater, non forma Dei, qua æqualis est Patri. Hanc ostendebat timentibus, illam servabat sperantibus in se. Ipse ergo vos inluminet qui redemit, ipse custodiat qui inluminavit, ut et in hac peregrinatione tutos ab omni malo defendat, et in futura remuneratione sibi glorificandos exhibeat; præstante gloriosa Trinitate, Deo nostro, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

IN-

Rom. 13. 12. 13. 14.

Galat. 3. 27. 28.

1. Ioan. 3. 2.

Ioan. 14. 21.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.
DE ITINERE DESERTI,
QUO PERGITUR POST BAPTISMUM.

INCIPIUNT CAPITULA.

- I. *De exordio hominis ad reparationem per Christum.*
- II. *De reparatione hominis.*
- III. *De morte Salvatoris , et regeneratione vitali.*
- IV. *De Ecclesia in Christo sociata.*
- V. *De adoptione filiorum Dei.*
- VI. *De liberatione post baptismum.*
- VII. *De baptizatis instruendis in sana doctrina.*
- VIII. *Quòd est aqua amara , et dulcis.*
- IX. *De duodecim Apostolis , et septuaginta Discipulis.*
- X. *Quòd celeri compendio per iter Evangelii veniatur ad regnum.*
- XI. *De attendenda actione liberationis humane.*
- XII. *Quòd non immoratur in lege , si spiritaliter intelligitur.*
- XIII. *De inlucescente Evangelii lumine.*
- XIV. *De preparativa Incarnationis , quæ perducit nos usque ad incommutabilem veritatem Deitatis.*
- XV. *Quod in eremo sanctæ vitæ delectatio non invenitur voluptatis immundæ.*
- XVI. *De congressione eremi sanctæ vitæ.*
- XVII. *De signis , et ducatu deserti.*
- XVIII. *Quòd sol iustitiæ , qui lumen infundit , ipse humorem voluptatis exhaurit.*
- XIX. *Quòd per solam gratiam Dei possit homo salvari.*
- XX. *De attendendo refrigerio eternitatis propter donum consolationis presentis.*
- XXI. *De affectibus quibus beatitudo desideratur eterna.*
- XXII. *De descriptione voluptatum , quarum humor non invenitur in sancto deserto.*
- XXIII. *De dapibus spiritalibus mentis stomacho preparatis.*
- XXIV. *Quòd multis charismatum donis nos in hac peregrinatione reficiat Christus.*
- XXV. *De sacramento luminis.*
- XXVI. *De sacramento olei.*
- XXVII. *De sacramento panis.*
- XXVIII. *De sacramento aquæ.*
- XXIX. *De significantia virgæ.*
- XXX. *De significantia floris , et lilii.*
- XXXI. *De significantia vitis.*

XXXII.

- XXXII. *De significantia malogranati.*
 XXXIII. *De significantia ficus.*
 XXXIV. *Quòd gentilitas, vel infructuosæ animæ desertum dicantur.*
 XXXV. *De significantia cedri.*
 XXXVI. *De significantia spinæ.*
 XXXVII. *De significantia myrti.*
 XXXVIII. *De significantia olivæ.*
 XXXIX. *De significantia abietis.*
 XL. *De significantia ulmi.*
 XLI. *De significantia buxi.*
 XLII. *De significantia pini.*
 XLIII. *De significantia cedri, et cupressi.*
 XLIV. *De significantia calami.*
 XLV. *De significantia iunci.*
 XLVI. *De significantia lilii, rosæ, et violæ.*
 XLVII. *De significantia hyssopti.*
 XLVIII. *De significantia sinapis.*
 XLIX. *De significantia montis, quod est Christus.*
 L. *De significantia Sion, quod est Ecclesia.*
 LI. *De significantia Libani.*
 LII. *De significantia lapidum.*
 LIII. *De avium spiritalium solatio.*
 LIV. *De significantia columbæ.*
 LV. *De significantia pelicani.*
 LVI. *De significantia nocticoracis.*
 LVII. *De significantia passeris.*
 LVIII. *De significantia aquilæ.*
 LIX. *De significantia fulicis.*
 LX. *De significantia turturis.*
 LXI. *De significantia hirundinis.*
 LXII. *De significantia gallinæ.*
 LXIII. *De significantia phœnicis.*
 LXIV. *De significantia serpentis utriusque.*
 LXV. *De significantia serpentis.*
 LXVI. *De significantia utriusque leonis.*
 LXVII. *De significantia lupi, et ovis.*
 LXVIII. *De significantia agni.*
 LXIX. *De significantia cervi.*
 LXX. *De significantia hinnulorum capræ.*
 LXXI. *De significantione equi.*
 LXXII. *De felicitate sancti deserti.*
 LXXIII. *Sperandum in solo Deo.*
 LXXIV. *Quòd nemo salvari potest nisi et præcedenti, et subsequenti misericordia Dei.*
 LXXV. *De subsequenti narratione coniecta.*

- LXXVI. *Repetitio quorundam præteritorum.*
 LXXVII. *Quid sit fides.*
 LXXVIII. *Unde dicta fides.*
 LXXIX. *Quòd fides et malarum rerum, et bonarum.*
 LXXX. *Quòd fides et præteritarum rerum sit, et præsentium, et futurarum.*
 LXXXI. *Quòd fides et suarum rerum sit, et alienarum.*
 LXXXII. *Quòd fides et opus connexa salvent hominem, discissa non salvent.*
 LXXXIII. *De comparationibus rerum fidei operique coniectis.*
 LXXXIV. *Quòd spes non nisi bonarum, et futurarum rerum.*
 LXXXV. *Quòd ex fide nascatur spes.*
 LXXXVI. *Unde dicta spes.*
 LXXXVII. *Quòd spei contraria desperatio sit.*
 LXXXVIII. *De sententia Pauli, qua fidem, spem, et caritatem decenter contexta demonstrat.*
 LXXXIX. *Expositio eiusdem sententiæ Pauli.*
 XC. *De caritate, et nomine eius.*

EXPLICIUNT CAPITULA.

CAPUT I.

De exordio hominis ad reparationem per Christum.

Ab exordio conditionis suæ per dispositionem ordinis cælestis doctrinæ præcedenti opere ostensus est homo pervenisse usque ad gratiam regenerationis divinæ. Nunc per subsequentiam operis innuitur, qualiter post baptismum ad mansionem æternæ vitæ, veluti post transitum maris usque ad terram repromissionis, per custodiam divinorum præceptorum properat pervenire; quò pateat eventum eius triformi rerum actione constare.

CAPUT II.

De reparatione hominis.

Primùm quando beatus conditus corruit deceptus. Secundò quando Mediatoris morte exitit

reparatus. Tertiò quando in redemptionis munere erit perenniter gloriosus. Primò certè post exordium boni vitiata natura per deceptionem inimici venit usque ad interitum mali. Sequenter reparata natura per sanguinem Mediatoris inducitur ad gloriam regni. Sic destructum est diaboli regnum, quod valuit usque ad Redemptoris adventum. Sic factum est regnum Christi in electis eius, et permanet in æternum: quod erit tertium, et ultimum in gloria sine fine mansurum. Et primò quidem conditus beatus homo: item secundò renatus beator homo: media eius pessima, tam omni infelicitate sordentia, quàm et iusta ultione damnata.

CAPUT III.

De morte Salvatoris, et regeneratione vitali.

Initio igitur beata eius conditio fuit:

fuit : sequens ex deceptione serpentis casus malè longèque perstitit : deinde per Salvatoris mortem reparatio grata succurrit. Quia ergo beatum exordium, succedente deceptione, non substituit, satis miseranter regeneratio vitalis accessit, ut vitiata natiuitas ad interitum, haberet unde renasceretur ad lucrum.

CAPUT IV.

De Ecclesia in Christo sociata.

Sed ut esset uterus, quo homo in mortem natus ad vitam posset esse renatus, Verbum Dei incarnatum est. Atque ideo per vetustæ legis præconium olim præscitam ex gentibus advocavit Ecclesiam, quam pro ea moriens lavacro aquæ mundavit, sibi que sponsam æterno fœdere consecravit. Cui in Evangelii exhibitione per redemptionis sacramentum participium sui corporis et sanguinis præbens, hanc sibi coniugem fecit, et communionis unitate coniunxit.

CAPUT V.

De adoptione filiorum Dei.

Ex hac per verbum fidei, et fœcunditatem Spiritus sancti innumeros quotidie renatos creat, quos in adoptionem gratiæ filios amplectens coheredes sibi in beatitudine æternitatis adsciscit, in huius mortalitatis ærumna docens eos de lege sua, et præcepto lucido inluminans oculos animæ, ut eruditos corde inducat in hereditatem iustitiæ. Quod viæ rectæ iter, per quod liberati ad

possessionem regni deductione salutari ducuntur, nosse in promptu est, et loci exhibitione probabile patet.

CAPUT VI.

De liberatione post baptismum.

Itaque post liberationem Ægyptiæ servitutis, post egressionem Ægyptiæ mansionis, post insecutionem Ægyptii exercitus, post transitum sævientis maris, post interitum Pharaonis, post excidium Ægyptiæ multitudinis, post gratulationem salvationis Israëlitarum, post canticum gloriæ Dei; id est, postquam reliquimus mundum, postquam conversi sumus ad Deum, post insecutionem dæmonum, post mersionem baptismatis, post privationem diabolicæ potestatis, post dimersionem peccatorum, post exultationem indultæ salutis, post gloriam et divinæ laudationis hymnum, considerandum est quò ducimur, et per quà ducimur, reminiscentes nos attrahi et vocari per solam gratiam Conditoris ad terram repromissionis, scilicet terram viventium regionis, in qua erimus coheredes Christi, et filii regni.

CAPUT VII.

De baptizatis instruendis in sana doctrina.

Videamus certè iam nunc quomodo illa sapientia summi Dei susceptos ex aqua filios paternis doctrinis imbuat, et maternis miserationibus foveat, ut alios nescios instruat, alios teneros amplectatur.

Gg ij

CA-

CAPUT VIII.

Quòd est aqua amara, et dulcis.

Exod. 15. 23.

Iam post transitum maris venit ad aquas Mara. Qui locus ex amaritudine aquarum nomen accepit. Sic denique post baptismum venimus ad cognitionem legis. Et quia nisi prius cognitio habeatur historiæ, non potest spiritus intelligentia nosse, ideo ante venit ad scientiam præcepti. Sed cum prægustatur superficies eius, quia littera occidit, amara tædet: Unde nec cursus præceptorum eius aliquid in refectione saporat, quia ad perfectionem nihil adduxit. Ordinatè igitur litteram occidentem addiscimus. Sed accepta fide intelligentiæ spiritalis, et ligno crucis passionis immixto, vertitur in dulcedinem fidei; et quicquid illa favente amarum fuit, piè intelligendo dulcescit.

Hebr. 7. 19.

CAPUT IX.

De duodecim Apostolis, et septuaginta Discipulis.

Ibid. 27.

Inde venit ad duodecim fontes aquarum dulcium, et septuaginta palmarum, quæ nobis ostendunt duodecim Apostolos, et septuaginta Discipulos ordinis secundi, de quibus Dominus binos ante faciem suam legitur præmississe. Ex quibus fontibus et palmis doctrinam potamus, et dulces fructus victoriæ sumimus. Unde et Elim, quod est nomen mansionis eius, vertitur in *arientes fortes*. Ipsi namque sunt gregum robusti principes, et duces ovium, id est, doctores gentium. Debitè itaque venit ad gratiam

Luc. 10. 1.

Evangelii, quæ nobis per Christi discipulos et suavitatem regni cælestis attribuit, et victoriam de nequitiiis spiritalibus concedit.

CAPUT X.

Quòd celeri compendio per iter Evangelii veniatur ad regnum.

Omnis dehinc quæ sequitur diversitas mansionum singillatim digeretur ostensione mysteriorum. Sed quia iam a sanctis Patribus digesta tenetur, Evangelicæ gratiæ nobis est advocatio exequenda; in qua invenimus præstantiorem viam celeriori salutis compendio præparatam: quæ non nobis quadraginta annorum spatio inter pericula, hostiumque discrimina hereditatis adsumendæ requiem differat; sed in eo, qui ait: *Venite ad me omnes, qui laboratis, et ego vos reficiam: tollite iugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum, et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris, velox et facile remedium* Salvatoris accommodet.

Matth. 11. 28. 29. 30.

CAPUT XI.

De attendenda actione liberationis humanæ.

Attendamus iam actionem liberationis nostræ. Et ita demum consideremus viam itineris tendentem ad beatitudinem mansionis. Dicit ipsa veritas: *Si vos Filius liberaverit, tunc verè liberi eritis*. Ecce iam vera libertas, quia vocati ad gratiam Redemptoris, quasi Ægypto, et Pha-

Ioan. 8. 36.

Pha-

Pharaone relicto, Zabuli, et peccatorum admisimus servitutem. Transivimus more baptismatis, in cuius sacramento cuncta commoda nostræ salutis cum nobilitate libertatis accepimus. Venimus ad discursum vitæ præsentis, et proficiente ætate percipiendæ scientiæ operam damus: sic per cognitionem legis amaritudinem occidentis litteræ attentamus. Cuius legis idem, qui et Evangeliorum, unus auctor est Deus.

CAPUT XII.

Quòd non immoratur in lege, si spiritualiter intelligitur.

Quam tamen legem spiritualiter intelligendo, non immoratur in amaritudine eius, sed citò properamus ad doctrinæ aquas, et victoriæ palmas, ubi per Apostolos ubertate doctrinarum cælestium satiamur, et spiritualis gloriæ triumphis attollimur.

CAPUT XIII.

De inlucescente Evangelii lumine.

Luc. 1. 79. Inlucescat nobis sedentibus in tenebris, et umbra mortis lumen Evangelicum, quod inluminat omnem hominem venientem in hunc mundum; quod iam non nobis occidat inter occursum tentationum, sed luceat semper conlatione miserationum inlapsam.

Ioan. 1. 9.

CAPUT XIV.

De preparativa Incarnationis, quæ perducit nos usque ad incommutabilem veritatem

Deitatis.

Efficitur nobis via per susce-

ptionem carnis, qui consistit vita per vigorem æternitatis; perducens nos usque ad dulcedinem perennis et incommutabilis veritatis.

CAPUT XV.

Quòd in eremo sanctæ vitæ delectatio non invenitur voluptatis immundæ.

Contemplemur iam hoc prospere iter, quod a sanctis agitur in deserto, et cum illis pari eorum imitatione ducamur. De his dicitur, qui post transitum maris rubri per deserta pergentes secundum veram promissionem Dei se venire confidebant ad re-promissionis terram. Cumque omnis populus ex sanctorum multitudine et sceleratorum unitate concretus pariter protectione Dei incederet, Scriptura tamen sacra ex meliori parte sanctorum, de quibus dicitur: *Oculi Domini super iustos*, tacitis iniquis, solam narrat actionem beatitudinis. Ingrediamur ergo et nos cum his iustis, de quibus dicitur: *Iter fecerunt per deserta, quæ non habitabantur*, illa certè, quæ habitationes non habeant voluptatum, ubi non sint mansiones corruptionum, ubi non terrena felicitas ad interitum mulcens, ubi nullæ oblectationes quæ ad terram viventium properantes præpediunt viatores: qui *in locis secretis fecerunt casas*, quia mentis requiem in contemplationis abdito posuerunt, non incauta obstinatione sese hostibus obiectantes, sed salutari provisione expedibilem se consiliorum secreto tutantes; ubi non eos vana gloria ad

Psal. 33. 16.

Sap. 11. 2.

Ibid.

ad perniciem ostentaret, sed unde vera humilitas ad interitum
Ibid. 3. superborum educeret: qui *steterunt contra hostes*, quia inflexibilem vigorem animi contra tentationum impetus erexerunt, nulla præsentis vitæ mollitia delibuti, in acie spiritalis belli numquam deflexi ab statu sanctæ intentionis ante impetum æriæ potestatis: atque ideo *de inimicis se vindicaverunt*, quia per arma iustitiæ muniti a dextris et sinistris, non sunt gloriâ prosperitatis elati, non adversitatis pondere pressi. Inde vindicaverunt se, quoniam expugnationem inimicorum, sui salvationem obtinuerunt; et unde adversitas vitiorum depulsa interiit, inde convulsa salus sanctorum militum stetit. Qui *sitierunt, et invocaverunt Deum*, quia igne charitatis ardentibus sitienter invocabant quem veraciter amabant. Magna in illos sitis amoris efferbuit, quam invocatio Dei remuneratione refectionis infudit. Quantò enim fervens amor in Dei dilectione extitit, tantò calor gratiæ solatium in refrigerio
Ibid. occurrit. Unde et *data est illis de petra altissima aqua*; quia quod in se ardore dilectionis erexerunt, tota ad fluentia altissimæ petræ, id est, spiritalis gratiæ pervenerunt, et omnem bonorum desideriorum sitim perventa felicitate potarunt. Quibus et
Ibidem. *fuit requies de lapide duro*, id est forti; quia quicquid fluidum fuit ignis charitatis exurit, quicquid fragile amoris incendium roboravit, quicquid bene desiderabile beata his æternitas solidavit.

CAPUT XVI.

De congressione eremi sanctæ vitæ.

Ita denique aggredimur desertum sanctæ vitæ, in quo desiccatis omnium carnalium voluptatum humoribus, nihil invenimus quod sit per contrarium pulchrum oculis, aspectuque delectabile, in quo cum arbitrii manus extenderimus, cogitationumque fuerit palato gustatum, in antiquam perniciem retrahat ad æternam munditiem iam renatos. Non erit illic in quo oculorum visio aspectu lascivo vegetur, cum indesinenter dixerimus: *Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri.* Non erunt aures lethalibus susurris avium immundarum inlectæ, quæ cordis quietem aut malè inquietando perturbent, aut malè demulcendo in torporem oblectent, cum meditatam fuerit: *Ego dormiam, et cor meum vige-*
Cant. 5. 2.
gilet. Non erit odoratus spiramentis fluxæ delectationis infectus, cum amore sponsi ardentibus dixerimus ad eum: *In odorem unguentorum tuorum curremus.* Non erit gustus antiquæ putredinis acore corruptus, cum guttur gratiæ saporatum eruperit: *Quàm dulcia faucibus meis eloquiâ tua super mel ori meo!* Non lingua scurrile mendum detrahendumque coniciet, cum refectionem gratiæ sentiens dixerit: *Repletum est gaudio os meum, et lingua mea exultatione.* Non cor fluxu cogitationis elanguet, cum fuerit omni custodia conservatum. Non tactus sordentis
ope-

*Psalm. 122. 2.**Cant. 5. 2.**Ibid. 1. 3.**Psalm. 118. 103.**Psalm. 125. 2.*

operationis immunditiam attre-
ctabit, cum verè depromptum
Psalm. 25. 1. fuerit: *Lavabo inter innocentes
manus meas, et circumdabo al-
tare tuum, Domine.* Non gres-
sus animi luti gurgite cohære-
bunt, cum intentio solida dixe-
Psalm. 39. 3. rit: *Statuit supra petram pe-
des meos, et direxit gressus
meos.* Non corpus aëris blandi-
tiis licenter appetet refoveri, dum
Psalm. 22. 1. constanter adstruxerit: *Dominus
regit me, et nihil mihi deerit.*
Non incommoditatis licentiosa
remedia quærentur, cum attentè
Psalm. 26. 1. dictum fuerit: *Dominus inlumi-
natio mea, et salus mea.* Non
indigentia refectio appetitu lau-
tiori vitiosa quæret, cum vera
Prov. 10. 3. confidentia adclamarit: *Non oc-
cidit Deus fame animam iusti.*
Non mœstitia beatitudinem ex-
tinguens animam deiiciet, cum
hilaritas mentis eruperit in iubi-
Psalm. 83. 3. lo exultationis: *Cor meum, et
caro mea exultaverunt in Deum
vivum.* Non prosperitatis atten-
tabitur oblectatio mulcens, cum
sola delectatio in Deum fuerit
Psalm. 15. 5. tota voluntate dicentis: *Dominus
pars hereditatis meae.* Postre-
mum nihil de mundi solatiis af-
fectabit qui cum Paulo dixerit:
Galat. 6. 14. *Mihi absit gloriari nisi in cru-
ce Domini mei Iesu-Christi, per
quem mihi mundus crucifixus
est, et ego mundo.* Omnis quo-
que interioris hominis voluptuo-
sus humor, et arvina putridæ
operationis, tumorque turgidæ
mentis uno et salutari purgabun-
tur ac desiccabuntur antidoto,
cum dicentis Domini fuerit præ-
Luc. 9. 23. ceptum impletum: *Si quis vult
post me venire, abneget semet-*

*ipsum sibi, et tollat crucem
suam, et sequatur me.*

CAPUT XVII.

De signis, et ducatu deserti.

O! quàm beatus populus tale gra-
diens per desertum, in quo Re-
demptorem suum habens ducem,
hunc solum sequitur, hunc atten-
dit, tollens crucem vel Domini
sui, vel suam; quæ tunc erit
Domini sui, cum in eius fide om-
nem aëriæ potestatis expugna-
verit triumphando; tunc autem
sua, cum ad imitamentum pas-
sionis Domini sui carnem suam
cum vitiis adfixerit clavis timo-
ris. Ita imperterritus vastitatem
eremi pertransibit, quia lux illi
præveniens gratia miserantis, dux
eius ipse Redemptor, signum vi-
ctoriæ gloria crucis, protectio
iugis subsequens misericordia re-
dimentis.

CAPUT XVIII.

*Quòd sol iustitiæ, qui lumen
infundit, ipse humorem vo-
luptatis exhaurit.*

Ecce sol iustitiæ, qui inluxit no-
bis, ut in lumine suo recto itine-
re gradiamur, ipse in calore suo
omnem fluxum humoremque sau-
ciæ voluptatis exhaustit; ut qui
iam quò rectò gradiamur agnovi-
mus, nullo corruptionis fluidæ
tactu tardemur. Sic itaque au-
steritatem diligant deserti, qui
amœnitatem desiderant vitæ. Sic
delectentur in afflictione carnis,
quorum anima Dominum magni-
ficat, et in Deo salutari suo spi-
ritus exultat. Sic tota eremus vi-
tæ

Luc. 1. 47.

tæ præsentis mundi destituta solatiis, spe futuræ consolationis amabitur, quoniam ad patriam beatorum non meliùs, non celerius itur quàm per angustias passionum, dicente Paulo: *Non sunt condignæ passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.*

Rom. 8. 18.

CAPUT XIX.

Quòd per solam gratiam Dei possit homo salvari.

Iam quia salutaris eremus iustitiæ inlustrata lumine, et acta calore patuit, nunc in labore victoribus, sed in refectione æternis civibus iter præbens; videamus delicias, quas illis in ea dux eorum per conlatum sancti Spiritus pignus in solatium administrat; ut omnis homo suæ impossibilitatis consideratione commotus, destitutum se propriis meritis agnoscens, in Deo solo spem ponat, qui et velle præparat, et posse donat; qui non merentibus gratuito dat merita, quibus restituat dona; qui primò misericordiam tribuens dat substantiam bonorum operum, et post largitur munera præmiorum; qui facit in sua servitute unde placeat sibi serviens, quem postea muneretur ad regnum vocans.

CAPUT XX.

De attendendo refrigerio æternitatis propter donum consolationis præsentis.

Tunc proinde acutissima quisque, in quantum valet, mentis acie ad-

miranter spectet, quod illic refrigerium æternitatis dabit, quando tam multum hic temporis solatium tribuit: quid illic exultationis erit in munere, si tantum hic consolationis datur in pignore: quæ nobis gloria de perventione, si tanta exultatio in spe: quæ nobis iucunditas æternæ amabilitatis amplexu habere et aspicere Redemptorem, si tanta salus est habuisse redemptionem.

CAPUT XXI.

De affectibus, quibus beatitudo desideratur æterna.

O Domine! da illum ignem, quem misisti veniens in terra, et quem vis ut ardeat. Da ardere charitatis igne, da lucere obedientiæ splendore, da fervere dilectionis amore, da inter pericula interitum non habere, da de periculis feliciter exire, da ad tuam dulcedinem festinare, da ad tuam visionem tranquillè venire, da tuæ visionis manifestatione perenniter satiari, da te in sæculorum æternitate sine fine laudare. Sollicitis certè mentibus iam illud est considerare, quòd istud est promereri: illud expectare, quòd istud habere: illud evidentissimè percipere, quòd istud veraciter percepisse.

Luc. 12. 49.

CAPUT XXII.

De descriptione voluptatum, quarum humor non invenitur in sancto deserto.

Extinguendorum iam spiritualium morborum virus, quod nullo voluptatum madente humore in

in

in hoc deserto vel oboriri poterit, vel fluere, bene singulis speciebus quodammodo insipienti ægroto, cuius ægritudo quanto ignota inde deterior, sapiens ille

Galat. 5. 19. 20. 21.

Apostolicus sermo describit: *Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitia, contentiones, emulationes, iræ, rixæ, dissensiones, hæreses, invidia, homicidia, ebrietates, commensationes, et his similia, quæ prædico vobis, sicut et prædixi, quoniam qui talia agunt regnum Dei non consequentur.*

CAPUT XXIII.

De dapibus spiritalibus mentis stomacho præparatis.

Reiectis exhinc nauseis talium humorum, et ventre mentis sordenti putredine liberato, tranquillo et apto iam in appetitum salutis stomacho præparato, idem Apostolicus sermo opulentam virtutum dapem apparatu piæ administrationis apponit consequenter, et dicit: *Fructus spiritus est caritas, gaudium, pax, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, patientia, mansuetudo, modestia, continentia, castitas: adversus huiusmodi non est lex. Qui autem sunt Christi carnem suam crucifixerunt cum vitiis, et concupiscentiis. Si vivimus spiritu, spiritu et ambulemus. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.*

CAPUT XXIV.

Quòd multis charismatum donis nos in hac peregrinatione reficiat Christus.

Sunt quoque et præcedentia charismatum dona, quibus pariter cum his sanctus Spiritus in hac peregrinatione nos reficit, quem dedit nobis Christus in pignore pietatis, ut deficientes non habeat in via, quos reficiendos deducat in patriam.

CAPUT XXV.

De Sacramento luminis.

Lumen scilicet cognitionis suæ, de quo dicimus ad Patrem, *et in Psalm. 35. 10. lumine tuo videbimus lumen: quoniam in cognitione Christi, qui lumen est, videbimus lumen, Patrem luminis genitorem. Et ita verè est, quia qui habet Filium habet et Patrem, et quia nemo novit Patrem nisi Filius, et cui Math. 11. 27. voluerit Filius revelare. Vel quia etiam dedit nobis sanctæ intelligentiæ lumen, in quo possimus mandata illius perscrutari, et fructum perscrutationis eius adiutorio invenire.*

CAPUT XXVI.

De Sacramento olei.

Oleum sanctificationis, quo unctionem accipimus lætitiæ spiritalis, de quo dicente Propheta: *Computrescet iugum a facie olei, Isai. 10. 27. cum infusionem eius accepimus, iugum peccati, quod animæ collum pressit, putrefactum evanuit.*

CAPUT XXVII.

De Sacramento panis.

Panem cælestis mannæ, quem in sui corporis veritate signavit dicens: *Hic est panis, qui de cælo descendit, et vitam dat mundo.*

Ioan. 6. 33.

CAPUT XXVIII.

De Sacramento aquæ.

Aquam vitæ, quæ ex percussura virgæ fluxit e petra, præbens significantiam, quòd duorum lignorum crucis formæ corpus Christi suspensum vitale nobis poculum emanaret, quod et in aqua lavationem baptismatis ostenderet, et in sanguine remissionem peccatorum efficeret. Inest quoque illic viror ramorum, quæ consideratione sui umbram anxius ferunt, doctrinæ foliis scientiam parant, pomis refectionem intelligentiæ administrant, viriditatis aspectu æternitatem commendant.

CAPUT XXIX.

De significantia virgæ.

Ibi virga carnis Christi, quæ post siccitatem mortis floruit: quia postquam de radice Jesse in passione succissa est, vivaciùs mortificata reviruit, habens eadem caro in virga super omnia regnandi potentiam, et in flore pulchritudinis resurrectionis, et redemptorum universitatis gloriam demonstratam.

CAPUT XXX.

De significantia floris, et lilii.

Ibi flos campi, et lilium convallium: quia idem Christus de surculo virginalis corporis exortus mundi decus enituit, et humilitatis virginum gratia præfulsit.

Cant. 2. 1.

CAPUT XXXI.

De significantia vitis.

Illic vitis illa evangelica proprio veritatis testimonio ostensa, quæ toto mundo patens se vitam in se credentibus præbet, et in se credentes ad æternitatem vitæ in se palmites habet; cuius uvæ sanguis pretium mundi est, redemptio fidelium, abolitio delicti, et præmium regni.

Ioan. 15. 1.

CAPUT XXXII.

De significantia malogranati.

Ibi malogranatum illud nobilitatis Ecclesiæ, quod in granis fidelium adstricta unitate diversum est: quod meritorum mansione divisum, et fidei est unitate compactum: quod Christi sanguis titulo rubet, et durabilis beata æternitate subsistit.

CAPUT XXXIII.

De significantia ficus.

Necnon et ficus, legisque primitivos grossos Judæorum abiiciens, ad dulcedinem Evangelii tempore gratiæ credentes subsequenter adduxit.

CAPUT XXXIV.

Quòd gentilitas, vel infructuosa anima desertum dicantur.

In hoc deserto et verbis, et mysteriis prophetiis commendata inveniuntur stagna, et rivi aquarum, quæ sive ad gentilitatem, sive ad infœcundam animam referatur, illa est quæ per inutilitatem sine fructu fatiscens in pulvere consistit, ac postea sanctæ prædicationis fluentia, et doctrinarum rivos erumpit. Cui etiam solitudini adhuc danda ex magno munere promittuntur.

CAPUT XXXV.

De significantia cedri.

Cedrus illa magni odoris, quæ in sanctis virtutes, et signa in operatione exhibens cum Paulo dicit: *Christo bonus odor sumus Deo*, tanto ad æternitatis memoriam laudabilior, quantò et a putredine corruptionis gratior invenitur et purior.

CAPUT XXXVI.

De significantia spine.

Spina doctrinæ spiritalis, quæ dum de peccatis ac virtutibus disputat, atque modò æterna supplicia minatur, modò cæleste gaudium promittit, ita cor audientium pungit, ut dolore compunctionis perforata mentem per oculos quasi quemdam animæ sanguinem lacrymas elicere cogat.

CAPUT XXXVII.

De significantia myrti.

Myrtus temperantiæ virtutem habens, ita ut dissoluta membra restringat. Hæc dum afflictis proximis compassione miserationis vel opem defert, vel consolationis eloquium impendit, ad spem salutis reparat, quod pressuris inlissum dissolutè atteri potuerat.

CAPUT XXXVIII.

De significantia olivæ.

Oliva miserationis, quia et Græcè ἔλεος misericordia dicitur, cuius liquor ante conspectum Dei acceptabiliter satis fructu miserationis elucet.

CAPUT XXXIX.

De significantia abietis.

Abies contemplationis, quæ intra sanctam Ecclesiam in terrenis corporibus posita iam cælestia contemplatur: et licèt sit ortus eius ex terra, iam tamen contemplando verticem montis tollit in æthera.

CAPUT XL.

De significantia ulmi.

Ulmus potentiæ sæcularis, quæ terrenis curis inserviens, licèt nullum fructum inferat virtutis spiritalis, sanctos tamen viros donis spiritalibus plenos sua largitate sustentans, quasi vitem cum fructibus condigna portat.

Ex D. Greg. lib. 1. in Evang. Hom. 20. §. 13. ex quo loco capita sex quæ sequuntur, desumpta sunt.
2. Corinth. 2. 15.

CAPUT XLI.

De significantia buxi.

Buxus viriditatis perennis, quæ cum nec altitudinem habeat, nec fructum ex ætatis infirmitate afferat, parentum tamen fidelium credulitatem sequens fidei semper viriditate perpetua hilarescit.

CAPUT XLII.

De significantia pini.

Pinus, quæ in altum sancta intentione sustollitur per acumen foliorum, doctrinæ verbis mentes excitans auditorum, nullius temporis adversitate æterni desiderii viriditate nudatur, pomum intelligentiæ in abditis servans, quod nisi magna discentis intentio quodam bonorum studiorum malleo penetraverit, otiosis facile non patescit. Cum autem in sumptum intelligentiæ fuerit exemptum, et fauces in eloquio saporat, et stomachum mentis in virtutis intellectu confirmat, proferens resinam in sudore tolerantia de corporis passione, quæ proximorum iniecta vulneribus, et ulcus in salute curat, et olfactu in opinione bona conflagrat.

CAPUT XLIII.

De significantia cedri, et cupressi.

Cedrus pariter et cupressus, de quibus dicitur: *Tecta domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cupressina*, hæc innuunt, geminam videlicet dilectionem Dei et proximi, quæ in sanctis, qui sunt habitaculum Dei, per

sanctum Spiritum desuper concessa monstratur, ut in Ecclesiæ sublimitate aliud dilectio Dei constet in protectionis virtute, aliud dilectio proximi hæreat in decore.

CAPUT XLIV.

De significantia calami.

Ibi calamus doctrinæ spiritalis aqua nutritus, usque ad eam gratiam obtinens dignitatis, ut in verbo Dei proficiens et ipse scriptor, velut doctor, aut prædicator fiat.

CAPUT XLV.

De significantia iunci.

Ibi iuncus eadem doctrinæ gratia educatus, qui licet ad hoc provehi non valeat, ut calamus scribens, id est, doctor prædicans fiat, quia tamen obedientia virtutem servat, et iuri discendo proficit, et viriditatem usque ad remunerationem servat.

CAPUT XLVI.

De significantia lilii, rosæ, et violæ.

Est quoque candidum lilius flos virginum, rosæ purpurantis sanguinis Martyrum, violæ gratia continentium.

CAPUT XLVII.

De significantia hyssopi.

Hyssopus verborum Dei vim purgatoriam habens, quæ adsparsa tumori mentis omne quod in illa turget, præcepti austeritate arescere facit.

CA-

CAPUT XLVIII.

De significantia sinapis.

Math. 13. 31.

Ibi sinapis illa regno cælorum similis, semine, vi, culmoque sublimis, cuius in seminibus adeò diminutio spectabilis, quia incrementorum spe cum proceritate superet olera, quædam transgreditur et arbusta. Satio eius humilis, maturitas excelsa. Forma seminis indescabilis. Integrum tantum nihil redolet, attritum odore saporeque intolerabile. Culmo procera adeò ut sit avibus cæli habitatio fida. Innuat fidem, quæ cælorum est regnum, quod despicabiliter seritur in humilitate docentis. Quæ cum sola attenditur, contemptibilis vilisque putatur. Iam si consideretur attentè, primò non recipit sectionem, quia non habet hæresum scissuram. Secundò lene palpatu, quia iugum Christi suave, et onus est leve. Tertiò intentione tractatuque spiritus confricata ingens odore, ingensque sapore perflagrat, ita ut cogitans de illa rectè dicat: *Quæsi vi sapientiam, et ipsa longè recessit*; quia cum sollicitè de illa tractatur, impenetrabilium secretorum vigor aspicitur. Succrescit quoque robore sui, attingens præmia futurorum, quæ adipiscuntur animæ fidelium, quasi cæli aves in ramis virtutum eius habitationis soliditatem habentes.

Eccles. 7. 24.

CAPUT XLIX.

De significantia montis, quòd est Christus.

Ibi aspicitur mons ille solus su-

pra verticem omnium montium elevatus, qui ex lapide sine manibus abscisso crevit, omnemque orbem terræ replevit: id est, cum Verbum caro factum sine opere coniugali ex veritate humanitatis genitum, replevit orbem, quoniam super omnia regnum eius excrevit. Omnes quoque montes celsitudine transiit, quia super angelicam excellentiam sublimatus in paterna sede consedit.

Dan. 2. 35.

CAPUT L.

De significantia Sion, quòd est Ecclesia.

Ibi eminens mons Sion, qui in huius eremi, peregrinationis scilicet vitæ præsentis longitudine positus est, ut in eo promissionem speculemur cælestium rerum. Unde et Sion speculatio dicitur.

CAPUT LI.

De significantia Libani.

Ibi Libanus non ille, cuius succiditur saltus ad interitum superbiorum, sed de quo dicitur: *Odor Libani ad te veniet*, sanctarum videlicet animarum coram te delectabilis operatio redolebit.

Isai. 60. 13.

CAPUT LII.

De significantia lapidum.

Ibi lapides vivi Petri ore notati, nulla vitiorum mollitie cæsioni subiecti, sed caritatis ardore ad æternitatis officium solidati, de quibus dicitur: *Accedentes ad Dominum lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum, et honori-*

1. Petr. 2. 4. 5.

ri-

rificatum, et ipsi tamquam lapides vivi superædificamini domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum.

CAPUT LIII.

De avium spiritualium solatio.

Quin etiam distincta pulchritudine montium ac nemorum, quæ et viriditatis, et fructuum consolationem perventuris ad æternam requiem exhibent in ostensione virtutum, adsunt quoque et bonarum avium considerationes perspicuæ, quæ viatorem Dei vel dulci melos refovent, vel gratiæ aspectu iucundant, manentes in solatium viatori, angoremque itineris protectionis comitatu solantes.

CAPUT LIV.

De significantia columbæ.

Columba scilicet in Evangelica simplicitate innocentiae pollens, quæ cum carnis fel non habeat, iræ quoque et indignationis amaritudine caret: in cuius specie *Matth. 3. 16.* supra Christum Spiritus Patris venit, et cui iubet idem suos discipulos similes esse, dum dicit: *Matth. 10. 16.* *Estote simplices sicut columbæ; servare præcipiens mansuetudinis simplicitatisque virtutem, ira, et indignatione, simulque malitia discedente.*

CAPUT LV.

De significantia pelicani.

Pelicanus unicæ solitudinis, vide-

licet idem Christus virginalis generationis singulari utero editus, qui insolitè generatus solus virginæ solitudinis est habitatione retentus.

CAPUT LVI.

De significantia nocticoracis.

Nocticorax domicili ruinosi idem Dominus, qui inter ingruentia passionis tenebrosa perfidiæ caligine persequentium corda contemnere non apposuit, dum pro eis et inter supplicia Patrem oravit, habitans inter eos usque ad exitum passionis, et victoriam mortis.

CAPUT LVII.

De significantia passeris.

Passer unicus ædificii cælestis ipse utique Christus, qui postquam in ruinosi populi tenebrosis operibus passionem sustulit, in libertate resurrectionis sedem cælestis gloriæ repetivit.

CAPUT LVIII.

De significantia aquilæ.

Aquila protectionis divinæ, quæ dicit: *Suscepi vos tamquam pullos, tamquam sub alas aquilæ, et applicavi vos ad me,* et expansis manuum alis in cruce credentes suscipiendo protexit, atque post occasum mortis corporeæ, ascensionis volatu cælos ascendit: in Ioanne quoque cælestis eminentiæ avolans ad Patrem pervenit, et quid de Verbo Dei cognoverit, mundo denuntiat. *Exod. 19. 3.*

CA-

CAPUT LIX.

De significantia fulicis.

Fulis, cuius domus est petra, quæ domus passerum dux est. Christus enim petra, qui est requies, quiescendi soliditas fixa, sanctis omnibus dux est ad æternæ introitum vitæ.

CAPUT LX.

De significantia turturis.

Turtur ecclesiastica, quæ nidum sibi de lignis crucis construens reponit in eo sub calore fidei credentes quosque parvulos coalendos, donec educati in fidei mansione possint ad hoc pervenire, ut similitudinem passionis valeant tollere crucem Christi, et eundem Dominum sequi.

CAPUT LXI.

De significantia hirundinis.

Hirundo illa perspicax, linguaque nitenti sono opportunè importunè prædicans, pigros excitat, quæ libertate contemplationis vividæ volans nulli rapacissimæ dæmoniosæ avi præda cognoscitur; industria sancti operis nidum construens mentis, ubi dum cogitationum pullos in proximorum amabili societate, velut in hominum domo fovet, post ad volatum perfectæ virtutis opus dirigit actionis.

CAPUT LXII.

De significantia gallinæ.

Gallina Evangelica Domini est similitudine et ore prolata: gra-

tum mansuetudine genus, proge-
nie lucrosam, et in foetibus pium,
studiosè filios fovens, studiosiùs
educans. Non enim in foetu va-
riatur ut perdix, non fovenda re-
linquit ut phasis; sed suis stre-
nua genitis cum portaverit escam,
sedula voce parvulos adsciscit,
quos secum indivisè trahens nec
frigoris, nec famis sinit ærumna
terreri. Per huius spèciem pie-
tatem suam Dominus præferens
infideli plebi loquebatur dicens:
Hierusalem, Hierusalem, quo-
tiens volui congregare filios
tuos, sicut gallina congregat
pullos suos sub alis suis, et no-
luisti. Ecce relinquetur vobis
domus vestra deserta; unde
quia non erit sub alis protectio-
nis Dei. . . . .

Math. 23. 37. 38.

CAPUT LXIII.

De significantia phœnicis.

CAPUT LXIV.

De significantia serpentis
utriusque.

. . . . ad Redemptoris visionem
erecta constiterit: quoniam cum
exaltationem eius in cruce con-
spicimus, tunc in defensionem
nostram super aspidem peccati,
et basiliscum mortis eum ambu-
lasse, leonem quoque diabolum,
atque draconem Antichristum
conculcasse sentimus. Hæc certè
cuncta per victoriam passionis
eius superata sunt, et extincta
cunctis nobis, qui passionis eius
conformes effecti nos mundo, no-
bisque mundum agnoscimus cru-
cifixum.

Psal. 90. 13.

CA-

CAPUT LXV.

Item significantia serpentis.

Est quoque et alius connexus eidem suo capiti serpens, qui dum ad vitam in specus foramine fidei caput abscondit, corpus in mortis passione concedit, exuens se tunica conversationis vetustæ, ut ambulare possit in novitate vitæ.

CAPUT LXVI.

De significantia utriusque leonis.

Sæviat licet leo, qui circuiens quærit quem devoret, nobiscum tamen semper ille est ex tribu Iuda victor leo, qui tam libenter nos de illo defendit, quàm illum ipse potentialiter vicit.

CAPUT LXVII.

De significantia lupi, et ovis.

Ingruat licet lupus, qui mortis faucibus anhelat semper in prædam, adest nobiscum pro nobis contra illum obsistens ei ovis illa non aperiens os suum ad occisionem ducta, vestiens ac muniens nos contra impietatis iacula et frigus lanis miserationis, et calore caritatis, et in expugnatione pugnantis.

CAPUT LXVIII.

De significantia agni.

Stat et agnus ipse immaculatus, qui quoniam non habet peccati maculam, inde lupi, et leonis huius molas confringens, non sinit corpus suum attingi morsibus

eius. Effuso namque sanguine suo extinguens vigorem, quo ille devorare animarum vitam, quasi bibere sanguinem, solitus erat, dum innoxius immolatus in mortem occubuit, illius voracitatem pariter et rabiem extinxit, sanguinis sui effusione sitim occisorum sanguinis non inrigans, sed extinguens; non humidans, sed necans; non temperans, sed absorbens; ut cum ille noxium animarum sanguinem insatiabiliter hauriret, iste innoxium effundens, devorantem et haurientem pariter exhauriret.

CAPUT LXIX.

De significantia cervi.

Est et cervus viam præceptorum Dei fidei rectitudine currens, qui non habet vulpis hæreticæ flexum, de quo dicitur: *Rectus cursus cervi, vulpecula autem flexuosus.* Qui asperitate linguæ serpentem perimit, quia invectione doctrinæ in audientium cordibus peccati vigorem occidit; qui desiderat ad fontes aquarum, ut perveniens ad Deum vivum, visionis eius æterno refrigerio animetur.

CAPUT LXX.

De significantia hinnulorum capræ.

Capreæ quoque duorum populorum hinnuli, qui se per humilitatem quidem veraciter peccatores agnoscunt, sed per caritatem currentibus nihil sibi de impedimento temporalitatis obviare persentiunt. Nam contemplationis

Psalm. 41. 1.

Cant. 4. 5.

nis

nis ardua petentes, liberè in sublimibus amoris saltibus conscendunt. Qui cum ad compassionem proximorum deiicere se videntur, nullo præcipitationis lapsu læduntur, quia piæ virtutis cornibus se excipiunt, ne in periculis proximi labantur.

CAPUT LXXI.

De significantia equi.

Est et equus, non ille qui in sui confidentia superbum suscipit ascensorem, cum quo præcipitatur in mare; sed ille speciosus in certamine, qui contra aërias potestates impigro nos exercitio fert, et in nomine Domini nostri magnificatos a periculis eruit.

Exod. 15. 1.

CAPUT LXXII.

De felicitate sancti deserti.

O beatum desertum! in quo non pedibus corporis, sed cordis motibus itur: in quo non rei ambitio, sed consideratio quæritur; ubi gradiens animus non lassatur, quia nec crurum poplite iter expletur; ubi non desideratur quando refectio mittetur, sed quando refectionis perfectio inveniatur; ubi quodlibet aliud non est, quàm quod præmium erit; ubi concordia sensuum ita perseverantiæ statu ad laboris finem anhelat, ut nulla hanc actio laboriosa præpediat; ubi nulla fit oblivio futuri, quamvis multa sit pressura imminens de præsentibus; ubi iam de remuneratione aliquid gustatur, quando in pondere passionis constantia immota tenetur; quam non fœcundat voluptatum humor,

sed caritatis calor; cuius viriditas non voluptuosis humoribus infusa, sed ferventibus sanctæ custodiæ studiis est nutrita; cuius durabilitas non otiorum interiectionibus, sed iugi intentione servatur; ubi odor bonæ actionis nullo dissipatur flatu violentiæ sæcularis; ubi gratus aspectus nullo impeditur hebetudinis obiectu; ubi sanctus labor non fastidit tolerantiam operis; ubi omnis sancta actio iocunditas, ubi otiositas execrabilis et nulla. Non est sic ardua, ut sit et pavenda. Sic autem innoxia libertatem grata nescit inquinamenti admixta. Grata pariter est, et arcta: grata desideriiis præmiorum, arcta prohibitionem peccaminum. Quicumque æterna amat in hac avidus currit. Quicumque temporalibus hæret, hanc compeditus nec aggredi pertimescat. Ibi certitudo salutis adversa amat, otii verò tranquilla prosperitas enervat. Ibi fortis dilectio ut mors; quia quem *Cant. 8. 6.* divinitatis amor afflaverit, actio mundialis mortificatum habet. Omnis illic viator caritate vulneratus currit, et ad præmium vulneris ardentem agit stimulus caritatis. Terreno constituta sinu, cælesti delectatur adnisu. Mortali vegetata tempore, mortali potitur amore: et inde ad immortalitatis gloriam liberè tendit, unde mortificationem corporis veraciter adsumit. Pervia illa est sacrorum vestigiis animorum. Omnis illam futurus bonæ patriæ civis sexu congregatur, ætate appetit, tempore intrat, opere agit, intentione urget, amore completitur. Maiores natu cum Mosen,

Ii

et

et Aaron per instantiam servitutis sanctæ nitent internæ gloriæ claritate. Iuvenes per exercitium operis bella tentationum subigunt spiritalibus armis. Mulieres cum Maria in tympano attenuatæ carnis divinæ gloriæ personant hymnis, instructæ usibus virtutis, ut per virorum fortium viam sit illis liberum ambulare. Quæ ideo non refugiunt tentationum incursum hostilium, quia vigore animi cohærent societati sanctorum; et inde non separantur duri itineris labore, quia pares sunt intentionis sanctæ congressione. Non queruntur de imbecillitate propria, quia per mollitiem corporis operationem exerunt virtutis. Delicatum sibi nihil ex mollitie deputant, quando et corpora suscipiendis persecutorum gladiis parant. Nihil tenerum de sexu sentiunt, quando totum ad victoriam gloriæ duruit, quod molle oblectabiliter fuit. Non erit de cuiuscumque proposito vel honore, sexu vel ordine, persona vel genere, quem non in peregrinatione mortalitatis huius eremi sanctæ istius mansio vel tutandum suscipiens teneat, vel itinere salutari ad mansionem æternæ beatitudinis mittat. Instat enim illic omnium capacitas ordinum, nullius rei a se reiecta conditione; quæ in eam rationaliter vegetatur, sapienter vivit, in Dei dilectione consistit, et ad laudationem æternitatis divinæ pertendit. Nam cum sit in Pontificibus exemplum beatè vivendi et celsitudo gloriæ cælestis,

in Sacerdotibus beatæ vitæ gravitas honesta, in ministris sancta vita obedientiaque subministrata, in reliquo religionis corpore venustas morum, et ordinum custodia distinctorum: virginibus incorruptionis gloria, continentibus solatiorum expectatio, pœnitentibus indulta remissio, divitibus et in usu divitiarum liberalitas prompta, et in inlicitis usibus licentia abscissa, egenis consolatio vitalis, potestatibus et in excellentia honoris humilitas vera, et in excessu pietatis aggravatio cohibenda, coniugibus et in prole honesta libertas, et in libitu dempta voluptas; omnes hic situs ad salutem suscipit, omnes hoc iter ad vitam mittit. Tantum est, ut qui religionis huius plagam ingressus fuerit, innocentia hæreat, caritate ardeat, et ad manifestationem gloriæ Dei illa perenniter satian- dus anhelet: quoniam omnis eius viator quantò sapiens fixusque fuerit in ordine proprio, tantò certus erit in præmio expectando; et quantò ardentior in operando quod bonum est, tantò fidus in percipiendo quod præmium est.

CAPUT LXXIII.

Sperandum in solo Deo.

Descripto eremi discursu, et attentata illic spiritali refectione, exhaustoque omnium vitiorum humore, tunc plena tranquillitas pergentibus erit, quando tota spes in auctorem omnium bonorum Deum fixa perstiterit.

CAPUT LXXIV.

Quòd nemo salvari possit nisi et præcedenti et subsequenti misericordia Dei.

Quamvis mari baptismatis abluti, quamvis libertati contraditi cantemus canticum gloriæ Dei, nequimus per spatia præsentis vitæ duci ad possessionem quietis æternæ, nisi, donec mortaliter vivimus, et lumen nos columnæ præcedat, et protectio nobis obumbret; quo inter omnium mundi huius tentationum occursum et lumen gratiæ Dei præveniens provehat ignorantes, et nubes misericordiæ subsequentis protegat atque roboret imbecilles.

CAPUT LXXV.

De subsequenti narratione coniecta.

Porro quoniam bonorum operum quædam sunt potentialia instrumenta, sine quibus omnis homo nec Creatori restitui, nec Redemptori omnimodè valeat copulari; brevi sunt orsu notanda, ut vis dictorum suis artibus tenta solidum decorumque operis corpus efficiat enitenti iunctura.

CAPUT LXXVI.

Repetitio quorumdam præteritorum.

Reparati hominis exordia ex vetustate vitæ ad Dei cognitionem venientis in exorcismo verbi, in denunciatione præcepti, in unctione olei, in acceptione Sym-

boli, in sacramento baptismi, in chrismate Spiritus sancti, in participio corporis et sanguinis Christi, patenti et competenti ordine textu præcedentis operis sunt expleta. Quæ cuncta ex auditu fidei incipiunt, per fidei expectationem consistunt, in fidei dilectione complentur.

CAPUT LXXVII.

Quid sit fides.

Fides id ipsum est, quo fieri credimus id quod nondum videre valemus. Nam cum videt quis, non opus est, ut quærat rei fidem, cui detulit visionem. Si autem videri nondum potest, necesse est deferat fidem, et fieri posse confirmet quod videre minimè valet.

Ex Isid. Etym. lib. 8 cap. 2. n. 4.

CAPUT LXXVIII.

Unde dicta fides.

Ex hoc ergo dicta fides, quod fiat illud quod inter utrosque placitum est, id est, inter Deum et hominem; ut in præsentia credatur in Deum, et in futuro credatur satiari dulcedine Dei, quam repromisit diligentibus se.

CAPUT LXXIX.

Quòd fides et malarum rerum, et bonarum.

Fides porro est non solùm in Deum. Nam est et malarum rerum, et bonarum; quia et bona creduntur, et mala: et hoc fide bona, non mala.

CAPUT LXXX.

Quòd fides et præteritarum rerum sit, et præsentium, et futurarum.

Est etiam fides et præteritarum rerum, et præsentium, et futurarum. Credimus enim mortuum Christum, quod præterit; credimus sedere ad dexteram Patris, quod nunc est. Credimus venturum ad iudicandum, quod futurum est.

CAPUT LXXXI.

Quòd fides et suarum rerum sit et alienarum.

Item fides et suarum rerum est, et alienarum. Nam et se quisque credit aliquando esse cœpisse, nec fuisse utique sempiternum, quia cœpit; esse autem æternum, quia non desinit. Nec solum de aliis hominibus multa, quæ ad religionem pertinent, verum etiam de angelis credimus.

CAPUT LXXXII.

Quòd fides et opus connexa salvent hominem, discissa non salvent.

Ex Isid. Diff. lib. 2.
n. 35.

Perfectæ fidei accessus operum magna virtutis adfinitate connectitur, quoniam si neutro sibi hæreant, sunt utroque confusa, dicente Apostolo: *Vis autem scire, ó homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est? Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est offerens Isaac filium suum super altare? Vides, quoniam fides cooperabatur operibus illius, et*

Genes. 22. 9.

Iac. 2. 20.

*ex operibus fides consummata est, et suppleta est Scriptura dicens: Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad iustitiam, et amicus Dei appellatus est? Vides, quoniam ex operibus iustificatur homo, et non ex fide tantum? Quid ergo, quia divisione sui destruuntur utraque, nisi ut connexionem sui construatur utraque, quo iusta Abraham fides opera commendet, et iuxta Apostolum fidem operatio vivificet? Porro revelante nobis Evangelio, hæreditatem æternæ vitæ non nisi fides Christi commendat, dicente ipso: *Hæc est vita æterna, ut credant te solum verum Deum, et quem misisti Iesum Christum filium tuum.* Credentibus deinde adsignat idem Dominus fidei opera cohærere debere, nec extra operum dignitatem fide sola posse salvari, ipso dicente: *Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum; sed qui fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum.* Ad statum ergo salutis fides et opus cohærentia manebunt, quia ad interitum salvationis malè diffidentia comprobantur.*

Genes. 15. 6.

Rom. 4. 3.

Ioan. 17. 3.

Matth. 7. 21.

CAPUT LXXXIII.

De comparationibus rerum fidei operique coniectis.

Sicut enim qualitas alicuius formatæ rei non in sola pulchritudine metalli consistit, nisi huic manus operantis dispositionis ordine decorem imprimat venustatis, ita fides nullius operibus compta

pta